

قرن سلوم

کافان

کتابخانه کافان

M.Ü.İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi
Fen Edebiyat Koleksiyonu

* F 0 2 0 1 3 *

1526

وعصر فيه
اولان آناه

15694

مِنْ كَنْزِ تَقِيٍّ

صنف ۵

نومرد ۹۵

اسم موارانف

طافه برنجی

درس موسیقی

افاخم وکلای دولت علیه دن شیخ الادبا دولتلو
 احمد جودت پاشا حضرتلرینک لطفاً اهدا و احسان
 بیوردقلری تقریض بلیغانه در

مجمع لطائف آثار و مغبوط سوائف اعصار اولان دور دلارای جدید
 وعصر فیض بخشای حمید حضرت ظل الیهیده نو بنو نهاده دستکاه تالیف وتصنیف
 اولان آثار جدیدیه لاحقه وعلوم وفنونک تمیز وتقسیم انواع واصنافی ومؤلفینک بیان
 اسامی وتعریف اوصافی حقنده شیرازه بسته تدوین اولان آثار سالفیه علاوه فائده
 اولمق اوزره منسقه جنبان حصاقتندی معادن هیئت فیهسی باش کاتبی سرکر اقتدی
 ایله طاهر افندی بالاتفاق «مخزن العلوم» نامیه بر مجموعه تصنیفه تشریح ساق ایش
 اولدقلرینه دائر برقطعه مفصل ومطبوع بیان نامه لری مطالعه اولندی ومجموعه نک
 برجزئی چشم امعان ایله اوقونندی. جزو دن کله استدلال ایله شایان تقدیر واستحسان
 کورندی. چونکه مقدما بویولده موضوعات العلوم وکشف الظنون کبی مجامیع
 موضوعات واسامی علوم وفنون تدوین اولمش ایسه ده صکره بو وادیلر متروک
 اولمش ونیجه زمانلردن برو کلوب کچن مؤلفینک تراجم احوالی مجهول قالمش ایکن
 انلرک اجمال احوالی ایله مؤلفاتی، مجامیع مذکورہ نک مندرجاتی ایله مزج وجمعه سی
 بو مخزن علومه درج اولنه جغه نظراً جبر نقصان طریقله اشتات معارف وعلوم
 اسلامیہ بی جامع بر مجموعه جلیله المنافع اوله جفی اکلاشدی. لکن درجه تفوق
 وتفاضلی، تمامنده آثار سالفه ایله بالمقابله معلوم اوله رق «کم ترک الاول للآخر»
 دینیله جکی ظاهر اولغله جناب حق اتمامی میسر قیلق دعاسی. دعای واجب الادای
 حضرت پادشاهینک تکرارینه کریزکاه ایدلدی.

الفقر
 الی الطاف ربه الحکیم القدیر

احمد جودت

(تقریض)

صدور عظام فضائل آسمان کلبوی زاده سماحتلو
خیر الله افندی حضرتلرینک احسان بیوردقلری
تقریض عالیلریدر

علمای کرام حضرتانک نیجه عصرلردن برو کتبخانه عالمی تزین ایدن تألیفات
کثیره سندن و علوم و فنونه دأر معلومات نافعه دن باحث و «مخزن العلوم» اسمیه
موسوم اولان بو کتابک سایه ترقیاتوایه حضرت پادشاهیده تألیف اولمشی باعث
تشکراندر.

کتاب مذکورک اصحاب علوم و معارفه وارباب تبعاته و طالب علم اولنلره فوائد
عظیمه بخش ایده چکی نزد اولی الهاده غیر خفی در.

علم کتبک اهمیتنی جمله دن اول تقدیر ایدن علمای اسلامیه جانبندن و قتیله
اویولده بعض اثار معتبره تألیف و تدوین بیورلمش ایسه ده انلرک صورت ترتیباننده کی
نفع و فائده دأره خصوصیتده قالدقدن بشقه او وقتدن شمعی به قدر تألیف بیوریلان
کتابلر او اثرلرک خارجنده قالدیغنی غیر منکر اولدیغنی حالده بو کتاب او خصوصده کی
نقصانی دخی اکمال ایده چکی حسیله محررلری اولان ایکی هنرور حمیت کس ترک ابراز
ایلدکلری شو خدمت وطنیه لری الحق سزاوار تقدیر و ستایشدر.

حرره کلبوی زاده

(تقریض)

قدمای بندکان سلطنت سینه دن واصحاب فضائل
و کالاتدن قسطموننی و طرابلس غرب ولایتلری قپو
کتبخانه سعادتلو ابراهیم راشدا فندی حضرتلرینک
اثر خامه بلاغت علامه لری اولان هدیة تقریضیه در

مخزن العلوم نام مناسبیه موسوم اولان اشبو نسخه شایان تقریض و تقدیر
و خزینه هایونده و نزد ارباب فنونده زیور دولاب اعتبار اولمغه جدیر ایدوکی
مطالعه سیله استفاده ایده چک اصحاب فهومه غیر ستیردر.

مقدمه سنده بسط و تحریر اولندیغنی اوزره بو نسخه مرغوبه نك بروجه مستحسن
بویله جمع و ترتیبه بذل همت ایدن و دیباجه سنده اسملری مسطور بولسان ذاتلر
اسلاف و معاصرین معارف قرینلرک اثار نافعه لرینی بو صورتله انامه اعلام ایللری
اهل دانش عنندنه حقا سزاوار ستایش بر سعی جمیل مالا کلامدر.

حرره احوج العباد الی الطاف ربه المنان

ابراهیم راشد بن نعمان

(تقریض)

اجلہ رجال دولت علیہ دن شورای دولت بدایت محکمہ سی
رئیس کمالات انیسی سعادتلو سعید بک افندی حضرت تلیرنک
احسان بیوردقلری تحفہ کرانبهای تقریضدر

ظاہری و باطنی کافہ اسباب و وسائط ترقیاتی زیر حمایت فیوضاتوایہ حضرت
پادشاهیلرندہ بولندیران پادشاهمز اقدامز حضرت تلیرنک عصر معارف حصر
تاجداریلرندہ بویله بر «مخزن العلوم» نشر اولغسی سزاوار تشکراتدر.

علوم و معارفک اقسامی و ہر شعبہ علوم و معارفک کتب متنوعہ سنی و ہلہ
نظر حیرت و تقدیر ارباب تبعہ عرض ایدن بر اثرک قیمتی وارستہ بیناتدر.

غریبہ بویولده کتابلر ہر آن وزمان زیور ایدی علما و دہاتدر.
فیض معارفی شرقدن المش اولان غریبونک بویولده کی آثارینہ مماثل بزدہ آثار
جدیدہ چیقمامش اولسی اقبح تأخراتدر.

قدما مازک بویولده دخی بعض اناری موجودایسده انلر شوزمانہ نسبتہ من المنسیاتدر.
کتب و مؤلفین کتب مجموعہ سی حقیقہ کثر معارف و علوم اولغلہ بوجموعہ ایچون
«مخزن العلوم» وصفی البق صفاتدر.

بویله بر اثر مفید وجودہ کتورمک ہمتندہ بولنان سرکر و طاہر افندیلرک
ہمت و اقداملری بشقہ جہ جالب تقدیراتدر.

معارف عمومیہ و خصوصیہ ایچون بو کتابک ہر صحیفہ سی مرآتدر. نہ مرآت کہ
صور نمای جزئیات و کلیاتدر.

وار اولسون اول ضیای فطانت کہ کاشف مخازن مشکلات و مضی ظلام معضلاتدر!
ہمان جناب حق سایہ شاہانہ دہ مؤلفلری نائل مکافات ایلسون دعاسی وجیہ
ہر قدر شناس انصافساتدر.

لایق وصف و ثنا بر اثر اولدی طاہر
یازدیلر ہمت و اقدام ایلہ سرکر طاہر

عجز عباد

سعید

(تقریض)

افاخم ادبای عثمانیہ دن مجلس نافعہ باش کاتبی و جریدہ
بحریہ باش محرری سعادتلو حمید و ہی بک افندی بک
محصول خامہ اعجازنمالری اولان ہدیہ برکزیدہ در.

وقیلہ ترقیات علمیہ غریبیہ امالہ انظار غبطہ و تحسر ایدنلر متوالیاً بدائع نمای
ظہور اولقدہ بولنان انارقیہ حاضرہ مزایلہ قریر العین اولدقہ بالتدریج صرف لحاظہ
اشتیاق ایلورلرکہ بو حال عظمت کمالات عصریہ مزک حالاً حازر اولدینگی موقع
ترقینک آتیا خیرہ ساز عیون اہل غرب اولہ جفہ براعت استہلالدر.

مثلاً تاج سرفضلائی روم کاتب چلبی مرحوم «کشف الظنون» نامندہ کی اثر
محسنات آوری ایلہ کتابخانہ شرقی تزیین و دہا بعض مؤلفین فضائل قرین بونہجده
برقاچ اثر فوائد کستر تألیف و تدوین ایلشدر ایسده قنون حاضرہ غریبہ میانندہ
«بیلیو غرافی» دینیلوب محرز اہمیت مخصوصہ اولان فن عمیق الغورک کوندن کونہ
اعتلا یاقبہ اعتبار و اتساع اولقدہ بولغسی او خصوصدہ کی نقصانتری مدرک اولان
حقائقپروران نزدندہ جدی برحس غبطہ کارانہ تولید ایلکدہ ایدی.

اخیراً سرآمدان ارباب تبع و تدقیقندن اولان ایکی ہزور رحمتمند شونقصانی اکمالہ
خامہ زن اہتمام و «مخزن العلوم» عنوانیلہ حقیقہ مخزن علوم اطلاقہ شایان بر اثر
بہتر تلفیق و تصنیفہ صارف اقدام تام اولملریلہ عامہ معارفپروران عثمانیان طرفندن
بحق مظهر پسند اولدیلر.

ہمتلری موفور، سعیلری مشکور اولسون!

یا لکر شرقک دکل، غربک بیلہ خزائے الکتب معارفی زینت یاب ایدہ جک اولان
شو اثر عالی من کل الوجوہ سزاوار تشکرات اصحاب معالیدر.

کلاک اقدام سرکر و طاہر
اولدی الحق مجامع الافضال
ایندی بر مخزن علوم انشا
دینسہ اس الاساس علم بجا

اضعف عباد

حمید و ہی

(تقریض)

اعاظم ادبای عثمانیه دن عزتو معلم ناجی افندینک
احسان بیوردقلری غیقه بلیغه تقریضیه در

مخزن العلوم مؤلفلری افندیلر حضراتنه

افندیلر حضراتی

«مخزن العلوم» نامیه تألیفه همت بیوردیغکز اثر عظیم، عالم انسانیتی منتدار
ایده جک آثار نافعهدندر. عرض تبریکات فائقه ایله برابر حصه کترانه مه دوشن قسم
شکرانی تقدیم ایله کسب مفخرت ایلرم.

بوائر محترم نامکزی ابقا ایچون کافیدر. حتی زمان کچدکجه اهمیتی ارته جقدر.
بوکون مثلاً (کاتب چلبی) عنواتی بتون دنیا لسان احترام ایله یاد ایدیور.
احتمال که دهات علمای عثمانیه دن اولان او بیوک ذاتک حائز اولدینی مزیت جلیله
بولدینی زمانده شمدیکی درجه لرده تقدیر ایدله مشدر.

«مخزن العلوم» ک تریننده نه قدر زحمت چکمش اوله جفکزر پک جزئی ملاحظه
ایله اکلاشیلیر. آندن کال سهولته استفاده ایده جک ذوات سزه اصل عرض تشکرات
ایتمسونلر؟

جمعیت عثمانیه نک بلکه کافه جمعیات انسانیه نک معنا محتاج اولدینی برخدمتی
بویله صورت مکمله ده ایفا ایله آره مزده ممتاز اوله رق بتون عثمانیلیری مباهی وکندکزی
لایق الطاف جلیله پادشاهی ایلدیکز.

جناب حق سیکری مشکور ایلسون!

معلم ناجی

(تقریض)

اجله علمای عثمانیه دن ومدرسین کرام معالی اتسامدن
اماسیه وی کاتب زاده الحاج مصطفی رفعت افندی
مرحومک ارتحالارندن اول اهدا واحسان بیوردقلری

تقریض دلپذیر عالیلریدر

سایه معارفوایه حضرت پادشاهیده بودفعه ترتیب و تحریر اولغش اولان
«مخزن العلوم» نامنده کی کتاب، ارباب علم وکال ایله هوسکاران معارف ایچون برمرآت
مؤلفاندرکه او آینه دن محبوب قلوب زمرة علما اولان کتب علیه صور نمای چشم
اشتیاق اوله رق بوندن حاصل اوله جق فوائد و محسناتک تعیین درجات عالیسه سی
قابل دکلدر.

هله «مخزن العلوم» ک حسن تحریر و ترتیبی بشقه جه موجب محنات اولسیله
بویله بر اثر فوائد کسترایله خدمت وطنیه ده بولنان سرکز و طاهر افندیلرک مساعیسی
بالوجوه سزاوار تقدیر وتشکر در.

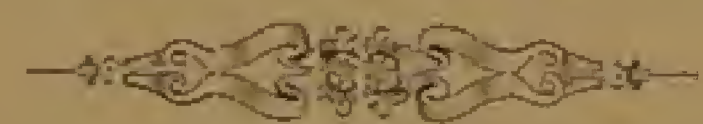
کاتب زاده

مصطفی رفعت

مخزن العلوم

(قسم اول) هر نوع علوم و فنونه دأر مباحثی، (قسم ثانی) لسان عربی و فارسی و ترکی اوزره (۱۳۰۰) سنه دن برو علمای کرام و فضلاى ذوى الاحترام ايله ساژ ارباب فنون و معارف جانبدن تألیف بیوریان اثار علیه و فیه نك اسامیسی ايله تواریح تألیفیه و معلومات اجمالیه لرینی واسامی مؤلفینی، (قسم ثالث و قسم رابع) مؤلفات عتیقه و جدیدیه بی حروف هجا اوزره و تاریخ اعتباریه اراة ایدن فهرستلری، (قسم خامس) مؤلفین کرامك اسامیسی حروف هجا اوزره بالترتیب اکثر مؤلفینك تراجم احوالی ايله انواع علوم و فنونه دأر تألیفاتی، (قسم سادس) مرکز سلطنت سنیه ده و علی العموم ممالك شاهانه ده نولنان اکثر کتبخانه لرك موافقی ايله کتب موجوده سینی و ممالك اجنیه ده اسامی کتب حقنده کی تألیفاته و ساژیه دأر معلوماتی حاوی بر خزینه علوم و کتب دره.

قسم اول

هر نوع علوم و فنونه دأر مباحثی حاویدر

اثر

سابقا امامیه نفوس مأموری
سید عبدالزاده محمد طاهر

معادن هیئت فنیه سی باش کاتبی
سرکز اورپیل یان

هر حق مؤلفلرینه عائددر

کتابه مخصوص اولان اشبو امضالر ايله مضی اولمیان نسخدره ساخته نظر یله باقیلوب
متجاسرلری مسؤلددر

معارف نظارت جلیله سنك رخصتی ايله طبع و تمثیل اولمیشدر

استانبول

(آ. آصادوریان) شرکت مرتبیه مطبعه سی — باب عالی جاده سنده نومرو ۵۲

۱۳۰۸

(تقریض)

امامیه اشرف ائدن و مدرسین کرامدن کنقروی فضیلتلو خواجه
صالح صبری افندی حضرتلرینك تقریض عالیریدر

عصر معارف حصر جناب پادشاهیده «مخزن العلوم» اسمی ايله موسوم اولان کتاب مقصد ترتیب و تحریری علمای کرام و فضلاى ذوى الاحترام حضرتانك انواع علومه متعلق تألیف بیوردقلری کتابلره دأر معلومات بجمله و مفیده اعطاسی قضیه سندن عبارت اولسنه نظر آ ارباب علوم ايله خواهشگران معارف ایچون بر فهرست عمومینك وجودینه درکار اولان لزوم و احتیاجی دافع اثار جدیددن کورلمسیله بویله مکمل و حسن صورتله مرتب بر اثرک موقع انتشاره وضعی باعث تشکرات و کتاب مذکورى ترتیب و تحریر ایدن ارباب معارفدن سرکز و طاهر افندیلرك بو بابده مصروف و رایگان اولان همتلری شایان تقدیر ائدر.

الفقیر

صالح صبری

مخزن العلوم

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين

والصلوة على سيد المرسلين

محمد وعلى آله وصحبه اجمعين

(اما بعد)

جناب خداوند آسمان وزمین، پادشاه حکمت رهین، شهریار کرامت قرین،
ملك حمید وکزین، زیور اریکه تمکین، خلیفه مکین و متین السلطان ابن السلطان
السلطان «الغازی عبدالحمید خان ثانی» افندمن حضر تلرینی الی آخر الدوران
سریر آرای شوکت و شان بیورسون آمین.

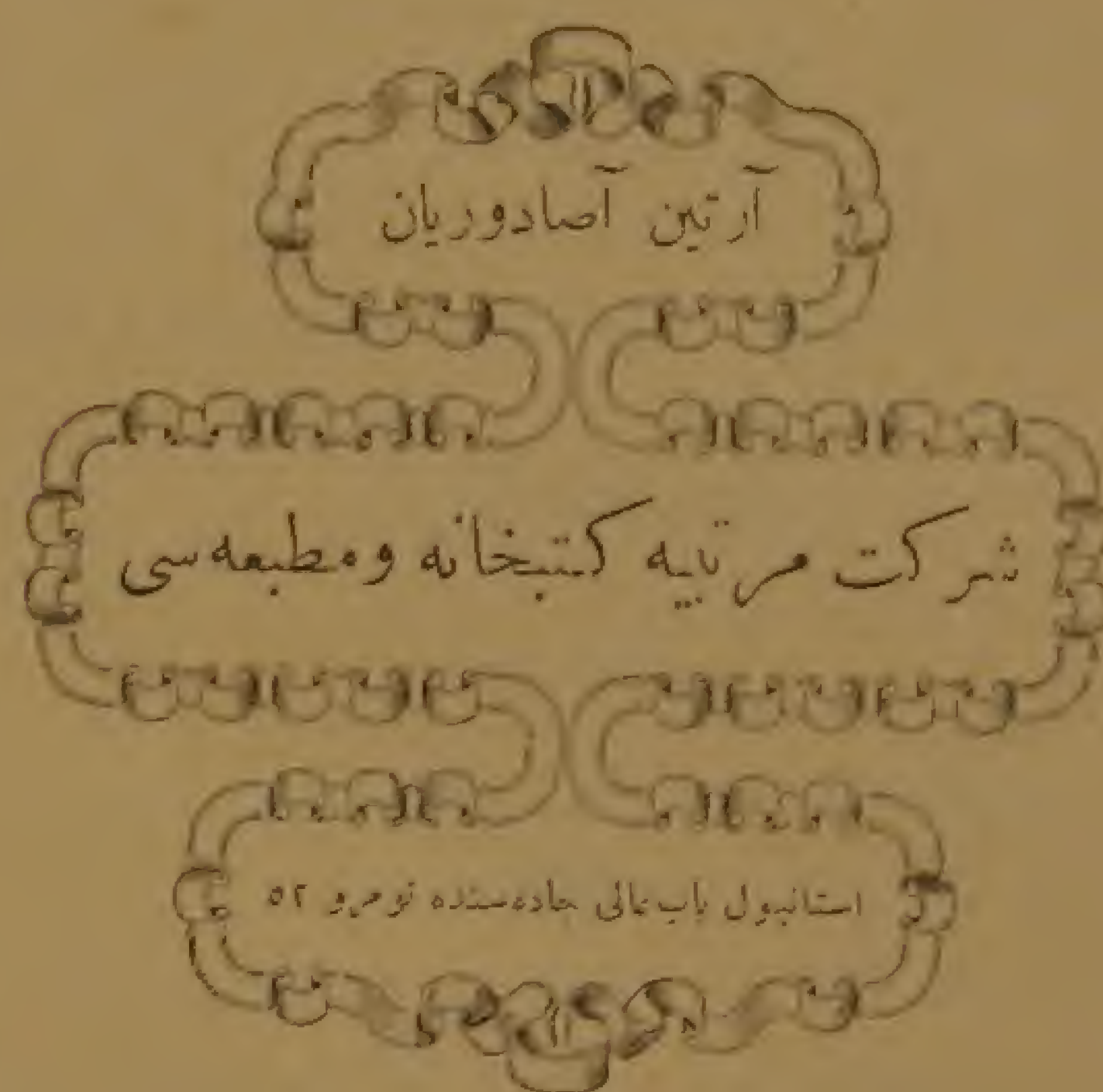
ارباب فضل و کمال معلومی اولدینی اوزره علوم و معارف نقلی و عقلی
اوله رق ایکی جدولدن جریان ایدن آب زلال معرفتدر. اشبو آب زلال معرفت،
کازار سعادت دنیویه و اخروییه نك سبب نشو و طراوتیدر.

علوم و معارف هر فرد، هر ملت، هر قوم ایچون موجب فیض و نجات
اولور.

دوام جمعیت عالم، بقای انتظام بنی آدم، قواعد علمیه یه مراعات ایله حصوله

کلور.

هر شیده جلب منفعت و دفع مضرت عام و معرفتله حصول پذیر اولور.

مرآت عقلك جالسی علم و معرفت، انسانك شرف و منزلتی فضیلت در .
تهذیب اخلاق و تربیة افكار، انجق علوم و معارف ایله حاصل اولور .
نوع بشرك میدانہ كتورمش اولدیغی بونجه مخترعات محیره العقولك سبب
اختراعی علم و معرفت در .

الحاصل علوم و معارفك فضائلی تعریف ایتك خصوصنده انسانك لسان
وقلمی قاصر در .

علوم و معارفك زمانلرجه ضبط و حفظنه و هر عصرده تعمیم انتشارینه
خدمت ایدن وسائط مهمه نك برنجیسی مؤلفات اولدیغی آشكار اولوب بیک
اوج یوز بو قدر سنه دن برو علمای کرام و فضلالی ذوی الاحترام حضراتی
جانبندن علوم و فنونه دائر ترتیب و تألیف بیوریلان کتابلر انجم سما کبی لایعد
ولا یحصی در .

هر عصر و زمانده علمای کرام حضراتی جانبندن کتبخانه عالمه یادکار
براغیلان کتابلرک اسامیسی ایله مراتب و درجاتنه و مؤلفین کرامك اسم
و کنیه لرینه و بلاد و امصارینه و تواریخ ارتحاللرینه و تراجم احوالنه کسب و قوف
ایتمك علما ایچون میل طبعی ایجابندن اولدیغی کبی بر علمه انتساب و اختصاص
ایلامك خواهشنده بوانانلرک او علمه متعلق تألیفاتدن خبردار اولملری و بر علمه
متعلق کتاب تألیفی ارزو اولندقدہ او علمه دائر اولان تألیفاتہ واقف اولمق
ماده سی دخی تألیفی ارزو اولنان کتابك هر صورتله مکملیتنه خدمت ایده جکی
مسلمات اموردن اولدیغی حالده بونجه سنه لردن برو بلاد و امصار اسلامیه ده
فحول علما و جمهور فضلا جانبندن تألیف بیوریلان آثار علمیہ نك عمومنی مطالعه

ایتمك شویله طورسون، بر علمه متعلق اولان مؤلفانك مطالعه سنه بیله انسانك
عمری وفا ایتیه جکی و بلکه بر علمه متعلق مؤلفانك کثرتی انسانك عمر طبعیسی ایله
اصلا قیاس قبول ایتیه جك درجه ده بیوک بر نسبتسزلك ایچنده اولدیغی ادعا
اولنسه مبالغه ایدلمش اوله من .

بناءً علیه کتب مؤلفه نك اسامیسی ایله معلومات اجمالیه سنی حاوی اولان
کتاب و فهرستلرک لزوم وجودی و قتیله علمای کرام حضراتی جانبندن مطالعه
و تقدیر بیوریلهرق اولبابده متعدد و معتبر فهرستلر تحریر بیورلمش ایسه ده
او فهرستلرک صورت تحریر و ترتیبی خصوصیت حالنده اولوب عمومك
استفاده سنی متکفل اولدیغی کبی مذکور فهرستلرک تاریخ تألیفلرندن بو آنه
قدر گذران ایدن بر ایکی عصر ظرفنده و لاسیما عصر معارف حصر جناب
پادشاهیده کرک مرکز سلطنت سنیه ده و کرک طشره لرده تألیف بیورلمش اولان
مؤلفانك او فهرستلردن خارج قالدیغی پیش نظر مطالعه یه الندقدہ ازمنه سالفه ده
تألیف اولنان فهرستلرک کفایتسزلكی بر مرتبه ده ظاهر اولور .

کتب مؤلفه یه کسب و قوف ایتك خصوصی بر مدتدن برو اوروپاده
غایت مهم و معتنا به بر علم صرہ سنه کچه رك « بیلو غرافی » نامیه بر موقع
مخصوص احراز ایلمش و بو علمك اهمیتی پك زیاده تقدیر اولنمغه باشلا یوب
بو بابده بر چوق کتابلر طبع و نشر اولنمقدہ بولنمشدر .

حاصل کلام کتب مؤلفه دن باحث اولان کتاب و فهرستلرک فوائد و محسناتی
درکار اولمسیله مجرد وطنه بر خدمت عاجزانه ده بولنمق ارزوسی و ولی نعمت
بیتمن شوکتلو پادشاهنر افندمنر حضرتلرینك ترقی علوم و معارف خصوصنده

هرآن عیون آرای جهان اولان مساعدات جلیله وتشویقات متوالیه ملوكانه لری
اثاری اشبو فهرست عمومینک جمع وترتیبینه باعث شوق وغیرت اولمش وبعونه
تعالی الکالی میسر اوله رق «مخزن العلوم» تسمیه اولنمش وبونک باشاوجه
مأخذلری مفتاح السعادة وکشف الظنون و سائر کتب معتبره و متنوعه دن
ومرکز سلطنت سنیه ایله مصر و بیروت کبی بیوک محالرده کائن مشهور کتبخانه لری
فهرستلرندن عبارت بولنمشدر .

اشبو کتابک جمع وتحریرینه مباشرت اولنمزدن اول صورت ترتیبی مطالعه
اولندقدن اسمی کتب بیاندن مقدم علوم وفنونه دائر مباحث ومقالات درج
وتزییرنده مناسبت کورلمسنه واسمئ کتب قسمنده کتابلرک انواع علوم
اعتباریه فصول مخصوصه ده کوسترلمسی ایله برابر کتب مؤلفه یه ومؤلفین کرام
حضر اتنک اسمیسنه دائر معلومات مجمله ومنفیده اعطاسی جمله حسن ترتیبیدن
عدوشمار اولنسنه ومؤلفاتک حروف هجاً اوزره ترتیبی صورتی برکتابک
قنغی علمدن بحث ایلدیکنه دائر معلومات استحصالجه مدار سهولت اوله جفغه
ومؤلفاتک تاریخ اعتباریه ترتیبی دخی هر عصرده ترقیات علمییه نک درجاتی
قولایقله تعیین ایتک کبی فائده یی انتاج ایده جکنه ومؤلفین کرام حضر اتنک
اسامیسی حروف هجاً اوزره ترتیب اولنهرق هر بر مؤلفک اسمیسی زیرینه
انواع علومه دائر تألیف بیوردینی کتابلرک کوسترلمسی وتراجم احوالندن
معلومات ویرلمسی فائده مخصوصه حاصل ایلیه جکنه ومرکز سلطنت سنیه ایله
سائر ممالک شاهانه ده بولنان مشهور کتبخانه لرک واقعی ایله کتب موجوده سندن
واوروپاده اسمی کتبه دائر تألیف اولنان کتابلرندن معلومات ویرلمسنه دخی

بشقه جه بر فائده مطالعه قلمسنه مبنی اشبو کتاب بروجیه آتی الی قسم اوزرینه
ترتیب اولنمشدر .

(قسم اول) علوم وفنونه متعلق مباحثی حاویدر .

(قسم ثانی) انواع علوم اعتباریه اسمی کتب بیاندن اولوب هر بر علمه
متعلق اولان مؤلفات ایچون بشقه بشقه فصللر تخصیص اولنهرق کتب مؤلفه
متعلق اولدقلری فصللرده کوسترلمش وتالیف بیوریلان کتابلرک بیان اسمیسی
صره سنده مؤلفین کرامک اسم وکنیه ونسبتلری ایله تاریخ ولادت ویاخود
ارتحاللرندن ومؤلفاته دائر بعض معلومات اجمالیه دن بحث اولنمشدر .

(قسم ثالث) کتب مؤلفه یی حروف هجاً اوزره کوسترر فهرستی حاویدر .

(قسم رابع) کتب مؤلفه یی تاریخ اعتباریه ارائه ایدن فهرستی حاویدر .

(قسم خامس) مؤلفین کرام حضر اتنک حروف هجاً اوزره اسمیسی ایله

هر بر مؤلفک انواع علومه دائر مقدار تألیفاتی واکثر مؤلفینک تراجم احوالی
مشعردر .

(قسم سادس) مرکز سلطنت سنیه ایله سائر ممالک شاهانه ده بولنان اکثر

کتبخانه لرک کتب موجوده سندن واوروپاده علم کتبه دائر نشر اولنان مؤلفاندن
وبویولده سائر معلومات مفیده دن بحث ایدر .

بالاده رقمزده خامه عرض وتبیان اولدینی اوزره اون اوچ عصردن پرو

علما وفضلا وحکما وادبا ومورخین وسائر ارباب علوم وفنون حضر اتی

جانبندن تألیف بیوریلان کتابلر نجوم سماکی بی حد وشمار اولدینی جمله

اشبو کتابده جمله سنک درج وتزییری خیال محال اولمه یله بحر عمیق قطره

و شمس تاباندن ذره قیلندن اولق اوزره تتبعات کترانه من درجه سنده
جمع و ترتیب اولسان اشبو کتابی قارئین کرامه عرض و تقدیم ایله افتخار ایدر
و بویله بر کتاب یا تمیق حد و اقتدار منک فوقنده اولدینی حالدہ مجرد وطنه
بر خدمت عاجزانه ده بولمق نیت خالصه سی ایله میدانہ کتوریلان بویله بر اثرده
کور یله جک خطا و نقصان لک ارباب فضل و عرفان عندندہ مظهر عفو اوله جمنی
امید ایلرز.

ومنه التوفیق

بحث

۱

منشأ علوم بیانده در

معلوم اولدینی اوزره انسان، حس و حرکه و غذا و سائر لوازم ضروریه ده حیوانات
سائر ایله مشارک اولدینی حالدہ مالک اولدینی فکر و ادراک ایله سائر حیواناتدن ممتازدر.
کذلک انسانک دنیا و عقبایه متعلق امورنده ابنای جنسیه تعاون و تناسره احتیاجنی
بیلسی و معبود حقیقی اثبات و توحید ایتسی و انبیای عظامک طرف باریدن تبلیغ بیوردینی
اوامر و نواهی بی قبول و تصدیق ایتسی نور فکر ایله حاصل اولور.

حیواناتک جمله سی، انسانه او جوهر فکر سببیه مطیع و مسخر اولوب نوع بشر،
او سببیه مخلوقاتدن جمع کثیر اوزرینه تفضل و تقدّم ایدر. بو حالدہ انسانک فکری، علوم
و صنایعک منشائی اولور.

فکر، اول بر ادراک مطلق در که او ادراک، نفس مدركده اشیایه حس و شعورندن
عبارتدر.

ادراک مطلق، کافه موجوداتدن حیواناته مخصوص بر صفت اولوب نباتات و جماداتده
بوصفت موجود دکلددر.

جناب خالق کائنات، حیواناتده حس و ادراک ایچون بش عدد حاسه ظاهره
خلق ایلش و جلب منفعت و دفع مضرت طریقنی حواس مذکورہ نک استعمالیه تعیین
بیورمشدر.

حواس ظاهره (سمع) ایشتمک، (بصر) کورمک، (شم) قوقلامق، (ذوق) طامق،
(لمس) طوتمق حاسه لرندن عبارتدر.

(حس سمع) ایله صوت و صدالرا ایشیدیلور، (حس بصر) ایله اشیا کوریلور، (حس شم)
ایله رایحه لر حس اولنور، (حس ذوق) ایله اطعمه و اشربه نک طامق و آجی کی طعمی
بیلنور، (حس لمس) ایله دخی اشیانک حرارت و برودت کی احوالی محسوس اولور.

انسانک مار الذکر حواس ظاهره سندن بشقه جرم [۱۰] دماغنده بش عدد حاسه باطنه دهها موجود در که انسان. کندو ظاهر بدننده موجود و مرکوز اولان آلات حسیه ایله ادراک ابتدیی احوالی قوای باطنیه تسلیم ایدوب ادراکات باطنه واسطه سیاه حقائق اشیا به کسب معرفت ایدر.

جرم دماغده مرتب اولان بش قوتک برنجیسی (حس مشترک). ایکنجیسی (خیال)، اوچنجیسی (قوة واهمه)، دردنجیسی (قوة حافظه)، بشنجیسی (قوة مفکره) در. محققین علمای کرام ایله حکما غنندنده انسانک نفس و روحی اجزای کثیفه جسمیه دن مجرد اولوب تحصیل کالانده جسم و بدن و جسم و بدن اولان آلات حسیه به محتاج بوجود روحانی در.

روح، برسلطان صاحب فرمان منزله سنده و جسم و بدن دخی او سلطانت مملکتی و حواس ظاهره او مملکتک اعیان و ارکانی و حواس باطنه او سلطانت مقرئینی اولوب سلطان روح، اعیان و ارکانی حسن استعمال ایله دنیا و عقبایه متعلق اولان اموری نی تسویه و تکمیل ایدوب سعادت دارینه واصل و نائل اولور.

قوای باطنه نک مجموعی جرم دماغده واقع اولوب جرم دماغ دخی مخروطی الشكل بر عضودر.

رأسک جهت طولنده واقع بر عضوده اوچ عدد خالی محل اولوب او محملره بطون دماغ تسمیه اولنور.

بطن اول، رأسک جانب اعلا سنده جمله بطونک اعظم و اوسمی در.

بطن ثالث، رأسک طرف اسفلنده واقع اولوب بطن اول دن اصغر در.

بطن ثانی دخی بطن اول ایله بطن ثالث بیننده دهلیز [۱۱] کی متوسط اوله رق بطن اول و بطن ثالث دن زیاده طاردر.

بطون ثلثه نک هر بری دخی اوچ طبقه اوزرینه مرتب اولوب طبقه اولیه مقدمه و طبقه ثانییه متوسط و طبقه ثالثیه مؤخر دینور.

[۱۰] (جرم) حیث کسریله جسد معناسنده در. جمعی اجرام کاور. جرم کله بی اجسام عالیده استعمال اولنور. فلکیاته اجرام سماویه اطلاق او اعتباره مبنی اولقی کرکدر.

باشک عضولینه جسد تعبیر اولندیغی کی جرم دخی دینور. تهکیم لسان حقنده صغیر الجرم و کبیر الجرم دینلددر که شولام. لسانک حجمی کوچک و زنب و خطابی بیو کدر معناسنی افاده ایدر. [۱۱] دهلیز، ایکی قیر بیننده اولان محله اطلاق اولنور.

جرم دماغده مرتب اولان بطون ثلثه دن هر بری قلب دن دماغه صعود ایدن روح نفسانی ایله ثملو اوله رق هر برنده بر درلو حس و ادراک حاصل اولغله نفسک قوای مدرکه سی انلرده موجود در.

قوای باطنه نک برنجیسی قوة حس مشترک در. اشبو حس مشترک. جرم دماغده بطن اولک مقدمنده واقع بر قوت اولوب انسان، حواس ظاهره دن بصر ایله مشاهده ابتدیی اشیا ی و سامعه ایله استماع ابتدیی اصوات و کلماتی و ذائقه ایله طانیدیغی طعموی و شامه ایله قوقلادیغی رایحه لری و لمس ایله حس و ادراک ایله یکی اشیا نک احوالی او قوة حس مشترک واسطه سیله ادراک ایدر. زیرا ظاهر بدننده اولان حواس دن هر بری الحق بر حاسه به مخصوص اولان شیئک ادراک کنه آلت اولوب بر حاسه ایله حس اوله حق شی حاسه اخی ایله ادراک اولنور. مثلاً حس بصر ایله الحق لون و ضیا و سایر محسوسات بصریه مشاهده اولندیغی کی قوة سامعه ایله دخی الحق اصوات و نغمات و حروف و کلمات ایشیدیلوب بالعکس بصر ایله مسموعات و سامعه ایله مبصرات ادراک اولنور. اما بطن اولک مقدمنده موضوع اولان قوة حس مشترکده بونلرک جمله سی وقت واحده دفعه حاصل اولوب ادراک اولغله کویا قوای خسه ظاهره، حس مشترک دینیلان قوتک خارجاً جاسوسلری منزله سنده اوله رق قوای مذکوره خارجدن اخذ ایتدکلری صور محسوساتی حس مشترک ایصال و تسلیم ایدر لر.

قوای باطنه نک ایکنجیسی قوة خیال در. اشبو قوة خیال. جرم دماغده بطن اولک مؤخرنده واقع بر قوتدر که حس مشترکده مرسوم اولان صور محسوساتی حفظ و ضبط ایتکله حس مشترک خزینه سی مقامنده اولسیله طول زمان ایله منسی اولان محسوساتی نفس انسان. وقت حاجتده قوة خیال واسطه سیله تذکر ایدر.

قوای باطنه نک اوچنجیسی قوة واهمه در. اشبو قوة واهمه جرم دماغده مرتب اولان بطن ثالث مقدمنده و طبقه اولاسنده واقع بر قوت اولوب حس ظاهر ایله محسوس و معلوم اولان اشیا نک احوال جزئییه و اغراض مخصوصه سی اوقوت واسطه سیله ادراک اولنور. بر آدمک کندی حقنده دیگر آدم دن محبت و یا عداوت حس ایتسی و والدینک اولادینه و اولادینک دخی کندولرینه میل و محبتی ادراک ایتسی و قیونک دخی تصادف ایتدیکی قوردرک کندوسنه خصومت و عداوتی حس ایدوب آندن محبت اولسی قوة واهمه به مثالدر. زیرا قوة واهمه ایله محسوسات میاننده واقع اولان احوال جزئییه ادراک اولغله

حیواناتده دخی قوّه مذکوره موجوددر. اما انسان، قوّه واهمه ایله معانی جزئییهی احساس ایتدیکی کبی نفس ناطقه و قوّه عقلیه سی ایله معانی کلییهی دخی ادراک ایدر. مثلاً مطلقاً عداوت و محبت لفظلرینک معانی کلیه سنی انسان، عقل ایله بیلور. لکن حیوانات اندن غافل اولوب بلکه تصادف ایلدیکی اشیای مخصوصه نك حال و شانی معاینه ایله ادراک ایدر یوقسه انسان کبی اشیای کلییهی واحکام مطلقیهی ادراکدن بالکلیه قاصر و عاجزدر. قوای باطنه نك دردیجیسی قوّه حافظه در. اشبو قوّه حافظه، بطن ثالث آخرنده واقع بر قوّت اولوب قوّه واهمه ایله ادراک اولنان معانی جزئییه اوراده حفظ اولنور. اشبو قوّه حافظه، صور و همیه نك خزینه سی مقامنده اولسیله صحیفه حافظه ده مرتسم و منتقش اولان معانی، وقت حاجتده او خزینه دن اخذ ایله اقتضای وجهه استعمال اولنور.

قوای باطنه نك بشیجیسی قوّه مفکره و متصرفه در. اشبو قوّه مفکره، بطون دماغك وسطنده بولنان بطن ثانیده واقع بر قوّتدرکه حس مشترک و قوّه واهمه ایله ادراک اولنان صور محسوسانده و معانی جزئییه ده ترکیب و تحلیل صورتی ایله تصرف ایتسیله سائر قوای دماغیه نك اشرفی در.

ایشته بالاده بیان اولندیغی اوزره نفس انسانی حقائق کلییهی ادراک ایله حیوانات سائرده ن ممتاز و امورده تدبیر و تصرف ایله سرفرازدر. لکن انسان ایچون حقائق اشیایه علم و اطلاع، ملائکه کرام کبی بالفعل حاصل اولندیغی کبی جمله حوادثك کنه و غورینه دخی انسانك قوّه عقلیه سی دفعه واصل اولیوب حقائق اشیایه علم حصولی حواس ظاهره و باطنه واسطه سیله خارجدن اکتساب اولنان صور محسوساتك واحوال جزئییه سنك تدریجاً مشاهده و ملاحظه سنه موقوف اولغله انسان، بطون دماغیه نك وسطنده واقع اولان قوّه مفکره سنی اشیای مکتسبه نك گاه ترکیب و ترتیبی و گاه تحلیل و تفریقی امرنده استعمال ایدرک مستعد اولندیغی کالات علیه یی تحصیل ایدر. اما انبیای عظام و رسل کرام علیهم السلام حضراتنك علملری ذکر اولنان آلات بدنییه و قوای حسیه کبی وسائطه احتیاجدن وارسته در. چونکه انبیای کرام و رسل عظام علیهم السلام حضراتی انوار علوم ایله منور و حقائق اشیانك صور کلیه سی جوهر فطرتلرنده مرسوم و مصور اولغله جناب خالق تعالی حضرتلرینك ذات و صفاتنه و عالم روحانی و جسمانیده موجود اولان اشیانك حقائق و ماهیاتنه واحوال و اغراض کلیه سنه فیض ربّانی و امداد صمدانی ایله عالمدر. علوم لدنییه اصحابی اولان اولیای کرامك علملری دخی صور مشروحیه اوزره اولدیغی و شو نعمت

الهیته نك سعادی مؤمنینه عالم برزخده حصوله کلدیکی علمای کرام جانبندن بیان بیورلمشدر. سائر افراد ناس، علم ربّانی و ادراک روحانی یه کندو طبیعتلریله وصولدن عاجز و ظلمت بدنییه لری انوار معارف الهیه ایله کندو ارالرینه حائل و حاجز اولغله نفس و روحك طرف اسفل اولان جسم و بدن جانبنه میل و حرکت ایدوب حواس خمسّه ظاهره ایله محسوسات خارجیه نظرله حس و ادراک ایتدیکی صوردن قوّه خیالیه و حافظه سنده محفوظ و مضبوط اولان معلوماتی قوّه مفکره سی واسطه سیله قوانین منطقیه اوزره ترکیب و ترتیب ایدرک تصور و تصدیق نوعلرندن مجهوللرینی کسب و تحصیل ایدر. افراد ناس ایچون شو صورته حاصل اولان علوم و معارفك جمله سی آلات بدنییه استعانه سیله و قوّه متخیله و ساططیه خارجه ده موجود اولان محسوسات جزئییه دن اکتساب اولنوب قواعد مخصوصه و قوانین مضبوطه تحتنده داخل اولغله دایره سی واسع دکدر. زیرا منطق کتابلرنده تحقیق اولندیغی اوزره برشیتك تصویری و یا برشی ایله شیء آخرك اوزرینه حکم و تصدیق مجهول اولدقده اول مجهول اولان شیئی یلک ایچون ذهنده معلوم و محفوظ اولان مبادی یه مراجعت اولنوب علی التدریج فکر و ترتیب ایله مجهوله علم و ادراک حاصل اولور. بوتقدیرجه انسانك علمی اشیای مجهوله یی یلکه مناسب شیلری ذهناً تحری ایدوب علی وجه اللاتقی ترکیب و ترتیب ایدرک بذل مقدور ایله اسباب معلومه و مبادی معروفیه منتهی اولوب آنی تجاوز ایلر.

بحث

۲

علم و کتابتک لوازم تمدن اولدینی بیاننده در

نوع انسان، مدنی الطبع اولسیله مافی الضمیرنی آخره اعلام ایتمک و آخرک مافی الضمیرنی فهم و اذعان ایلمک محتاج اولدیغندن اقتضای حکمت الهیه اوزره صوتک صورت استعمالی نوع انسانه ملهم و موهوب اولوب بوجهتله فائده مخاطب حاصل اولغله مافی الضمیرک اعلام و فهم و اذعان خصوصنده آلات طبیعی مقامنه آلات ذاتیه یعنی لسان انسان قائم اولمشدر.

اوانلده اصحاب علم و کمال جانبندن علومک یالکز حاضرده اولانلره مشافهه صورتنده اشاعه سیله اکتفا اولغیوب غائبده اولانلرک دخی استفاده لری ایچون معارفک ضبطی خصوصنه پک زیاده همت بیورلمشدر.

تلاحق افکار ایله علوم و معارف تزايد و تکثر ایتمش اولسیله صحائف عالده نایبۃ النقوش اولان قواعد کتابت وضع و احداث اولنه رق کتابتک حرکات و سکونات و ضوابط و نقاط و ترکیب و تسطیر کبی احوالندن بحث ایله احوال مذکورده دن الفاظ و حروفه و الفاظ و حروفدن معانی یه طریق حسن انتقال ارا نه بیورلدی.

بحث

۳

علم و کتابتک اوائل ظهوری بیاننده در

معلوم اولدینی اوزره بعض اصحاب علوم ابو البشر آدم علیه السلام حضرتلرینک برمنطوق آیت کریمه لغاتک جمله سنه عالم اولدقلرینی بیان بیوردی. دیگر برروایت دخی حضرت آدم صلی الله تعالی علیه وسلم اقدمزک دست شریفلریله ترسیم خطوط بیورمش اولملرندن و وصیتلری اوزره او عصرلرده اولادی دخی او صورتله یازو یازمش بولملرندن عبارتدر.

قلم واسطه سیله یازو یازمق ادریس علیه الصلاة والسلام اقدمز حضرتلرندن بدأ ایلدیکی کبی علومک دخی آنلردن شایع اولدینی علمای کرام جانبندن بیان بیورلمشدر. حضرت ادریس علیه الصلاة والسلام اقدمزک اجرام سماویه و حرکات نجومیه ایله فن طبدن بحث و تکلم ایدن ذواتک اولی اولدینی وارضه آفت سماویه نزولیه علومک انقراضندن خوف ایدوب مصر اعلاده اهرامی بنا ایله صناعات و آلاتی انده نقش و ترسیم بیوردقلری دخی مرویدر.

مشاهیر علمای اسلامیه دن فخر رازی حضرتلری تعلیم اسماء آیت کریمه منده کی «اسماء» لفظ شریفندن مراد، اجناس مخلوقاتک الیوم نطق و تکلم ایلدکلری لغاتدن عبارت اولدینی و لغاتک معانیسی جناب علام الغیوب طرفندن حضرت آدم علیه الصلاة والسلام جانبنه وخی و تعلیم اولدینی و برمنطوق حدیث شریف انزال کتاب بیورلدیغنی ذکر و بیان بیورمشدر. حدیث شریفک مال عالیه بودر «اصحاب کرام کرامت اتسامدن ابو ذر رضی الله تعالی عنه حضرتلری رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرندن حضرت آدم علیه الصلاة والسلام حضرتلرینه انزال بیوریلان کتابدن سؤال ایلدکده رسول محترم علیه الصلاة الاتم حضرتلری «کتاب المعجم» انزال بیورلدیغنی و «کتاب المعجم» دن تکرار سؤال ایلدکده (ا) (ب) (ت) (ث) (ج) حرفلری اولدینی و بو حروفک مقدارندن تکرار سؤال ایلدکده یکریمی طقوز حرف ایدوکنی بیان بیوردیلر.

حضرت آدم علیه الصلاة والسلام افندمزه انزال بیوریلان کتابک صحف عشره دن عبارت اولدینی واشبو صحف شریفه نك دخی فرائض ایله وعد ووعیدی و اخبار دنیا وعقبای وهر عصرک خلقنی و صورت و سیرت لرینی و اینیای کرام حضراتی ایله ملوکی وارض اوزرنده حادث اوله جق وقوعاتی حاوی اولدینی علما جانبندن ذکر و بیان بیورلمشدر.

بحث

(۲)

ماهیت علم

علمك ماهیتی تعریف و بیان اولمزدن اول علی الاطلاق ماهیت کله سنك ممکن مرتبه تعریف و بیاننه ابتدار اولنور.

(ماهیه الشی) و تعبیر اخرله (ماه الشی) هُو هُو دیمکدر. هُو هُو دیمك «اوشی عینی اوشی در» معناسنی مفید اولور.

ماهیت کله سنك «ما» کله سنه منسوب اولدینی دخی روایت اولندی. بوحالده ماهیت کله سنك اصلی «مائیة» اولوب کله مذکور نك «ما» لفظندن مأخوذ اولان مصدره مشبه اولماسی ایچون «همزه حرفی» «ها» حرفه قلب اولنمشدر. اشبو ماهیت کله سنده راجح اولان صورت «ماهو» کله سنه نسبتندن عبارت اولوب ایکی کله برکله حکمنده اعتبار ایدلمشدر.

ماهیت کله سی اکثریا امر متعلقه اطلاق اولنور. نه کیم انسان لفظندن، وجود خارجیدن قطع نظرله حیوان ناطق تعقل اولنسی انك مثالیدر.

امر متعلقه، «ماهو» ایله اولان سؤالك جوابی اعتباریله «ماهیت» و خارجاً ثابت اولق حیثیتندن «حقیقت» و اغیارندن تمیز ایتك حیثیتندن «هویت» و اکا لوازمی حمل اولنق حیثیتندن «ذات» و لفظندن استنباط اولنق حیثیتندن «مدلول» و محل حوادث اولق حیثیتندن «جوهر» اطلاق اولنور.

ماهیت اوچدر. بریسی (ماهیت نوعیه) و دیگر (ماهیت جنسیه) و دیگر بریسی دخی (ماهیت اعتباریه) در.

(ماهیت نوعیه) افرادنده علی السویه اولور. ماهیت مذکوره فرد واحده نه شی اقتضا ایدر ایسه فرد اخرده دخی اوشیئی اقتضا ایدر. مثلاً انسان لفظی، افرادندن اولان زیدده مقتضی اولدینی شیئی عمروده دخی اقتضا ایدر. ماهیت نوعیه ماهیت جنسیه نك مخالفی در.

(ماهیت جنسیه) افرادنده علی السویه اولمز. مثلاً حیوان لفظی، انسانده ناطقک مقارنتی اقتضا ایدر و انسانک غیرینده بومقارنتی اقتضا ایتمز.

(ماهیت اعتباریه) اول برماهیتدرکه انک ایچون وجود اولیوب انک وجودی معتبرک عقلنده اعتبارک دوام ایلدیکی مدبجه باقیدر. مثلاً «کم» ک یعنی عددک ماهیتندن واقع اولان سئواله «کمیت» ایله جواب ویریلورکه مذکورکمیت، ماهیت اعتباریه ذهنیه دن عبارتدر.

علی الاطلاق، ماهیت علمک تصویری ضروری میدر؟ ویاخود عسیر التعریف اولان نظری میدر؟ ویا غیر عسیر التعریف اولان نظری میدر؟ بومسئلهده بین العلما اختلاف اولدی.

علی الاطلاق، ماهیت علمک تصویری ضروری اولدیغنه امام فخرالدین رازی حضرتلری ذاهب اولدیغی کبی عسیر التعریف اولان نظری قسندن اولدیغنه دخی امام الحرمین حضرتلری ایله امام ابی حامد غزالی حضرتلری ذاهب اولمشلر ایسده ماهیت مذکورک غیر عسیر التعریف نظری قسندن اولسی صورتی بین العلما ترجیح اولمشدر.

علمک تعریف ماهیتنه دائر بین العلما جاری اولان مباحث، آتیا ذکر و بیان اولنور.

§ ۱- علم «اعتقاد الشی علی ماهوبه عن ضرورة اودلیل» تعریفی در.

یعنی علم، بر شیئه «علی ماهوبه» اعتقاد ایتمکدن عبارت اولوب او اعتقاد دخی یا الجای ضرورت ویاخود واسطه دلالت ایله حاصل اولور دیو تعریف اولمش ایسده بر شیئک تعریفی او شیئک افرادی جامع وایغیرینی مانع اولق قاعده کلیه اقتضاسندن اولوب حال بوکه تعریف مذکورده ضرورت ویاخود دلیلدن حاصل اولان «ظن» داخل اولدینی جهتله ماهیت علمک اشبو تعریفی قاعده مذکوریه موافق اولدیغندن بین العلما مدخول ونامقبولدر.

§ ۲- «معرفة المعلوم علی ماهوبه» تعریفی در.

یعنی علم، معلوم اولان شیئه «علی ماهوبه» معرفتدن عبارتدر دیو تعریف اولمش ایسده علم خدایه معرفت اطلاق جائز اولدینی جهتله علم خدا اشبو تعریفک خارجنده

قالقده برابر تعریف مذکورده علم کلهسندن مشتق اولان معلوم کلهسنگ ذکر وایراد اولغنی دوری [۱] استلزام ایلدیکنه و «علی ماهوبه» کلهسی دخی معرفت معناسندن عبارت اولهرق زائد اولدیغنه مبنی تعریف سابق مثلاً بو تعریف دخی بین العلما مدخولدر.

§ ۳- «هو الذی یوجب کون من قام به عالماً» تعریفی در.

یعنی علم، اول برشیدرکه اول شی ایله قائم اولان کیمسنگ عالم اولغنی ایجاب ایدر دیو تعریف اولمش ایسده اشبو تعریفده عالم کلهسنگ ذکر وایراد اولغنی تعریف ثانی کبی دوری استلزام ایلدیکی جهتله بو تعریف دخی بین العلما نامقبولدر.

§ ۴- «هو ادراک المعلوم علی ماهوبه» تعریفی در.

یعنی علم، «معلوم» ی «علی ماهوبه» ادراک ایتمکدن عبارتدر دیو تعریف اولمش ایسده بو تعریفده دخی دور وحشو اولدقدن بشقه ادراک کلهسی علمدن مجاز اولدیغندن بو دخی علما بیننده مدخولدر.

[۱] (دور، دوران)، لغتده دوئمک و طولانق معناسنده، چرخ کبی. علمده مصطلح اولان دور بختنه کلنجه (دور)، ایکی شیدن هربرینک شی آخر اوزرینه توقف ایتمکدن عبارتدر.

دور، اقسام عدیدهیه منقسمدر. اقسام مذکورده دخی دور اضافی، دور حکمی، دور مساوی، دور تقدیمی در.

(دور اضافی)، ایکی شیئک وجودده تلازمندن عبارتدر. اول برحیثیله که ایکی شیدن بریی انجق دیگر شی ایله اولور.

(دور حکمی)، اقرار ایله حاصل اولور. مثلاً وفات ایدن برکیمسنگ برادری متوفا ایچون این موجود اولدیغنی اقرار ایلدکده نسب ثابت اولقده برادری وارث اوله ماز. چونکه اینک وراثتی برادرک عدم وراثتی مؤدی اولور.

(دور مساوی)، ایکی متضایفدن یعنی بربرینه میل ایدن ایکی شیدن هربرینک دیگر اوزرینه توقفندن عبارتدر.

(دور تقدیمی)، برشیئک مرتبه واحدهده ویاخود برقاج مرتبهده مایتوقف علیی اوزرینه توقفندن عبارتدر. برمرتبهده حاصل اولان دوره، دور مصرح و برقاج مرتبهده اولان دوره، دور مضمر اطلاق اولنور.

شمس، کوکب نهاری ایله تعریف اولنسه و (نهار) فوق الافق شمسک طلوعی زمانیه تعریف اولندقدده شو تعریف دور مصرحه مثال اولور.

دور مضمرک مثالی دخی معنائک فهمی لفظک دلالتنه و لفظک دلالتی علم وضعه و علم وضعک دلالتی لفظک دلالتی واسطه سیله معنائک فهمنه توقف ایدر دیو تعریفدن عبارتدر. اشبو دور مضمر، دورک اقبیحی اولور.

§-۵ «تبیین المعلوم علی ماهویه» تعریفی در.

یعنی علم، «معلوم» ی «علی ماهویه» تبیین در دیو تعریف ایدلمش ایسه ده بو تعریفده دخی دور و حشو [*] اولدیغندن و تبیین کله سی خفادن صکره ظهوری مشعر اولوب بو حالده علم خدا تعریفک خارجنده قالدیغندن بو دخی تعریف مقبول دکلدرد.

§-۶ «اثبات المعلوم علی ماهویه» تعریفی در.

یعنی علم، «معلوم» ی «علی ماهویه» اثباتدر دیو تعریف اولنش ایسه ده بو تعریفده دخی دور و حشو اولدیغندن و اثبات کله سی مجازاً عله اطلاق اولنق حسبیه (تعریف الثبی بنفسه) اولق لازم کلدیکندن بودخی تعریفات سائر قیلندن در.

§-۷ «الثقة بانّ المعلوم علی ماهویه» تعریفی در.

یعنی علم، «معلوم» ه «علی ماهویه» وثوق واعتماددن عبارتدر دیو تعریف اولنش ایسه ده بو تعریفده دخی دور و حشو اولدیغندن و خدانک کندو علمنده واثق اولسی محذوری لازم کلوب بونک دخی جناب حقه اطلاق شرعاً جائز اولدیغندن اشبو تعریف دخی مدخول و غیر مقبولدر.

§-۸ «حصول صورة الشی فی العقل» تعریفی در.

یعنی علم، صورت شیئک عقلمده حصولندن عبارتدر دیو تعریف اولنوب اشبو

[*] حشو، لغتده یصدق ایچنه طولدیریلان پاموق و امثالی اشیا معنایه اولوب اصطلاحده ذکر و ایرادی فائده دن خالی اولان زوائددن عبارتدر.
حشو، ایکی در، بریسی لفظی و دیگرى معنوی در.
حشو لفظی، زائدک متعین اولسندن عبارتدر.
حشو معنوی، یا معنای افساد ایدر و یا افساد ایتمز.
(تطویل) دخی لفظی و یا معنوی اولور.
تطویل لفظی ده زائد غیر متعیندر.
تطویل معنوی، معنای افساد ایتمز.
شو حالده (حشو) ایله (تطویل) بیننده ایکی جهتدن فرق حاصل اولور.

تعریفک، ظنه [۱] و جهل مرکبه [۲] و تقلیده [۳] و وهمه [۴] شامل اولسیله محققین حکما و بعض متکلمین عندنده اصح تعاریف اولدینی ابن صدر الدین حضرتلرندن مرویدر.

§-۹ «تمثل ماهیة المدرك فی نفس المدرك» تعریفی در.

یعنی علم، ادراک اولسان شیئک ماهیتی ادراک ایدن کیسه نک نفسنده تمثل الیکن عبارتدر دیو تعریف اولنوب اشبو تعریفک حکمی بالاده محرر سکرنجی تعریفک حکم و شمولی کیدر. بو ایکی تعریف، حکما تعریفی اولوب وجود ذهنی اوزرینه مبنی در چونکه حکما عندنده علم، وجود ذهنیدن عبارتدر. مذکور ایکی تعریفدن اولکیسی ادراک کلیات و جزئیاته شاملدر. ایکنجی تعریفک ظاهری، کلیاته اختصاصی افاده ایدر.

§-۱۰ «هو صفة توجب لمحالها تميزاً بین المعانی لا یحتمل النقیض» تعریفی در.

یعنی علم، بین المعانی نقیض احتمالی اولیه جق صورتده محالک تمیزی موجب برصفتدر

[۱] (ظن)، نقیض احتمالی ایله برابر اعتقاد راجع معنایه در. یقین و شک معنایه دخی استعمال اولنور.

شک ایله ظن بیننده اولان فرق، «ظن» ک صفت راجحیتی حائز اولسندن عبارتدر.
(شک)، یکدیگرینه ضد و خلاف اولان ایکی شیئک بریسی اخره ترجیح ایتمه رک شک ایدنجی کیسه ده حاصل اولان تردد و اشتباهدن عبارتدر.

ینه شک ایکی طرفی مساوی طویلان ایکی شی بیننده و قوفدن عبارت اولوب قلب انسان، او ایکی شیدن بریسنک ترجیحنه میل ایتمز. اگر او ایکی شیدن بریسی اخره ترجیح ایله برابر مرجوح اولان جهت دخی ترك اولنمز ایسه اکا ظن تعبیر اولنور. اگر احدها اخره ترجیح ایله برابر مرجوح اولان جهت دخی ترك اولنور ایسه اکا «غالب الظن» تعبیر اولنور که بوزالب الظن یقین منزله سنده اولور.

[۲] (جهل)، مطلقاً برشیئه عدم علمدر.

جهل، بعض دفعه معدوم اولوب بو حالده شی اولماق لازم کلور دیو تعریف مذکوره اعتراض واقع اولمش ایسه ده بو اعتراضک جوابنده شیئک وجود ذهنیدن عبارت اولدینی بیان اولمشدر.
(جهل مرکب)، واقعه غیر مطابق اعتقاد جازمندن عبارتدر. برشیئی بیلامک و او شیئی بیلمه رک بیلمک ادعاسنده بولنق جهل مرکبک مثالیدر.

(جهل بسیط)، جهل مرکب مفهومک خلافتنه اوله رق عدم علم معنایه در. مثلاً برکیسه بر شیئی بیلمز و او شیئی بیلمدیکنی دخی بیلمور اولدینی حالده بوجهله جهل بسیط دینور.

[۳] (تقلید)، حجت و دلیل سز اوله رق اخرک قولی قبولدن عبارتدر.

[۴] (وهم)، حکمک طرف مرجوحنه اطلاق اولنور. طرف راجحنه ظن اطلاق اولدینی کی.
عند الحکما وهم بر قوه مدرکه درکه محلی دماغده اولوب اوقوت واسطه سیله معانی جزئیه ادراک اولنور. صداقت زید و عداوت عمرو کی.

دیو تعریف اولنوب بوتعریف « العلم صفة ذات تعلق بالمعلوم » قولنك قائلی عندنده مختار ایسهده علوم عادیه تعریف مذکورك خارجنده قالمشدر. مثلاً زمان سابقده کوریلان جبل. الآن ذهبه منقلب و متحول دكل ایسهده خرق عاده جائز اولدیغندن انك نقیضی محتملدر.

§-۱۱ « هو تمييز معنى عند النفس تمييزاً لا يحتمل النقيض » تعریفی در.

یعنی علم، نقیض احتمالی اولیه جق صورتده عند النفس تمیز معنادن عبارتدر دیو تعریف اولنوب اشبو تعریف. علمای علم کلامدن « أن العلم نفس التعلق المخصوص بين العالم والمعلوم » قولنك قائلی اولان کیمه عندنده تعریف مختاردر.

§-۱۲ « هو صفة ينجلي بها المذكور لمن قامت هي به » تعریفی در.

اشبو تعریفك. ماهیت علمك احسن تعاریفی اولدیغنی علامه سید شریف جرجانی حضرتلری جانبندن بیان بیورلمشدرکه معناسی « انه صفة يكشف بها لمن قامت به ما من شأنه ان يذكر انكشافاً تاماً لا اشتباه فيه » یعنی علم برصفتدرکه اوصفتك قائم اولدیغنی کیمه ایچون اول برشی منكشف اولور اومنكشف اولان شينك شانی اوشیدن اشتباه اولنیه جق صورتده انكشاف تام ایله ذكر و بیان اولنقدن عبارتدر.

§-۱۳ « حصول معنى في النفس حصولاً لا يتطرق عليه في النفس احتمال كونه على غير الوجه الذي حصل فيه » تعریفی در.

اشبو تعریف، علمای علم کلامدن آمدی تعریفی اولوب ترجمه سی شودر. علم، برمعناك فی النفس اول برصورتله حصولندن عبارتدرکه اندن غیر برصورتله معنا حصولك احتمالی یوقدر.

بحث

(۳)

علمك ماهيته متعلق اختلافات

فلاسفه و بعض متكلمينك ذاهب اولدیغنی وجهله برشینه علم، اوشينك ذهنده وجودی مستلزم می در؟ و یا خود جمهور متكلمينك ذهابی مثللو برشینه علم، علم ایله معلوم بیننده ذهنده تعلق دن می عبارت در؟ بومسئله ده اختلاف اولندی.

مذهب اوله کوره برشینه علم حاصل اولدقده او علمدن امور ثلثه تحقق وتولد ایدر. امور مذکورده دن برینی ذهنده صورت حاصله نك تحقق ایتسی و دیگری ذهنده اوصورتك انتقاش و ارتسام ایتسی و دیگری دخی اوصورتك قبولیه نفسك متفعل اولمسیدر. صور مشروحه یه نظراً علمك ذكر اولنان امور ثلثه نك قنغیسندن عبارت اولدیغنده اختلاف اولندی.

علم و حکمادن برطاقی علمك، انجق ذكر اولنان امور ثلثه نك مجموعندن عبارت اولدیغنه ذاهب اولمسیله علمك مقوله كيف [۱] و یا افعال [۲] و یا خود مقوله اضافه دن [۳] اولدیغنده اختلاف حاصل اولدی.

کتب متعلقه سنده بیان اولدیغنی وجهله اصح اولان جهت، علمك مقوله كيف دن اولسندن عبارتدر.

وجود ذهنیه یه قائل اولنلردن بعض ذواتك بیانیه کوره ذهنده حاصل اولان صورت، (معلوم) ك شیخ وظلی در. دیگر بعض ذواتك بیانیه کوره دخی ذهنده حاصل

[۱] (کیفیت)، بر شیئده تقرر ایتس اولان هیئت در.

[۲] (افعال)، غیردن تأثیر سببیه متأثرده حاصل اولان هیئندن عبارتدر.

[۳] (اضافه)، ایکی شیئدن برینك تعقلی انجق اخر شينك تعقلی ایله حاصل اولان حالت نسبیته متکرره دن عبارتدر. ابوت و بنوت کبی. یعنی پدر تعقل اولندقده فرزند دخی متعقل اولور و فرزند تعقل اولندقده پدر دخی متعقل اولور.

اولان شی، «معلوم» ک نفس ماهیتی اولوب لکن اوشی، وجود ظلی غیر اصلی ایله ذهنده موجود اوله رق شو وجود اعتباریه اکا صورت تسمیه اولنور و بو جهته وجود اصلی نك اوزرینه ترتب ایدن آثار اشبو وجود ظلی غیر اصلی اوزرینه ترتب ایتمز و وجود اصلی به «عین» تسمیه اولنوب انك اوزرینه آثار ترتب ایدر و شو صورت ذهنیه، خارجه نسبتله «عین العین» اولوب ذهنه نسبتله «عین الصورة» یعنی عالمك نفس و ذاتنده قائم اولان ظل و شیخ درکه انکله «معلوم» منکشف اوله رق اکا علم دینور.

عالمك ذهنده موجود اولوب نفسنده قائم اولیان ماهیته «معلوم» اطلاق اولنور.

علم ایله معلوم، بالذات متغایر در. ذکر اولنان شبخی قائل اولنلرک رأی و ذهانبه کوره «معلوم» ک مقوله جوهر دن و یاخود مقوله اخرا دن اولمسيله برابر علمك مقوله کیف دن اولدیغنده اشکال و تردد یوقدر. چونکه علم ایله معلوم، ماهیتده مختلفدر. اما ماهیاتك بانفسها ذهنده حصولی قائل اولنلرک رأی و ذهانبه کوره ماهیتده «جوهر» و «عرض» ک اتحادنده کی اشکال ایله برابر علمك مقوله کیف دن اولدیغنده اشکال وارد در. بعض مدققین، تبدل ماهیتی تجویز ایله بر شی وجود خارجی اعتباریه «جوهر» اولوب وجود ذهنی اعتباریه او جوهرک کیفه منقلب اولدیغنی بیان ایدرک مملحه ده واقع اولان شیئك ملحه منقلب اولدیغنی مثال اوله رق ایراد ایلش و بو بحثك محاکمه سی متعلق اولدیغنی کتابلرده علمای کرام حضراتی جانبندن بسط و تفصیل بیورلمش اولدیغندن بو محله بو قدر جکله اکتفا اولنمشدر.

بحث

(۴)

علم مدون

علم لفظی، سابقاً ذکر اولنان شیلره اطلاق اولندیغنی کی نحو وفقه مثلاً اسماء علوم مدونه ده دخی اطلاق اولنور.

کذلک علم لفظی، مسائل مخصوصه یه ده اطلاق اولنور که «فلان یعلم النحو» ترکیبی بو اطلاقك مثالیدر یعنی فلان کیمسه نحوی بیلور دینلده که او کیمسه مسائل نحویه بیلور دیمکدر.

علم، بعضاً دلائل دن مسائلك تصدیقاتنه و بعضاً دخی تصدیقات مسائلك تکرر دن حاصل اولان ملکه یه دخی اطلاق اولنور. بوملکه یه «ملکه استحضار» دینور. ملکه دخی تهیؤ التام دیمکدر. تهیؤ التام دیمک مراد اولنان شیئك استعلامی و قوعنده جوابه کافی اوله جق سرمایه معلوماته مالک اولمقدن عبارتدر.

علم لفظنك معنای حقیقیسی آنجق ادراکدر و بو ادراک ایچون بر متعلق اولوب اوده «معلوم» در. ادراکك حصوله تابع و بقاسنه وسیله اولان شی ملکه در.

علم لفظنك بالاده ذکر اولنان شیلردن هر برینه اطلاق یا «حقیقت عرفیه» و یاخود «حقیقت اصطلاحیه» و یا «مجاز مشهور» در.

علم، بعضاً مجموع مسائله و مبادی تصویری و تصدیقیه و موضوعاته اطلاق اولندیغنی جهته علومك اجزای ثلثه دن عبارت اولدیغنی علما جانبندن بیان بیورلمشدر.

حقیقت و مجاز کله لری اوزرینه بوجه آتی بعض معلومات ایراد اولنور.

(حقیقه)، فعلیه وزننده اولوب «حق الشی» دن مأخوذدر که ثبوت معناسنده. وزن مذکور فاعله معناسنده «حقیق» دیمکدر. حقیقت کله سنده کی «تا» حرفی علامه کله سنده بولنان «تا» حرفی کی کله نك وصفیدن اسمیه نقلی ایچون اولوب تاء تأنیث دکلددر. «حق الشی» و تعبیر اخرله «ماه الشی» هو هو دیمکدر. انسانه نسبتله حیوان ناطق کی.

(حق) ، خدای متعال حضرتلرینک اسماء شریفه‌سنددر . ثابت معناسنده دخی استعمال اولنورکه «الشی الحق» حقیقه ثابت اولان شی دیمکدر .

(حق) صدق و صواب کله‌لری معنارنده دخی استعمال اولنور . نته‌کیم «قول حق» و «قول صواب» دینور .

(حق) لغتده انکارینه احتمال و مساع اولمیان ثابت معناسندهدر .

(حق) اهل معانی اصطلاحنده واقعه مطابق اولان حکم معناسنه اوله‌رق اقوال و عقائد و ادیان و مذاهب اوزرینه اطلاق اولنورکه مقابلی باطلدر . اما صدق کله‌سینک خاصه اقوالده اطلاق شایعدر . صدق کله‌سینک مقابلی «کذب» در . بعض دفعه «حق» ده مطابقت واقع جانبندن و «صدق» ده مطابقت حکم جانبندن اعتبار اولنق حیثیتی ایله «حق» ایله «صدق» بیننده فرق اعتبار اولنشددر . بوحالده «صدق‌الحکم» دیمک ، حکمک واقعه مطابقتندن عبارتدر و «حق‌الحکم» دیمک واقعک حکمه مطابقتندن عبارت اولور .

(حقیقت) ، اول برلفظک اسمیدرکه او لفظ ایله ماوضع له مراد اولنور . اصطلاحده حقیقت ، ماوضع‌لهده مستعمل اولان کله‌دن عبارتدر اول براصطلاحه کوره‌که انکله مخاطب و محاوره جریان ایدر . بو اصطلاح مخاطب قیدی ایله اصطلاح مخاطبک غیری اولان اصطلاح آخرده ماوضع‌لهده استعمال اولنان مجازدن احتراز اولندی . صلاة لفظی کبی‌که عرف شرعده صلاة لفظی دعا معناسنده استعمال اولندیغی حالده اصطلاح شرعده ماوضع‌لهک غیری اوله‌رق دعا معناسنه استعمال اولنق حسبیه مجاز اولور چونکه صلاة کله‌سی اصطلاح لغتده دعا معناسنه موضوع اولقله برابر اصطلاح شرعده ارکان معلومه واذکار مخصوصه معناسنه وضع و تعیین اولنشددر .

(حقیقت) ، معنای موضوعی اوزرینه باقی اولان لفظک کایسیدر .

(حقیقت) ، قطعاً و یقیناً ثابت اولان شی دیمکدر . کله مذکوره محلنده مستقر اولان شینک اسمی اولوب اطلاق اولندقدده انکله «ذات‌الشی» مراد اولنورکه واضع لغت اوکله‌بی فی‌الاصل او شی ایچون وضع ایلدی . مثلاً «اسد» لفظی بهیمه معروفه ایچون وضع اولنشددر . بوحالده حقیقت ، محلنده مستقر اولور و مجاز ، محلنده غیر مستقر اولور .

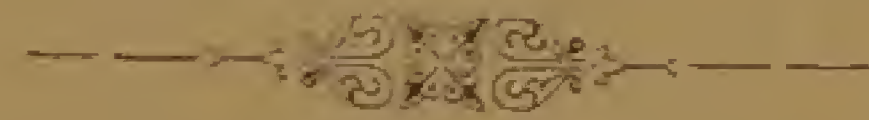
(مجاز) کله‌سی اول برلفظک اسمیدرکه او لفظ ایله ماوضع‌لهک غیری معنا مراد اولنور و حقیقت ایله مجاز بیننده مناسبت اولق لازمدر . شجیع برکسیده اسد تعبیری ،

مجازک مثالی اولوب بو مثالده ذکر اولنان مناسبت دخی موجوددر .

(مجاز) ، «جَزَّ» لفظندن «مَفْعَل» وزننده فاعل معناسنه اولوب متعدی‌در . والی معناسنه اولان مولی کبی .

مجاز تسمیه اولنسنک سبی کله‌نک محل حقیقتندن محل مجازه متعدی اولسنندن عبارتدر .

معنای حقیقت ایله معنای مجاز بیننده مناسبت قیدی بینماده مناسبت اولمیان ماوضع‌لهک غیریده استعمالدن احترازه مبنی‌در . چونکه حقیقت ایله مجاز بیننده مناسبت اولندیغی تقدیرده «مجاز» تسمیه اولتیوب «مرئجل» و یاخود خطا اولور .

بحث

(۵)

﴿ موضوع علم ﴾

علومك يكدیكړندن تمایز ایتسی موضوعاتك یكدیكړندن تمایز ایتسیله حاصل اولور. هر بر علمك موضوعی او علمده اعراض ذاتیه سندن بحث اولنان شیلردن عبارتدر. اعراض، عرضك جمعی در.

علی الاطلاق عرض، اول بر موجود در كه موضع و محله محتاج اولور. لون كې كه جسم ایله قائم اولور.

عرض، یا قارّ الذات و یا خود غیر قارّ الذات اولور.

قارّ الذات اولان عرض اول بر شیدر كه انك اجزاسی موضع و محله اجتماع ایدر بیاض ایله سواد كې.

غیر قارّ الذات اولان، عرض اول بر شیدر كه انك اجزاسی موضع و محله اجتماع ایتز. حرکه و سکون كې.

عرض لازم، اول بر عرض در كه موضع و محله انفاك کی ممتنع در. کتابتك انسان ماهیتدن انفاك کی ممتنع اولدینی كې.

عرض مفارق، اول بر عرض در كه موضع و محله انفاك کی ممتنع دكلدر. بونوع عرض، یا سریع الزوال اولور و یا خود بطی الزوال اولور.

سریع الزوال اولان عرض، انسانه حجابندن عارض اولان قرمز یلق و خوفدن عارض اولان صاریلق كې در.

بطی الزوال اولان عرض، اختیارلق و كنجالك كې در.

عرض ذاتی، اول بر شیدر كه دیگر شیئه لاحق اولور و بوده لاحق اولدینی شیئك ذاتی و یا جزء اعمی و یا جزء مساویسی و یا خود امر خارج مساویسی اوللق سبیلریله در.

بر شیئه ذات سببی ایله لاحق اولان عرض، انسانه امور غریبه ادراكك لحوق كې در كه بو لحوق، واسطه ذات انسان ایله اولور.

جزء اعمّ اوللق سببی ایله بر شیئه لاحق اولان عرض، ذات انسانه تحیزك لحوق كې در كه بوده واسطه جسمیت ایله اولور.

جزء مساوی اوللق سببی ایله بر شیئه لاحق اولان عرض، انسانه تكلمك لحوق كې در كه بوده واسطه ناطقیت ایله اولور.

امر خارج مساوی اوللق سببی ایله بر شیئه لاحق اولان عرض، انسانه تعجبك لحوق كې در كه بوده امور غریبه یی ادراك ایتك واسطه سی ایله اولور.

اشبو كتابك مباحث آتییه سنده علومدن علی الانفراد بحث اولدینی صروده هر علمك موضوعی ایله هر علمه متعلق معلومات ممكنه درج و بیان اولنمش ایسه ده بو محله حسب المناسبه اكثر علومك موضوعاتی ذكر و تعداد اولنمشدر.

علم تفسیر شریفك موضوعی «كلام الله» در.

علم قرأتك موضوعی «صور نظم قرآن» در.

علم حدیث شریفك موضوعی «اقوال و افعال نبویه» در.

علم امارات نبوتك موضوعی «امارات نبوت» در.

علم اصول فقهك موضوعی «ادله شرعیة کلیه در».

علم شروط و سجلاتك موضوعی «من حیث الكتابة» «احكام ثابته» در.

علم فرائضك موضوعی «ترکه و وارث» در.

علم حروف و اسمانك موضوعی «حروف هجائیة» در.

علم تصوفك موضوعی «تخلیه ظاهر و تخلیه باطن» در.

علم باطنك موضوعی «قلب انسان» در.

علم اخلاقك موضوعی «نفس انسان» در.

علم جغرافیانك موضوعی «ارض» در.

علم تاریخك موضوعی «ائم و طوائف» در.

علم انسابك موضوعی «انساب ناس» در.

علم ادب درسك موضوعی «تعلیم و تعلم» در.

علم تصریفك موضوعی «صیغ مخصوصه» در.

- علم اشتقاقك موضوعی، «مفردات کلمات» در .
- علم احاجی و اغلوطاتك موضوعی، بحسب الظاهر قواعد عربیه مخالفه حیثیتی ایله
- «الفاظ» در .
- علم لغتك موضوعی، «مدلولات مفردات» در .
- علم ادبك موضوعی، لفظاً و خطاً سهو و خطادن احتراز حیثیتی ایله «کلام عربی» در .
- علم بیانك موضوعی، وضوح دلالت حیثیتی ایله «لفظ عربی» در .
- علم بدیعك موضوعی، «محاسن کلام عربی» در .
- علم محاضراتك موضوعی، معنا و ترکیبده مقام حال و شانیه مناسب اولمق اعتباریه
- «ایراد کلام» در .
- علم تصحیفك موضوعی، بلغادن وارد اولان «کلمات مصحفه» در .
- علم مبادی الشعرك موضوعی، ترغیب و ترهیبی حاصل ایدن مقدمات تخیلیه ایله
- «شعر» در .
- علم قرض الشعرك موضوعی، شعرك حسن و قبحی اعتباریه «کلمات شعریه» در .
- علم کتابتك موضوعی، «نقش بسائط حروف» در .
- علم انشائك موضوعی، کلام منشورك بلیغ و فصیح اولمسی و مقامه لایق عبارات حسنه ده
- آداب معتبریه مشتمل بولمسی حیثیتی ایله «کلام منشور» در .
- علم ترسلك موضوعی، هر طائفهك طبعیه ملائم اولان اصطلاحات و احترازی واجب
- اولان عبارات حیثیتی ایله «کاتب» و «مکتوب» و «مکتوب الیه» در .
- علم عروضك موضوعی، من حیث الوزن «مرکبات موزونه» در .
- علم املاى خطك موضوعی، خطوط عربیهك نقوشه عارض اولان احوال اعتباریه
- «بسائط حروف و خطوط» در .
- علم خطك موضوعی، «تصویر حروف هجائیه» در .
- علم ترکیب اشكالك موضوعی، «اشکال بسائط حروف» در .
- علم منطقك موضوعی، مجهوله موصل اولمق حیثیتی ایله «معقولات ثانیه» در .
- علم مناظرهك موضوعی، مدعائك ادله ایله غیر اوزرینه ثابت اولمسی حیثیتی ایله
- «ادله» در .
- علم حکمتك موضوعی، اعیان و اذهانده موجود «اشیا» در .

- علم الهینك موضوعی، حوادثك موجود اولدینی حیثیتی ایله «وجود» در .
- علم تعبیر رؤیائك موضوعی، تخیلات نفسانیه ایله امور غیبیه بینندهکی «مناسبت» در .
- علم ریاضینك موضوعی، ماده دن تجریدی ممکن اولان «امور مادیه» در .
- علم ارتماطیقینك موضوعی «خواص عددیه» در .
- علم حسابك موضوعی «عدد» در .
- علم هندسهك موضوعی «کم» در .
- علم تعدیلك موضوعی «تداخل ساعات» در .
- علم طبیعینك موضوعی «جسم» در .
- علم حیوانك موضوعی «حیوان» در .
- علم نباتاتك موضوعی «نباتات» در .
- علم طبك موضوعی «بدن انسان» در .
- علم اطعمهك موضوعی «طعام» در .
- علم تشریحك موضوعی «اجزای بدن» در .
- علم کمالهك موضوعی «چشم انسان» در .
- علم اوزانك موضوعی «دراهم و اوقیه و رطل» در .
- علم ریافهك موضوعی «اماره مأ» در .
- علم قیافتك موضوعی «قیافت انسان» در .
- علم اختلاچك موضوعی «بدن انسانك اختلاچی» در .
- علم عیافهك موضوعی «فراری حیوان ایزی» در .
- علم ملاحهك موضوعی «سفینه و دریا» در .
- علم فراسهك موضوعی «اشکال اعضا» در .
- علم آلات ظلیهك موضوعی «مقادیر ظلال» در .
- علم تدبیر منزلك موضوعی «اعتدال احوال مشترکه» در .
- علم تعاینك موضوعی «صفوف عساكر» در .
- علم احتسابك موضوعی «اداره اهل بلده» در .
- علم موسیقینك موضوعی «نغمات» در .
- موضوعات علومك قواعد اساسیه سی بجه كنجیه سعادت انسانیه هر شینك حقایق

واحواله طاقت بشمره مقدار نجه كسب معرفت ايتمه متوقف اولديغندن و اشيانك حقايق و احوالى ايسه متكثر و متنوع بولنديغندن اوائل زمانده علما جانبدن اشيانك ضبط حقايق و احواله و تسهيل اسباب تعليمه تصدى و اعتنا اولنوب بر شيشه و ياخود اشيايه معتدبه تناسب ايله متناسب اولان حاللر طاقم طاقم تدوين اولنه رق هر بر لرلى برر علم اعتبار ايدلمش و هر بر علمده احوال ذاتيه سندن بحث اولنان شيلر او علمه موضوع اخاذ اولمشدر. چونكه بر علمك مسائلى او علمك موضوعته رجعت ايدر و بو حالده علمك موضوعى مسائل علمك ماينخل اليه اولور.

علمائى كرام جانبدن موضوع علمك تعريفده «ما يبحث فيه عن عوارضه الذاتية» ديلمشدر. بوندن مقصد موضوع علمك مسائل علمه مرجع و موضع اولمسندن عبارتدر. بو حاله كوره تدوين اولنان احوالده كافه طائفه موضوعده اشتراك سبيله علم منفرد اولوب بنفسه موضوع آخرده متشارك اولديغى طائفه دن ممتاز اولور. بناء عليه علمك جمله سى نفسلرنده يكدى كرندن موضوعلريله تمايز ايدر.

كذلك هر بر علم، غايت و محمول كې شى آخره دخى يكدى كرندن ممتاز اولور.

علمك صور مشروحه اوزره تمايز ايتمى امر استحسانيدن عبارت اولوب يوقسه هر بر مسئله يي راساً بر علم عد و شمار ايله تعليم و تدوين ايلكده عقل ايجون بر مانع اولديغى كې موضوعده غير متشارك اولسه بيله علم واحد اعتبار اولمقده عقل ايجون مانع يوقدر. مسائل متكرره نك وجه آخره موضوعده متشارك اولمسنك مثالى بر طاقم امور ايله ديكر امور اوزرينه حكم ايتمكدن عبارتدر.

ايضا حات مسروده دن اكلا شديغنه كوره مسائل متشاركه سى مدون اولان هر علمك حقيقى موضوع واحدده اولديغى كې هر علم ايجون موضوع و غايت دخى وارددر.

موضوع و غايت اعتباريله هر علم ايجون مسائل متكرره يي ضبط ايدن شى «جهت وحدت» اولوب مسائل متكرره، او جهت وحدت اعتباريله علم واحد عد اولنور.

جهت وحدتك اولكيسى «جهت وحدت ذاتيه» و ايكنجيسى «جهت وحدت عرضيه» اولوب بواجلدن علملر بعضاً موضوع و بعضاً غايت اعتباريله تعريف اولنور.

موضوع اعتبارى ايله اولان تعريف، علم منطقك «علم يبحث فيه عن احوال المعلومات»

- (۲۵۸) علم حقيقت الفاظ القرآن و مجازها. (۲۸۴) علم خواص الحروف.
- (۲۵۹) علم تشبيه القرآن واستعاراته. (۲۸۵) علم الخواص الروحانية من الاوافق.
- (۲۶۰) علم كنايات القرآن و تعريضاته. (۲۸۶) علم التصريف بالحروف و الاسماء.
- (۲۶۱) علم الحصر و الاختصاص. (۲۸۷) علم الحروف النورانية و الظلمانية.
- (۲۶۲) علم الایجاز و الاطناب. (۲۸۸) علم التصريف بالاسم الاعظم.
- (۲۶۳) علم الخبر و الانشاء. (۲۸۹) علم الكسر و البسط.
- (۲۶۴) علم بدائع القرآن. (۲۹۰) علم الزايرجه.
- (۲۶۵) علم فواصل الآى. (۲۹۱) علم الجفر و الجامعة.
- (۲۶۶) علم خواتم السور. (۲۹۲) علم دفع مطا عن القرآن.
- (۲۶۷) علم مناسبة الآيات و السور. { فروع علم الحديث }
- (۲۶۸) علم الآيات المتشابهات. (۲۹۳) علم المواعظ.
- (۲۶۹) علم اعجاز القرآن. (۲۹۴) علم الادعية.
- (۲۷۰) علم العلوم المستنبطة من القرآن. (۲۹۵) علم الآثار.
- (۲۷۱) علم اقسام القرآن. (۲۹۶) علم الزهد و الورع.
- (۲۷۲) علم جدل القرآن. (۲۹۷) علم صلاة الحاجات.
- (۲۷۳) علم ما وقع فى القرآن من الاسماء و الكنى و الالقاب. (۲۹۸) علم المغازى.
- (۲۷۴) علم مبهمات القرآن. { فروع علم اصول الفقه }
- (۲۷۵) علم فضائل القرآن. (۲۹۹) علم النظر.
- (۲۷۶) علم افضل القرآن و فاضله. (۳۰۰) علم المناظرة.
- (۲۷۷) علم مفردات القرآن. (۳۰۱) علم الجدل.
- (۲۷۸) علم خواص القرآن. { فروع علم الفقه }
- (۲۷۹) علم مرسوم الخط و آداب كتابته. (۳۰۲) علم القرائض.
- (۲۸۰) علم تفسيره و تأويله و بيان شرفه. (۳۰۳) علم الشروط و السجلات.
- (۲۸۱) علم شروط المفسر و آدابه. (۳۰۴) علم القضاء.
- (۲۸۲) علم غرائب التفسير. (۳۰۵) علم حكم التشريع.
- (۲۸۳) علم طبقات المفسرين. (۳۰۶) علم الفتاوى.

بحث

(۹)

﴿ علمك فضل و شرفي ﴾

علمك فضل و شرفي آیات قرآنیه واحادیث نبویه ایله موقع آرای اشتهار اولمشدردر .
مجتهدین کرام ذوی الاحترام حضراتندن امام شافعی حضرتلری «علم» بر شرفی حائزدرکه
هر کیسه ایچون اوشرفدن ولو پک جزوی برشی بیله نسبت اولنسه او کیسه مسرور و ممنون
اولور واکر او نسبت رفع ایدلسه مکدر و محزون اولور» دیو بیان بیورمشدردر .

علومك شرفی، بحسب الموضوع وبحسب الغایة وبحسب الحاجة وبحسب وثاقه الحجّة
متفاوتدر. مثلاً علم طبك موضوعی «بدن انسان» و علم تفسیرك موضوعی «کلام یزدان» درکه
بو ایکی علمك حائز اولدینی شرف، ظاهر و عیان در .

علم الاخلاقك غایتی معرفت فضائل انسانیه دن عبارت اولمسیله شرفی بدیهی در .
بحسب الحاجة حائز شرف اولان علم، علم فقه شریفدرکه انك تحصیلنه حاجت مس ایلش
اولدینی ظاهر در .

بحسب وثاقه الحجّة حائز شرف اولان علمدر، علوم ریاضیه در .

علم الهیك موضوعی و غایتی شریف اولوب تحصیلنه حاجت مس ایتشدردر .
بعضاً ثمره ویا وثاقت دلائل ویا خود غایت اعتباریله ایکی علمدن بریسی علم اخردن
اشرف اولور .

ثمره و نتیجهك شرفی، دلائلك قوتندن اولی در .

علومك اشرفی، جناب حقّه و ملائکه کرامنه و رسل عظام علیهم السلام حضراتنه
اولان علمدرکه بو علمك نتیجه و ثمره سی سعادت ابدیه دن عبارتدر .

علم، کافّة اشیاك الذّا و انفعی در .

معلوم اولدینی اوزره بر شینك شرفی یا لذاته ویا خود لغیره اولور. علم ایسه بو ایکی

شرفی دخی حائزدر. چونکه علم، نفسنده لذید اولدیغندن لذاته طلب اولدینی کبی نفسك
غیر یسندده دخی لذید اولمسیله او غیر ایچون دخی طلب اولنور .

علمك نفس وذاتنده لذید اولمسی بختنه کلنجه معلوم اهل علوم اولدینی اوزره علمك
فوقنده بشقه بر لذت یوقدر. چونکه لذت علم، لذت روحانیه و لذت محضدر .

لذت جسمانیه فی الحقیقه دفع المذن عبارتدر. نته کیم لذت اكل، دفع الم جوع ایدر.
شو لذت، لذت روحانیك مخالفی اولوب لذت روحانیه لذائذ جسمانیه دن الذّا و اشیی در.
بونك ایچون امام ثانی محمد بن حسن شیبانی حضرتلری انحلال مشکلات علومی متعاقب
حاصل اولان لذت روحانیه ایله متلذذ اولدقلری حالده «این ابناء الملوك من هذه اللذّة
سیما اذا كانت الفكرة فی حقائق الملكوت و اسرار اللاهوت» کلامی ایله اظهار اثر سرور
بیورر ایدی .

امام مشارالیه حضرتلرینك اشبو کلام مسرت اتسامی لذت روحانیك لذائذ
جسمانیه دن الذّا و اشیی اولدینی مشعرددر .

علمك عزل و نصی اولماق و دوامنه هیچ بر کیسهك مزاحمه سی بولنماق کبی بر شرف
و مزیت و لذتی ده ا واردر .

اکثر جهله، علمانك مظهر اولدینی شرفه نائل اولق عزمنده بولنور ایسده موانع
بهمیه نیل مرامدن کندولرینی منع ایلر .

علمك «لغیره» اولان لذائذی بختنه عطف کلام ایدنجیه علمك لغیره اولان لذائذی
یا اخروی اولور ویا دنیوی اولور .

اخروی اولان لذت، علمك اعظم لذائذ اخرویه و سعادت ابدیه حصوله وسیله
اولمستدن عبارتدر .

سعادت ایکی قسمه منقسمدر. قسم اوّل جلب منفعت و قسم ثانی دفع مضرتدر .

جلب منفعت و دفع مضرت یا دینی ویا خود دنیوی اولوب بو حالده درت قسم حاصل
اولورکه بونلر واسطه علم ایله تحصیل اولنور .

تعلیم و تعلم، علمك منافع دینیّه سندن اولدینی کبی منافع دنیویه سی دخی انسانك زمان
اضطرار بنده ایسی و غیر بنده مصاحب و خلوت ده محدثی وهر ایشده مشاوری وهر خیر

اوزرینه دلیلی واعداسی ایچون سلاخی اولسی ماده لرندن ودها سائر منافع مهمه سندن عبارتدر.

انسانی، رتب عالیہ و منازل رفیعہ و حسن قبول عامہ نائل ایدن شی علم وکالدر.
علمک مضرت دینیہ دافع اولسی بختہ کلجه مضرت دینیہ دخی ایکی قسمدر.
قسم اول «فعل نواهی» و قسم ثانی «ترك اوامر» در.

فعل نواهی، شهوات مضریه منہمک اولق و ترك اوامر، اجرای احکام اوامرده تقصیر و تکاسل ایلمکدر.

کذلک علم، مضرت دنیویہ دافعدر.

مضرت دنیویہ دخی ایکی نوعه منحصر اولوب نوع اول، دفع مقاصد و جلب مفاسددر.
نوع ثانی، قانون شرع شریفه تطبیق حرکت ایتماکدن حاصل اولان مفاسدک مضرتی در.
علم، مارالذکر مضرت دینیہ و دنیویہ دن انسانی وافی و عاصم اولور.

بحث

(۱۰)

﴿مراتب علوم﴾

تعلیمده مراتب علومه رعایت اولنور. علمده وهرشیده امر اهم امر مهم اوزرینه تقدیم ایدیلور.

علمده اهم اولان شی، مقصدک وسیله و مقدماته سیدر. بوحالده مباحث لفظیه مباحث معنویه اوزرینه تقدیم اولنور. چونکه الفاظ، معانی نک مقدماته سی اوله رق معانی نک فهم وادراکته وسیله در. بوصورته علم ادب، علم منطق اوزرینه تقدیم اولنوب بوندن صکره هر ایکسی ده اصول فقه اوزرینه و اصول فقه دخی علم خلاف اوزرینه تقدیم ایدیلور.

تعلیمده برعلمک دیگر علم اوزرینه تقدیم اولنسی اوچ سببه مبنیدر.

(سبب اول) مقدم اولان علمک تقدم ایتدیکی علمدن اهم اولسندن عبارتدر. فرض عینک فرض کفایه اوزرینه تقدیمی انک مثالیدرکه فرض عین فرض کفایه دن اهمدر.
(سبب ثانی) برعلم اوزرینه تقدیم اولنان علمک تقدم ایتدیکی علمه وسیله اولسیدر.
علم نحوک علم منطق اوزرینه تقدیمی انک مثالیدر.

(سبب ثالث) برعلم اوزرینه تقدیم اولنان علمک موضوعی تقدم ایتدیکی علم آخرک موضوعندن جزؤ اولسیدرکه جزؤ، کل اوزرینه مقدمدر. بوصورته علم صرف، علم نحو اوزرینه تقدم ایدر.

اکثریا بینلرنده وجوه تقدم مدن برشی اولدیغی حالده برعلمک دیگر علم اوزرینه تقدیمی ادراک معقولات اوزرینه تمرین غرضنه مبنی در نه کیم متقدمیندن برطافه طرفندن علم حسابک تعلیمی علوم سائر اوزرینه تقدیم اولنشددر و اکثریا تحصیلنه زیاده حاجت مس ایدن علمک دخی سائر علملر اوزرینه تقدیم اولنمش اولدیغی واقعدر. اکثر مصنفین کرام حضراتی، تألیفاتنده علم نحوی علم صرف اوزرینه تقدیم ایله علم نحوه اولان احتیاجک علم صرفه اولان احتیاجدن ازید اولدیغی تصور ایدیلر.

فروض کفایه تأکد وعدم تأکده اعصار وامصارک [۱] علمای اعتباریه اختلاف
ایدر. مثلاً بر بلده فريضه تقسیمه مقتدر بر و یا خود ایکی عالم بولنوبده یکر می قدر فقیه
اولدینی صورتده او بلدهده علم حسابک تعلی اصول فقهک تعلمدن آکدر. واجب العلم اولان
شی، فرض عیندر. فرض عین دخی شریعت شریفه نك شخص اوزرینه بالخاصه تعیین
بیوردینی شیردر. اما اول شیرکه جماعت اوزرینه عملی شرعشریف واجب
بیورمشدر. جماعت ایچنده او واجب اولان شیر ییلن بر شخص بولنوب اوشیلری
عامل اولق ایله او فرضدر ذکر اولسان جماعتک سائر افرادندن ساقط اولور و بو مثالو
شیرله فرض کفایه تسمیه اولنور. فرض کفایه دن اولان علملر، انتظام امر دنیا ایچون لازم
اولان علومدر. اوده کتاب الهی و سنت نبویه فهم و ادراک ایله انلری تحریفادن حفظ
ایلمکدن واقامه برهان ایله اعتقادیاتی بیلوب ازاله شبهه قادر اولمقندن و اوقات و فرائضه
واحکام فرعییه و حفظ ابدانه و اخلاقه و امور سیاسییه و قوف و معرفتدن و ذکر و تعداد
اولنان علملردن هر برینک تحصیلنه سبب و واسطه اولان علم لغت و تشریف و نحو و معانی
و بیان و منطق و انساب و حساب ایله بونلردن بشقه حصول مقاصدک و سائط مهمه سندن
اولان سائر علومه کذلک کسب و قوف و مهارت ایتمکدن عبارتدر. اشبو علملرک تأکده
یکدیگرندن بحسب الحاجة درجاتی متفاوتدر.

ایشته تحصیلی فرض کفایه دن اولان شو علملری عالم و عامل اولان بر شخصک بر جماعت
ایچنده بولنوبده فرض مذکور او جماعتک سائر افرادندن ساقط اولور.

[۱] (امصار)، مصرک جمعدر. (مصور) دخی مصرک جمعدر. علی الاطلاق بیوک شهر
دیگدر و بلده معروفه نك دخی اسمی در. «کوفه» شهری ایله «بصره» به مصران اطلاق اولنور.
(مصر) کلمه سی اصطلاح شرعه اول بر بلده به اطلاق اولنور که او بلده نك اکبر مساجدی او بلده
اهالی سی استیما به کافی دکلدر.

بحث

(۱۱)

اسلامک اوائل احوالی

قوم عرب، اسلامیتک ظهورندن اول پراکنده و متفرق بر طاقم اهالیدن عبارت
اولوب بعضیلری اسب و قسراق اوزرنده طولاشه رق برر صورتله تعیش ایدرلر و بعضیلری
الرنده کی دوه و قیون و کچی سودلری ایله رفاه حال اوزره کچورلر ایدی.
قوم عرب، حروفک صورت ترکیب و تحریرینی یلیدیکی حالده لسانلرنده کی وسعت
وقوه خیالهلرنده اولان جودت سببیه ایچلرنده مشهور شاعرلر وار ایدی. کذلک اصول
مدنییه و احوال انسانییه هیچ بر قومدن اوکر نامش اولدقلری حالده شجاعت و سخاوت ایله
آره لرنده نامدار کیمسلر بولنور ایدی. مهمان پرورلک و غریب نوازلق اصولنه هرشیدن
زیاده رعایت ایدرلر ایدی. قطع طریق ایله تعیش ایدنلر بیله خیمهلرینه کلان غربانک
تلطیفنده افراط ایدرلر ایدی. الحاصل فضائل انسانییه عادتلری حکمنده اولوب بو استعداد
اوزره وقت کچورمکده اولدقلری حالده مشرق بطحادن طلوع ایدن آفتاب اسلام، خطه
مقدسه حجازی و آز مدت ظرفنده پک چوق بلاد و امصاری ضیادار ایدرک بین الاقوام
اصول اسلامییه استمرار و استقرار ایدی.
اوائل اسلامده علمای کرام حضراتی سائقه احتیاج ایله علم احکام شریعتیه و علم لغته
و علم طبه اعتنا بیوردیلر.

محت

(۱۲)

مصنفین اسلامیہ نك اولی

تدوین علم وتصنیف کتاب ایدن ذوات کرامك اولی هانکی ذات کریم الصفات اولدیغنده بین العلما اختلاف اولندی.

برروایت کوره مصنفین کرامك اولی هجرت نبویه نك یوز اللی بشنجی سنه سنده عازم کلزار جنان اولان «الامام عبد الملك بن عبد العزيز بن جریج البصری» حضرتلری اولدیغی کبی تاریخ هجرتك یوز اللی التنجی سنه سنده ارتحال دار بقا بیورمش اولان «ابوالنصر سعید بن ابی عروبة» حضرتلرینك اول مصنفین اولدیغی دخی مرویدر. شو ایکی روایتی «خطیب بغدادی» حضرتلری ذکر و بیان ایلدی.

ینه مصنفین کرامك اولی، تاریخ هجرتك یوز آلتمشنجی سنه سنده ترك حیات مستعار ایتمش اولان «ربیع بن صلیح» حضرتلری اولدیغی «ابو محمد رامهرمزی» حضرتلری جانبندن روایت بیورلمشدر.

مشارالیه «ربیع بن صلیح» حضرتلرندن صکره «سفیان ابن عینة» و «مالك بن انس» مدینه منوره ده و «عبد الله بن وهب» مصرده و «معر» ایله «عبد الرزاق» ینده و «سفیان الثوری» ایله «محمد بن فضیل بن غزوان» کوفه ده و «حماد بن سلمة» ایله «روح بن عبادة» بصره ده و «هشیم» واسطه ده و «عبد الله بن مبارک» خراسانده تدوین علوم وتصنیف کتب امر مهمنه صرف عنایت و بذل لطف و همت بیورمشلردر. رحیم الله مصنفین مشار الیههم حضراتنك نظر اعتنا و همتلری قرآن کریمك و حدیث شریفك معاقدی ایله معانیسی ضبط ایتك جهتته مصروف ایلدی. بعونه تعالی شو مقاصد عالیله جلوه نمای حسن حصول اولدی.

محت

(۱۳)

علوم اسلامیہ نك علوم اوائل ایله اختلاطی

دولت امویّه عصرنده علوم اوائل، نظر رغبت و اعتباردن دور و مهمجور ایلدی. دولت عباسیه نك ظهورنده خلفای عباسیه دن ایکنجی خلیفه «ابو جعفر المنصور» زماننده علوم اوائل مظهر رغبت اولدی. چونکه خلیفه مشارالیه حضرتلری علم فقه شریفده ماهر و کامل اولدیغی کبی علم فلسفه یه و خصوصاً علم نجومه دخی راغب و بو علملرک اهل و اربابنه محب ایلدی.

خلفای عباسیه دن یدنجی خلیفه «عبد الله المأمون بن الرشید» جد اعلاستك مسلکته سالک و علوم اوائله پک زیاده راغب اوله رق جد اعلاستك آچدیغی طریق تحصیل توسیع و اتمام ایتکه قیام ایله الحجاب ایدن محللردن «افلاطون» و «آرسطو» و «جالینوس» و «اقلیدس» و «بطلمیوس» ایله سائر مشاهیر حکمانك کتب حکمیه سی جلب ایتدیره رک ماهر مترجملر معرفتیه لسان عربی یه نقل و ترجمه ایتدیردکن صکره موقع تعلم و تدرسه وضع ایتمش و اهل اسلام طرفندن دخی امر تعلمه میل و رغبت اولتمشدر. چونکه زمان اولده اهل اسلامك علوم اوائلی تعلمدن منع اولتمسك سبب و علتی قواعد و عقائد اسلامیہ نك تأسس و استقرار ایتسی ماده سنندن عبارت اولوب بو مقصود ایسه اوزمانلرده حاصل اولدیغندن و یونکله برابر علوم حکمیه نك اکثر مسائلی دخی دیاناته متعلق اولدیغندن علوم مذکوره ایکنجی خلیفه عباسیه زماننده مظهر رغبت اولغه باشلا یوب یدنجی خلیفه زماننده دخی اسباب تحصیلیه سی استکمال اوله رق اهل اسلامدن پک چوق حکیم ذوات یتشمس و سائر فنون دخی کسب اشهار ایتمشدر.

بحث

(۱۴)

اقسام تدوین و مدونات

ارباب فضل و کمال معلومی اولدینی اوزره وضع و تألیف خصوصنده مصنفین کرام حضراتک اختلاف رأی و غرضلری کتب علمک تکثر ایتسنه باعث اولمشدر. لکن من جهة المعنی کتابلر ایکی قسمه منقسم و منحصر اولوب قسم اول اخبار مرسله یی و قسم ثانی قواعد علومی حاوی اولان کتابلردر.

اخبار مرسله یی حاوی اولان کتابلر کتب توارینخدن عبارتدر. اما اوصاف و امثال مقوله سی منظومات تحتده اولمسیله انلر دواوین شعراده مجموع و مقیددر.

قواعد علومی حاوی اولان کتابلر من جهة المقدار اصناف ثلثیه منقسمدر.

صنف اول، کتب مختصره درکه بو مقوله کتابلر علومده منتهی اولنلر ایله حدت ذهنه مالک اولان بعض اذکیای مبتدینه فائده بخش اولور.

صنف ثانی، کتب مبسوطه درکه بیوک کتابلر دیمکدر. مطالعه ایچون منفعت بخش اولور.

صنف ثانی، متوسطاتدرکه نه مختصر ونه ده مفصل اولوب وسط حالده اولان کتابلر دیمکدر. بومثللو کتابلرک عمومیه منافع کثیره سی واردر.

امر تألیفات یدی قسمه اقسام ایدر.

(قسم اول) سابقاً تألیف اولنمیش اولان مسائلک برنجی دفعه اوله رق جمع و تألیف اولنمیسدر.

(قسم ثانی) ناقص اولان برکتبک اتمام واکال ایدلمیسدر.

(قسم ثالث) عبارات و مسائل مغلق و مبهم اولان برکتبک ایچون شرح یازلمیسدر.

(قسم رابع) بر بیوک کتابک معانیسی اخلاص ایدلمکسزین اختصار حاله قونلمیسدر.

(قسم خامس) مسائل متفرقه نک جمع و ضبطی در.

(قسم سادس) مسائل مختلفه نک ترتیب و تهذیبی در.

(قسم سابع) سهو و خطاسی کوریلان برکتبک اصلاحی در.

ایشته امر تألیفات ذکر و بیان اولنان اقسام دائره سنده دوران ایدر.

هر بر مؤلفک تألیف ایده چکی کتابک بش فائده دن خالی اولماسی لایق و لازمدر.

فوائد مذکوره، اولاً مسائل مشکله نک استنباطی، ثانیاً مسائل متفرقه نک جمعی،

ثالثاً مسائل غامضه نک شرحی، رابعاً صورت نظم و تألیفک استحسانی، خامساً حشو

و تطویلک اسقاطی ماده لرندن عبارتدر.

برکتبک وضع و تألیفندن غرض و مقصود اولان شی نه ایسه زیاده و یا نقصان اولیه رق

حصوله کتورلمسینه و الفاظ غریبه و انواع مجاز استعمالندن احتراز ایدلمسینه و بر علمک دیگر

علمه ادخال اولنماسینه و حجت و برهان ایرادنده دور وقوع اولماسینه و حسن ترتیب و وجازت

لفظه و وضوح دلالت و اهل عصرک احتیاجی ایله متناسب اولمسینه و اختصاری ایجاب ایدن

محلده تطویلاتک عدم وقوعسینه و تفصیل و ایضاحی لازم کلان محلده تفهیمات و تعریفاتک

وجه لایق اوزره اجراسینه و بونلرک امثالی احواله دقت و اعتنا اولنسی امر تألیفک جمله

شرائطندن در.

هر کتابک اولنده امر تألیفده کی غرض و غایت ایله منفعت و براعت استهلال و علمک

نوعی و صاحب تألیفک اسمی و بحث اولنان علمک مرتبه سی و صورت تعلیمی ایله طریق

تحصیلی ذکر و بیان اولنق مؤلفین کرام حضراتک عادات حسنه سندن در.

غرض، غایت معناسینه اولوب تصوّرده مقدم و فعلده مؤخر اولور.

فائده و منفعت، طبیعتی تشویق ایدر.

براعت استهلال دخی کتابک تفصیلاتسینه اجمالاً دلالت ایدن عنوان در. بو عنوان

بعضاً تسخیه و بعضاً الفاظ و عبارات ایله اجرا اولنور.

علمک نوعی بیان اولنق کتابک ترینیاتی جمله سندن درکه موضوع دیمکدر. بونک ذکر

و ایراد اولنسی کتابک مرتبه سی یلنک مقصدینه مبنیدر.

صاحب تألیفک اسمی ذکر و بیان اولنق دخی مؤلفک قدر و حیثیتی تعین ایتک مقصدیله در.

کتاب، بعضاً علومک بر نوعی و بعضاً دخی اجزاء علمدن بر جزئی شاملدر.

علمک مرتبه سی و صورت ترتیب و تعلیمی کبی شیلردن بحث اولنق دخی فوائد کثیره دن

خالی دکلددر.

بحث

(١٥)

﴿ شرح کتب ﴾

معلوم اولدینی اوزره هر بر مؤلف، وضع و تألیف ایله یکی کتابی شرحه حاجت مس ایتکسزین فهم معانی و مسائل اولتق قصدیه تألیف ایلش اوله جفی طبیعی ایسه ده آتیا ذکر و بیان اولنان اسباب ثلثیه مبنی مؤلفاته شرحلر یازلمغه لزوم و احتیاج کورلمشدر.

اولا مؤلف کتابک علماً حائز اولدینی حذق و مهارت سابقه سی ایله تألیف بیوردینی کتابک عبارات لطیفه و مختصره سی معانی مطلوبیه تمامیه دلالت ایلر ایسه ده علمده حذق و مهارت ایله جودت ذهنه مالکیت خصوصنده مؤلفک حائز اولدینی مرتبه عالیده بولنه میان ذواته او کتابک تعلم و تلذی متعسر اولمسیله شو تعسرك دفع و ازاله سی مقصدیه کرك بالذات مؤلفلر طرفندن و کرك سائر علمای کرام حضراتی جانبندن شرحلر یازلمغه بذل لطف و عنایت بیورلمشدر.

ثانیاً کتابلرده وضوح دلالتنه اعتماد ایله قیاسلرک بعض مقدماتی حذف اولتق و یاخود اخر علمدن قیاسلر ایراد ایدلمک و یا بعض اقبسه نک ترتیبی ترک و اهامال قلمتق و بعض قضایانک تعلیلنده غفلت و قوعبولق سببیری ایله مقدمات مهمه نک ذکر و بیانی و کتابک باحث اولدینی علمده تعریف اولنسی لازم کلان مباحثک ایرادی و مقدمات و قیاساتک ترتیبی و مصنفک کوسرمدیکی علل و اسبابک اراده سی و الحاصل کتابک تألیفندن مقصود اولان منفعتک حسن حصوله تعلق ایدن لوازمک ایراد و تدکاری خصوصلرنده کوریلان لزوم اوزرینه علمای کرام حضراتی جانبندن کتابلره شرحلر یازلمقه مسائل علومک ازهر جهت تسهیلنه اعتنا بیورلمشدر.

ثالثاً کتب مؤلفه ده بعض الفاظک معانی تأویلییه احتمالی و یاخود الفاظ مجازی و دلالت التزامیه بولنسی و بعض تصانیفده حسب البشریه سهو و غلط و قوع بولسی و بعض قضایای مهمه نک حذف اولنسی و یاخود برشیئک من غیر ضروره تکرار ایدلمسی کبی واقع اولان نواقصک اکال و اتمامی ایچون شرحلر یازلمغه لزوم کورلمشدر.

شروحک صورت ترتیب و تحریری اقسام ثلثیه منقسم و منحصر در .

(قسم اول) لسان عذب البیان عربی اوزره تألیف بیورلمش اولان کتابلر اوزرینه (قال) و (اقول) کلملری ایله یازیلان شرحلر درکه «شرح مقاصد» و «شرح طوابع» و «شرح عضد» بوضورتله ترتیب بیورلمش اولان شروح جمله سندن در. اما متن کتاب بعض شرحلرده تمامیه یازیلوب بعض شرحلرده یازلر. بعض شروحده متون کتبک یازلامسی سببی متن کتابک بلا تفریق و بلا امتیاز شرحده مندرج و محرر اولمسندن عبارتدر.

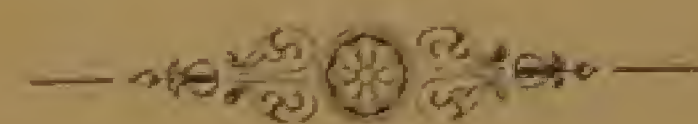
(قسم ثانی) «قوله» کلمه سی ایله یازیلان شرحلر درکه «ابن حجر» و «کرمانی» حضرتلری ایله مشارالیهما امثالی ذوات کرامک بخاری شریف اوزرینه یازدقلری شرحلر او وجهله یازلمش شروح جمله سندن در. شو صورتله شرح یازمغه بذل لطف و عنایت بیورلمش اولان ذوات ستوده صفات حضراتی متن کتابی التزام بیورمیوب مواضع مشروحه نک ذکر و بیانی ایله اکتفا ایتمشلر در. بونکله برابر بعض نسخ طرفندن کتابک متنی دخی یا هامش شرحده و یاخود مسطر کتابده تحریر اولنور و بونک فائده سی انکار اولنر.

(قسم ثالث) عبارة متن ایله ممزوج اولان شرحلرکه بومثللو شرحه «شرح ممزوج» تعبیر اولنور. شو صورتله مرتب اولان شرحلرده عبارة متن ایله عبارة شرح مزج اولنوب بعده متنک عبارده سی شرحک عبارده سندن یا «میم» و یا «شین» حرفلری ایله و یاخود فوق المتن برخط کشیده سی ایله تمیز و تفریق ایدیلورکه محققین علمای کرامدن اکثر شرّاحک امر شرحده عادت سنیه لری صورت مشروحندن عبارتدر. لکن بو صورتک عبارة متن ایله عبارة شرحک اختلاطندن و غلط و قوعندن سالم اوله مدینی علمای کرام حضراتی جانبندن بیان بیورلمشدر.

کتب مؤلفیه شرح یازمق خصوصنده علمای کرام حضراتنک تعیین بیوردقلری آداب و شروطدن بریسی شارح اولان ذاتک شرح کتاب خصوصنده نصرت و همتی کالیله صرف ایدرک شارح غیر ناقص اولمسیدر. لکن محمل صحیحی بولق ممکن اوله میان برشیئه تصادف اولندقدده اوشیئی یالکز تصریح و اصلاح ایله مصنف حقده بروجهله عدم رعایتده بولنماق لازمدر. چونکه انسان، محل نسیان اولدیغندن خطا و نقصاندن عاری دکلدر. انسانک خطاسی حائز اولدینی فضائل و کمالاتک انکارینی موجب اوله مر. بوجهتله سلف ایچون تصریح طعن و تشنیع ایتمکدن اجتناب ایلک مقتضای ادب خلف اولمسیله

متن کتابده تصادف اولسان اومثللو نقصانلری؛ شرحلرده «قیل» و «ظن» و «وهم» و «اعتراض» و «اجیب» و «بعض الشراح والمحشی» و «بعض الشروح والحواشی» کبی کنایات ایله اکیل و اتمام ایتک فضالی متأخرینک دأب شریفلرندن در. علمای متأخرین حضراتی علمای متقدمین حقنده اعتراضی تجویز ایتیوب تعظیلات فائقه اجراسیله ارائه طریق ادب بیوردیلر و او مثللو هفواتی ناسخینک غلطنه حمل ایله راسخین کرامک شان عالیلرینی اسناد خطادن محافظه ایلدکلری کبی بعض هفواتی دخی علمای متقدمین حضراتنک مباحثه و افاده ده فرط اهتماملرینه حمل ایتدیلر. چونکه کتب متقدمینده مشهود اولان بعض هفواتک علمای کرامک حاشا عدم اقتدارلرینه حملی وجهاً من الوجوه جائز اولمديغندن اهل علومه طعن و تعریضک وجه مناسبتی اولیوب بوبابده طریق انصافدن اصلاً عدول اولنماق بین العلامه آداب علیه دن عد و شمار اولمشدر.

بحث

(۱۶)

مؤلفین اسلامیة نك اقسام واحوالی

اصحاب علم و کمالک معلومی اولدینی اوزره تصانیف معتبره اربابندن اولان مؤلفین کرام حضراتی ایکی فرقه یه منقسم در.

فرقه اولی، علومده ملکه تامه و درایت کافی و تجارب وثیقه و رأی صائب و فهم ثاقب اصحابی اولوب بومثللو رجال کرام حضراتنک تصانیفی قوه تبصره و نفاذ فکر و سداد رأی محصولی اولمسیله حائز اعتبار و اشتہاردر. فرقه مذکوره «نصیر» و «عضد» و «سید» و «سعد» و «جلال» و امثالی ذوات معتبره اولوب مشار الیهمدن هر برینک مؤلفاتی کرم من جهة الالفاظ و کرم من جهة المعانی علما و فضلا جانبندن مظهر حسن قبول اولمشدر. فرقه ثانیه رجال کرامی دخی افکار ثاقبه اصحابندن اولوب کتب معتبره دن استنباط و استخراجنه موفق اولدقلری مسائلی ترتیب و تهذیب ایله اولیابده مصروف اولان همت علیه مخصوصه لری، اخلاف ایچون شاهراه استفاده اولمشدر. بومثللو ذوات کرامک بعضیلری تألیفات علیه سنی افاده ایچون یایمیوب استفاده خصوصیه لرینه منحصر اولمق اوزره تحریر و ترتیب بیورمش اولدقلری حالده تألیفات مذکوره سائر اصحاب علومک دخی استفاده لرینه خدمت ایلشدر.

طالب علم اولنلر، فهم و ادراکنه مقتدر اولدقلری مسائل علومی زمانک احتیاجنه کوره تحریر و تألیفه علمای کرام حضراتی جانبندن مأذون اولوب لکن بومثللو تألیفاتک هر حالده حسن ترتیب و تحریرینه و عند المطالعه نقصان و یا زیاده کورلیدیکی تقدیرده تصحیح و اصلاً حنه دقت و اعتنا اولندقدن صکره نشری مشروطدر.

زمان سابقده بعض ذوات جانبندن تصنیف و تألیفک لزومی انکار اولنش ایسه ده شو انکارک اهل عصر پیننده جاری اولان حسدن بشقه محمل صحیحی بولنه مامش و آتیا محرر اولان نظم، لزوم تصنیفی انکار ایدن اومثللو ذاتک دعواسنه جواب رد اولمشدر.

شعر

قل لمن لا يرى المعاصر شيئاً ويرى للآوائل التقديماً
ان ذاك القديم كان حديثاً وسبق هذا الحديث قديماً

ارباب فضل و دانش نزدنده معلوم اولدینی اوزره افکار و انظار ایچون حد معین اولیوب هر بر عالم و متعلم افکار و انظاردن بر حظ و نصیبه مالک اولمغه زمان مقدر حلول ایلدکده هر کس نصیبی احراز و استیفا ایتک طبیعی اولدیغندن عقول و افکارده هیچ بر کیسه ایله مزاحمه ایتک موافق شیئه انصاف اوله مر. چونکه عالم معنوی بحر زاهر کبی واسع اولوب فیض الهی ایچون انقطاع و آخر یوقدر.

علوم و معارف مواهب الهیه جمله سندن اولمسیله خدای متعال حضرتلرینک بعض متأخرین علمایه احسان بیوردینی کالاتی متقدمین علمادن بر چوق ذوات کرامه احسان بیورماش اولسی مستبعد و مستنکر دکلدر. بوسبیدن ناشی «ماترك الاول للآخر» قولنه استناد و اغترار ایتک لازم کلز. بلکه قول صحیح «کم ترك الاول للآخر» قولى اولدینی بعض علمای کرام جانبندن بیان بیورلمشدر. چونکه برشی ذاتی اعتباریله معتبر اولوب یوقسه قدم و حدوتی اعتباریله دکلدر. «ماترك الاول للآخر» قولى اهل علمک تحصیل علوم جهته اولان میل و رغبتلرینی کسر ایله علومک انجق اثار متقدمینه اقتضارینی مشعر اولدیغندن متقدمین علما نزدنده مظهر حیز قبول اولماشدر.

علمای متقدمین حضراتی اصول علومک استخراج و تمهیدی ایله بر حیز مخصوص احراز ایتش اولدینی کبی علمای متأخرین دخی تفریع اصول ایله کسب شرف اشتهار ایلشدر.

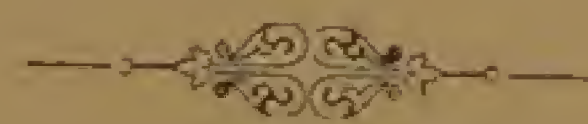
بعض علمای کرام حضراتی جانبندن «هر بر حکمتک واضعی و هراذبک مؤلفی طبقات علمانک آخری در وانلرک اثرلری لفظاً اهدب و لغةً اسهل و مذاهباً احکم و طریقهً اوضح» در دیو بیان بیورلمشدر.

اعظم علمای اسلامیه دن و زمره متأخرین کبارندن علامه سید شریف جرجانی حضرتلرینک مؤلفات برکریده لری علامه روم خواجه زاده مرحوم جانبندن هر آن مدح و ستایش ایله یاد اولدینی مرویدر. صحیحاً سید شریف حضرتلرینک تألیفاتى، علمانک الکیوک مرجع استفاده سی اولمش اولدینی متفق علیه در.

اکابر علمادن مولانا شمس الدین فناری حضرتلرینک زمانه قدر طلبه علومک استراحت

وامور ذاتیه لرینی رؤیت ایچون تخصیص اولنان ایام تعطیل، جمعه و صالی کونلرندن عبارت ایکن مولانای مشارالیه حضرتلری بازار ایتسی کوتی دخی ایام تعطیل اوزرینه ضم و علاوه ایدرک یوم مذکورى اعظم علمای متأخریندن سعد الدین تفتازانی حضرتلرینک تألیفات شریفه سندن طلبه علومک کتابت و مطالعه صورتیه تعللرینه حصر و تخصیص بیورمش اولدینی مرویدر.

اکابر علمادن «ابو الیث» رحمه الله حضرتلرینک ذکر و بیان بیوردینی اوزره اهل علم ایچون جناب حقندن علی الدوام خوف و خشیت اوزره اولق و مخلوق خدایه رحم و شفقت ایتک و بلیهیه تحمل ایدوب صبری، اعتیاد ایتک و حلمی، طبیعت ایدرک تواضعی عادت ایدمک و عفت و استقامتدن آریلیوب مطالعه علوم و کتب خصوصنده دوام کوسترمک و اظهار حق و صوابده حسن حرکتله فرد آفریده ایله منازعه و مجادله و مخاصمه ایتماک و کندو اموری ایله مشغول اولوب خصندن اخذ انتقام فکر و قصدنده بولخامق لازم و مهم در. خصمه رنم ایتک تحصیل علم و کمال ایله حاصل اولور. علما ایچون طعام و لباسده و مکان و ائانده و کافه امورده سلف صالحین مسلکینی اختیار ایتک لازمدر. چونکه مباح ایله تزین ایتک اگرچه محرماندن دکل ایسه ده امر تزین و ترفنده انهماک ایتک دخی علما ایچون لایق دکلدر. شریعت شریفه نک بیان بیوردینی وجهله کسب و تجارت ایتک و مکان و طعام و لباس و نکاحده حال وسطی تجاوز ایتماک جمله آداب علمیه دندر.

بحث

(١٧)

﴿ علوم اسلامیہ ﴾

امصار و بلادہ متداول اولان علملر، ایکی صنف اوزرینه در. (صنف اول) طبیعی، (صنف ثانی) نقلی در.

طبیعی اولان علملر، انسانک قوۃ فکر و نظری ایلہ حاصل اولورکه اکا علوم حکمیہ تعبیر اولور.

نقلی اولان علملر، شرعشریفک واضعندن مأخوذ اولان علومندن عبارتدرکه اولعلملر، علوم وضعیۃ نقلیہ اطلاق اولور. اشبو علوم نقلیہنک جمله سی وضع شرعیہ مستند اوله رق آنده عقل ایچون مدخل و مجال یوقدر. لکن اصولدن استنباط و استخراج اولنان مسائل فرعیہده عقل ایچون مدخل و مجال واردر. چونکه جزئیات حادثۃ متعاقبہ وضع مجرد سببی ایلہ نقل کلی تحتندہ مندرج اوله میوب بونده وجوه قیاسه احتیاجک لزومی ظاهر در. لکن شوقیاس، خبردن تفرع ایدر یعنی اصل وضعیہ مستند اولور و نقلدن تفرع ایلدیکنندن نقله رجوع ایدر.

علوم عربیہ، علوم شرعیہنک تابع و خادمدر. چونکه لسان عربی، قوم عربک لسان مادرزادی اولوب قرآن کریم، اشرف السنه اولان لسان عذب البیان عربی اوزره شرف نازل اولمشدر.

علوم نقلیہنک اقسامی متکثر در. هر مکلف اولان یعنی هر عاقل و بالغ اولان کیمسهنک کندوسی ایلہ ابنای جنسی اوزرینه مفروض اولان احکام آلہیہی بیلسی واجبدر.

احکام مذکورہ «نص» و یا «اجماع» و یا خود «الحاق» ایلہ «کتاب» و «سنت» دن مأخوذ در. بو حالده کتابدن یعنی قرآن کریمدن استفادہ حصولی اولالا الفاظ شریفه سنک بیانہ متوقف اولوب بونی متکفل اولان علم، علم تفسیر شریفدر.

قرآن عظیم الشانک نقل و روایتی رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرینه اساندندن وقراتنده قرآنک اختلاف روایتندن بحث ایدن علم دخی علم قراآت در.

سنت سنیهنک رسول محترم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرینه صورت اساندندن و خبرلرینه وثوق و اعتماد حصولی ایچون سنت نبویہی نقل و روایت ایدن ذوات کرام حضرتانک احوالندن باحث اولان علم دخی علم حدیث شریفدر.

احکامک اصولندن صورت استنباط و استخراجی ارانہ ایدن علم دخی علم اصول فقہدر. احکام آلہیہ و وقوف و معرفت ثمره سی اولق اوزره افعال مکلفینه متعلق فروعات شرعیہدن باحث اولان علم، علم فقہ شریفدر.

تکالیف شرعیہ، افعال خارجیہ تعلق ایلدیکی کبی افعال قلبیہ دخی تعلق ایدر. افعال قلبیہ تعلق ایدن تکلیف، ایمان و اعتقادی واجب اولان شیلره اعتقاد ایتمکدر. بوده جناب حقک ذات وصفاتنه و نبوت و آخرتہ و قدره تعلق ایدن عقائدن عبارت اولوب عقائد مذکورہنک ادله عقلیہ و براهین ایلہ اثبات و استدلالندن باحث اولان علم، علم عقائددرکه بوکا علم کلام دخی تعبیر اولور.

قرآن عظیم الشان ایلہ حدیث شریفه علم حصولی، علوم عربیہده مهارت کاملهیه متوقف اولسی علوم عربیہنک تقدم تعلمه باعث و علت اولمشدر. علوم عربیہ دخی علم لغت، علم نحو، علم بیان و بونلرک امثالی علملردن عبارتدر.

علوم شرعیہ، ملت اسلامیہده پک زیاده مظهر ترقی اولمش و بویواده علمای کرام حضراتی ایلہ سلاطین عظام جانبندن پک چوق فداکارلقلر اختیار بیورلمشدر.

قوم عرب، بدایت اسلامده ودها اول زمانلرده علم و صنعت ایلہ مألوف اولمقدلرندن عصر سعادتدن عصر تابعینک اخرینه قدر احکام شرعیہی منبع نبوتدن وافواه اصحاب کرامدن اخذ و تلقی و ضبط و حفظ ایلہ امور دینیہ و دنیویہلرینی بوصورتله حسن اداره ایدرک امر تعلیم و تدویندن استغنا حالده اولورلر ایدی. مؤخرآ تفاسیر قرآنیہنک وضعه واحادیث نبویہنک تفسیر و معرفت اسانیده و تعدیل رواته لزوم و احتیاج کورندی. شواحتیاج، احکام شرعیہنک اختلافات زمانیہ و واقعات دهریہ اراسنده عدم ضیاعی مقصدینه مبنی ایدی. دهها صکره کتاب و سنتدن احکامک استخراج و استنباطی بحسب الوقعات تکثر ایلدی ولسان ولغته فساد و خلل طریائی اماره لری سرغای ظهور اوله رق قوانین نحویہنک وضعه شدتله لزوم کورندی. علوم شرعیہنک جمله سی استنباط و تنظیر و قیاسده ملکاتندن عبارت اولوب ملکات مذکورہنک حسن حصوله مدار اولان علوم سائرهنک یعنی قوانین عربیہ

ایله قوانین استنباطیه و قیاسیه نك و علم كلامك وضعه لزوم كورنمش و بونلر جمله صنائع تحت ادخال ایدیلر كك كافی محتاج تعلیم بولنمش ایسه ده علوم مذکور نك تعلیم و تعلم قوم عربك اوزمانلرده کی حال بدویتی مساعد اولدیغی جهتله علوم مذکوره بالضرور مدنی و حضریلره کسب اختصاص ایش و اوزمانلرده حضریلر، قوم عجم ایله سائر اهل حواضر دن عبارت بولنمش اولسیله حضریلر علوم وفونده او عصرلرده بدویت حالده بولانلردن زیاده ترقی ایتشد. بوجهته علم نحوك اکثر مشاهیر ائمه سی ایله حدیث شریفك عالم و حافظلری و اصول فقهك علماسی و علم كلامده حاذق و ماهر اولان ذوات کرامك جمله سی و اکثر مفسرین عظام حضراتی ایله سائر علوم وفنون اصحابی اولان مشایخ و مشاهیر کرام حضراتی جمله اهل حواضر و اهل فارس ایدی.

علوم عربیه، علوم شرعیه نك مفتاحی و وسیله تحصیلی اولدیغی کبی علوم عقلیه و حکمیه نك دخی وسیله تحصیلی در. چونکه علوم عقلیه و قتیله علمای اسلامیة جانبندن لسان عربییه مکملأ نقل و ترجمه و لئش و بلاد اسلامیة ده حکمیات و عقلیات دخی زیاده سیله ترقی ایش اولسیله علوم حکمیه نك تحصیلی دخی علوم عربیه نك تحصیله توقف ایتشد.

لسان عربینك ارکان اصلیه سی درت در. بریسی «علم لغت» و دیگر «علم نحو» و دیگر «علم بیان» و دیگر بری دخی «علم ادب» در. اشیو ارکان اصلیه یی بیلک ضروری در. چونکه احکام شرعیه نك مأخذی، لسان عذب البیان عربی اولغله اکا تعلق ایدن علومی تعام ایتک لازم و واجیدر.

علوم عربیه نك اهم و اقدمی، علم نحو در. حدیث شریفده شرفوارد اولدیغی اوزره بالجمله مکلف اوزرینه تعلی فرض عین اولان علمك تعییننده بین العلما اختلاف اولندی.

مفسرین کرام و محدثین ذوی الاحترام حضراتنك قولنه کوره فرض عین اولان علم، «علم کتاب» و «علم سنت» در.

فقههای کرام حضراتی دخی فرض عین اولان علمی، «علم بالحلل و الحرام» ایله تفسیر و بیان بیوردیلر.

متکلمین یعنی عقائد علماسی جانبندن فرض عین اولان علم، «علم توحید و صفات» دیو بیان بیورلش و اهل تصوف جانبندن «علم قلب» ایله و اهل حق جانبندن «علم مکاشفه» ایله تفسیر اولنمشدر. اما حقیقت حاله اقرب اولان صورت «بنی الاسلام علی خمس»

حدیث شریفده ذکر و تعداد بیوریلان فرائضدن عبارت اولق اوزره بیان بیورلشد. ذکر اولنان حدیث شریف، «توحید» و «صلاة» و «ذکات» و «صیام شهر رمضان» و «حج البیت» فرضلرینك بیانندن عبارت اولوب فرائض مذکوره کافه مسلمین اوزرینه فرض در. بوصورت اکابر علمادن «الشیخ ابی طالب المکی» حضرتلری جانبندن اختیار بیورلشد.

بعض علمای کرام حضراتی جانبندن ذکر اولنان فرائض خمسك وجوبی انجیق بقدر الحاجة اولدیغی علاوه بحث اولنه رق «برکیسه ضحوة نهارد بالغا اولسه او کیسه ایچون جناب حق صفاتی ایله استدلالاً بیلک و کلمه شهادتی معناسی ایله برابر تعلم ایتک واکر وقت ظهره قدر برحیات اولور ایسه احکام طهارت و احکام صلاتی کذلک تعلم ایتک واکر شهر رمضان قدر برحیات اولور ایسه احکام صومی و ماله مالک ایسه کیفیت ذکاتی اوکرنک واکر استطاعت حاصل اولور ایسه احکام حج و مناسکی تعلم ایتک فرض» در دیو بیان ایله بوصورتك فتاوی تاتار خانیه دن نقل اولندیغنه اشارت بیورلشد.

بحث

(۱۸)

ملکه علم

معلوم اولدینی اوزره علمده تفنن ایتک، قواعد علمیه نك ضبط واحاطه سنده و مسائل علومه وقوف خصوصنده و اصولندن فروغ نك استخراج و استنباطنده ملکه راسخه حصولی ايله میسر اولور.

ملکه دینلان شی، فهمك غیری در و ملکاتك جمله سی جسمانی و جسمانیاتك جمله سی محسوس در، بو حالده تعلیمه حاجت مس ایتسیله علوم، صناعی اولور. بو اجلدن علمك جمله صنائعندن اولسنك سند و دلیلی معتبردر.

علم و صنعت تسمیه و تعبیر اولنان شیرك جمله سی ملکه نفسانیه دن عبارت اولور. علم، جنان و لسانه مختص اولور و صنعت دخی خیاطه کی بنان ايله عمله حاجت مس ایدر. بعض علمای کرام حضراتك بیانیه کوره ذکر اولنان ملکه یه مالک اولان کیمسه ایچون حاصل اولان معلومات یا استقراء و تتبع و یا نظر و استدلال ايله اولور. استقراء و تتبع ايله حاصل اولان معلومات، علم نحو و صنائع و فصاحت و بدیع مثلودر. نظر و استدلال محصولی اولان معلومات دخی علم کلامدر. مارالذکر ایکی صورته حاصل اولان معلوماتک اولکیسنه «صناعت» و ایکنجیسنه «علم» تسمیه اولنور.

«علاّمه ز محشری» تفسیر کیرینك اولنده بونك عکسنی اختیار ایدرك معانی ايله بیانیه «علم» تعبیر ایدوب علم کلامه «صناعت» تسمیه ایلدی. بو مجئده ده بعض اقوال مختلفه وار ایسه ده ذکر و بیاننده فائده تصور اولنه مدیغندن ایراد اولنمادی.

معلوم اولدینی اوزره علمی حفظ و ازبر ایتکه سعی و غیرت ایدنلر، علمده تحصیل ملکه ایتکه صرف همت ایدنلردن اکثردر. حال بوکه تعلم علومدن مقصد، علومده ملکه راسخه و نافعنه نك حصولندن عبارتدر. علمی حفظ و ازبر ایتکه ملکه نامة حاصل اولنر.

حفظ و ازبر ايله ملکه علمیه حاصل اولسه بیانیه او مثللو ملکه تمامیتی حائر اولیوب ملکات قاصره قیلندن در. «ملکه علمیه دن مقصود، حفظ و ازبردر» ظن و ذهانبنده بولنانلر، فکر و ذهابلرنده غیر مصیب اعتبار اولنمدر. تعلم علومدن مقصود انجق ملکه استخراج و ملکه استنباطدن و دلائلندن مدلولاته سرعت استقالدن عبارتدر. ملکه استحضاردن عبارت اولان حفظ و ازبر، ملکه استخراجیه انضمام ایلدکده غایتیه مقبول و معتبر اولدینی و بالکتر حفظ ايله علمده مطلوب اولان ملکه استنباطیه نك حاصل اولیه جفی درکاردر. حفظ و ازبر، اسباب استحضاردن عبارت اولوب قوّه حافظه نك جودت و ضعفه عائد و راجع اولور. شوضعف و قوت، امرجه خلقیه نك احوالندن در.

بحث

(۱۹)

موانع تحصیل علم

هر امر خیر ایچون بر مانع اولدینی حالدہ تحصیل علوم ایچون موانع کثیرہ بولندینی مسلدرد .

تحصیل علومک موانع وعوائق ، زمان مستقبلہ و ذکایہ اعتماد اولنق و بر علم تحصیل اولنقسنزین اخر علم تعلم ایدلمک و بر کتاب ختم ایدلمکسنزین اخر کتاب دست تدرس و مطالعہ التحق و شدتله ضرورت و احتیاج ایچندہ قالمق و متعلک نزدندہ مطول و مختصر یک چوق کتابلر بولنق ماده لرندن و بونلرک امثالی شیلردن عبارتدر .

زمان مستقبلہ اعتماد ایلمک عاقل ایچون لایق دکلدر . چونکہ هر کون ایچون اوکونہ مخصوص مشاغل واردرکہ بر کونک مشاغلنی فردایہ تعویق و تأخیر ایلمک جائز دکلدر . ذکایہ اعتماد اولنق دخی اثار جهالتدن در . چونکہ اذکیادن یک چوق کیمسه لر قوۃ ذکالرینه اعتماد ایتمک سببی ایله تحصیل ککالات علمیه ایدمه مدیلر .

بر علمده کسب معلومات ایتمزدن اول اوعلی ترک ایله اخر علمک تحصیلنه قیام اولنق کافۃ علومدن محرومیتہ باعثدر . بر کتابدن اخر کتابہ انتقال ایتمک دخی اوقیلدن در . امر تعیشده شدتله حال مضایقهده بولنق تحصیل علم و کالک اک بیوک موانعندن در . چونکہ بویله حال ضرورتہ دوچار اولنلر دائماً مهموم و مشغول القلب اولقندن خالی دکلدر .

تقلد اعمال دخی تعلیم و تعلمک موانعندن در . چونکہ دنیانک توجه ایتمسندن و امور وجههور در عہدہ اولنمسندن طولانی حاصل اولان مشاغل کثیرہ تحصیل علم و کماله مانعدر . علومده کثرت مصنفات و تعلیمده اختلاف اصطلاحات ، طالب علوم اولنلاری تحصیلدن مانعدر . چونکہ عمر انسان برفہ دائر تألیف اولنمش اولان کتابلرک مطالعہ سنہ بیله کافی

دکلدر . مثلاً علم فقہ شریفہ متعلق کرک متن و کرک شرح صورتندہ تألیف بیورلش اولان کتابلرک مطالعہ سنی بر طالب علم امل ایتمش اولسه شو امل ، نتیجہ بخش حسن حصول اوله مز . کذلک علوم عربیہ متعلق تألیف بیورلش اولان کتابلرک مطالعہ سنہ صرف ازمان اولنسه ینہ عمرک مدتی رسیدۃ حد ختام اولوب تکمیلأ مطالعۃ کتب میسر اوله مز . بویولده اولان مطالعہ سوداسی التزام مالایلزم قیلندن اوله رق علمای کرام حضراتشک ارانہ بیوردقلری صورتندہ تعلیم و تعلم و تحصیل فضائله مانعدر .

کثرت مختصرات دخی تعلیم و تعلمی اخلاص ایدر . یعنی الفاظ قلیله ایله مسائل علمی حاوی اولان کتابلر موانع تحصیلدن عد و اعتبار اولندی . بومثللو کتابلرک مبتدی اولنلره فهمی عسیر و غیر یسیردر . «ابن حاجب» ایله «ابن مالک» و متأخرین علمادن اکثر ذوات کرام ، امر تألیفانده طریق اختصاره ذاهب و سالک اولمشلر ایسهده شو مسلك ، مبتدی به مورث عسرت اولمشدر . اومثللو مختصر کتابلردن حاصل اولان ملکہ ، موضوعات بسیطه دن یعنی کتب مطولہ دن حاصل اولان ملکہ کبی تمامیتی حائر اولیوب ناقص و قاصر در . کتب مبسوطه ، مسائلک کثرتله تکرر ایتمی و عبارہ نک ضیق اولماسی کبی فوائدی حاوی اولدیغندن بویله بسیط اولان کتابلردن طالب علم ایچون ملکہ تامہ حصولی درکاردر . اگرچه مختصر کتابلرک تألیفی ، حفظک تسهیلی غرضنه مستند ایسهده شو غرضه علومدن مطلوب اولان ملکات نافعه حصولی فدا ایدلمک موافق حکمت کوریلہ مامشدر .

بحث

(۲۰)

شرائط تحصیل علم

§ ۱ — علمك اكثر شرائط تحصيلي، حكيم مشهور «سقراط» دن نقل و روایت اولنان كلامده اجتماع ایلدیکی بعض علمای کرام جانبندن بیان بیورلمشدر.

کلام مذکورک مالی «طالب علم اولان ذاتک شاب، فارغ القلب، علمه محب، صدوق، منصف، متدین، امین، وظائف شرعییه غیرتارک، محرماتدن مجتنب، زماننک رسوم و عاداتنه واقف و غیرمخالف، حسن خلق ایله متخلق، شفیق و رحیم اولسی و اکول و بی حیا و موت و فوتدن افراط درجه سنده خائف و قدر حاجتدن فضله اموالی جامع اولماسی» ماده لرندن عبارتدر.

§ ۲ — شرائط تحصیلد بریسی دخی طالب علمك اخلاق مذمومه دن عاری اولسیدر. بو ماده شرائط تحصيلك اول و اقدمی در. علمای متقدمین، طالب علم اولنلرك اخلاقی تحقیق و تجربه بیوررلر ایدی. اکر طالبلری اخلاق مذمومه اصحابندن بولورلر ایسه او مثللولره خلق ارسنده آلت شر و فساد اولاملری ایچون تعلیم علم ایتمزلر ایدی. اکر عندالتجربه طلبه علمی اخلاق حسنه اصحابندن بولورلر ایسه او مقوله کیسه لره علمی تعلیم و تدریس ایدرلر و انلری اکمال تحصيل ایتمکسزین حال ناقصیت ایله صالیورمزلر ایدی. رحمهم الله.

§ ۳ — تحصيل علمك جمله شرائطندن بریسی دخی متعلمك مخلص اولسیدر. یعنی متعلم اولان کیسه نك تعلم علم ایتمکدن صکره علمی ایله عمل و جاهل اولنلری تعلیم و غافل اولنلری ایقاظ و لازم کلنلری ارشاد ایلک کی نیات خیریه ده بولنسی و بعدالتعلم مظهر قبول عامه اوملق و تکبر ایتک و خلقك اموالی برر صورتله جلب و جرّ ایلک کی عقلاً و شرعاً مذموم و مردود اولان نیت و فکرلرده بولنماسی ماده لرندن عبارتدر.

§ ۴ — شرائط تحصیلد بریسی دخی موانع و عوائقك تقلیل کیفیتی در. موانعك

تقلیلنه نه قدر دقت اولنسه علمدن او نسبتده حظ و نصیب حاصل اولور. چونکه شمس فکر، سحاب اشتغالات خارجیه التده احتجاب ایتدکجه ادراک حقایق ایلک شب مظلّمه ذراتی کورمک کی مشکلددر.

§ ۵ — شرائط تحصیلد بریسی دخی ترك کسلدر. اسباب کسلدن بری موت و فوتك ذکر ایله اندن حاصل اولان خوف و حذردر. حال بو که تذکر موت، جمله اسباب تحصیلد اولغه سزادر. چونکه آخرت ایچون ثبئات، علم ایله عملدن بشقه بریسی ایله حاصل اوله مز. بو حالده آخرت و موته مستعد بر حالده بولنقی ایچون علمك تعلیم و علم ایله اعمال خیریه ده بولنغه سعی و غیرتده قصور ایتماک لازمدر. بوضورتده موت و فوتده فرط خوف ایله ذکر اولنان استعدادك حصوله دقت و اعتنا اولنماق ماده سی کارعاقل اوله مز. موتك کثرت ذکر ایله لذات فانیه نك انقطاعنه سبب اولوب لذات باقیه نك انقطاعنه سبب دکلددر.

§ ۶ — شرائط تحصیلد بریسی دخی مدت عمرك اخرینه قدر تعلم علم ایتمه عزیم و نیت و تعلّمه ثبات ایلکدر. تحصيل علمه صرف اوقات اولنسنك چاره سی علمای جانبندن بروجه آتی بیان اولنمشدر. شویله که برعلم ایله اشتغالدن ملال حاصل اولدقده آخر علم ایله اشتغال اولنسی لازم کلور. نه کیم «ابن عباس» رضی الله تعالی عنه حضرتلرینك متعلمینه تعلیم علوم ایله اشتغالدن کندولرنده ملال حس ایلدکلری زمان شعرا دیوانلرینی طلب بیوردقلری مرویدر.

§ ۷ — شرائط تحصیلد بریسی، تعلم علم ایچون متقی و حسیب و کبیر السن معلم ناصح اختیار اولنقددر. اوائل زمانده طلبه علومك معلم و استاذ بولقی ایچون اقضای بلاد بعیده یه سیر و حرکت ایتلری او مقصده مبنی ایدی. چونکه متعلم اولان کیسه یه اولاً استاذندن سؤال اولنور. متعلم اولان کیسه بر ذات جلیل الصفات بولوب تحصيل علومه صرف اقدام ایلک و او ذات حقنده تعظیبات لازمه و احترامات لایقده بولنقی و اوامر و نصایحی حسن تلقی و قبول ایدوب ردّ ایله مقابله ایتماک و استاذینك حقوقنی ابوینك و سایر مسلمینك حقوقندن مقدم یلک و اساتذ کرامك اولاد و متعلقاتی ایله جیرانی حق لرنده دخی رعایت و احترامده قصور اولنماق جمله آداب علمیه دن در. بو آدابه عدم رعایت، نعمت علمدن موجب محرومیت اوله جفی علمای کرام جانبندن قطعاً بیان بیورلمشدر.

§ ۸ — تدرّس اولئان بر علمك اخره تعلیم و تفهیم صورتسده و یا خود صورت اخره تکرار ایدلسی و او علم اوزرینه تألیف اولئان کتب مفیده نك مطالعه سی ایله ملکه راسخه حصوله اهتمام و اعتنا اولئسی شرائط تحصیل جمله سندن اولدینی کی طالب علمك تدرّس ایلدیکی علمده حاصل اولان ملکه سندن زیاده کندوسی ایچون ملکه حصوله امکان اولماق اعتقادنده بولئسی دخی نعمت علمدن محرومیتك اسباب قویه سندن معدوددر.

§ ۹ — فنونك اغراض و مقاصدینه نظر اولنهرق برفنك مسائل مجموعه سی و یا اکثر مسائل اجمالاً بعد المطالعه طبیعت، اخر فنك مطالعه سینه میل ایدر ایسه انك دخی تحصیل قیام اولئسی و مائل دكل ایسه او یولده اختیار زحمت اولئامسی شرائط تحصیل جمله سندن در. چونکه ناسك جمله سی تعلّم و تحصیل قابل و صالح اولدینی کی بر علمك تعلّم و تحصیل قابل و صالح اولنرك جمله سی دخی کافه علومك تحصیل قابل دکلدر. اگر طالب علم اولان ذات، موافقت اسباب و مساعدۀ ایام ایله بالجمله فنونده تبحر ایلک طلبنده بولنور ایسه علومك کافه سی یکدیگرینه متعاون و بعضیسی بعضیسنه مرتبط اولسیله او مثللو املك حصولی درکاردر. لکن بر علمده ملکه نافع حاصل اولمزدن اول دیگر علمك تحصیل قیام و مباشرت اولئق علومك جمله سنده تبحر ایلک املك اسباب مانعه سندن و جمله علومدن محرومیتی ایجاب ایدن احوالندن در. بر علمه میل و رغبت و اخر علمده عداوت ایتك مقتضای جهالتدن اولوب انسانه واجب و لازم اولان شیء هر علمدن و هر فنندن بر مقدار معلومات حاصل ایتکه سعی و غیرت ایلکدر. كذلك بعض علومی مذمت ایلک دخی جائز دکلدر. بعض کیمه لر هر علمك اصل و میزانی و هر ذهنك سبب انجلاسی اولان علم منطق ایله علی الاطلاق علوم حکمیه یی ذم ایلدیلر و علم نجومك بعض اقسامی فرض کفایه و بعض اقسامی دخی مباح اولدینی حالده انك دخی مذمتنده بولندیلر و مقالات صوفیه یعنی قلوب مطهره اصحابندن اولان اهل خالك اقوالی دخی هدف تعریض ایلدیلر. حال بوکه بو مثللو رد و انکارك هیچ بریسی جائز دکلدر. او مثللو بعض علومی رد و انکار ایدنرك زعمه کوره علم فی نفسه مذموم اولسه بیه تحصیل فوآندن خالی دکلدر. اوفوآندك بریسی مذموم اولان علمك قائلنی رد و انکار قضیه سندن عبارتدر. (تنبيه) علوم فلسفه نك مطالعه سی ایکی شرط ایله حلال اولور. (شرط اول) عقائد اسلامیه دن غافل اولماق و علوم شرعیّه ده اصحاب رسوخدن اولمقددر. (شرط ثانی) علوم فلسفه ده قواعد شرعیفه مخالف مسائله تصادف اولدقده تجاوز اولئیوب او مثللو مسائل مخالفه نك رد و تزییفه اعتنا ایلکدر. چونکه

اصول شرعیفه مخالف اولان علومك مطالعه سی، انجق رد و تزییف ایچوندر. علوم فلسفه، مساعدۀ ذهن و زمان ایله حاصل اولوب شومساعدۀ مفقود اولدقده مبدأ و معاد و معاملات و عبادات و اخلاق و عادات علمری ایله اکتفا اولئق اولی در.

§ ۱۰ — اقران و امثال ایله مذاکره و مناظره دخی تحصیل و تعلّم شروط معتبره سندن در. چونکه «نهال علمك سبب نماسی آب زلال مذاکره و مناظره در» دیو علمای کرام جانبندن بیان بیورلمشدر. لکن مذاکره و مناظره نك طلب ثواب و اظهار صواب مقصدی ایله اجرایی مشروطدر. طبع سلیم اصحابندن اولنر ایله اجرا اولئان مذاکره قلیله نك فوآند کثیره یی منتج اولدینی مسلمدر. طالب علم اولان ذات ایچون دقایق علیّه ده تأمل اولق و تأملی اعتیاد ایتك لازمدر. چونکه تأمل و تفکر فوآند علیه حصولده و کشف مشکلات خصوصنده اولان محسناتی منکر دکلدر.

§ ۱۱ — علمده جد و همت دخی شرائط تحصیلندن در. انسان، جناح جد و همتی ایله شواحق کالاته طیران ایدر. علمی ضبط و قید ایتك و بر کونك مشغولیت علیّه سنی فردایه عوق و تأخیر ایلماق و مسائل علومدن تحریر ایلدیکی شیلری حفظ و ازبر ایلک جمله جد و همتندن در.

§ ۱۲ — مراتب علومه رعایت دخی شروط تحصیلندن در. هر بر علم ایچون حد و مرتبه اولدیغندن مراتب علومی یلک و هر بر علمك حدی تجاوز ایتماق لازمدر.

§ ۱۳ — شرائط تحصیلک بریسی دخی علوم آیه در. معلوم اولدینی اوزره علوم متداوله ایکی صنفه منقسم اولوب بر صنفی علوم شرعیه و حکمیه کی ذاتی مقصود اولان علومدر. دیگر صنفی دخی علوم عربیه و علم منطق کی ذاتی مقصود اولیان علملدر. ذاتی مقصود اولیان علملره علوم آیه اطلاق اولنور. اشبو علوم آیه علوم شرعیه و حکمیه نك وسیله حصولی در. علوم مقصوده ده توسیع کلام و تفریع مسائل و استکشاف دلائل ایتکده ملکه نافع حصولجه فوآند کثیره اولدینی انکار اولنه من. اما علوم عربیه ذاتی مقصود اولان علومدن معدود اولدیغندن انده اوقدر توسیع کلام و تفریع مسائله حاجت یوقدر. علوم عربیه ده طلب تبحر ایتك و نحو ایله عمری نحو ایتك جائز اولیوب طالب علم اولان ذاته علوم آیه دن حصول مقصوده کافی معلومات استحصالنندن صکره افکار و اهیه ایله تضییع اوقات ایتیوب ذاتی مقصود اولان علومی تحصیله مباشرت

ایتمک لازمدر. بوجهته علوم عربیه ایله کثرت توغل، ذاتی مقصود اولان علومک جمله موانعدن عد و شمار اولندی.

اصول و فروعی ایله تحصیل علوم ایتمک اگرچه زحمتلی کورینور ایسه ده حصولده زحمت چکیلان شیئک، انسان ایچون باعث شرف عظیم اوله جفی مستلدر. الیوم انار علیه لری منابع استفاده اولان ذوات کرام حضراتی، حائز اولدقلری او بیوک شرفلری، حضور راحت ایله حاصل ایتیموب مالاً و بدنآ پک چوق فداکارقلر اختیار وصیف وشتا زحمتلرینه وانواع مشکلاته تحمل ایله بلاد بعیده بی کشت وکذار ایدرک مشاهیر علمایه ملاقات شرفی ایله تکمیل علوم و معارف و تحصیل کالات ایلدکن صکره دخی تضييع اوقات ایتمکی تجویز بیورمیوب برطرفدن نشر علوم و فتنونه و دیگر طرفدن اخلافک استفاده لری ایچون امر تألیفاته صرف نقود هم بیورمیشلردر.

ایشته علومده کسب ملکه و مهارت ایتمک و علوم ایله تهذیب ذات و صفات و تربیه افکار ایتمک و اخلافه انار علیه براقق صور مشروحه ایله حاصل اوله جفی غیر خفی در.

بحث

(۲۱)

ادب تعلم

ماهیت انسانیه ده بالقوه موجود اولان مزیت و فضیلت، علم و معرفت ایله وجودنمای حصول اولور.

جناب حقک ماهیت انسانیه و دیعه بیوردینی فضیلتک ظهورینه وسیله اولان آداب علومک اکتسابندن روکردان شوق و اقدام اولق کبی اقبح برشی اولدینی جهته رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلری علمک اکتسابنه خلقی تشویق و ترغیب بیورمیشلردر.

انسان، تعلم علمه قابلدر. چونکه انسانک سائر حیواناتدن تمایز ایتسنه سبب اولان فکری، بالطبع ادراکات و معلوماتک تحصیلنه راغب اولمسیله انسان، کندوسنجه حاجت کوردیکی علملردن باشلا یوب واحداً بعد واحد تحصیل ایدرک و امر تحصیلده ترک اهامال و تکاسل ایلهرک فضائل انسانیه بی بوضورتله حاصل ایدر و ماهیتنده بالقوه موجود اولان استعداد و فضیلتک قدرینی تقدیر ایتیانلر دخی فکرلرینی تحصیل احتیاجلری امرنده اتعاب ایتیموب او شرفدن محروم اولورلر. چونکه شرف و فضیلت انجق تحصیل کالات ایله وجوده کلور.

امر تعلیم و تعلم امور ذهنیه دن اولوب وقایع زماندن مستفاد و متحصل اولان علمه «علم تجربی» و اعمال فکر و نظر ایله حصوله کلان علمه دخی «علم قیاس» اطلاق اولنور. بعض اسبابدن ناشی قدما، علمی مشافهه تعلیم ایدرلر ایدی. مرور زمان ایله کوریلان لزوم و احتیاجه مبنی تدوین علومه صرف نقود همت بیورلمیشدر.

معلوماتک جمله سی امور ثلثه ایله معروف اولور. امور مذکورهدن اولکیسی «اشارت» و ایکنجیسی «لفظ» و اوچنجیسی «خط» در.

«اشارت» مشاهدهیه، «لفظ» حضور مخاطبه و سماعه توقف ایدر. خط، نه مشاهدهیه

ونده حضور و سماعه توقف ایتیموب نفعا بونلردن اعم و اشرف اوله رق نوع انسانه مخصوصدر. بوسیدن ناشی متعلم اولان ذاتك انواع خطوطدن هیچ اولمز ایسه برنوع خطی کوزلجه یلسی اهم و الزمدر. چونکه «خط» و «قرائت» ایله اثر نوعیت ظاهر اوله رق انسان، شو اثرک بالفعل ظهوریه سائر حیواناتدن کسب امتیاز ایدوب انکله حفظ علوم و کمالات ایدر، و بر زماندن دیگر زمانه اخبار و حوادث و وقایعی انتقال ایتدیرر.

طبیعت انسانیه نك قرائت و کتابته حد ذاتنده قابلیت مسلم ایسه ده تحصیل ملکه ایچون سعی و غیرت لازمدر. اشبو سعی و غیرت، اهل و اربابندن اخذ و تعلم ایله تمرن و تدرب ایتکدن عبارتدر.

انسانده بالقوه موجود اولان فضائل و کمالات، علوم و صنایعه تدریجاً حاصل اولان معلومات ایله قوه حالندن قورتیلور و معقولات و محسوساتی ادراک ایتکده ملکات راسخه حاصل اوله رق او فضائلدن تامیله استفاده اولور. ماهیت انسانیه ده وجودی قوه حالنده اولان کمالاتک بالفعل حاصل اولسی انجق تعلم و اکتسابه توقف ایدر. بو حالده شرف و فضائل، تعلم و اکتسابک نتیجه سی اولور.

علمدن و تعلیم و تعلمدن مقصود معرفه الله در. معرفه اللهک غایه الغایات و رأس انواع سعادات اولدینی جمله نك معلومی در.. بوکا «علم الیقین» تعبیر اولنور که اصحاب کراماتدن اولان مشایخ صوفیه بو علمه اختصاص و انتساب ایلشور و علومدن مقصد اقصى معرفه الله اولغله بو مسئله ده دهن کشای بحث و ترغیب اولمشلردر.

سلفدن مروی اولدینی اوزره اکثر ذوات کرام حضراتی کندولرنجه مقصد اقصى و مطلب اعلى حاصل اولدقده علوم ایله اشتغال ایتکی ترك و تعطیل ایلمشلردر.

بحث

(۲۲)

﴿شروط نشر علوم﴾

معلوم اولدینی اوزره نشر علم ایتک، عبادتک افضل و اشرفی در.

ناشر علم اولان ذاتك مشفق و ناصح اولسی و طلبه علمی اخلاق ردیه دن و فوق الاستحقاق نائل شرف اولمق شوق و املندن و فوق الطاقة اشتغالدن زجر و منع ایلسی و تحصیل علم ایله ریاست و مباهات قصد و امل ایدن طلبه یی او مثللو امللرندن زجر و منع ایتیموب ریاست و مباهاتک انجق علم و کمال ایله حاصل اوله جغنی بیان ایله متعلمی تحصیل علم و کماله تشویق و ترغیب ایتسی نشر علمک آدابندن در. جناب حق، ریاستی علم و شرعک حفظی ایچون خلق ایتشددر. بواجلندن «لولا الریاسة لبطل العلم» دیشلشدر که مالی «ریاست اولسیدی متاع علم، بازار ترقی و اعتبارده رواج لایقنی بولمز ایدی» دیمکدر. متعلمک، زجر و منعی واجب اولان شیدن زجر و منع اولنسی قصد و مراد اولدقده زجر تصریحی جهتی اختیار اولنیموب زجر تعریضی ایله اکتفا اولنق نشر علومک جمله شرائط و آدابندن در. طالب علم اولنلره، ابتدا دین و دنیا لرنجه اک زیاده محتاج اولدقلمی علملر تعلیم اولنق و امر تعلیمده مراتب عقول و استعدادده کوره احسن ترتیه رعایت ایدلمک و حاضر مرتبه رشد و استعداد اولنلردن کتم علم اولنماق و نا اهل اولنلره تعلیم و اشاعه ایله اضاعه علم ایدلماک نشر علومک جمله شرائط و آدابندن در.

فمن منح الجهال علماً اضاعه

ومن منع المستوجبین فقد ظلم

بیت مذکورک مالی اوزره نا اهل اولنلره علم ایله سماحت اولنسی علی اضاعه ایلک اولسلیله شرعاً مذموم اولدینی کی قابل علم اولنلردن دخی علمک کتم اولنسی او مثللو کیسه لر حقنده ظلم ایلک اولسلیله بو دخی شرعاً مذموم در.

اهل تصوّفك كلماتی عوام ناسه اشاعه دن اجتناب اولنق دخی جمله آدابدن در. چونكه كلمات صوفيه نك قواعد شرعيه به تطبيقده عوام ناسك دركار اولان عجز وقصورلری فساد اعتقاده باعث و الحاد وزندقيه بادی اولور. بو حالده عوام ناس علم عبادات ظاهره به تشويق و ارشاد اولنق و انلره بر صورته شبهه عارض اولوبده او شبهه بی کلام اقناعی ایله ازاله ایدوب حقائق ودقائقدن بحث و بیان اولنماق لازمدر. اما قواعد شریعتده ثابت قدم اولان اذکیا و البتایه ذکاری دفعاتله تجربه اولندقدن صکره کشف حقائق ایتمك جائزدر. (تنبيه) طالب علم اولنلره اهل تصوّفك مقالات خفیه المعانیسندن و احوال غریبه سندن فهم و ادراک لرینك مساعد اولدینی اموری انکار ایتمكدن زیاده سیاه اجتناب ایتلك واجب و لازمدر.

ناشر علم اولنلرك اقوالی افعاله مخالف اولماق لازمدر. اقوالی، افعاله مخالف اولان کیمسه لردن هرکس تنفر ایدر. چونكه اکثر اشخاصك نظر دقتلری، قائلک احوالی جهته مصروفدر. اگرچه محققین و عقلا، قائلک قولنه نظر ایدرك قائلک حاله نظر ایتزلر ايسه ده بو مثللو ذوات، جمعيات ایچنده نادر الوجود اولور. بو حالده ناشر علم اولان ذاتك قولى فعلنه موافق و صفات مدوحه ایله متصف اولسی لزومی ظاهردر.

عالم اولان ذات ایچون حال اتقاده اولق یعنی شرع شریفه تمامیه به تطبیق افعال و حرکات ایتمك لازمدر. ناشر علم اولنلرك حال اتقا اوزره اولملری متعللرجه ظاهراً و معنأً استفاده کامله حصوله باعثدر.

معلم و مدرّس اولان ذات ایچون وقت تعلیم و تدریسده کظم غیض ایتلك یعنی زمان تعلیمده حاصل اولان غضب وحدتی بر صورته اطفاء و تسکین ایتمك و هزل یاتدن و مبالاسز طور و حرکتدن و ضحك و خنده کبی احوال دن اجتناب ایتلك لازمدر.

معلمك فهم و درایتنی امتحان قصیدله لطیفه مشروعه ایتمكده حذر اولدینی علمای کرام جانبندن بیان بیورلمشدر.

علمده مجادله و حق قبول ایتلك خصوصنده مکابره ایتمك اصلاً جائز اولدینی کبی كرك تعلیمده و كرك بحث و مناظره ده بر علمی بر علمه ادخال ایتمك دخی جائز دکلددر.

صغاری یعنی صغیر السن اولنلری تعلّم علمه و سیمّا حفظ و ازبره تشويق و ترغیب ایتلك و صغاره فهم و ادراک لرینك تحمیلی درجه سنده تعلیم علوم ایتمك و مبتدی اولنلره ارائه

صور مشکلات ایتماک و منتهی اولنلره دخی مسائل واضحه ایله تکلم ایتماک و اسئله به شدت و حدت ایله جواب ویرمامك و طلبه علوم اوزرینه القای اغلوطات اولنماق و طلبه نك فهم مشکلات و معضلاته اقتداری کورلديكي حالده کمال اهتمام ایله اومثللو مشکلاتی حل و تفهیم ایتمك و استعدادلری دقائق علیه به کافی اولیانلره دین و دنیالرنجه اهم اولان عملر تعلیم اولنلره رق اومثللولره تجارات و نوافل طاعات ایله اشتغال ایتملری خصوصی توصیه اولنق نشر علمك شرائط مهمه سندن در. اما طلبه علومك حائز اولدقلری استعداد و اقتدارك مراتب و درجاتی علی وجه اللائق معلوم اولق اوزره مدت تجربه و امتحانك اوچ سنه قدر امتدادی لازمدر.

جمله آداب علمیه دن بریسی دخی ناشر علم اولان ذاتدن بر مسئله سؤال اولنوبده ناشر علمك اومسئله ده شك و شبهه سی وار ايسه «لادری» ایله جواب ویرمی ماده سی در. «لادری» کلامی، علمك نصفی در. چونكه جهل، عدم علمدر. عدم علمه علم ايسه علمدن معدود اولدینی جهته «لادری» قولنك قائلنه نصف علم نسبت اولنق صحیح اولور.

بحث

(۲۳)

علم قرائت

علم قرائت، وجوه اختلافات متواتره حیثیتی ایله کلام اللهک صور نظمندن باحث اولوب علوم عربیه دن استمداد واستعانه ایدر.

(مبادی) — علم قرأتک مبادیسی، مقدمات تواتریه در.

(غرض) — اختلافات متواتره نک ضبطنه تحصیل ملکه ایتمکدن عبارتدر.

(فائده) — کلام اللهک تطرق تحریف وتغییردن مصون ومحفوظ اولمسی در. کذلک

علم قرائت، حد شهرته واصل اولان اختلافات غیرمتواتره حیثیتی ایله دخی صور نظم کلام اللهدن بحث ایدر. بوحالده علم قرأتک مبادیسی یا مقدمات مشهوره اولور و یا خود موثوق به اولان احاددن مروی مقدماتدن عبارت اولور.

قرآن کریم، جناب حقک کلام قدیمی اولوب روح الامین یعنی جبریل علیه السلام [۱] وساطتیه سید المرسلین صلی الله تعالی علیه وسلم اقدام حضرتلری اوزرینه منزل و مصحف شریفه مکتوب و صدورده محفوظ و امت بیننده متواتر و وقت بعثت نبی علیه السلام حضرتلرنندن الی یومنا هذا علی وجه التواتر منقولدر.

صحابه کرام رضوان الله تعالی علیهم اجمعین حضراتی خواجه عالم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرنندن بعض الفاظ شریفه قرآنییه وادایه متعلق کیفیات حروفی اخذ ایدرک انلردن

[۱] «جبریل» جیم حرفنک فتحی و یا خود کسری ایله و بلا همزه و «جبرائیل» بعد الالف همزه ایله و «جبرائیل» ابکی یا ایله و بلا همزه و «جبرائیل» برهمزه و بر یا ایله بلا الف لغت اولوب ملائکه کرامدن انزال وحی شریفه مأمور اولان جبریل علیه السلامک اسم شریفی در. برروایت کوره «جبریل» کله سنک اصلی «کوریا» اولوب تعریباً تغیر اولمشدر. برروایت کوره «ایل» لفظی، لغت عبرانیه اوزره لفظه جلاله معناسنه اولوب «جبریل» کله سی عبدالله دیمکدر. دیگر برروایت کوره «جبریل» کله سی خادم الله معناسنه در.

«قراآت سبع» عنوانی ایله معروف اولان یدی عدد طریق مخصوص، السنه ثقات اوزرینه بین الامه متناقل و متواتر اولمشدر. طرق مذکوره، اصحاب کرام رضی الله تعالی عنهم حضرتلندن نقل و روایت ایله مشهور اولان مشایخدن جم غفیر و جمع کثیره انتساب ایله معروف اوله رق اصول قرائت اولمشدر.

بعد ذا طرق مختلفه قراآدن نیجه طریق دخی «قراآت سبع» اوزرینه علاوه و الحاق اولنوب لکن ائمه قرائت نزدنده قوت نقل و روایتده قراآت سبع مرتبه سنه بالغ اولمامشدر. بعض ناس «طرق سبع» ک تواترنده جمهوره مخالفت ایدرک طرق مذکوره نک ادایه متعلق کیفیات حروفدن عبارت اولمسیله سماعاً اخذ و روایتی ممکن اولدیغنی بیان ایلدیلر، لکن اداده تواترک انقطاعنی نظم قرآن عظیم الشانک، تواترینه مانع عد ایتدیلر. اکثر ناس، بورآیدن اباء ایدوب قرآن کریم الفاظ و اداسیله متواتر در دیدیلر. طائفه اخی دخی «قراآت سبع» دن (مد) و (تسهیل) کبی ادای حروفک غیری روایاتک تواترینه ذاهب اولوب کیفیت ادایه سمع ایله وقوف ممکن اولمامقله ادا متواتر دکلدرد دیدیلر، بو قولک صحنه بعض علمای کرام حضراتی جانبندن اشارت بیورلمشدر.

قرا و حفاظ، طرق قرآنی نقل ایدوب هر عصرده تداول ایتدیرمکدن خالی اولمدیلر. وقتاکه علوم، صدوردن سطورده نقل ایله جمع و تدوین اولندقدده قرائت دخی فن مخصوص عد اولنوب سائر علوم کبی صحائف اوراقه کتب و تسطیر اولمغله صناعت عالیهدن صناعت مستقله و علم منفرد اولدی.

موالی بنی عامردن «مجاهد» فن قراآنده ماهر و کامل ایدی. کذلک «ابو عمرو دانی» دخی فن قراآنده حد کاله بالغ اولوب مشارلیک فن مذکوره متعلق تألیف و تصنیف بیوردینی کتابلردن «تیسیر» نامنده اولان کتابی زیاده نافع و مفید اولمغله اهل قرائت او کتابی مأخذ اتخاذا ایلدیلر. «ابو عمرو» ک زمانه قریب عصرده «شاطیه» نام بلده دن «ابو القاسم بن فیره» نشأت ایدوب «ابو عمرو دانی» نک کتابلرینی تهذیب و تلخیصه سعی مالا کلام ایلدی و قواعد فن قراآتی حالا بین القرا «حرز الامانی» اسمی ایله موسوم اولان قصیده لامیه مشهوره سنده کشیده سلاک نظم ایلش و «قراآت سبع» ک اسمی روات [۱] و شیوخه [۲] دخی رمز و اشارت بیورمشدر.

[۱] روات، رانک ضمی ایله «راوی» کله سنک جمی در. (راوی) لغه روایت ایدیجی یعنی ناقل اخبار معناسنه در.

[۲] شیوخ، اشیاخ، شیخ کله سنک جمی در. شیخ، مقتدابه معناسنه در. کبیر السن اولنلره و علم و کاله ماهر و حاذق اولان ذواته و حال انقا اوزره بولان کیمه لره شیخ اطلاق اولنور.

امام «شاطبی» حضرتلرینک ذکر اولنان قصیده سی قواعد فن قرا آتی جامع اولغله ناس، انک حفظنه اعتنا ایلدی.

بعض زمانلرده علم قرآن کریمه فن رسم دخی ضم وعلاوه اولنهرق منظوم ومنثور کتابلر تألیف اولندی.

فن رسم، قرآن عظیم الشانه مخصوص بر فن جلیل درکه مصاحف شریفهده حروف شریفه قرآنیه نك اوضاع مکتوبه ورسوم خطیه سی او فن ایله معلوم اولور. زیرا مواضع مخصوصهده حروف کثیره واقع اولمشدرکه او حروفک رسم کتابی، خطک متعارف اولان قانوننه مغایردر.

رسوم مصاحف شریفه اوضاع خطه وقانون کتابته مخالف اولوب ضبطنه احتیاج حاصل اولغله علمای کرام حضراتی علوم قرآن کریمی جمع وتألیف ایلدکلری انشاده فن رسمی دخی مرسوم صحیفه تدوین ایلدیلر.

مغرب دیارنده ریاست علم قرآن «ابوعمرودانی»یه منتهی اولدقده مشارالیه حضرتلری فن رسمده دخی کتابلر تألیفنه بذل عنایت بیورمشدر. مشارالیه حضرتلرینک تألیف ایلدیکی کتابلرک اشهری «کتاب مقنع» درکه کتاب مذکور جمله طرفندن قبول اولنوب مندرجانه اعتماد اولمشدر.

بعده «ابو القاسم شاطبی» حضرتلری «کتاب مقنع» ی «رأیة» اسمیله معروف اولان قصیده مشهوره سنده کشیده سلك نظم ایدوب قصیده مذکوره نك حفظ واتقانه جمله طرفندن اهتمام مالاکلام اولندی.

بحث

(۲۴)

علم تجوید

علم تجوید، [۱] قرآن عظیم الشانک مخارج حروف وصفات حروف جهتیله تحسین تلاوتندن وصفات حروفک حقنی ادا ایله صورت ترتیل [۲] نظم مبین دن باحدر.

صفات حروف، «تفخیم» [۳] و «ترقیق» [۴] و «ادغام» [۵] و «وقف» [۶] و «اظهار» [۷] و «اخفا» [۸] وامثالی صفتلردن عبارتدر.

علم تجوید فن قرآنک ثمره و نتیجه سی در. بوعله کسب وقوف ایتمک علم موسیقی کبی لسان ایله تمرن [۹] وافواه معلیندن تلقف [۱۰] وتدرّب [۱۱] ایله حاصل اولان ملکهدن عبارتدر.

[۱] «تجوید» لغتده برسنه بی حسن حاله وضع ایتمک واهل قرائت وتجوید اصطلاحنده حروفک حقنی ادا ایتمک معناسنده در.

[۲] «ترتیل» حروف وکلانی آجیق صورتهده ذکر ایتمک معناسنده در. ترتیل اوزره قرائت، الفاظک معانیسی سهولته فهم وادراکه باعث اولور. سرعتله قرائت ایتمکدن فائده مذکوره حاصل اولور. [۳] «تفخیم» لغتده تعظیم معناسنده در. اهل تجوید اصطلاحنده حرفی تغلیظاً اوقومق معناسنده استعمال اولنور.

[۴] «ترقیق» لغتده برشیئی تلین ایتمک وکلامی حسن صورته ادا ایتمک معناسنده در. اهل تجوید اصطلاحنده، حرفی اینجه اوقومق معناسنده استعمال اولنور.

[۵] «ادغام» لغتده برشیئی برشیئه ادخال ایتمک واصطلاحده حرف ساکنی حرف متحرکه وصل ایتمک معناسنده در.

[۶] «وقف» لغتده حبس وامساک واصطلاحده قطع الصوت معناسنده در.

[۷] «اظهار» لغتده برشیئی آشکار ایتمک معناسنده در. اهل تجوید اصطلاحنده ایکی حرفک بینی تباعداً منفصل اولقدن عبارتدر.

[۸] «اخفا» لغتده برشیئی ستر ایتمک، کبزه مک معناسنده در. اهل تجوید اصطلاحنده اظهار ایله ادغام بیننده برحالت در.

[۹] «تمرن» لغتده استمرار وملازمت ایتمک وعادت ایدتمک معناسنده در.

[۱۰] «تلقف» اغزدن سوز آلمق وایشتمک وسرعتله اخذ ایتمک معناسنده در.

[۱۱] «تدرّب» آلمق، الفت کسب ایتمک معناسنده در.

اصول مخارج حروف اوج عضودن عبارتدر.

اعضای مذکوره «حلق» و «لسان» و «شفه» در. اشبو اعضادن هربرینک اول، اوسط، آخری اعتباریله رأی مختار اوزره مخارج حروف (۱۷) عدده بالغ اولور.

«حلق» دن یعنی بوغازدن خروج ایدن حروفك مقداری التي عدددن عبارتدر. حروف مذکوره نك ایکیسی بوغازك اسفلندن خروج ایدن «ها» و «همزه» حرفلندن وایکیسی دخی بوغازك وسطندن خروج ایدن «عین» و «حا» حرفلندن ودیگر ایکیسی دخی بوغازك اولندن خروج ایدن «غین» و «خا» حرفلندن عبارتدر. اشبو التي عدد حرفه «حروف حلق» اطلاق اولنور. بو حرفلر خنجره نك رأسنده اولان کوچك ديلك بوغازه ضرب وصدمتندن حاصل اولور.

بعض حروف دخی اطراف لسانی «اضراس» تعبیر اولنان یان دیشلرینه ضرب ایتمکدن حصوله کلور. «ضاد» کبی

بعض حروف وسط لسانك اوست چکویه ضربندن حاصل اولور. «جیم» و «شین» و «یا» حرفلری کبی.

بعض حروف ایکی شفه نك بربرینه انضمامی ايله حاصل اولور. «میم» ايله «با» حرفلری کبی.

بر حرفك مخرجنی بیلوب اجرا ایتمکده قاعده بودر که تکلمی مراد اولنان حرفك اولنه برهمزه مکسوره کتوریلوب اول حرفك آخری اسکان اولندوقده نه محله قرار ایدر ایسه مخرجی او محله در. مثلاً «با» تکلمنده «اب» دیمك کبی که بو حرفك شفهدده قرار ایتمسیله «حرف شفوی» اولدینی معلوم اولور.

«حلق» و «لسان» و «شفه» دن هربرینک اول و آخر و اوسطی سببی ايله و اطرافنك برر محله ملاقات و مصادمه ایتمسی حسبیه اصوات انسانییه کیفیات مختلفه عارض و بوجهته حروف متنوعه حاصل اولوب «حسن سماع» ده یکدیگرندن ممتاز اولورلر.

حروفی نطق و تکلمده جمله انسانلر حال مساوات اوزره اولیوب بر طائفیه مخصوص اولان بعض حروفی آخر طائفه نطق و تکلم ایتمز.

بحث

(۲۵)

علم تفسیر شریف

(تفسیر) کلمه سی «فسر» دن مأخوذ و «فسر» کلمه سی «سفر» دن مقلوب اولوب کشف و اظهار معناسنه در.

بعض اهل ادبک بیاننه کوره «فسر» ايله «سفر» لفظاً یکدیگری ايله متقارب اولدینی کبی لغة دخی یکدیگری ايله متقارب در. اما «فسر» معنای معقولی اظهارده و «سفر» اعیانی ابصاره ابرازده استعمال اولنور.

بعض علمای کرام حضراتنك بیاننه کوره «تفسیر» و «تأویل» کلملری معنای واحددن عبارت اولوب «کشف المراد عن المشكل» دیمکدر. یعنی لفظ مشکلدن کشف مراد ایتمکدر. (تأویل) کلمه سی «اول» کلمه سندن مشتق و مأخوذ اولوب «رجوع» معناسنه در. بو اشتقاقك وجه مناسبتی صاحب تأویلك آیت کریمه بی محمل اولدینی معنا جهته صرف وارجاع ایلمسندن عبارتدر.

تأویل کلمه سنك سیاست معناسنه اولان «ایاله» لفظندن مشتق و مأخوذ اولدینی دخی مرویدر. بو اشتقاقك وجه مناسبتی صاحب تأویلك تصرف کلام ايله کلامك معناسنی موضعنه وضع ایلمسندن عبارتدر.

برروایت کوره تأویل کلمه سی درایت [۱] و تفسیر کلمه سی روایت [۲] تعلق ایدر.

کذلک تفسیر کلمه سنك اکثر استعمالی الفاظ و مفرداتده و تأویل کلمه سنك اکثر استعمالی معنا و جمله لرده و تفسیر کلمه سنك استعمالی کتب الهیه ايله کتب الهیه نك غیریسنده و تأویل

[۱] درایت، قواعد نحویه و قواعد عقلیه دن مقتبس اولان علم معناسنه در.

[۲] روایت، نقل و سماعه مستنداً کشف و تبیین معانیدن عبارتدر. آیت کریمه نك سبب نزولندن خبر ویرلک کبی که بو خبر، انجق اصحاب کرام حضراتندن نقل و سماعه مستند اولور. ابو مثلاً اخباره علم روایت دینور.

کله سنک استعمالی کتب آلهیده واقع اولدینی دخی بعض کتابلرده نکاشته خامه تحقیق و بیان اولشدر .

بعض علمای کرام حضرتانک تعریفه کوره تفسیر کلهسی وجه واحدن غیری معانییه احتیاجی اولیان برلفظی بیاندن عبارت اولوب تاویل کلهسی دخی معانی مختلفیه متوجه اولان لفظی، دلیل ایله معانی مختلفه دن برجهته توجیه ایلمکدن عبارتدر .

بعض علمای کرام حضرتانک تعریفه کوره دخی تفسیر کلهسی قطعاً بیان معنادن و تاویل کلهسی دخی صورت قطعیتدن عاری اوله رق معانی مختلفه دن بریسنک ترجیحندن عبارتدر .

علم تفسیر شریف، طاقت بشریه مقدارنجه وقواعد عربیه اقتضاسنجه نظم قرآن کریمک معانی شریفه سندن بحث ایدن علم جلیلدر .

(مبادی) — علم تفسیر شریفک مبادیسی علم لغت، علم نحو، علم تصریف، علم اشتقاق، علم معانی، علم بیان، علم بدیع مثللو علوم عربیه ایله علم قرائت، اصول دین یعنی اصول کلام، اصول فقه، علم جدل، علم اسباب نزول، علم فقه، آیات قرآنییه مفسر اولان احادیث شریفه و امثالی علملردر .

(غرض) — علم تفسیر شریفدن غرض، نظم جلیلک معانی شریفه سنه بقدر طاقه البشریه و بحسب قواعد العربیه کسب و قوف و معرفندن عبارتدر .

(فائده) — علم تفسیر شریفک فائدهسی، احکام شرعیه نک علی وجه الصحه استنباطنه قدرت و ملکه حصولی در .

(موضوع) — علم تفسیر شریفک موضوعی، منبع حکمت و معدن فضیلت اولان «کلام الله» در .

(غایت) — علم تفسیر شریفک غایتی، سعادت دنیویه و اخروییه نائل و واصل اولوق ایچون قرآن کریمک معانی شریفه سنی فهمه و حکم جلیلی استنباطه توصلدر .

علمک شرف و جلالتی، موضوع و غایتک شرفی اعتباری ایله اولوب شو حالده علم تفسیر شریفک موضوع و غایت اعتباری ایله جمیع علومک اشرف و اعظمی اولدینی ثابت اولور .

قرآن کریم، جناب حقک کلام قدیمی اولوب روح الامین یعنی جبریل علیه السلام

واسطه سیله فخر کائنات علیه افضل التحیات حضرتلرینه منزل و مصحف شریف دقتینی [۱] میاننده مکتوب و صدورده محفوظ و مضبوطدر .

قرآن کریم، امت بیننده متواتر اولوب وقت بعثت نبی صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرندن الی یومنا هذا علی وجه التواتر منقولدر .

قرآن کریم، بلغای عدنان [۲] و فصحای قحطانه [۳] مخصوص اسالیب بلاغت اوزره شرف نازل اولمغله جمله قبائل عرب، مفردات و تراکینک معانی لطیفه سنی فهم و ادراک ایدر لر ایدی .

قرآن کریم، اتم سالفهیه منزل اولان بعض کتب آلهیه کی دفعه نازل اولیوب وقایع کونییه حسبیه علی التدریج شرف نازل اولشدر .

آیات قرآنییه نک بعضیسی عقائد ایمانییه و بعضیسی افعال مکلفینه مخصوص احکام عینییه متعلقدر .

فخر کائنات صلی الله تعالی علیه وسلم افندمن حضرتلری بحمل و مشکل اولان آیات قرآنییه نک معانی جلیله سنی اصحاب کرامه تعریف بیورر لر ایدی .

صحابه [۴] کرام رضوان الله تعالی علیهم اجمعین حضراتی دخی معنای مرادی و اسباب

[۱] (دفعه)، ذالک قحی و فائک تشدید ایله یان، طرف معنایسنه در . دقتین دینور . دقتین دیمکدن مراد، مصحف شریف جلدینک ایکی طرفندن عبارتدر .

[۲] عدنان، سلمان وزنده ابو معددرکه برقبیله عظیمه پدریدر .

[۳] قحطان، سلمان وزنده ابن عامر بن صالح درکه برقبیله نک پدریدر . نسبتنده قحطانی دینور . غیر قیاسی اوله ری اقحاطی دینور اعرابی کی .

[۴] صحابه، فی الاصل مصدردر . رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرینک اصحاب کرامنه اطلاق اولنور . لکن صحابه کلهسی اصحاب کله سندن اخصدر . یعنی خصوصیت معنایسنی افاده ایدر . چونکه صحابه کله سنک رسول محترم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرینک اصحابده استعمالی غالب و اکثردر . اصحاب رسول علیه الصلاة والسلام حضرتلرینه بولفظ علم کی در . یعنی اسم خاص اولشدر . بوسیدن طولای صحابه کلهسی اصحاب کرامه نسبت اولنور . صحابی، اول برزات عالیقدره اطلاق اولنور که او ذات رسول محترم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرینه بعد النبوة حال حیاتلرنده شرف ملاقاتلری ایله مشرف اولوب نبوتلرینه ایمان ایتمش و ایمان اوزرینه ارحال دار بقا اولشدر .

نزول آیاتی و مقتضایات احوالی بیلوب لسان معجز بیان نبویدن نقل و روایت ایله تابعین [۱] کرام حضراتنه تعریف ایدرلر ایدی .

تابعین کرام حضراتی دخی اصحاب کرامدن قرآن عظیم الشانه متعلق اخذ وتلقی ایتدکلری معلوماتی تبع تابعینه نقل و روایت ایدرلر ایدی .

سلسله اسناد صدرأ عن صدر اسلافدن اخلافه منتقل ومنتهی اولوب افواه رجالدن مسنوع و صحابه کرام و تابعین ذوی الاحترام رضی الله عنهم حضراتندن منقول اولان آثار کثیره صحائف کتبه درج و تسطیر اولدینی و قته قدر معانی قرآنییه افواه رجالدن اخذ وتلقی و سلفدن خلفه نقل اولنقدن خالی اولدی .

وقتا که معانی قرآنییه متعلق نقول و آثار صحایف کتبه درج و املا اولندقدن امام «طبری» و «واقدی» و «ثعالبی» وانلرک امثالی اعلام مفسرین کرام حضراتی نقل آثار ایله تفسیره تصدی ایلدیلر .

بعدذا لسان عذب البیان عربییه متعلق اولان علوم دخی جمع اولنوب اوضاع لغات ایله احکام اعرابه و بلاغت ترکیبیه دأر کتابلر تألیف اولدی .

قرن اولده احوال لسان حسن سلیقه ایله طائفه عربیه مخصوص ملکه دن عبارت اولمغه اوضاع لغات ایله احکام اعراب و بلاغت ترکیبیه امرنده نقل و کتبه احتیاج کورلمز ایدی . مؤخرأ اختلاط اقوام سببیه لسان عربییه خلل طاری اوله رق احکام لغاتک کتب اهل لساندن اخذ وتلقی اولنمنسه لزوم کورلدی و قرآن کریمک تفسیرنده لسانه متعلق اولان علملره حاجت مس ایلدی .

فن تفسیر ایکی فسمه منقسمدر .

(قسم اول) سلفدن منقول اولان آثاره مستند تفسیر نقلی در . بومثللو تفاسیر شریفه ده نقل و روایت اولنان اخبار اعتقاد و عمله دأر احکام دینه دن اولدیغندن یالکر نقل و روایت ایله اکتفا اولندی . مؤخرأ ظهور ایدن اسلاف مفسرین کرام حضراتی دخی آثار منقولده تحقیق اسانیده قیام ایتیه رک یالکر آثار منقولیه کتب تفاسیره درج و تحریر ایلدیلر . وقتا که ناس سمت تحقیقه رجوع و تصحیح اسانیده شروع ایتکه باشلا دیغنده بلاد غربیده

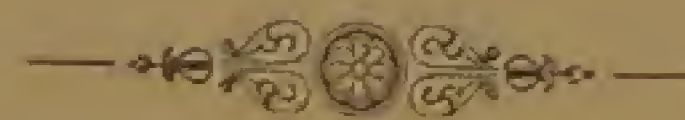
[۱] تابعین تابع لفظنک جمعی در . اصطلاحده تابع اول برذات شریفه اطلاق اولنورکه اودات رسول محترم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرینک اصحاب کرامی ایله ملاقات ایلشدر .

علمای متأخریندن «ابو محمد بن عطیه» حضرتلری جمله تفاسیر متقدمینده نقل اولنان آثاری حاده تحقیقاتدن اصرار ایدرک جذالت لفظی و اصابت معنایی جامع اولان تفسیر مشهوری تألیف و تصنیف ایله آثار معروفیه او تفسیر شریفده درج و ضبط ایلشدر . اندن صکره «امام قرطبی» ظهور ایدرک طریق تحقیقده «ابن عطیه» نک اثرینه [۱] اقتدا و اتباع ایله بر تفسیر شریف جمع و تألیف بیورمشدر .

(قسم ثانی) روایات و آثاره مقصور اولیوب لغاته کسب معرفت و مقتضای حاله رعایت ایله تأدییه معناده قواعد بلاغی متضمن و لسان عربییه راجع اولان علومی مبین در . تفسیر شریفک بو قسمی اگرچه لسان عربییه متعلق اولان علوم جمع و تدوین اولندقدن صکره اختیار اولنمنس ایهده نقل آثار مقصود بالذات اولمغه بومثللو تفسیرلر نقل ائاردن دخی خالی اولمامشدر .

قسم ثانی تحتیه داخل اولان تفاسیر مؤلفه نک احسنی اهل خوارزم عراقدن علامه «زمخشری» به منسوب «تفسیر کشاف» درکه عمده تفاسیر و مقبول فحول و تحاریر [۲] در .

مدینه تبریز علماسندن «شرف الدین طیبی» نام فاضل همام «تفسیر کشاف» ی شرح و تحشیه ایدرک بر کتاب لطیف تألیف و تصنیف بیورمشدر . فاضل مشار الیه کتاینده «کشاف» ک اعتزاله متعلق کلماته تعرض و آیات قرآنییه ده واقع اعجاز بلاغی اهل سنت رأینه تطبیق ایلش و کتاب مذکورک علوم عربیه و فنون بلاغته فائق الامثال و ایراد حجج و دلایل و سرد کلامده حد کماله واصل اولش اولدینی بعض محققین علما طرفندن ذکر و بیان بیورلمشدر .

[۱] اثره همزه نک کسری و ثا حرفنک سکونی ایله لسان ترکی اوزره «از» معناسنده در . اثره برذاتک سالک اولدینی مسلکه سلوک ایتک یعنی اوداتک قول و فعلنه تابع اولوق معناسنه استعمال اولنور .
[۲] تحاریر ، تحریر لفظنک جمعی در . تحریر ، مسکین ورنی اوزره عالم متقدم اولان ذاته اطلاق اولنور .

طبقات المفسرین

مفسرین کرام حضراتی طبقات عدیده رجال کرامند عبارتند.

(طبقه اولی) اصحاب کزین رضوان الله تعالى عليهم اجمعین حضراتی در. خلفای راشدین یعنی حضرت «ابی بکر» و حضرت «عمر» و حضرت «عثمان» و حضرت «علی» رضوان الله تعالى عليهم اجمعین حضراتی ایله «ابن مسعود» و «ابن عباس» و «ابی بن کعب» و «زید بن ثابت» و «ابو موسی الاشعری» و «عبدالله بن زبیر» و «انس بن مالک» و «ابو هریره» و «جابر» و «عبدالله بن عمرو العاص» رضوان الله تعالى عليهم اجمعین حضراتی اهل تفسیر ایچنده طبقه اولی رجال کرامند در.

خلفای راشدیندن «علی بن ابی طالب» رضی الله تعالى عنه حضرتلرندن تفسیره متعلق اولان روایت. سائر خلفای کرام رضی الله تعالى عنهم اجمعین حضراتندن واقع اولان روایتلردن اکثردر.

«ابن مسعود» رضی الله تعالى عنه حضرتلرندن تفسیر شریفه متعلق واقع اولان روایت حضرت «علی» رضی الله تعالى عنه طرفندن واقع اولان روایتدن اکثردر.

اصحاب کرامندن «ابن عباس» رضی الله تعالى عنهما حضرتلری «ترجمان القرآن» و «حبرالامة» و «رئیس المفسرین» اولوب مشارالیه حضرتلرندن تفسیر شریفه دائر واقع اولان روایت اکثر و اوفردر. لکن روایات واقعه طریقلرینک احسنی تاریخ هجرتک (۱۴۳) نجی سنهسنده ارتحال دار نعیم بیورمش اولان «علی بن ابی طلحه الهاشمی» حضرتلرینک طریق روایتی اولوب امام بخاری حضرتلری «صحیح بخاری» نامیله مشهور اولان حدیث شریف کتابنده طریق مذکوره اعتماد بیورمشلردر.

تفسیر شریف روایت اولنان اصحاب کرامندن برذات عالقدر دخی «انس بن مالک بن النضر» رضی الله تعالى عنه حضرتلری در. مشارالیه تاریخ هجرتک (۹۱) نجی سنهسنده بصرده ارتحال دار نعیم بیورمشدر.

تاریخ هجرتک (۷۳) نجی سنهسنده مکه مکرمده ارتحال داربقا بیورمش اولان «عبداه بن عمر بن الخطاب» حضرتلری وینه تاریخ هجرتک (۸۴) نجی سنهسنده مدینه منورهده

عزم کلزار جنان بیورمش اولان «جابر بن عبدالله الانصاری» حضرتلری و تاریخ هجرتک (۴۴) نجی سنهسنده ارتحال کلشنسرای جنان ایتمش اولان «ابو موسی عبدالرحمن بن قیس الاشعری» حضرتلری و تاریخ هجرتک (۶۳) نجی سنهسنده عالم بقایه ارتحال بیورمش اولان «عبدالله بن عمرو بن العاص السهمی» حضرتلری و تاریخ هجرتک (۴۵) نجی سنهسنده ارتحال دارجنان بیورمش اولان کاتب النبی «زید بن ثابت الانصاری» حضرتلری طبقه اولی مفسرین کرام کرامت آسمندن در رضوان الله تعالى عليهم اجمعین.

(طبقه ثانیه) رجال کرامی تابعین کرامندن اولان اهل تفسیردر.

تابعین کرامندن اهل تفسیر اولان ذواتک بر قسمی «ابن عباس» حضرتلرینک اصحابی و مکه مکرمه علماسی ایدی.

تاریخ هجرتک (۱۰۳) نجی سنهسنده ارتحال داربقا بیورمش اولان «مجاهد بن جبرالمکی» حضرتلری دخی تابعین کرام اصحاب تفسیرندن اولوب امام شافعی حضرتلری ایلله امام بخاری حضرتلری «مجاهد» حضرتلرینک تفسیر شریفه اعتماد و اعتبار بیورمشلردر.

تابعین کرامندن اولوب تاریخ هجرتک (۹۴) نجی سنهسنده ارتحال بیورمش اولان «سعید بن جبیر» حضرتلری و تاریخ هجرتک (۱۰۵) نجی سنهسنده مکه مکرمده ارتحال دارجنان ایتمش اولان «مکرمه مولی بن عباس» حضرتلری و تاریخ هجرتک (۱۰۶) نجی سنهسنده کذلک مکه مکرمده ارتحال داربقا بیورمش اولان «طائوس بن کيسان الیمانی» حضرتلری و تاریخ هجرتک (۱۱۴) نجی سنهسنده ارتحال دار نعیم بیورمش اولان «عطا بن ابی رباح المکی» حضرتلری دخی اهل تفسیر شریفندن در. رضوان الله تعالى عليهم اجمعین.

تابعین کرامندن واصحاب تفسیرندن اولان ذوات معالی صفاتک بر قسمی دخی «ابن مسعود» رضی الله تعالى عنه حضرتلری اصحابی و کوفه علماسی ایدی. تاریخ هجرتک (۱۰۲) نجی سنهسنده ارتحال بیورمش اولان «علقمه بن قیس» حضرتلری و تاریخ هجرتک (۷۵) نجی سنهسنده عزم کلزار جنان ایتمش اولان «اسود بن یزید» حضرتلری و تاریخ هجرتک (۹۵) نجی سنهسنده عالم بقایه ارتحال بیورمش اولان «ابراهم النخعی» و تاریخ هجرتک (۱۰۵) نجی سنهسنده ارتحال ایتمش اولان «شعبی» حضرتلری دخی «ابن مسعود» حضرتلرینک اصحابندن در.

تابعین کرام ذوی الاحترامندن واصحاب تفسیرندن اولان ذوات معالی صفاتک بر قسمی دخی

« زید بن اسلم » حضرت تریسك اصحابی در ، « عبدالرحمن بن زید » و « مالك بن انس » حضرت تری كبی .

كذلك تاریخ هجرتك (۱۲۱) نجی سنه سنده ارتحال دار بقا بیورمش اولان « حسن البصری » حضرت تری و « عطاء بن ابی سله » و تاریخ هجرتك (۱۱۷) نجی سنه سنده ارتحال دار بقا ایش اولان « محمد بن كعب القرازی » حضرت تری و ینه تاریخ هجرتك (۹۰) نجی سنه سنده ارتحال بیورمش اولان « ابو العالیه رفیع بن مهران الرباحی » حضرت تری و « ضحاک بن مزاحم » و تاریخ هجرتك (۱۱۱) نجی سنه سنده ارتحال ایدن « عطیه بن سعید الاوفی » حضرت تری و تاریخ هجرتك (۱۱۷) نجی سنه سنده وفات ایدن « قطاده بن دعامة السدوسی » حضرت تری و « ربیع بن انس » حضرت تری تابعین کرامدن واصحاب تفسیردن ایدی .

(طبقه ثالیه) صحابه کرام و تابعین ذوی الاحترام حضرتانك اقوال شریفه سنی جمع ایله کتب تفاسیر شریفه تألیف و تصنیفه بذل عنایت بیورمش اولان « سفیان بن عینه » و « وکیع بن الجراح » و « شعبه بن الحجاج » و « یزید بن هارون » و « عبدالرزاق » و « ادم بن ابی ایاس » و « اسحق بن راهویه » و « روح بن عباده » و « عبد الله بن حمید » و « ابو بکر بن ابی شیبہ » و سائر ذوات کرام در .

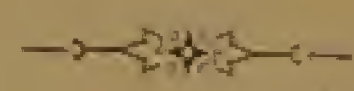
(طبقه رابعه) اهل تفسیری دخی « عبدالرزاق » و « علی بن ابی طلحه » و « ابن جریر » و « ابن ابی حاتم » و « ابن ماجه » و « الحاکم » و « ابن مردویه » و « ابوالشیخ بن حبان » و « ابن منذر » حضرتانی کبی ذوات کرامدر .

تفسیر شریفه متعلق معلومات مفیده بی جمع و درج واسانیدی حذف ایله کتب تفاسیر شریفه تألیفه بذل همت بیورمش اولان ذوات کرامك بر قسمی دخی « ابو اسحق الزجاج » و « ابو علی الفارسی » و « مکی بن ابی طالب » و « ابو العباس المهدوی » حضرت تری کبی ذوات کرام در .

علمای متأخریندن دخی پك چوق اهل تفسیر اولوب بعض ذوات کرام ، نقل روایات و اختصار اسانید مسلکئی و بعض ذوات کرام دخی قواعد عربیه و فنون ادبیه مسلکئی اختیار ایله قرآن عظیم البرهانی تفسیره همت و عنایت بیورمشلردر .

{ علم شروط المفسر وادابه }

علم مذکور ، قرآن عظیم الشانك تفسیرینه متعلق شروط و آدابدن باحث اولوب علمای کرام حضرتانی طرفندن تحت نظر اهمیته آلتش و کتب تفاسیر شریفهده اولبایده معلومات مهمه ذکر و ایراد بیورمشلدر .

{ علم معانی الادوات التي يحتاج اليها المفسر }

علم مذکور ، مفسرین کرام حضرتانك محتاج اولدقلری معانی ادواتدن باحثدر . ادواتدن مراد ، « حروف » ایله حروفه مماثل و مشاکل اولان « اسما » و « افعال » و « ظروف » اولدینگی علمای کرام حضرتانی جانبندن بیان اولنش و علم مذکوره دائر کتابلر تصنیف بیورمشلدر .

{ علم المكي والمدني }

(من الآيات)

علم مذکور ، آیات کریمه قرآنیهنك محل نزولندن واکا متعلق بعض معلوماتدن باحثدر .

معلوم اولدینگی اوزره آیت کریمه یا مکی اولور و یا خود مدنی اولور . یعنی آیات قرآنیه جبریل علیه السلام واسطه سیله رسول محترم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرت ترینه یا مکه مکرّمهده و یا خود مدینه منورهده شرف نازل اولمشدر .

تفاسیر شریفهده استنباطاً قرآن عظیم الشانك ترتیب شرف نزولی ایله مکی و مدنی اولان سور شریفه آتیاً ذکر و بیان اولنور .

﴿ سور جليله مكيه ﴾

اسم سور جليله	عدد آيات جليله
(سورة غلق)	(١٩)
(سورة ن)	(٥٢)
(سورة مزمل)	(٢٠)
(سورة مدثر)	(٥٦)
(سورة تبت)	(٥)
(سورة شمس)	(١٦)
(سورة اعلی)	(١٩)
(سورة لیل)	(٢١)
(سورة فجر)	(٣٠)
(سورة ضحی)	(١١)
(سورة انشراح)	(٨)
(سورة عصر)	(٣)
(سورة عادیات)	(١١)
(سورة کوثر)	(٣)
(سورة تکوثر)	(٨)
(سورة ماعون)	(٧)
(سورة کافرون)	(٦)
(سورة فیل)	(٥)
(سورة اخلاص)	(٤)
(سورة نجم)	(٦٢)
(سورة عبس)	(٤١)
(سورة قدر)	(٥)
(سورة بروج)	(٢٢)
(سورة تین)	(٨)
اسم سور جليله	عدد آيات جليله
(سورة قریش)	(٤)
(سورة قارعه)	(١١)
(سورة قیامه)	(٤٠)
(سورة همره)	(٩)
(سورة مرسلات)	(٥٠)
(سورة ق)	(٤٥)
(سورة بلد)	(٢٠)
(سورة طارق)	(١٧)
(سورة قمر)	(٥٥)
(سورة ص)	(٨٨)
(سورة اعراف)	(٢٠٦)
(سورة جن)	(٢٨)
(سورة یس)	(٨٣)
(سورة فرقان)	(٧٧)
(سورة فاطر)	(٤٥)
(سورة مریم)	(٩٨)
(سورة طه)	(١٣٣)
(سورة واقعه)	(٩٦)
(سورة شعرا)	(٢٢٧)
(سورة نمل)	(٩٣)
(سورة قصص)	(٨٨)
(سورة اسرى)	(١١١)
(سورة یونس)	(١٠٩)
(سورة هود)	(١١٣)

﴿ سور جليله مكيه ﴾

﴿ سور جليله مكيه ﴾

اسم سور جليله	عدد آيات جليله
(سورة يوسف)	(١١١)
(سورة حجر)	(٩٩)
(سورة انعام)	(١٦٥)
(سورة الصافات)	(١٨٢)
(سورة لقمان)	(٣٤)
(سورة سبا)	(٥٤)
(سورة زمر)	(٧٥)
(سورة مؤمن)	(٨٥)
(سورة حم السجده)	(٥٤)
(سورة شوری)	(٥٣)
(سورة فاتحه)	(٧)
(سورة زخرف)	(٨٩)
(سورة دخان)	(٥٩)
(سورة جائیه)	(٣٧)
(سورة احقاف)	(٣٥)
(سورة ذاریات)	(٦٠)
(سورة غاشیه)	(٢٦)
(سورة كهف)	(١١١)
(سورة نحل)	(١٢٨)
(سورة نوح)	(٢٨)
(سورة ابراهيم عليه الصلوة والسلام)	(٥٢)
(سورة انبیاء علیهم الصلوة والسلام)	(١١٢)
(سورة مؤمنون)	(١١٩)
(سورة سجده)	(٣٠)
(سورة طور)	(٤٩)
(سورة ملك)	(٣٠)
اسم سور جليله	عدد آيات جليله
(سورة الحاقة)	(٥٢)
(سورة معارج)	(٤٤)
(سورة نبا)	(٤٠)
(سورة نازعات)	(٤٦)
(سورة انفطار)	(٢٩)
(سورة الشقاق)	(٢٥)
(سورة روم)	(٦٠)
(سورة عنكبوت)	(٦٧)
(سورة مطففين)	(٣٦)

﴿ سور جليله مكيه ﴾

﴿ سور جليله مدنيه ﴾

(سورة بقره)	(٢٨٧)
(سورة انفال)	(٧٥)
(سورة آل عمران)	(٢٠٠)
(سورة احزاب)	(٧٣)
(سورة متحنه)	(١٣)
(سورة نسا)	(١٧٥)
(سورة زلزال)	(٨)
(سورة حديد)	(٢٩)
(سورة محمد صلى الله تعالى عليه وسلم)	(٣٨)
(سورة رعد)	(٤٣)
(سورة رحمن)	(٧٨)
(سورة هل آتى على الانسان)	(٣١)
(سورة طلاق)	(١٢)
(سورة يته)	(٨)
(سورة حشر)	(٢٤)

﴿ سور جلیله مدنیہ ﴾

﴿ سور جلیله مدنیہ ﴾

اسم سور جلیله	عدد آیات جلیله	اسم سور جلیله	عدد آیات جلیله
(سورۃ فلق)	(۵)	(سورۃ تحریم)	(۱۲)
(سورۃ ناس)	(۶)	(سورۃ صف)	(۱۴)
(سورۃ اذا جاء)	(۳)	(سورۃ جمعہ)	(۱۱)
(سورۃ نور)	(۶۴)	(سورۃ تغابن)	(۱۸)
(سورۃ حج)	(۷۸)	(سورۃ فتح)	(۲۹)
(سورۃ منافقون)	(۱۱)	(سورۃ توبہ)	(۱۳۰)
(سورۃ مجادلہ)	(۲۲)	(سورۃ مائدہ)	(۱۲۰)
(سورۃ حجرات)	(۱۸)		

مکہ مکرمہ رسول محترم صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم حضرت تیرینہ اک صکرہ ہانکی سورۃ [۱] شریفہ نک نازل اولدیغندہ بین الاکابر اختلاف اولندی.

«ابن عباس» رضی اللہ تعالیٰ عنہ حضرت تیرینک بیان شریفہ کورہ مکہ مکرمہ اک صکرہ نازل اولان سورۃ شریفہ، «سورۃ عنکبوت» در.

اکابر دن «ضحاک» و «عطا» حضرت تیرینک بیان تیرینہ کورہ سور شریفہ مکہ مکرمہ اک سورۃ شریفہ مؤمنون در.

ینہ اکابر امتدن «مجاهد» حضرت تیرینک بیانہ کورہ مکہ مکرمہ شرف نازل اولان سور شریفہ نک آخری، سورۃ جلیله «مطففین» در.

مکہ مکرمہ شرف نازل اولان سور جلیله قرآنیہ نک ترتیب نزولی وجہ مشروح اوزرہ اولہرق مجموعی (۸۳) عدد سورۃ شریفہ بالغ اولمشدر.

[۱] (سورہ)، ہمزہ ایلہ ویاخود ہمزہ سز اولہرق یازلمق جائزدر. برروایتہ کورہ ہمزہ وضع اولنسی «سورہ» نک «سور» لفظندن اخذ اولنسی اعتباری ایلہدر. «سور»، کاسہدہ باقی قالان صو معناسنہدر. بوحالہ «سورہ» قرآن عظیم الشاندن برقطعه معناسنی مفید اولور. «سورہ» نک بلاہمزہ یازلمسی دخی «سور المدینہ» دن مأخوذ اولقی اعتباری ایلہدر. شو اعتبارک وجہ مناسبتی «سور المدینہ» شہری احاطہ ایلدیکی کبی سورہ قرآن دخی آیات قرآنیہ دن برقسمنی احاطہ ایلسندن عبارتدر.

سور قرآنیہ نک اقل مقداری اوچ آیتدر.

آیت قرآن کریمدن برطائفہ اولوب برآیتک اقل مقداری الی حرفدر.

مفسرین کرام کرامت اتسام حضراتندن بعض ذات عالیقدرک بیانہ کورہ سورۃ شریفہ «مائدہ» سورۃ جلیله «توبہ» اوزرینہ مقدمدر.

بعض روایتہ کورہ سورۃ فاتحہ شریفہ بر دفعہ مکہ مکرمہدہ و بر دفعہ دخی مدینہ منورہدہ شرف نازل اولمشدر.

«سورۃ فاتحہ» شریفہ نک اسماء کثیرہ سی اولوب آتیاً ذکر و بیان اولنور.

اسماء شریفہ، «فاتحہ الکتاب» «فاتحہ القرآن» «ام الکتاب» «ام القرآن» «القرآن العظیم» «السبع المثانی» «الوافیہ» «الکثر» «الکافیہ» «الاساس» «النور» «سورۃ الحمد» «سورۃ الشکر» «الشفاء» «الشافیہ» «سورۃ الدعاء» «سورۃ الصلاة» «سورۃ تعلیم المسئلہ» «سورۃ المناجات» «سورۃ التفویض» در.

{ علم الارضی و السماءی }

(من الآيات)

علم مذکور، فروع علم تفسیر شریفدن اولوب ارضی و سمائی اولان آیات کریمہ نک شرف نزولندن بحث ایدر.

ارضی اولان آیات کریمہ مکی و مدنی اولان سور شریفہ دن عبارتدر. سمائی اولان آیت کریمہ، «سورۃ بقرہ» نک خاتمہ سی اولان آیت کریمہ لردن عبارت اولوب رسول اکرم صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم حضرت تیرینہ لیلہ معراجده شرف نازل اولمشدر.

{ علم اول مانزل و آخر مانزل }

(من الآيات)

علم مذکور، فروع علم تفسیر شریفدن اولوب قرآن عظیم الشانک اول و صکرہ شرف نازل اولان آیات کریمہ سندن باحثدر.

{ علم اسباب نزول القرآن }

علم مذکور، علم تفسیر شریفك جمله فروغندن اولوب سور شریفه و آیات کریمهك اسباب نزولندن و شرف نزولك وقت و مکانی ایله احوال سائرهنندن باحثدر.

(مبادی) — علم مذکورك مبادیسی، سلفندن منقول اولان مقدمات مشهوره در.
(غرض) — علم مذکورك غرضی، آیات کریمهك اسباب نزولی ایله احوال سائرهنسی ضبط ایتمکدن عبارتدر.

(فائده) — علم مذکورك فائدهسی، قرآن کریمك معانی شریفهنسنه و معانی قرآنیهنندن احکام شرعیهنك استخراج و استنباطنه کسب و قوف و معرفت ایتمکدر.

قرآن عظیم الشانك اسباب نزولی و احوال سائرهنسی معلوم اولدقجه تفسیری ممکن اوله میهنجنی علمای کرام حضراتی طرفندن بیان بیورلمشدر.

{ علم ما نزل علی لسان بعض الصحابه }

(رضی الله تعالی عنهم)

علم مذکور، علم تفسیر شریفك جمله فروغندن اولوب بعض صحابه کرام حضراتك لسان شریفلرینه جاری اولدیغی وجه اوزره نزول ایدن آیات کریمهك باحثدر.

{ علم ما تكرر نزوله }

(من الآيات)

علم مذکور، علم تفسیر شریفك جمله فروغندن اولوب بعض آیات قرآنیهنك تكرر نزولندن باحثدر.

{ علم ما تأخر حكمه عن نزوله
{ وما تأخر نزوله عن حكمه
(من الآيات)

علم مذکور، علم تفسیر شریفك جمله فروغندن اولوب حکم جلیلی شرف نزولندن مؤخر و شرف نزولی حکم شریفندن مؤخر اولان آیات جلیله قرآنیهنندن بحث ایدر.

{ علم ما نزل مفرداً
{ و ما نزل جمعاً
(من الآيات)

علم مذکور، علم تفسیر شریفك جمله فروغندن اولوب مفرداً و جمعاً شرف نازل اولان آیات جلیله قرآنیهنندن باحثدر.

{ علم ما نزل مشيماً
{ و ما نزل مفرداً
(من الآيات)

علم مذکور، علم تفسیر شریفك جمله فروغندن اولوب رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرینه جبریل امین علیه السلام و ساططیله مفرداً و یاخود ملائکه کرام حضراتی طرفندن مشیماً شرف نازل اولان آیات کریمهك باحثدر.

{ علم ما انزل من الآيات علی بعض
الانبياء و ما لم ينزل }

علم مذکور، بعض انبیای کرام علیهم الصلوٰة والسلام حضرتانه شرف نازل اولان آیات کریمهك و قبل النبی علیه الصلوٰة والسلام سائر انبیای کرام علیهم الصلوٰة والسلام حضرتانه نزولی واقع اولیان آیات جلیلهك باحثدر.

{ علم فواصل الآی }

علم مذکور، علم تفسیر شریفك جمله فروغندن اولوب آیات جلیله قرآنیهك فواصلندن باحثدر.

بعض علمای کرام جانبندن ذکر و بیان بیوردیغی اوزره فاصله، آیت کریمه قرآنیهك اخیرنده بولنان کله شریفهدر. شعرده قافیه کبی.

فاصله ایله رأس آیت کریمه بیننده فرق وارددر.

فاصله، مابعدندن منفصل کلام دیمکدر. مابعدندن منفصل اولان کلام، بعضاً آیت کریمهك رأسی اولور و بعضاً دخی آیت کریمهك رأسی اولمز. رؤس الآی یعنی آیات کریمهك ابتدایری بعضاً مابعدندن منفصل کلام اولور و بعضاً مابعدندن منفصل کلام اولمز.

{ علم الآیات المشتبهات }

بو علم، آیات جلیله مشتبهه دن باحث اولوب علم تفسیر شریفك جمله فروغندندر. بو علمده مؤلف اول امام کسائی حضرتلریدر. امام سخاوی حضرتلرینک دخی اثر منظومی وارددر. سائر علمای کرام حضراتی طرفلرندن دخی بو علمه دائر کتابلر تألیف بیورلمشدر.

{ علم الحضری والسفری }

(من الآیات)

علم مذکور، علم تفسیر شریفك جمله فروغندن اولوب آیات حضریه [۱] و سفریه [۲] دن باحثدر.

آیات حضریه، کثرت اوزره اولوب آیات سفریهك (۴۰) بوقدر عدده بالغ اولدیغی «امام سیوطی» حضرتلری «اتقان» نامنده کی کتابنده زیور صحیفه بیان ایلشدر.

[۱] حضری، بلده و وطنده اقامت ایدن کیمیه اطلاق اولنور.

[۲] سفری، بلده و وطنندن اخر محله سیر و سفر ایدن کیمیه اطلاق اولنور.

آیات حضریه و سفریه دن مراد، رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرینه حال حضر و باحال سفرده شرف نازل اولان آیات جلیلهدر.

{ علم النهاری و اللیلی }

علم مذکور، علم تفسیر شریفك جمله فروغندن اولوب آیات کریمهك نهاراً و یا لیلاً شرف نزولندن باحثدر.

علمای کرام معالی انسام حضراتی طرفندن ذکر و بیان بیوردیغی اوزره اکثر آیات قرآنیه نهاراً شرف نازل اولمشدر. لیلاً شرف نازل اولان آیات جلیله قرآنیهك (۱۵) آیت کریمیه بالغ اولدیغی «امام سیوطی» حضرتلری «اتقان» نامنده کی کتابنده ذکر و بیان ایلشدر.

{ علم الصیفی و الشتائی }

(من الآیات)

علم مذکور، علم تفسیر شریفك جمله فروغندن اولوب صیف و شتاده شرف نزول ایدن آیات کریمه قرآنیه دن باحثدر.

{ علم القراشی و النومی }

(من الآیات)

علم مذکور، علم تفسیر شریفك جمله فروغندن اولوب قراشی و نومی اطلاق اولنان بعض آیات جلیله قرآنیهك رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرینه صورت نزولندن باحثدر.

{ علم بیان الموصول لفظاً و المفصول معناً }

علم مذکور، علم تفسیر شریفك جمله فروغندن اولوب لفظاً موصول [۱] و معناً

[۱] موصول، بر کلامك بر کلامه وصل اولمشندن عبارتدر.

مفصول [۱] اولان آیات جلیله قرآنیهدن حل مشکلات ایلک خصوصنده عظیم النفع اولدیغندن اهل تفسیر عندنده مهم و معتابه بر علم جلیل در .

→→→→→

{ علم مناسبة الآيات والسور }

قرآن عظیم الشان، وجوه اعجاز و اسالیب بلاغی متضمن اولدیغی کبی سور شریفه و آیات کریمه نیک مناسبات و ترتیبات و روابطی دخی اسلوب اعجاز اوزره اولدیغندن علمای کرام حضراتی طرفندن قرآن عظیم الشانک اشبو قسم مهمنک بیانیه دخی اعتنا اوله رق کتابلر تألیف بیورلمشدر .

→→→→→

{ علم فواتح السور }

علم مذکور، علم تفسیر شریفک جمله فروغندن اولوب فواتح سور شریفه دن باحثدر . اهل بیان عندنده « حسن ابتدا » بلاغندن معدود اولمسیله ابتدای کلامک نظماً و سبکاً اعذب و اسلس و معناً اصح و اوضح و فن بلاغته هر صورته اوفق اولمسی مطلوب اولوب فواتح سور جلیله نیک ایسه احسن و ابلغ و اکمل صورته اولدیغی واضح و آشکاردر . مطالع و فواتح قرآنیهدنک جمله سی و باخصوص سورة فاتحه شریفه انواع بلاغی حاوی در .

فاتحه شریفه، علم ذات و صفات و علم نبوت و علم معاد و عبادات و علم سلوک و علم قصص کبی قرآن عظیم الشانک علومنی شامل و حسن الفاظ و مقاطع ایله جمیع مقاصد عالییه مشتلمدر .

اکابر علمای کرامدن « ابن ابی الاصبع » حضرتلری علم فواتح سور بیاننده « الخواطر السوانح فی اسرار الفواتح » اسمی ایله موسوم اولان کتابی تألیف ایدرک فواتح سور شریفه نیک انواعنی و بحثه تعلق ایدن معلومات نافعه بی ذکر و بیان ایلشدر .

→→→→→

{ علم خواتم السور }

علم مذکور، فواتح سور شریفه کبی معانی بدیعیه بی شامل و ادعیه و وصایا و فرائض و تحمید و تهلیل و مواعظ و وعد و وعیدی مشتمل اولدیغندن قرآن عظیم الشانک متعلق مباحث مهمه صره سنده علمای کرام انارالله تعالی مضا جمعهم الی یوم القیام حضراتی طرفلرندن خواتم سور شریفه دن دخی بحث و بیان بیورلمشدر .

→→→→→

{ علم المحکم والمتشابه }

(من الآيات)

علم مذکور، محکم و متشابه اولان آیات جلیله قرآنیهدن باحث اولوب علم تفسیر شریفک جمله فروغندن در .

« محکم » واضح المعنی اولان آیات جلیله اطلاق اولنور . « متشابه » معناسی خفی اولوب استخراج مراد اولنه مدیغندن حقیقی جناب علام الغیوب حضرتلرینک علمه حواله اولنان آیات کریمه ایه اطلاق اولنور .

→→→→→

{ علم الوجوه والنظائر }

علم مذکور، علم تفسیر شریفک جمله فروغندن در . « وجوه »، متعدد معنالرده استعمال اولنان لفظ مشترکه اطلاق اولنور . « امر » لفظی کبی .

بر روایت کوره « نظائر » الفاظده و « وجوه » معانیده استعمال اولنور . کلمه واحده نیک یکر می و یاخود یکر میدن اقل و یاخود یکر میدن اکثر وجهه ارتقا ایتسی حیثیتی ایله بعض علمای کرام حضراتی « وجوه » و « نظائر » ک دلائل اعجازدن اولدیغنی و وجوه مذکور نیک کلام بشرده بولمدیغنی ذکر و بیان ایلشدر .

« وجوه » و « نظائر » کله لری لفظ واحدک معنای واحد اوزرینه قصر اولنیوب معانی متعدده غیر متضاده اوزرینه حملندن عبارت اولمق اوزره مفسر در .

«وجوه» ك مثالی «هدی» كلمه سنك قرآن كريمده (۱۷) وجهه ارتقا ايلسندن عبارتدر. وجوه مذكوره نك برنجیسی «ثبات»، ايكنجیسی «بيان»، اوچنجیسی «دين»، دردنجیسی ایمان»، بشنجیسی «دعا»، التجیسی «رسل كرام عليهم السلام»، يدنجیسی «كتب»، سكرنجیسی «معرفت»، طقوزنجیسی «نبی»، اوتنجیسی «قرآن»، اون برنجیسی «استرجاع»، اون ايكنجیسی «حجت»، اون اوچنجیسی «توحيد»، اون دردنجیسی «سنت»، اون بشنجیسی «اصلاح»، اون التجیسی «الهام»، اون يدنجیسی «ارشاد» در.

«نظار» ك مثالی دخی قرآن كريمده شرف واقع اولان هر «بروج» كلمه سی دركه كوكب معناسه در. لكن «فی بروج مشیده» نظم جلیلنده کی «بروج» كلمه سی كوكب معناسه اولمديغندن مستثنا اوله رق «قصور حصینه» معناسیله مفسر در. ثانیاً قرآن كريمده هر «صلاة» كلمه جلیله سی «عبادت» و «رحمت» معناسه در. اما «صلوات» و «مساجد» مستثنا اوله رق «اماكن» معناسی ايله مفسر در. ثالثاً «قنوت» لفظ جلیلی «طاعت» معناسه در. لكن «كل له قانتون» كلمه طیه سی مستثنا اوله رق «مقرون» معناسی ايله مفسر در. و بونلرك امثالی دخی اوقیلدن در. متقدمیندن و اكابر كرامدن «مقاتل بن سلیمان» و اكابر متأخریندن «ابن الجوزی» و «ابن الدامغانی» و «ابو الحسن محمد بن عبد الصمد المصری» و «ابن فارس» حضراتی ايله سائر ذوات كرام حضراتی جانبندن علم وجوه و نظاره دائر كتابلر تألیف بیورلمشدر.

{ علم المتواتر و المشهور }

من القراءات

علم مذکور، قرآن عظیم الشانك اقسام قرائندن باحث اولوب علم تفسیر شریفك جمله فروغندن در.

كتب علم قراآنده ذكر و بیان اولندیغی اوزره اكابر كرامدن «القاضی جلال الدین البلقینی» حضرتلرینك روایتنه كوره قرائت، «متواتر» و «مشهور» و «احاد» و «شاذ» قسملرینه منقسمدر.

(قسم متواتر)، قراآت سبعدر، قراآت مذكوره، «نافع» و «ابن كثير» و «ابو عمرو» و «ابن عمرو» و «عاصم» و «حمزه» و «كسائی» قراآتی در. مشارالیهم حضراتندن هر برلرینك ايكیشر راویلری وارددر.

«نافع» ك راویلری «قالون» و «ورش» در. «ابن كثير» ك راویلری «بزی» و «قبل» در. «ابو عمرو» ك راویسی «دوری» و «سوسی» در. «ابو عمرو» ك راویسی «هشام» و «ابن ذكوان» در. «عاصم» ك راویسی «شعبه» و «حفص» در. «حمزه» ك راویسی «خلف» و «خالد» در. «كسائی» ك راویسی «ابو الحرث» و «دوری» در.

مشايخ قرآنك سائر راویلری دخی وار ايسه ده مختار اولان صورت هر بر شیخ قرا ایچون ایکی راوی اولمقدن عبارتدر.

(قسم مشهور)، سندی صحیح اولوب درجه تواتره واصل اولیان قراآت در.

(قسم احاد)، سندی صحیح اولوب اصول عربیه مخالف اولان قراآندر.

(قسم شاذ)، قراآت تابعیندر. «اعمش» و «یحیی بن وثاب» و «ابن جبر» حضراتی ايله امثالنك قراآتی کی.

{ علم مفردات القرآن }

علم مذکور، آیت کریمه نك احكام جلیله و معانی شریفه سی کی احوالندن باحث اولوب علم تفسیر شریفك جمله فروغندن در.

{ علم بدائع القرآن }

علم مذکور، علمای كرامدن «ابو الحیر» حضرتلری جانبندن علم تفسیر شریفك جمله فروغندن اولمق اوزره ذكر و بیان بیورلمشدر.

اكابر دن «ابو الاصبع» حضرتلری، بدائع قرآنییه متعلق مستقلاً تألیف بیوردیغی كتابده آیات جلیله قرآنییه بدائع كثیره ذكر و تعداد بیورمش و علمای متأخرین حضراتی طرفندن دخی «ابو الاصبع» حضرتلرینك تعداد ایتدیکی انواع اوزرینه ده پك چوق انواع بدائع زیاده اولغش در.

{ علم اعجاز القرآن }

علم مذکور، قرآن عظیم البرهانك اعجازندن باحث اولوب فن تفسیر شریفك جمله فروغندن در .

اعظم علمای کرام حضراتی طرفلندن بو علم متعلق کتابلر تألیف بیورلمش در .
معجزه، خرق عاده اولان امره اطلاق اولنور .

علمای کرام حضراتی جانبندن ذکر و بیان بیورلدیغی اوزره معجزه، یا حسیه اولور و یا خود عقلیه اولور .

(معجزه حسیه) معجزات بنی اسرائیل کبی در . چونکه قوم بنی اسرائیل قلت بصیرتلی اولدیغندن معجزه حسیه، حاللرینه موافق ایدی .

معجزه عقلیه، امت مرحومه محمدیه علیه الصلوة والسلام معجزاتی کبدر . چونکه امت ناجیه محمدیه نك فرط ذکاسی حسبیه معجزه عقلیه، حاللری ایله متناسب در .

شریعت شریفه محمدیه صلی الله تعالی علیه و سلم الی یوم القیامة باقی اولق حسبیه ذوی البصائرک فهم و ادراکی ایچون معجزه عقلیه، امت محمدیه صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرینه مخصوص در .

قرآن عظیم الشانك اعجازینه تعلق ایدن مباحث و مسائل، کتب تفاسیر شریفهده و متعلق اولدیغی کتابلرده علی وجه الاكمل بسط و بیان اولنمش در .

{ علم دفع المطاعن عن القرآن }

علم مذکور، علم تفسیر شریفك جمله فروغندن اولوب ارباب ضلالتك قرآن کریم اوزرینه بحسب اللفظ و المعنی ایراد ایلدکلری شبهاتك صورت رفغندن باحث در .

(مبادی) — علم مذکورك مبادیسی، علوم عربیه ایله اصول کلامدن مأخوذ در .

(غرض) — علم مذکورك غرضی، او مثللو مطاعنك دفعته تحصیل ملکه در .

(فائده) — علم مذکورك فائدهسی، عقائد ضعفادن و همی دفع ایتکدر .

{ علم خواص القرآن }

علم مذکور، علم تفسیر شریفك جمله فروغندن اولوب آیات جلیله قرآنیهك خواصندن باحث در .

اکابر دن «تمیمی» و «امام غزالی» و متأخرین دن «یافعی» حضرتلری کبی ذوات کرام معالی اتسام حضراتی قرآن عظیم الشانك خواص شریفهسنه متعلق کتابلر تألیف ایدرک خواص قرآنیه و منافع عظیمة فرقانیه و بویجته متعلق سائر فوائد و معلوماتی ذکر و بیان بیورمشلر در .

(خاصه) [۱] نك سند صحیحی تجارب صالحین در . قرآن عظیم الشانك خواصنه متعلق بعض احادیث شریفه بی امام سیوطی حضرتلری «اتقان» اسمی ایله موسوم اولان کتابنده ذکر و بیان بیورمشدر . امام یافعی حضرتلرینك «درالنظیم فی خواص قرآن العظیم» اسمی ایله مسمی اولان کتابنده خواصه دائر معلومات مفیده مذکور و مسطور در .

{ علم جدل القرآن }

علمای کرام حضراتی جانبندن بیان بیورلدیغی اوزره قرآن عظیم الشان، انواع براهین و ادله بی حاوی در .

اکابر کرامدن «نجم الدین الطوفی» حضرتلری کبی بعض ذوات معالیمات طرفلندن بو علم اوزرینه مستقلاً کتابلر تألیف بیورلمش و مؤلفانده براهین و ادله علی وجه التفصیل ذکر و بیان اولنمشدر .

{ علم مقدم القرآن ومؤخره }

علم مذکور، علم تفسیر شریفك جمله فروغندن اولوب بعض الفاظ جلیله قرآنیهك مقدم و بعض الفاظ جلیلهك مؤخر ذکر و بیاننده اولان وجوه مناسباتدن و اسباب تقدیم و تأخیردن باحث در .

-----

[۱] خاصة الشی، «ما يوجد فيه ولا يوجد في غيره» تعریق ایله معرفدر . یعنی برشیك خاصه سی او شیده بولنوب او شیك غیرینده بولماز دیکدر .

{ علم اقسام القرآن }

اقسام کلیه سی جمع اولوب مفردی قَسَم کلور که یمین معناسنه در .
قَسَم تحقیق و تأکید خبر ایچون در . قوم عربک عادتلی، تأکید مراد ایلدکلی
کلامده قسم ذکر و ایراد ایتکدن عبارت اولوب قرآن عظیم الشان دخی لغت عرب
اوزره شرف نازل اولمسیله قرآن کریمده دخی قسم ذکر و بیان بیورلمش و علمای کرام
حضراتی جانبندن اقسام قرآنیه جمع و تألیف اولنه رق اقسام القرآن انواع علوم قرآندن
عد و اعتبار لشمدر .

— ❦ —

{ علم افضل القرآن وفاضله }

اشبو علم، علم تفسیر شریفک جمله فروغندن اولوب قرآن کریمک افضل وفاضلندن
باحثدر .

علمای کرامدن برفرقه، بعض سور شریفه بی بعض سور شریفه اوزرینه افضل اولمق
اوزره بیان ایلله افضل اولان سور شریفه نك فضائلنه متعلق احادیث شریفه ذکر و ایراد
ایلمش و «امام ابوالحسن الاشعری» و «القاضی ابوبکر الباقلانی» و دیگر بعض ذوات کرام دخی
قرآن عظیم الشانک مجموعی کلام الله اولسی جهته تفضیلدن مفضل علیک نقضی توهم اولنماق
مقصدیله کلام شریف ایچون افضل وفاضل ذکر اولنمسنک منعی جهته ذاهب اولمشددر .

— ❦ —

{ علم فضائل القرآن }

علم مذکور، علم تفسیر شریفک جمله فروغندن اولوب قرآن عظیم الشانک فضائلندن
باحثدر .

قرآن عظیم الشانک فضائلی بیاننده اعظم علمای کرام حضراتی طرفندن مخصوصاً
کتابلر تألیف بیورلمش و فضائل قرآن عظیمه متعلق احادیث شریفه کتب مؤلفده
جمع و ایراد اولنمشددر .

— ❦ —

{ علم مبهمات القرآن }

علم مذکور، علم تفسیر شریفک جمله فروغندن در .
مبهماتک مرجعی نقل محض اولوب آنده رأیک مجالی اولدینی و مبهمات قرآن ایچون
سبیلر اولدینی علمای کرام جانبندن بیان اولنمش و علم مذکور، عظمای امتدن «سپیل» و «ابن
عساکر» و «القاضی عزالدین بن جماعة» حضراتی مثللو ذوات کرام طرفلرندن تدوین
و تصنیف بیورلمشددر .

— ❦ —

{ علم منطوق القرآن و مفهومه }

علم مذکور، علم تفسیر شریفک جمله فروغندن در .
(منطوق) محل نطقده لفظک دلالت ایتدیکی شیدن عبارتدر . (مفهوم) انک خلافتدر
یعنی محل نطقده اولیه رق لفظک دلالت ایتدیکی شیدن عبارتدر .
بعض علمای کرامک بیاننه کوره لفظ، یا منطوقه دلالت ایدر که اکا «دلالت منطوق»
تسمیه اولنور . یاخود مفهومه دلالت ایدر که اکا «دلالت مفهوم» اطلاق اولنور . یاخود
اقتضا ایلدیکی شیئه دلالت ایدر که اکا «دلالت اقتضا» دینور . یاخود مقولنه دلالت ایدر که
اکاده «دلالت اشارت» تعبیر ایدیلور .

— ❦ —

{ علم مطلق القرآن و مقیده }

علم مذکور، علم تفسیر شریفک جمله فروغندن در .
(مطلق) اول برشیدر که ماهیت، اول شی اوزرینه بلاقید دلالت ایدر . «مقید» انک
خلافتدر .

— ❦ —

{ علم مشکل القرآن }

علم مذکور، علم تفسیر شریفک جمله فروغندن اولوب حق تعالی و تقدس حضرتلرینک

کلام شریفی اختلاف و تناقضدن منز و مبرّی اولوب لکن بعض اذهان قاصره اصحابی ایچون اختلاف و تناقضک توهمی ممکن اولسی جهتیله شوتوهمک دفعی ایچون علمای کرام حضراتی طرفندن مخصوصاً کتابلر تألیف بیورلمشدر .

{ علم غریب القرآن }

علم مذکور قرآن عظیم الشانک الفاظ جلیله غریبه سندن باحث در .
 علم مذکور، اهل تفسیر ایچون علوم ضروریه جمله سندن معدوددر .
 علم مذکوره واقف اولمق ایچون علم لغته کسب و قوف ایتمه احتیاج واردر .
 علمای کرام معالی اتسامدن «ابو عبیده» و «ابو عمرو الزاهد» و «ابن درید» و «عزیزی» علم مذکوری تدوین ایلشدردر .
 «مفردات راغب» کتابی الفاظ غریبه ایچون تألیف بیورلمش اولان کتابلرک احسنی در .
 «ابو حبان» حضرتلرینک دخی علم مذکوره متعلق کتابی واردر .

{ علم اعراب القرآن }

علم مذکور «مفتاح السعادة» اسمی ایله معنی اولان کتابده علم تفسیر شریفک جمله فروغسندن عد اولنش و بعض علمای کرام حضراتی جانبندن دخی علم نحوه داخل اولدینی بیان بیورلمشدر .

اعراب، معانی بی تمیز اولدیغسندن فن مذکور ایله معنایه و قوف حاصل اولور .
 قرآن کریمک معانیسنه واقف اولمق ایچون کلمه شریفه سنه و صیغه سنه و مبتدا و خبر و فاعل و مفعول و مبادی کلام و جواب کی احواله کسب و معرفت ایتمک واجبدر .
 عظمای امتدن «ابو البقا العکبری» و «ابو حبان» ایله علمای کرامدن سائر بعض ذوات معالیمات حضراتی قرآن کریمک اعرابی امر مهمنه اعتنا ایدرک کتابلر تألیف بیورمشدردر .

{ علم كيفية تحمل القرآن }

علم مذکور، قرآن عظیم الشانک حفظی و تعلیم و تعلی لزومندن و بوکا متعلق مسائل مهمه دن باحث در .

علمای کرام حضراتی جانبندن بیان بیورلدینی اوزره قرآن عظیم الشانک تحریفدن محافظه سی و سلسله تواترینک عدم انقطاعی ایچون قرآن کریمک حفظی امت مرحومه اوزرینه فرض کفایه اولدینی کی تعلیمی دخی فرض کفایه در .

{ علم كيفية انزال القرآن }

علم مذکور، علم تفسیر شریفک جمله فروغسندن اولوب قرآن عظیم البرهانک کیفیت انزالندن باحث در .
 قرآن کریمک انزالی حقنده اولان روایاتک اصح و اشهری قرآن عظیم الشانک لیه قدرده جمله واحده اوله رق سمای دنیایه شرف نزولندن و علی حسب الاختلاف رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرینه منجماً [۱] شرف نازل اولمسندن عبارتدر .

{ علم جمع القرآن وترتیه }

علم مذکور، علم تفسیر شریفک جمله فروغسندن اولوب قرآن کریمک کیفیت جمع و ترتینندن باحث در .

علمای کرام حضراتی جانبندن بیان بیورلدینی اوزره رسول اعظم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلری تشریف داربقا بیوردقدن صکره قرآن کریمک ترتیب مخصوص و مقبول اوزره جامعی اعظم صحابه کرامدن و خلفای راشدیندن «ابو بکر صدیق» رضی الله تعالی عنه حضرتلری در . اکابر صحابه کرامدن «عثمان بن عفان» رضی الله تعالی

[*] منجم، تفهیل بایندن اسم مفعول اولوب مصدری تنجیم در . تنجیم بر نسنه بی وقت و جسته جسته ادا ایتلک معنایه استعمال اولنور .

عنه حضرت تارينك دخی جامع القرآن اولديني بين الناس مشهور ايسهده كلام قديمك جامع اولي «صديق اكبر» رضي الله تعالى حضرت تاري در .

قرآن كريمك جمع و ترتيبى توقيفى در . يعنى ترتيب معلوم اوزره جمع و ترتيبى رسول اكرم صلى الله تعالى عليه وسلم حضرت تارينك سماعاً اخذ وتعلم اولمشدر . رسول محترم صلى الله تعالى عليه وسلم حضرت تارينك دخی جبريل عليه السلامدن اخذ بيورمش اولديني رقرده ثقات امت در . مصحف شريفه نقطه وضع ايتش اولان ذات حقنده بين العلما اختلاف اولدى . بعض قوله كوره «ابو الاسود الدولى» و بر قوله كوره «حسن البصرى» و «يحيى بن يعمر» و «نصر بن عاصم الليثى» حضراتى واضع نقاط در .

مصحف شريفه ، «مصحف» تسميه ايدن ذات عاليقدر ، «ابو بكر صديق» رضي الله تعالى عنه حضرت تاري اولديني علمای كرام حضراتى طرفندن مروى در .

اكابر صحابه كرامدن و خلفای اربعه دن «عثمان بن عفان» رضي الله تعالى عنه حضرت تارينك اطراف عالمه بش عدد مصحف شريف ارسال بيورديني مشهور در و بر روايت دخی «عثمان بن عفان» رضي الله تعالى عنه حضرت تارينك يدي عدد مصحف شريف تيه ايدرك اشبو مصاحف شريفه نك بر عدد دخی مكه مكرمه يه و بر عدد مصحف شريف دخی شام شريف و يمن و بحرین و بصره و كوفه طرفلرينه ارسال و بر عدد مصحف شريفى دخی مدينه منوره ده حفظ بيورمش اولسندن عبارت در .

—•••••—

{ سور جليله قرآنيه نك جمع و ترتيبى }

(سورة فاتحه)	(سورة يونس)	(سورة مريم)
(سورة بقره)	(سورة هود)	(سورة طه)
(سورة آل عمران)	(سورة يوسف)	(سورة انبياء عليهم الصلوة)
(سورة نسا)	(سورة رعد)	والسلام
(سورة مائده)	(سورة ابراهيم عليه السلام)	(سورة حج)
(سورة انعام)	(سورة حجر)	(سورة مؤمنون)
(سورة اعراف)	(سورة نحل)	(سورة نور)
(سورة انفال)	(سورة اسرى)	(سورة فرقان)
(سورة توبه)	(سورة كهف)	(سورة شعرا)
		(سورة نمل)

(سورة قصص)	(سورة حديد)	(سورة طارقه)
(سورة عنكبوت)	(سورة مجادله)	(سورة اعلى)
(سورة روم)	(سورة حشر)	(سورة غاشيه)
(سورة لقمان)	(سورة متحه)	(سورة فجر)
(سورة سجده)	(سورة صف)	(سورة بلد)
(سورة احزاب)	(سورة جمعه)	(سورة شمس)
(سورة سبا)	(سورة منافقون)	(سورة ليل)
(سورة فاطر)	(سورة تغابن)	(سورة ضحى)
(سورة يس)	(سورة طلاق)	(سورة انشراح)
(سورة صافات)	(سورة تحریم)	(سورة تين)
(سورة ص)	(سورة ملك)	(سورة علق)
(سورة زمر)	(سورة ن)	(سورة قدر)
(سورة مؤمن)	(سورة حاقه)	(سورة يته)
(سورة حم السجده)	(سورة معارج)	(سورة زلزال)
(سورة شورى)	(سورة نوح)	(سورة عاديات)
(سورة زحرف)	(سورة جن)	(سورة قارعه)
(سورة دخان)	(سورة مزمل)	(سورة تكاثر)
(سورة جاثية)	(سورة مدثر)	(سورة عصر)
(سورة احقاف)	(سورة قيامه)	(سورة همزه)
(سورة محمد عليه الصلوة والسلام)	(سورة هل اتى على الانسان)	(سورة فيل)
(سورة فتح)	(سورة مرسلات)	(سورة قریش)
(سورة حجرات)	(سورة نبا)	(سورة ماعون)
(سورة ق)	(سورة نازعات)	(سورة كوثر)
(سورة ذاريات)	(سورة عبس)	(سورة كافرون)
(سورة طور)	(سورة تكوثر)	(سورة اذا جاء)
(سورة نجم)	(سورة انفطار)	(سورة بت)
(سورة قمر)	(سورة مطففين)	(سورة اخلاص)
(سورة رحمن)	(سورة انشقاق)	(سورة فلق)
(سورة واقعه)	(سورة بروج)	(سورة ناس)

{ علم ما وقع فی القرآن
بغير لغة الحجاز }

علم مذکور، علم تفسیر شریفك جمله فروغندن اولوب قرآن عظیم الشانده بعض لغاتدن باحث در.

بعض علمای کرام حضراتی جانبندن علم مذکوره دائر کتاب تألیف اولندیغی امام سیوطی حضرتلرینک «اتقان» اسمی ایله مسعی اولان کتابنده بیان اولمشدر.

{ علم ما وقع فی القرآن
من غير لغة العرب }

قرآن کریمده واقع اولان بعض لغتلك لغت عربیهك غیری اولدیغی ذهابنده بولنلرك اقوالی «امام شافعی» و «ابن جریر» و «ابو عیبه» و «القاضی ابوبکر» و «ابن فارس» کبی عظمای امت مرحومه و علمای کرام حضراتی جانبندن قطعاً رد ایله قرآن کریمده لغت عربیهك غیری اوله رق لغاتك عدم تواردی، آیت کریمه دن استدلالاً بیان و اثبات بیورلمشدر.

{ علم التصريف بالاسم الاعظم }

علم مذکور، بعض علمای کرام حضراتی جانبندن علم تفسیر شریفك جمله فروغندن عد اولنش و بوعلمك انبیای عظام علیهم الصلوٰة والسلام حضراتی ایله اولیای کرامه مخصوص و منحصر اولدیغی و نظام عالمك تطرق خلل و فساددن محافظه سی ایچون اسم اعظمك احاد ناسه کشفی اصلاً حلال اولماسی حسبیه علم مذکوره متعلق کتاب تصنیف اولندیغی ذکر و بیان بیورلمشدر.

{ علم آداب تلاوة القرآن }

علم مذکور، علم تفسیر شریفك جمله فروغندن در. قرآن کریمك تلاوتی ایچون علمای کرام حضراتی جانبندن آداب کثیره بیان بیورلمشدر. آداب مذکوره دن بعضیسی آتیا ذکر و بیان اولنور:

قرآن کریمی کثرتله قرائت و تلاوت ایتك، قرآن کریمی حفظ و ازبردن صکره نسیان ایتامك، قرائت ایچون آبدست المق، قرآن کریمی نظیف و طاهر اولان محله قرائت و تلاوت ایتك، قرآن کریمی سمت قبلهیه مستقبلاً قرائت ایتك، اثنای قرائته خشوع [۱] و سکینت [۲] و وقار اوزره اولق، قرآن کریمی قرائتدن اول اغزه مساواک طوتمق، قبل القرائه تعوذ ایتك یعنی «اعوذ بالله من الشيطان الرجيم» کله سنی اوقومق، هر سورة جلیلهك اولنده «بسمه شریفه» بی قرائت ایتك، قرآن کریمك قرائتی تدبیر و تفکر و تفهم ایله جاری اولق، قرآن کریمی تحسین صوت ایله قرائت ایتك، قرآن کریمی بحسب الافضلیه مصحف شریفدن قرائت ایتك، اثنای قرائته برکیمه ایله مکاله ایچون قطع قرائت ایتامك، حین قرائته ضحك و عبث ایله اشتغال و لهویاته [۳] نظر ایتامك، قرآن عظیم الشانك، اثنای قرائته استماع اولنق، عند القرائه ترك مکاله ایتك، هر «سجده» آیت کریمه سنك تلاوتی متعاقب سجده ایتك، قرائت ایچون اوقات محموده و ایام شریفه اختیار ایدمك قرآن کریمك آداب تلاوتندن در.

کلام قدیمك قرائتی ایچون اوقات و ازمنهك افضل و اشرفی اولان نماز اثناسنده اولان زمان در. ثانیاً زمان لیل، ثالثاً کیجهك نصف اخیری، رابعاً مغرب ایله عشا بیننده اولان زمانلردر.

قرآن کریمك نهاراً تلاوتی ایچون اشرف اولان اوقات، وقت صباح، يوم عرفه، يوم جمعه، يوم اثنين، یعنی بازار ایرتسی کونی، يوم خمیس یعنی روز پنجشنبه، شهر رمضان شریفك عشر اخیری، شهر ذی الحجة الشریفهك اولی، علی الاطلاق شهر رمضان شریف در.

[۱] خشوع، خای معجهك ضمی ایله تواضع معناسنده در خضوع کبی.

[۲] سکینت، وقار معناسنده در.

[۳] لهو، لامك فتحی ایله لعب یعنی اویون معناسنده در. غافل اولق و مشغول اولق معنارنده دخی استعمال اولنور.

قرآن کریمک ابتدای قرائتی ایچون لیلہ جمعہ اختیار اولنور. لیلہ خمیس، ختم شریف ایچون اختیار اولنور. ختم شریف، اول نهاده ویاخود اول لیلده اولق افضل در.

اکابر کرامدن «ابن مبارک» حضرتلرندن روایت اولندیغی اوزره وقت شتاده ختم شریفک ابتداسی کیجهنک اولی ووقت صیفده کوندزک اولی اولق احسندر.

یوم ختم شریفده صائم اولق عادات حسنه‌دن در.

ختم شریفده «سوره ضحی» دن قرآن کریمک آخرینه قدر تکبیر اوقومق مستحب [۱] در. عقیب ختم شریفده دعا مسنون در. ختم شریفدن فارغ اولدقدن صکره ختم شریفک عقیبده اخر ختم شریفه شروع ایتک مسنون و مستحب در. عند الحتم «سوره اخلاص» ک تکریر قرا آتی بعض ائمه کرام حضراتی طرفندن منع اولندیغی مرویدر. لکن ناس انک خلافتده حرکت ایدوب شو حرکت دخی خبرده واقع اولدیغی اوزره «سوره اخلاص» شریفک ثلث قرآن کریمه معادل اولسی جهتیه تکریر قرا آتدن ختم واحد مثنوباتی حاصل اولق غرضه مبنی در.

{ علم آداب کتابه المصحف }

علم مذکور، شرع شریفده آداب معتبریه و عند السلف آداب مستحسنیه توفیقاً مصحف شریفک کیفیت کتابندن باحث در.

علم مذکور، بعض علمای کرام حضراتی جانبندن علم تفسیر شریفک جمله فروغندن اولق اوزره ذکر و بیان بیورلمش و بعض علمای کرام حضراتی عندنده دخی علم خطک جمله فروغندن عد و شمار اولمشدر.

[۱] مستحب، مقبول و مرغوب اولان شیئه اطلاق اولنور.

{ علم اسماء القرآن و اسماء سوره }

علم مذکور، قرآن عظیم الشانک وسور شریفه‌نک اسماء جلیله‌سندن باحث در.

معلوم اولدیغی اوزره کثرت اسم، شرف مستایه دلالت ایدر. بواجلدن قرآن عظیم الشانک اسماء کثیره جلیله‌سی اولوب آتیا ذکر و بیان اولنور.

اسماء جلیله «کتاب» «قرآن» «فرقان» «ذکر، تذکره، ذکر» «نزیل» «احسن الحدیث» «موعظه» «حکم، حکمت، حکیم، محکم» «شفا» «هدی، هادی» «صراط مستقیم» «جبل» «رحمت» «روح» «قصص» «بیان، بیان، مبین» «بصائر» «فصل» «نجوم» «مثانی» «نعمت» «برهان» «بشیر، نذیر» «قیم» «مبین» «نور» «حق» «عزیز» «کریم» «عظیم» «مبارک» اسملرندن عبارتدر.

§ — ۱ «کتاب» لفظ شریفی، قیام و صیام کله‌لری کی مصدر در. کلمه مذکورده‌نک «فعال» وزننده مفعول معناسنده استعمال اولندیغی دخی مرویدر ملبوس معناسنه استعمال اولنان لباس لفظی کی. علمای کرام حضراتی آیت کریمه‌ده واقع اولان «کتاب» لفظ شریفندن استدلالاً «کتاب» لفظ جلیلندن مراد قرآن کریم اولدیغنه اتفاق ایلشدر در. قرآن کریمه «کتاب» لفظ شریفی، وجوه متعدده اوزره شرفوارد اولمشدر. «کتاب» لفظی، فرض معناسنه اوله‌رق شرفوارد اولدیغی مثللو حجت و برهان و اجل معنالرنده دخی شرفوارد اولمشدر. کذلک «کتاب» لفظی برشیدی جمع ایتک معناسنده استعمال اولنور. عسکره «کتبه» تسمیه و اطلاق اولنور بونک وجه مناسبتی عسا کرک صورت مجتمعه‌ده بولغولرندن عبارتدر. کذلک کتابه «کتاب» تسمیه اولنسی علوم و مسائلک کتابده اجتماع ایتسی مناسبتنه مبنی در.

§ — ۲ «قرآن» لفظ جلیلی، آیات کریمه‌ده متعدداً شرفوارد اولمشدر. ابن عباس رضی عنه رب الناس حضرتلرینک بیان شریفه کوره «قرآن» و «قرائت» معنای واحددن عبارتدر. بعض علمای کرامک بیانه کوره «قرآن» کلمه شریفه‌سی «قرأت الماء فی الحوض اذا جمعه» ترکیبنده واقع اولان قرأت لفظنک مصدری اولوب «جمع ایتک» معناسنی مفید اولور. «سفیان ابن عیینه» حضرتلرینک قولنه کوره قرآن کریمه «قرآن» تسمیه اولنسی حروفک اجتماعندن «کلمات» و کلماتک اجتماعندن «آیات جلیله» و آیات جلیله‌نک اجتماعندن

«سور شریفه» و سور شریفه نك اجتماعدن «قرآن کریم» اولق مناسبلرندن عبارتدر. قرآن کریم، علوم اولین و آخرنی جامع در. الحاصل «قرآن» لفظ جلیلی یا تلاوتدن و یا خود جمعیتدن مشتق و مأخوذدر.

§ — ۳ «فرقان» کلمه شریفه سی آیت کریمه ده شرفوارد اولدینی اوزره اسماء جلیله قرآینه دن در. علمای کرام حضراتی اشبو کلمه جلیله نك تفسیرنده اختلاف ایلدی. قرآن کریمک یکریمی بو قدر سنه ظرفده متفرقاً شرف نازل اولسی حسبیه «فرقان» لفظ جلیلی ایله تسیمه اولدینی روایت اولنه رق آیت کریمه دن ادله ایراد اولمشدر. دیگر بر روایت دخی قرآن کریمک حق ایله باطل و حلال ایله حرام و مجمل ایله مبین و محکم ایله مأول بینلری تفریق ایلمی حسبیه «فرقان» تسیمه سنده وجه مناسبت اولدینی بیاندن عبارتدر. كذلك بر روایت دخی «فرقان» نجات معناسنه اولوب خلقك ظلمت ضلالتدن قرآن کریم ایله نجات بولسی حسبیه «فرقان» تسیمه اولمشنده وجه مناسبت اولدینی بیاندن عبارتدر.

§ — ۴ «ذکر» ذالك کسری ایله ایکی معناده استعمال اولنور. برنجیسی، بر شیئی تلفظ ایتکم معناسنده در. ایکنجیسی بر شیئك ذهندن غائب اولسی ممکن اولماق حیثیتی ایله اوشیئی ذهنده احضار ایتکم معناسنده در که نسیانك ضد و مقابلی در. ذکر، ذالك ضمیمه الحق معنای ثانیده استعمال اولنور. ذکر کلمه سی «علی» کلمه سی ایله استعمال اولدینی وقت ذکر لسانی مراد اولنور، قلب ایله ذکر مراد اولنور ایسه «علی» کلمه سنه مقارن دکدر. آیات کریمه ده شرفوارد اولدینی اوزره «ذکر» لفظ جلیلی قرآن عظیم الشانك اسماء شریفه سندن در.

§ — ۵ «تذکره» تجربه وزننده مقصود اولان شیئی تذکر ایتکه وسیله اولان شیئه اطلاق اولنور. کلمه مذکوره فی الاصل «تکمله» لفظی کبی مصدر اولوب بعده اسم اولمشدر. واسطه مخبره اولان ورقیه «تذکره» اطلاق اولنسی اسم اولمشنه مبنی در. خدای متعال حضرتلری، قرآن کریمه اهل اتقا ایچون «تذکره» اولق اوزره بیان بیورمش اولق حسبیه کلمه مذکوره اسماء شریفه کلام الله دن اولمشدر.

§ — ۶ «ذکری» ذالك کسری وقصر ایله «تذکر» دن اسم اولوب یاد ایتکم معناسنده در. قرآن کریمه «ذکری» کلمه شریفه سی شرفوارد اولغله اسماء شریفه کلام الله دن اولمشدر.

§ — ۷ «نزیل» و «انزال» کلمه لری جهت اعلا دن «تحریک الشی» معناسنه استعمال اولنور. کلتین مذکورترین بیننده اولان فرق، نزیل کلمه نك تدریجاً نزول معناسنه دلالت ایتسی و انزال کلمه نك دفعه نزول معناسنه دلالت ایلمی ماده سندن عبارتدر. چونکه «تفعیل» بابنك بناسی تکثیر ایچون در. کثرت نزول دخی علی سبیل التدریج اولغله حاصل اولور. آیت کریمه ده شرفوارد اولدینی اوزره «نزیل» کلمه سی قرآن کریمک اسماء جلیله سندن در.

§ — ۸ «حدیث» کلمه سی «تحدیث» دن اسم اولوب اخبار معناسنده در. آیت کریمه ده شرفوارد اولدینی اوزره «حدیث» لفظ جلیلی قرآن عظیم الشانك اسماء شریفه سندن در. § — ۹ «موعظه» قلوب قاسیه یی تلین و عیون جامده یی ابکا و ادماغ و اعمال فاسده یی اصلاح ایتکم معناسنه استعمال اولوب جمعی «موعظ» کلور. آیت کریمه ده شرفوارد اولدینی اوزره «موعظه» لفظ جلیلی دخی اسماء شریفه کلام الله دن در.

§ — ۱۰ «حکم» کلمه سی حانك ضمیمه امر و منع ایتکم معناسنده در. آیت کریمه ده شرفوارد اولدینی اوزره قرآن کریمک اسماء جلیله سندن در.

§ — ۱۱ «حکیم» عالم و صاحب الحکمة معناسنده در. كذلك حکیم، امورده صاحب اتقان اولان ذاته اطلاق اولنور. آیت کریمه ده شرفوارد اولدینی اوزره «حکیم» لفظ شریفی قرآن عظیم الشانك اسماء جلیله سندن در.

§ — ۱۲ «حکمة» کلمه نك معناسنده بین العلما اختلاف اولندی. بعض علمای کرام حضراتنك قوله «حکمت» لفظی «احکام» و «الزام» لفظندن مأخوذدر. دیگر بر روایت کوره «حکمت اللجام» دن مأخوذدر. چونکه «لجام» [۱] دایه یی [۲] ضبط ایلدیکی کبی حکمت دخی انسانی، سفاهندن زجر و منع ایدر.

§ — ۱۳ «شفا» شینك کسری و مد ایله دوا و علاج معناسنده در «شفا» لفظ شریفی دخی آیت کریمه ده شرفوارد اولدینی اوزره قرآن کریمک اسماء جلیله سندن در. کلام قدیمک

[۱] لجام، لامك کسری ایله دایه نك اغزیه اوریلان نسنه در فارسیده لکام دینور. لجام «لکام» دن معریدر لجامك جمعی لجم کلور.
[۲] دایه، بانك تشدید ایله بریزنده مائی و متحرک اولان حیوانه و بنك حیوانه دینور. جمعی دواب کلور.

درون قلبه اولان مرض شك و اشتباهه شفا ودوا اولسی قرآن کریمه شفا تسخیه اولمسه وجه مناسبت اولق اوزره علمای کرام حضراتی جانبندن بیان بیورلمشدر.

§ — ۱۴ «هدی» هانک ضعی ودالك فتحی ایله دلالت معناسنه مستعملدر. بو کلمه نك ضد و خلافی ضلالتدر. آیت کریمه ده شرفوارد اولدینی اوزره «هدی» کلمه سی قرآن کریمک اسماء جلیله سندن در.

§ — ۱۵ «هادی» کلمه سی طریق مستقیمه ایصال ایدیجی دیمکدر. مرشده اطلاق اولنور. آیت کریمه ده شرفوارد اولدینی اوزره کلمه مذکوره قرآن کریمک اسماء جلیله سندن در.

§ — ۱۶ «صراط» کلمه سی صاد حرفنک کسری ایله طریق واسع معناسنه در. سین وزا حرفلری ایله «سراط» و «زراط» دخی لغتدر. آیت کریمه ده شرفوارد اولدینی اوزره کلمه جلیله مذکوره قرآن کریمک اسماء جلیله سندن در.

§ — ۱۷ «جبل» کلمه سی حانک فتحی ایله رسن یعنی اورغان معناسنه اولوب عهد و امان معنالرنده دخی استعمال اولنور. جمعی جبال و اجل کلور و بیون طمرلرینه جبل الوریدینور. آیت کریمه ده شرفوارد اولدینی اوزره اسماء شریفه کلام الله در. جبل محسوسه متمسک اولان کیمسه بحره غرق اولمقدن و سائر مهالکدن نجات و سلامت بولدینی کبی قرآن کریمه معتصم و متمسک اولان کیمسه نك دخی عقوبات دنیویه و اخروییه دن سالم اولدینی علمای کرام حضراتی طرفندن تسخیه وجه مناسبت اولق اوزره بیان بیورلمشدر. رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلری قرآن کریمه «عصمت» تسخیه بیورلمشدر. عصمت، منع و حفظ ایتمک معنالرینه اولوب قرآن عظیم الشانک خلقی معاصیدن و اقی و عاصم اولسی «عصمت» تسخیه اولمسه وجه مناسبت اولق اوزره علمای کرام حضراتی جانبندن بیان بیورلمشدر.

§ — ۱۸ «رحمت» و «روح» لفظلری دخی اسماء شریفه قرآن کریمدن در.

قرآن کریم، خلقی جهالات و ضلالتدن تخلصه سبب اولدینی جهتله طرف باریدن رحمت و نعمت اولدینی کبی حیات ارواحه سبب اولق حبسیله «روح» تسخیه سنده وجه مناسبت اولدینی دخی علمای کرام حضراتی جانبندن ذکر و بیان بیورلمشدر. قرآن عظیم الشان «روح» تسخیه اولدینی کبی جبریل علیه السلام ایله حضرت عیسی علیه الصلوٰة والسلامه دخی «روح» تسخیه بیورلمشدر.

§ — ۱۹ «بیان» و «تیین» و «مبین» کلمه لری آیات کریمه ده شرفوارد اولدینی اوزره اسماء جلیله کلام الله در. «بیان» کلمه سی مافی الضمیری اظهار ایدن نطق فصیح معناسنه در. «تیین» کلمه سی آشکار اولق و «تیین» آشکار ایلمک و «مبین» کلمه سی میمک ضعی و بانک کسری ایله ظاهر و آشکار اولق معنالرینه در.

§ — ۲۰ «قصص» قصه نك جمعی در. قصه، خبر و حدیث معناسنه در. آیات کریمه ده شرفوارد اولدینی اوزره «قصص» لفظ جلیلی دخی اسماء شریفه کلام الله در. قرآن عظیم الشانک قصص متقدّمینی دخی حاوی اولسی «قصص» کلمه شریفه سنك اسماء قرآن کریمدن اولمسه وجه مناسبت اولق اوزره علمای کرام حضراتی جانبندن ذکر و بیان بیورلمشدر.

§ — ۲۱ «بصائر» بصیرت لفظنک جمعی اولوب ادراک ایتمک معناسنه اولدینی کبی حقی اراده ایدن ادله معناسنه دخی مستعملدر. آیت کریمه ده شرفوارد اولدینی اوزره کلمه مذکوره اسماء شریفه کلام الله در.

§ — ۲۲ «فصل» لفظ شریفی آیت کریمه ده شرفوارد اولدینی اوزره قرآن عظیم الشانک اسماء شریفه سندن در. جناب حقک، قرآن کریم ایله ناس بیننده حق ایله قضا بیورمسی حبسیله «فصل» کلمه سی قضا معناسنده اولق اوزره روایت اولدینی کبی قرآن عظیم الشانک یوم قیامتده ناس بیننی فصل و تفریق ایتمسی حبسیله کلمه مذکوره نك تفریق معناسنده اولدینی دخی مرویدر.

§ — ۲۳ «نجوم» نجم کلمه سنك جمعی در. نجم، لغة ییلدیز، وقت، اصل، معنالرنده استعمال اولنور. آیات کریمه ده شرفوارد اولدینی اوزره «نجوم» کلمه سی دخی اسماء جلیله قرآنییه دن در.

§ — ۲۴ «مثنی» مثنی کلمه سنك جمعی در. مثنی، میمک و نونک فتحه حرکه لری ایله ایکیشرا یکیشری یعنی چفت چفت اولان نسنه معناسنه در. آیات کریمه ده شرفوارد اولدینی اوزره قرآن کریمه مثنی اطلاق اولمشدر. قرآن عظیم الشانده قصص و اخبارک مثنی صورتده شرفوارد اولسی تسخیه وجه مناسبت اولق اوزره علمای کرام جانبندن ذکر و بیان بیورلمشدر.

§ — ۲۵ «نعمت» اول برشیئه اطلاق اولنور که اوشی ایله غرضسز و عوضسز

احسان قصد اولنور. آیات کریمه شرفوارد اولدینی اوزره قرآن کریمه «نعمت» تسمیه اولمشدر.

§ — ۲۶ «برهان» کلمه سی حجت و دلیل معناسه در. جمعی براهین کلور. آیات کریمه شرفوارد اولدینی اوزره کلمه مذکوره قرآن کریمک اسماء جلیله سندن در. قرآن کریم برهان قاطع اولوب فصیحای عرب، مثنی آتیان و ایراد ایتکده عاجز اولمشدر.

§ — ۲۷ «بشیر» کلمه سی تبشیر ایدیجی و «نذیر» تخویف ایدیجی دیمکدر. آیات کریمه شرفوارد اولدینی اوزره قرآن کریمه «بشیر» و «نذیر» تسمیه بیورمشدر. قرآن کریم، اهل ایمان و اطاعتی جنت ایله مبشر و اهل عصیان و ضلالتی نار و عذاب ایله منذر اولمسیله تسمیه نک وجه مناسبتی ظاهر و آشکاردر. جناب حق، رسل عظامی دخی مبشرین و منذرین صفتلری ایله وصف بیورمشدر.

§ — ۲۸ «قیم» کلمه سی لفة قافک فحی و یانک تشدید ایله امورك رؤیت و تسویه سنه قائم کیسه دیمکدر و قفک متولسی کی. آیات کریمه شرفوارد اولدینی اوزره «قیم» لفظ جلیلی قرآن عظیم الشانک اسماء شریفه سندن در. قرآن کریمک بیان و افاده ده بذاته قائم اولسی تسمیه وجه مناسبت اولمق اوزره علمای کرام جانبندن ذکر و بیان بیورمشدر.

§ — ۲۹ «مهمین» امین لفظ سندن مأخوذدر. قرآن کریم «مهمین» کلمه شریفه سی ایله توصیف بیورمشدر. قرآن عظیم الشانه تمسک ایدنلرک ضرر دنیا و عقبادن امین اولملری وصف مذکوره وجه مناسبت اولمق اوزره علمای کرام حضراتی جانبندن بیان بیورمشدر.

§ — ۳۰ «نور» لفظی نونک ضمی ایله ضیا کی آیدینلق معناسه در. ضیا، نوردن اقوی و اتم در. جناب حق قول کریمنده ضیا لفظی شمس و نور لفظی دخی قره اضافه بیورمشدر. «نور» ک جمعی افعال و زننده «انوار» کلور. نور لفظی اسماء شریفه قرآنیهدن اولدینی کی رسول محترم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرینه و دین اسلامه و تورات شریفه و انجیل شریفه و ایمانه دخی «نور» تسمیه اولدینی آیات کریمه شرفوارد اولمشدر.

§ — ۳۱ «حق» کلمه سی باطلک ضدی اولوب باطلی ازاله ایدر. «حق» قرآن کریمک اسماء شریفه سندن اولدینی کی جناب حقک دخی اسماء حسنا سندن در.

§ — ۳۲ «عزیز» کلمه سی ایکی معنایه استعمال اولنور. بریسی قاهر و دیگری بهمتا و بی مثل معناسه در. آیات کریمه شرفوارد اولدینی اوزره «عزیز» لفظ جلیلی قرآن

عظیم الشانک اسماء شریفه سندن در. قرآن عظیم الشانک اعداسنی قهر و الزام و معارضینی معارضه دن منع ایلمسی تسمیه نک وجه مناسبتی اولمق اوزره علمای کرام حضراتی جانبندن ذکر و بیان بیورمشدر.

§ — ۳۳ «کریم» لفظی اول بر ذاته اطلاق اولنور که او ذات، منفعتی بلا عوض اخر کیسه یه ایصال و ایثار ایدر. کرم، لائق اولان شیئی غرضسز اوله رق احسان ایتک معناسه در. بر کیسه جلب منفعت ایتک و مذمتدن خلاص اولمق قصد و غرضی ایله مالی اخر کیسه یه هبه و احسان ایلمسه او کیسه «کریم» اطلاقه شایسته اوله من. جناب حق، ذات اقدسنی، قرآن کریمی، موسی علیه السلامی، ثواب اعمالی، عرش اعظمی، جبریل علیه السلامی، کتاب سلیمان علیه السلامی «کریم» لفظ شریفی ایله تسمیه بیورمشدر.

§ — ۳۴ «عظیم» لفظ شریفی اسماء جلیله قرآنیهدن اولوب آیات کریمه شرفوارد اولدینی اوزره جناب حق، ذات پاکنی و عرشنی و قرآن کریمی و یوم قیامتی و زلزله ساعتی و خلق رسول محترم علیه الصلوة والسلامی و علمی و کید [۱] نسایی و سحره فرعونک سحرینی و اجر و ثوابی و عقاب منافقینی «عظیم» لفظی ایله تسمیه بیورمشدر.

§ — ۳۵ «مبارک» لفظ شریفی دخی اسماء جلیله قرآن کریمدن اولوب جناب خالق تعالی حضرتلری محل خطاب موسی علیه السلامی و شجره زیتونی و عیسی علیه الصلوة والسلامی و مطری و یله قدری «مبارک» کلمه سی ایله تسمیه بیورمشدر.

{ علم معرفة العلوم المستنبطة من القرآن }

علم مذکور، قرآن عظیم الشاندن مستنبط اولان علومدن باحث اولوب علم تفسیر شریفک جمله فروغندن در.

علمای کرام حضراتی طرفندن بیان بیورلدینی اوزره قرآن عظیم البرهان، خبر اولین و آخرین شامل اولدینی جهتله اصل العلوم اولوب «ابن مسعود» رضی الله تعالی عنه حضرتلری علم مراد ایدن کیسه ایچون قرآن عظیم الشانک کافی اولدینی بیان بیورمشدر.

«بیت»

جميع العلم في القرآن لكن

تقاصر عنه افهام الرجال

[۱] کید، مکر و حيله و خیانت ایتک معناسه در.

اشبو بیت برجسته‌نک مأل ومدلولی احسن واصدق وحقیقت حاله اوفق در.

علمای کرام حضراتی قرآن عظیم الشانک شامل اولدینی علومی تنويع بیورمشلردر.
بعض علمای کرام حضراتی جانبندن قرآن عظیم الشانک ضبط لغاتنه و تحریر کلماته
وبیان مخارج حروفه و آیات شریفه‌سنک ذکر وتعدادینه و قرآن کریمه متعلق اقتضا ایدن
سائر معلوماتک تذکار و تبیاننه اعتنا بیورمشلدرکه بو مثللو ذواته «قرآ» تسمیه اولنور.

بعض علمای کرام حضراتی طرفندن دخی قرآن عظیم الشانده اولان اسماء و افعال
و حروف شریفه‌نک اعراب و بنالرینه و کلمات جلیله‌نک رسم خط و کتابتنه و الحاصل قرآن
کریمک الفاظ و کلماته متعلق کافه احوالک بیاننه بذل همت و عنایت بیورمشلدر.

بعض علمای کرام حضراتی جانبندن دخی قرآن عظیم الشانک قواعد مرعیه
و اصول شرعیه موافق صورته تفسیرینه اعتنا بیورمشلدر.

بر صنف علمای کرام حضراتی دخی ادله عقلیه و شواهد اصلیه و نظریه‌بی تضمن ایدن
آیات جلیله‌یه اعتنا ایدرک او مثللو آیات شریفه‌دن جناب حقک وحدانیتنه، وجودینه، بقاسنه،
قدم و قدرتنه، علمه، ذات و صفاتک نقائصدن تنزیه و تقدیسنه متعلق دلائل استنباط بیوردیلرکه
بو مثللو ذوات معالی صفات حضراتی «اصولون» در یعنی اصول دینک علمای کرامی در.

کذلک بر صنف علمای کرام دخی قرآن عظیم الشانک عموم و خصوصی مفید اولان
خطابنه و حقیقت و مجاز و صریح و کنایه کبی لغاتنه اعتنا ایله تخصیص، اخبار، نص، ظاهر،
محمل، محکم، متشابه، امر، نهی، نسخ کبی اقسامنده و بونلرک امثالی انواع اقیسه‌ده بحث
و تکلم بیورمشلدرکه بو مثللو ذوات کرام، علمای اصول فقه در.

بر صنف علمای کرام حضراتی دخی حلال و حرام ایله سائر احکام شرعیه‌بی ناطق
اولان آیات شریفه‌ده اعمال فکر و نظر ایله اصول احکامی تاسیس و فروعنی تفریع ایلدیلرکه
بو علمه علم فقه تسمیه اولنور.

بر صنف علمای کرام حضراتی دخی قرآن عظیم الشانندن قرون سالفه و امم ماضیه‌نک
قصص و اخبارینی ناطق اولان آیات کریمه‌ده اعمال فکر و نظر ایدرک نقل قصص و اخباره
و تدوین وقایع و آثاره اعتنا بیورمشلر و بو علمه علم تاریخ و علم قصص تسمیه ایلشلدر.

بر صنف علمای کرام حضراتی دخی حکم و امثال و مواعظی ناطق اولان آیات
کریمیه امعان نظرله «وعد» و «وعید» و «تحذیر» و «تبشیر» و «ذکر الموت» و «معاد» و «نشر»

و «حشر» و «حساب» و «عقاب» و «جنت» و «نار» مباحثی استنباط ایلشلدرکه بو مثللو
ذوات کرامه «خطبا» و «وعاظ» تسمیه اولنور.

علمای کرام حضراتندن بر جماعت دخی قصه یوسف علیه السلامی ناطق اولان
آیات شریفه‌دن علم تعبیر رؤیایی استنباط و استخراج بیورمشلدر.

علمای کرام حضراتندن بر جماعت دخی آیت شریفه «مواریث» دن علم فرائض ایله
حساب فرائضی و احکام و صایایی استخراج و استنباط ایلدیلر.

علمای کرام حضراتندن بر جماعت دخی آیات شریفه‌دن علم موافقتی استنباط و استخراج
بیوردیلر.

علمای کرام حضراتندن بر جماعت دخی آیات جلیله قرآنیه‌دن علم معانی و علم بیان ایله
علم بدیعی استخراج بیورمشلدر.

ارباب اشارات و اصحاب حقیقت دخی الفاظ شریفه قرآنیه‌دن معانی دقیقه‌یه کسب اطلاع
ایدرک ترتیب اصطلاحات ایلدیلر. اصطلاحات مرتبه «فنا» و «بقا» و «حضور»
و «خوف» و «هیبت» و «انس» و «وحشت» و «قبض» و «بسط» و امثالی اصطلاحاتندن
عبارتدر.

کذلک قرآن عظیم الشان، طب و جدل و مناظره و هیئت و هندسه و جبر و مقابله کبی
علوم اوائلی دخی حاوی اولدیغندن علوم مذکوره دخی آیات شریفه‌دن استنباط و استخراج
اولمشلدر.

اکابر کرامدن القاضی «ابو بکر بن العربی» حضرتلری «قانون التأویل» اسمی ایله
مسمی اولان کتابنده قرآن کریمک (۷۷۴۵۰) قدر علومی حاوی اولدیغنی ذکر و بیان
بیورمشلدر.

علوم قرآنیه‌نک اشرف و اعظمی، علم امثال اولدینی و قرآن عظیم الشانده شرفواقع
اولان ضروب و امثالدن امور کثیره استنباط اولدیغنی علمای کرام حضراتی جانبندن بیان
بیورمشلدر.

الحاصل علمای کرام و فضیلائی ذوی الاحترام حضراتی جانبندن بیان بیورلدینی اوزره
قرآن عظیم الشان کافه علومی جامع در. قرآن عظیم الشانک اسرار و عجائبنده عقول

و اذهان انسان، عاجز و قاصر و سرار قرآنیہ و عجائب فرقانیہ انجق جناب علام الغیوب حضرت تارینه معلومدر.

— ❦ —

{ علم حقیقة القرآن و مجازہ }

علم مذکور، علم تفسیر شریفك جمله فروغندن اولوب الفاظ جلیله قرآنیہك حقیقت و مجازندن باحثدر.

الفاظ شریفه فرقانیهك حقیقت و مجازنده جمهور علما عندنده خلاف یوقدر.

علمای شافعیه دن «ابن الغاص» و بعض علمای مالکیه، قرآن عظیم الشانده مجازك عدم وقوعه ذاهب اولمش ايسهده مجازك حقیقتدن ابلغ اولسی حسبيله ذهاب مذکورك واهی اولدیغی علمای کرام حضراتی جانبندن بیان بیورلمشدر.

اکابر علمای کرامدن «عزالدین بن عبدالسلام» حضرتلری، الفاظ جلیله قرآنیهك حقیقت و مجازینه دأر کتاب تألیف بیورمش و علمای کرامدن «جلال الدین سیوطی» حضرتلری دخی کتاب مذکورى «مجاز الفرسان الى مجاز القرآن» اسمی ايله مسمی اولان کتابنده تلخیص ایلشدر.

— ❦ —

{ علم تشبيه القرآن واستعاراته }

علم مذکور قرآن عظیم الشانك تشبیهات و استعاراتندن باحثدر.

بعض علمای کرام حضراتی علم مذکورى علم تفسیر شریفك جمله فروغندن اولق اوزره ذکر و بیان بیورمشدر.

تشبيه، لغته بر شيتك ديكر شيتنه معناده مشاركت ايتمنه دلالتدن عبارتدر. شئ اوله (مشبه)، ايكنجيسنه (مشبه به)، معنای مشترکه (وجه شبه) تعبير اولنور. علمای بیان اصطلاحده (تشبيه)، بر شيتك ذاتنده اولان اوصافدن وصف واحده ايكي شيتك اشتراكه دلالتدن عبارتدر.

ادات تشبيه، (كاف) (كَانَ) (مثل) (شبه) و بونلرك امثالى حروف واساميدن عبارتدر.

افعالك ادات تشبيه اولدیغی بیان اولغنده ايسهده اصح اولان قول، افعالك حروف تشبیهدن اولیوب امارات تشبیهدن اولسندن عبارتدر.

(تشبيه)، انواع بلاغتك اشرفی اولوب (امام مبرد) حضرتلرینك (کامل) اسمی ايله مسمی اولان کتابنده ذکر و بیان بیوردیغی اوزره کلام عربینك اکثری تشبیهدن عبارتدر. اقسام تشبیهات و استعارات (علم بیان) ده مذکور و محرردر. قرآن عظیم الشانك تشبیهاتی بیاننده (ابو القاسم الهنداد البغدادی) حضرتلری (جهان) اسمی ايله مسمی اولان کتابی تألیف بیورمشدر. رحمه الله

— ❦ —

{ علم وجوه مخاطبات القرآن }

علم مذکور، علم تفسیر شریفك جمله فروغندن اولوب اکابر علمای کرامدن «ابن الجوزی» علیه رحمة الباری حضرتلرینك ذکر و بیان کوره قرآن عظیم الشانده اون بش وجه اوزره خطاب شریف شرفواقع اولمش در و بر روایت کوره وجوه خطاب اوتوزدن اکثردر.

وجوه مذکوره علوم قرآن کریمدن باحث اولان بعض کتابلرده و تفاسیر شریفهده ذکر و بیان بیورلمشدر.

— ❦ —

{ علم ما وقع في القرآن من الاسماء الكنى واللقاب }

علم مذکور، قرآن عظیم الشانده شرفواقع اولان انبیای عظام و ملائکه کرام علیهم الصلوة والسلام حضراتك اسماء شریفه سندن و سائر اسماء دن باحث اولوب تفصیلاتی کتب تفاسیر شریفهده و علوم قرآندن باحث اولان کتابلرده ذکر و بیان بیورلمشدر.

— ❦ —

{ علم معرفة الحصر والاختصاص }

(في القرآن)

علم مذکور، علم تفسیر شریفك جمله فروغندن اولوب قرآن کریمده حصر و قصری مفید اولان کلام شریفدن و حصر و قصرك انواع واقسامندن باحثدر.

(حصر)، بر شیئی طریق مخصوص ایله آخر شیئه تخصیص ایلک معناسنه اولوب قصر دخی دینور.

(حصر)، اقسام ثلثیه منقسم در. قسم اول (حصر عقلی)، قسم ثانی (حصر استقرائی)، قسم ثالث (حصر جعلی) در.

(حصر عقلی)، عددك زوجیت و فردیت حصری کبی در.

(حصر استقرائی)، کلمه نك اقسام ثلثیه یعنی اسم، فعله، حرفه حصری کبی در.

(حصر جعلی)، رساله نك بر مقدمه ایله مقالات ثلثیه و برخاتمه حصری کبی در.

قرآن عظیم الشانده حصر و تخصیصی مفید اولان حروف و کلمات و ترکیبات کتب تفاسیر شریفه ده مواضع مخصوصه سنده ذکر و بیان اولمشدر.

جناب منزل القرآن تعالی شانہ عن النقصان حضرتلری قرآن عظیم الشانی جمیع عوارضدن حافظ و واتی اولمسیله صحابه کزین و تابعین سعادت قرین و ائمه دین رضوان الله تعالی علیهم اجمعین حضراتی ایله اعظم علما و فضلا دن اولان عباد مسلمین بونجه فترات و تقلبات عصریه ایچنده قرآن عظیم الشانك ضبط و حفظنه و تفسیر و توضیحه و حل اشکالنه و تسهیل مبادی و معانیسنه و جمیع عوارض تحریفدن محافظه سنه محضاً توفیقات ربانیه ایله موفق اولمشدر.

قرآن عظیم البرهانك اوصاف جلیله سنی کاینبنی عرض و بیانده السنه و اقلام عاجز و قاصر اولمسیله شمس عالم آرایه نسبتله ذره قبیلندن اولمق اوزره کمال عجز و مسکنت ایله بومجئده علم تفسیر شریفه متعلق ایراد اولنان معلومات جزیه ایله اکتفا اولندی.

بحث

(۲۳)

علم حدیث شریف

(حدیث) لفظی، لغتده (قدیم) لفظنك نقیضی اولدیغی کبی (حدوث) و (حدائت) لفظلری دخی (قدم) لفظنك نقیض و مقابلی در.

(حدثان)، و (حدائت)، بر شیئك اولی معناسنده استعمال اولنور. «حدائت السن» زمان شبابتدن و اوائل عمردن کنایه در. بعض روایتیه کوره «حدثان» لفظی «حدث» لفظنك تنقیصی اولوب «حدثان» لفظندن جدیدان و ملوان لفظلری کبی لیل و نهار مراد اولنور.

«حدیث» لفظی، تحدیث لفظندن اسم اولوب خبر معناسنده دخی استعمال اولنور. رسول اعظم صلی الله تعالی علیه و سلم حضرتلرینه نسبت اولنان قول و فعل و تقریر «حدیث» لفظی ایله تسمیه اولنور.

(حدیث) لفظنك جمعی شاذ اوله رق «احادیث» در.

«علامة زخشری» نك «تفسیر کشاف» اسمی ایله مسمی اولان کتاب تفسیرنده «احادیث» لفظی اسم جمع اولمق اوزره ذکر اولمش و «بحر» اسمی ایله مسمی اولان کتابده «احادیث» لفظی اسم جمع اولیوب «باطیل» لفظی کبی علی خلاف القیاس «حدیث» لفظنك جمع مکثری اولدیغی و کلمات عربیه ده «افاعیل» و زنی اوزره اسم جمع توارد ایتمدیکی ذکر و بیان بیورلمشدر.

اهل حدیث اصطلاحنده «خبر» لفظی «حدیث» لفظنك مرادفی در. بر روایتیه کوره «حدیث» لفظ شریفی «ما جاء عن النبی صلی الله تعالی علیه و سلم» تعریفی ایله و «خبر» لفظی دخی «ما جاء عن غیره» تعریفی ایله معرفدر. «ما جاء عن النبی» کلامنك معناسی رسول اکرم صلی الله تعالی علیه و سلم حضرتلرندن نقل و روایت اولنان اقوال و افعال

واحوال شریفه دن عبارتدر. «ما جاء عن غيره» کلامک معناسی سائر ذوات کرام
حضراتدن منقول و مروی اولان اقوال و افعالدن عبارت اولور. بواجلدن تواریخ و امثالی
امور ایله مشغول اولان کیمسه «اخباری» و سنت نبویه ایله مشغول اولان کیمسه «محدث»
دینلشددر.

بر روایت کوره دخی «حدیث» لفظی ایله «خبر» لفظی بیننده عموم و خصوص
مطلق اولوب شو حالده «حدیث» ک کلیسی خبر اولوب «خبرک» کلیسی حدیث اولور.
بوصورتده «حدیث» لفظ شریفی، عمومیت معناسی و «خبر» لفظی دخی خصوصیت معناسی
مفید اولور.

«اثر» لفظی، صحابه کرام رضی الله تعالی عنهم حضراتدن روایت اولنان اقوال شریفه
واحوال حسنیه اطلاق اولنور. «اثر» لفظک رسول محترم صلی الله تعالی علیه و سلم
حضرتلرینک کلام شریفه ده اطلاقی جائز اولدینی مروی و منقولدر.

علم حدیث شریف، «فوائد خاقانیه» اسمی ایله مسمی اولان کتابده تعریف اولدینی
اوزره رسول محترم صلی الله تعالی علیه و سلم حضرتلرینک اقوال جلیله و افعال شریفه
واحوال حسنیه سندن باحثدر. علم مذکورک موضوعی، افعال و اقوال و احوال شریفه
نبویه در. غایتی، دارینده [۱] نائل سعادت اولمقددر.

«مفتاح السعاده» اسمی ایله مسمی اولان کتابده تعریف اولدینی اوزره علم حدیث
شریف، «علم رواية الحديث» و «علم دراية الحديث» ناملری ایله ایکی قسمه منقسمدر.

(علم رواية الحديث) احادیث شریفه راویلرینک ضبطاً و عدالة احوالی و احادیث
شریفه سندنک اتصال و انقطاع کیفیتی حیثیتی ایله احادیث شریفه ک رسول محترم
صلی الله تعالی علیه و سلم حضرتلرینه کیفیت اتصالدن باحثدر. قسم مذکور، «علم اصول حدیث»
عنوانی ایله شهرتشار اولمشددر.

(علم دراية الحديث) قواعد عربیه و ضوابط شرعیه مبتنی و رسول اکرم صلی الله
تعالی علیه و سلم حضرتلرینک احوال شریفه سنه مطابق اولدینی حالده الفاظ حدیث
شریفدن مفهوم و مراد اولان معاندن باحثدر.

[۱] «دارین» لفظی «دار» لفظک تنبیه سی در. «دار» خانه دیمکدر. «دارین» ایکی خانه دیمکدر.
«دارین» لفظدن دنیا و آخرت مراد اولنور.

(موضوع)، علم مذکورک موضوعی، الفاظک معنای مفهومه و یا خود معنای مراده
دلالتی حیثیتی ایله احادیث نبویه در.

(غایت)، علم مذکورک غایتی، آداب نبویه ایله تحلی [۱] و مکروهات و منیساتدن
تحلی [۲] ایتکدر.

(منفعت)، علم مذکورک منفعتی اعظم منافعدن در.

(مبایدی)، علم مذکورک مبایسی، علوم عربیه ایله رسول اعظم صلی الله تعالی
علیه و سلم حضرتلرینه متعلق قصص و اخباردن و امثالی علملردن عبارتدر.

(حدیث)، لفظ اعم اولوب قول و فعل و تقریر شامل اولق حسبیه «فوائد خاقانیه»
کتابنده علم حدیث شریفه دائر اولان تعریفک احسن تعریف اولدینی بعض علمای کرام
حضراتی طرفندن ذکر و بیان بیورلمشددر.

محدثین کرام حضراتدن «ابن اثیر» دیمکله مشهور اولان «ابو السعادات المبارك ابن محمد
الجزیری» حضرتلری طرفندن «جامع الاصول» اسمی ایله مسمی اولان کتابده ذکر و بیان
بیورلدینی اوزره علوم شرعیه، (فرض) و (نفل) [۳] قسملرینه منقسمدر.

(فرض) دخی ایکی قسمه منقسم اولوب بریسی «فرض عین» و دیگر «فرض کفایه» در.
علم احادیث شریفه نبویه ایله علم آثار صحابه کرام، فروض کفایاتک اصولندن و احکامک
ادله ثانیه سندن در.

احادیث شریفه ایچون «اصول» و «احکام» و «قواعد» و «اصطلاحات» اولوب یونلر
علمای کرام و محدثین ذوی الاحترام و فقهای عظام حضرتای طرفلرندن ذکر و بیان
و شرح و تبیان بیورلمشددر که علم حدیث شریفه کسب و قوف و معلومات ایتک طلبنده

[۱] تحلی، تزیین ایتک یعنی دونامق معناسه در. تحلی، ظاهرده استعمال اولنوب «تخلیه ظاهر»
دینور که ظاهراً آداب شریعت ایله تزیین ایتکدن عبارتدر.

[۲] تحلی، خالی قیلق معناسه در. تحلی، باطنده استعمال اولنوب «تخلیه باطن» دینور که درون
قلبی فنا شیلردن تخلیه ایدوب نور ذکر و فکر ایله تزیین و تنویر ایتکدن عبارتدر.

[۳] نفل، زیاده اولان شیدن عبارتدر. غنیمه «نفل» اطلاق اولنور. «غنیمه» غازیلرک حرباً
الدقلری مالدر. جمعی «غنایم» در. عبادت جهنندن نفل، مفروضه مقدره اوزرینه زائد اولان
عبادت در نافله الصلوة کبی. نفل کلمه سنک جمعی، «انفال» و «نفول» در. نافله لفظک جمعی، «نوافل» در
نافله، ولد الولد معناسنده دخی استعمال اولنور.

بولنانلر ایچون علم لغت و علم اعرابی بعد التحصیل ذکر اولنان اصول و احکام و قواعد و اصطلاحات احادیثه مطالع اولمق ضروری در.

ذکر اولنان اصول، احکام، قواعد، اصطلاحات، رجال احادیثک اسامی شریفه سنه و انساب و اعمارینه و وقت ارتحالرینه و راویلرک صفات و شرائطنه و روایاتک مستندینه و احادیث شریفه نک کیفیت اخذینه و تقسیم طرقه و لفظ رواه و صورت ایراد مستوعاته و مأخذ احادیث اولان ذوات کرامک مراتب و درجاتنه و احادیث شریفه نک اقسامه و حدیث شریفه متعلق بین المحدثین مرعی اولان سائر اموره کسب معلومات ایتمکدن عبارتدر.

{ احادیث شریفه نک اقسامی }

(حدیث مرسل)، راوینک آخر راوی به اسناد ایتمکمزین ارسال [۱] ایستدیکي خبردر. یعنی تابعین کرامک رسول محترم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرندن روایت ایدوب صحابه کرامک اسامی شریفه سی انای روایتده ذکر اولنماش اولان خبردر.

(حدیث مسند)، «حدیث مرسل» ک خلاقی در. حدیث مسند رسول اعظم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرینه واصل اولنجهیه قدر راوینک راوی آخره اسناد ایلدیکي خبردر. یعنی اسنادی [۲] خاصه رسول محترم علیه الصلوة والسلام حضرتلرینه اتصال ایدن حدیث شریفدر. حدیث مسند، بعضاً «متصل» و بعضاً «منقطع» اولور.

(حدیث متصل) رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرینه ویاخود صحابه کرام رضی الله تعالی عنهم حضراتسندن بر ذات عالقدره اسنادی متصل اولان حدیث شریفدر. «مالک» ک «نافع» دن و «نافع» ک «ابن عمر» دن و «ابن عمر» ک رسول اکرم علیه الصلوة والسلام حضرتلرندن روایت ایلدیکي حدیث شریف، «حدیث متصل» ک مثالی در.

[۱] ارسال، اهل حدیث اصطلاحنده عدم اسناد معناسنه در. بو ارسال، راوی طرفندن حدیث شریفک «قال رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم» عباره شریفه سیله روایت اولنوب «حدثنا فلان عن رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم» دیو روایت اولنماشندن عبارتدر.

[۲] اسناد، اهل حدیث اصطلاحنده محدثک «حدثنا فلان عن فلان عن رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم» عباره سی ايله حدیث شریف روایت ایتمسندن عبارتدر.

[۱] ارسال، اهل حدیث اصطلاحنده عدم اسناد معناسنه در.

[۲] اسناد، اهل حدیث اصطلاحنده محدثک «حدثنا فلان عن فلان عن رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم» عباره سی ايله حدیث شریف روایت ایتمسندن عبارتدر.

(حدیث منقطع) صحابیدن غیری اوله رق روآندن بر راوی ساقط اولان حدیث شریفدر یعنی «مالک» ک «زهري» دن و «زهري» نک «ابن عباس» دن و «ابن عباس» رضی الله تعالی عنهما حضرتلرینک رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرندن روایت ایلدیکي حدیث شریف کي در. اشبو حدیث شریف، رسول اعظم علیه الصلوة والسلام حضرتلرینه اسناد اولندیفی جهتله «مسند» اولور و «زهري» نک «ابن عباس» رضی الله تعالی عنهما حضرتلرندن استماع ایتماش اولسی حسبيله «منقطع» در.

(حدیث موصول) دخی «حدیث متصل» ک تعریفی ايله معرفدر.

(حدیث متواتر)، بر جماعتک رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرندن و او جماعتدن دخی جماعت اخراتک استماع ایلدیکي حدیث شریف اولوب متمک اولان کیمسه ده انتها ایدنجهیه قدر بو وجهله تواتر روایت اولنمش درکه ناقللرک نقل اولسان روایتده کذب اوزرینه تواطؤ و اتفاقلری تصور اولنمز. بو خبرک حکم شریفی، قطعاً علم و عملی ایجاب ایدر. حتی جاحدینه [۱] کفر نسبت اولنور. دیگر بر تعریفه کوره «خبر متواتر» شروطی ايله علم یقینی بی مفید اولور. یقین، «اعتقاد جازم مطابق» دیمکدر. اشبو خبر، معتمددر. چونکه «حدیث متواتر» علم ضروری بی مفید اولور. علم ضروری، دفع وردنده انسان ایچون امکان اولماق حیثیتی ايله انسانک مضطراً قبول و تصدیق ایلدیکي علمدن عبارتدر.

(حدیث مشهور)، عصر اولده احاددن مروی اولان وعصر ثانیده اشتهار ایدن حدیث شریفدر. یعنی حدیث مشهور، بر کیمسه نک رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرندن و او کیمسه دن دخی بر جماعتک و او جماعتدن دخی دیگر جماعتک استماع ایلدیکي حدیث شریف اولوب متمک اولان کیمسه ده انتها ایدنجهیه قدر بو وجهله نقل و روایت اولنمشدرکه او جماعتک کذب اوزرینه تواطؤ و اتفاق تصور اولنمز. و او مثلاً حدیث شریف، علمای کرام حضراتی جانبندن تلقی بالقبول بیورلمشدر. حدیث مشهور، حق عملده «خبر متواتر» منزله سننده در. «حدیث متواتر» ايله «حدیث مشهور» بیننده اولان فرق، حدیث متواترک جاحدینه بالاتفاق کفر نسبت اولنمقدن و «حدیث مشهور» ک جاحدینه

[۱] جاحد، «جمع» لفظندن اسم فاعلدر. «جمع» لفظی «جیم» حرفک فتحه حرکتی و «حا» حرفک سکونی ايله ییلورکن انکار ایتمک معناسنه در.

کفر نسبت اولئق و یا خود نسبت اولئامق صورتی ایله مختلف فیہ اولمقدن عبارتدر. اصح اولان صورت: «حدیث مشهور» ک جاحدینه دخی کفر نسبت اولئمقدن عبارتدر.

(حدیث موقوف)، صحابی طرفدن روایت اولئوب نبی محترم علیه الصلوٰۃ والسلام حضرتلرینه اسناد اولئان حدیث شریفدر.

(حدیث صحیح)، رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرینه اسنادی متصل اولان و اصحاب عدل و ضبط طرفلرندن حد منتهایه قدر نقل و روایت اولئان حدیث شریفدر. دیگر بر تعریقه کوره (حدیث صحیح)، لفظ شریفی رکا کتدن و معنای شریفی آیت کریمیه مخالفتدن سالم اولان حدیث شریفدر یا خود حدیث متواتردر و یا خود حدیث اجماعدر. «حدیث صحیح» ک مقابلی «حدیث سقیم» در.

(خبر احاد)، بر کیمه نیک رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرندن استماع ایلدیکی و او کیمه دن دخی واحد اخرك و او واحد اخردن دیگر بر کیمه نیک استماع ایلدیکی حدیث شریف اولوب ممسک اولان کیمه ده انہا ایدنجیه قدر بو وجهله نقل و روایت اولئمشدر. «خبر احاد» ک جاحدینه کفر ک عدم نسبتی متفق علیهدر. «خبر احاد» حدیث متواتره داخل اوله من. بو خبر ک حکمی، عملی موجب اولوب علمی موجب دکلددر. بو اجلدن مسائل اعتقادیده حجت اوله من.

(حدیث معلق)، مبدأ اسنادندن بریسی و یا خود اکثریسی حذف اولئان حدیث شریفدر. حذف، یا اول اسنادده اولوب اکا «معلق» دینور. یا خود وسط اسنادده اولوب اکا «منقطع» دینور. یا خود اخر اسنادده اولوب اکا «مرسل» دینور.

(حدیث قدسی)، من حیث المعنی جناب حق طرفدن و من حیث اللفظ رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلری طرفندن اولان حدیث شریفدر. اشبو حدیث شریفی، جناب حق رسول اعظم علیه الصلوٰۃ والسلام حضرتلرینه الهام [۱] و یا خود منام ایله اخبار بیورمش و رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلری دخی بومعنادن

[۱] الهام، بطریق الفیض نلبه القا اولئان شی در. بر روایت کوره الهام، قلبده واقع اولان بر علمدرکه او علم، آیت کریمیه ایله من غیر استدلال عماله دعوت ایددر. بو علم، عند العلماء حجت اولوب اهل تصوف عندنده حجت اولور. الهام ایله اعلام بیننده اولان فرق، الهام لفظنک اعلام لفظندن اخس اولمیددر. چونکه اعلام، بعضاً طریق کسب ایله و بعضاً طریق تنبیه الله اولور.

کند و لفظ شریفی ایله اخبار بیورمشدر. قرآن کریم، حدیث قدسی اوزرینه مفضلدر. چونکه قرآن عظیم الشانک لفظ شریفی منزلدر.

(حدیث قوی)، اول بر حدیث شریفه اطلاق اولئورکه رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلری او حدیث شریفی قائل اولدقدن صکره کتاب اللمدن بر آیت کریمیه قرائت بیورمشلردر.

(حدیث ناسخ)، رسول محترم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرندن اخر عمر شریف رسالتپناهیلرنده شرفصادر اولان حدیث شریفدر.

(حدیث منسوخ)، سلطان انبیا علیه ازکی التحایا حضرتلرندن عمر شریف رسالتپناهیلری اولنده شرفصادر اولان حدیث شریفدر.

(حدیث عام)، جمیع خلق مراد اولئان حدیث شریفدر.

(حدیث خاص)، اول بر حدیث شریفدرکه خلقدن بر کیمه یه او حدیث شریف ایله حکم و قضا بیورلمشدر.

(حدیث حسن)، راویسی صدق و امانت ایله مشهور اولان حدیث شریفدر. بونوع حدیث شریفک راویسی صدق و امانت ایله مشهور ایدده حفظ و اتقاندن رجال صحیح درجه سنه بالغ و واصل اولماشدر. ایکی اسناد ایله روایت اولئان حدیث شریفه «حدیث حسن صحیح» تعبیر اولئور.

(حدیث مقطوع)، تابعین کرام اوزرینه موقوف اوله رق تابعین کرامک اقوال و افعالی بیاننده واقع اولان حدیث شریفدر.

(حدیث شاذ)، اسناد واحده مقارن و ملابس اولان حدیثدرکه او حدیثه بر شیخ شهادت ایددر. او شیخ ثقاتدن ایسه توقف اولئوب انکله احتجاج اولئور اکر ثقاتدن دکل ایسه متروک اولور.

(حدیث غریب)، بعضاً راوینک روایتی ایله تفرد ایلدیکی حدیث شریفدن اولورکه ناقللرینک کافه سی صحابه کرامدن اولدقلری جهته بومثللو حدیث شریف، تفرد راوی ایله معاً صحیح اولور بعضاً دخی راوینک اصحابنه ثقاتدن بر ذاتک مخالفتی ایله اولان حدیث شریفدن اولور.

(حدیث ضعیف)، «حدیث حسن» دن مرتبهٔ دون در. بعض علمای کرام حضرتانک بیانہ کورہ حدیث ضعیف، حدیث صحیح ایله حدیث حسن صفتلرینی جامع اولیان حدیث شریف در. «حدیث ضعیف» ک ضعیفی، بعضاً عدم عدالت و یا خود سوء حفظ و یا خود عقائد آتہمت کبی رواتک ضعفندن اولور و بعضاً ارسال و انقطاع و تدلیس [۱] کبی علل اخرا دن اولور. بومثللو حدیث شریف، فضائل و مناقبده بالاتفاق حجت و برهان در. علمای کرام حضرتانک «حدیث ضعیف ایله احکام اثبات اولنمز چونکہ احکام اجتہادیہنک اثباتندہ مجتہد اولان ذات عالیقدرک حدیث ضعیفہ تمسک ایتسی و مجتہدک حدیث ضعیفی، مذہبہ مبنا و بر مسئلہده اجتہادینہ مناط ایتسی جائز دکلددر» قوی باب فضائلده وارد اولان حدیث ضعیف ایله عملاک استجابانہ منافی اولہ میہ جنی علمای کرام حضراتی جانبندن بیان بیورلمشدر.

(حدیث محکم)، تأویله محتاج اولیان حدیث شریف در.

(حدیث متشابہ)، تأویله محتاج اولان حدیث شریف در.

(حدیث منفصل)، «تابع» قبل الوصول رواتک بردن زیادہ سی ساقط اولان حدیث

شریف در.

[۱] تدلیس، تفعیل و زنندہ بایع حیلہ ایدوب حین بیعدہ متاعنک عیبینی مشتریدن کتم اتمک معناسہ در. فن حدیثہ تدلیس لفظی بوندن مأخوذ درکہ محدث، روایت ایلدیکی حدیثی مثلاً شیخنک شیخنہ اسناد ایدوب کندو شیخنک اسمنی طی ایدر کویا اندن بلا واسطہ روایت ایدر. مع هذا شیخ منہجوری کورمالمش و یا خود کورمش اولسہ دخی اندن اخذ حدیث ایلایوب اندن متأخر اولاندن و یا خود اندن تلقی ایدن شیخندن اخذ ایشدر و بو اسناد اوزرہ ثقافتن برجماعت، حدیث شریف روایت ایشدر. بعض علمای کرام حضراتی جانبندن ذکر و بیان بیورلدینی اوزرہ اصول حدیثہ «تدلیس» و «ارسال خفی» بیلارندہ کی فرقلر دقیق در. زیرا «ارسال خفی» صورتندہ دخی لقیان [*] محتمل اولان صیفہ ایله روایت اتمک معتبردر لکن عندالخذاق عدم لقیانلری و راوی ایله محدث بینندہ واسطہ بولندینی ثابت در و تدلیس، لقیان معروف اولان روایت مخصوص در و مرسل خفی، معاصرندن روایت ایدندن روایتہ مخصوص درکہ ایکسندہده اول واسطہ ساقط اولمیدر. خلاصہ «تدلیس» ده مجرد معاصرت کافی دکلددر بلکه لقیان محتمل اولمیدر لکن «ارسال خفی» ده معاصرت کفایت ایدر و لقیان معتبر اولان صیفہ مثلاً «حدثنا واخبرنا» دیمیوب «قال» و «عن» کلمہ لری ایله ایراد اتمکدر. «جزری» مرحوم «تدلیس» ی ایکی قسمہ تقسیم بیورمشدر. بر قسمی «تدلیس الاسناد» و دیگر قسمی دخی «تدلیس الشیوخ» در. (تدلیس الاسناد) وجہ مذکور اوزرہ لقیان محتمل اولاندن بالذات مسموع اولیان حدیثی سماعنی موهم اولان تعبیرات مذکورہ ایله روایت اتمکدر. (تدلیس الشیوخ) اخذ و سماع ایلدیکی شیخنک اسمنی ستر ایدوب معروف اولیان اسم و وصف ایله تسمیہ اتمکدر. اشبو ایکی صورت دخی کذبندن میرا و معرادر.

[*] لقیان، کورمک، کورشمک، و برشی برشیئہ تصادف اتمک معناسہ در.

(حدیث مستفیض)، ناقللری اوچدن زیادہ اولان حدیث شریف در.

(حدیث مضطرب)، اول حدیث درکہ راویسی روایتندہ اختلاف واضطراب اوزرہ اولہ رق بردفعہ بر صورتله و دیگر دفعہ دخی صورت آخرله روایت ایدر و روایتلریکدیگرینہ مباین و مخالف اولور.

(حدیث مردود)، ظاہری برکلام اولوب معناسی اولمدینی کبی صورت روایتی دخی غیر کافی در.

(حدیث مفتری)، «ابو مسیلہ» قوی در.

(حدیث موضوع)، رسول محترم صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم حضرتلرندن نقل ایله امر باطلی ایہام ایدن و دلیل عقلیہ معارضہ ایتسیلہ قابل تأویل اولیان خبرلرک کافہ سندن عبارتدرکہ العیاذ باللہ رسول اکرم علیہ الصلوٰۃ والسلام حضرتلرینہ افترا دن عبارت اولوب بومثللو خبرلرہ «خبر موضوع» تسمیہ اولنور. بومثللو خبرلرک سبب وضعی، یا راوینک مرویدہ طول عہد ایله نسیان ایدوب غیر مروی بی مروی ظن ایله ذکر ایتمسندن عبارتدر. یا خود نبی محترم صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم حضرتلرینہ افترا دن عبارت اولور نتہکیم زنادقہ طائفہ سی شریعت شریفہ محمدیہ علیہ الصلوٰۃ والسلامدن عقلایی تنقیر ایچون معقولہ مخالف اون درت بیک قدر خبر وضع ایشدر در. یا خود سبب وضع، غلط راویدن عبارتدرکہ بو غلط، برکلمہنک نطقی مراد اولندقدہ لسانہ اوکلمہدن غیر کلمہنک نطقی سبقت اتمک صورتی ایله اولور. یا خود وضعک سببی ذکر اولنان صورتلرک غیر اولور نتہکیم «کرامیہ» طائفہ سی طاعت و عبادتہ ترغیب و معصیتدن ترہیب ایچون بر طاقم خبرلر وضع ایتمشلر درکہ طائفہ مذکورہنک شو وضع ایتدیکی خبرلر افترایہ راجع اولور.

(حدیث المتعبد بلفظہ) تسمیہ اولنان بر قسم احادیث شریفہ دخی «اذان شریف» و «تشہد» و «تکبیر» و «تسلیم» کبی احادیث شریفہ در.

احادیث شریفہ بی نقل بالمعنی یعنی لفظ آخر ایله بیان اتمک صورتنک جوازی بعض شروطک تقیدی ایله علمای کرام حضراتی جانبندن بیان بیورلمش و «قاضی عیاض» علیہ رحمۃ الفیاض حضرتلری دخی خطا و وقوعنک امکان و احتمالی سببی ایله نقل بالمعنی صورتی تجویز بیورمالمشدر.

علم حدیث شریف، اصول فروضدن اولسیله اصحاب کزین و تابعین سعادت قرین وائمه دین رضوان الله تعالی علیهم اجمعین حضراتی طرفلرندن خلفاً بعد سلف احادیث شریفه نك ضبط و حفظه و اعلاى شان و شرفه صرف لطف و عنایت بیورلمشدر.

صدر اولده سلف صالحینك اعتماد و اعتنالی احادیث شریفه نك قلوبده حفظی جهته انحصار ایلدیکی جهته علم حدیث شریف، کتابه ضبط اولتیوب کتاب الله یعنی قرآن کریم کبی قلباً ضبط و حفظ اولنور ایدی.

وقنا که اهل اسلام، اطراف عالمه منتشر و بلاد اسلامیة متسع و صحابه کرام حضراتی اقطار عالمه متفرق و اعظم صحابه کرام رضی عنهم رب الانام حضراتی دخی عازم کلشنسرای جنان اوله رق احادیث شریفه نك ضبط و حفظی دوچار قلت اولدقده علمای کرام حضراتی جانبندن حس اولنان لزوم و احتیاجه مبنی احادیث شریفه نك تدویننه و کتابه تقیید و ضبطه بذل لطف و عنایت بیورلمشدر.

بر روایت کوره علم حدیث شریفه تصنیف کتاب ایدن ذوات کرام حضراتنك اولی «عبد الملك بن جریج» حضرتلری در. بعض روایت کوره «مالك بن انس» حضرتلری مؤلف اول اولوب مشارالیه حضرتلری «موطاء» اسمی ايله مسمی اولان کتابی تألیف بیورمشدر. دیگر بر روایت کوره دخی مؤلف اول «ربیع بن صبیحه» حضرتلری در. مشارالیه حضرتلرندن صکره احادیث شریفه نك جمع و تدوینی نعم المیشدر.

اعظم علمای کرامدن «صدر الشریعه» نك «تعديل العلوم» اسمی ايله مسمی اولان کتابنده و «ابن سبکی» نك «طبقات کبری» نامیه مشهر اولان اثرنده ذکر و بیان بیورلدینی اوزره مشایخ ائمه حدیث، طول اعمار ايله و فلاسفه دخی قصر اعمار ايله مشهور در. بو حاله تجارب واقعه دخی شهادت ایدر. بو نعمت جلیله، احادیث شریفه نك جمله فضائل و خصائصندن در.

علمای کرام حضراتی طرفندن بیان بیورلدینی اوزره علم حدیث شریفه متعلق تألیف بیوریلان کتب شریفه لایعد و لایحصى اولوب لکن کتاب اللمهدن یعنی قرآن عظیم الشانندن صکره اصح کتب «صحیح بخاری» و صکره «صحیح مسلم» و صکره «کتاب موطأ» و صکره

«سنن ابی داود» و «سنن ترمذی» [۱] و «سنن نسائی» [۲] و «سنن ابن ماجه» و «سنن دارقطنی» [۳] و «مسند احمد» و «مسند ابن ابی شیهه» و «مسند بزار» و امثالی کتب احادیث شریفه اولادینی جمهور علما بیننده متفق علیه در.

{اعظم محدثین}

§ — محدثین کرام رضی عنهم رب الانام حضراتنك رئیس و پیشواسی «ابو عبد الله محمد بن اسماعیل بن ابراهیم بن المغیره الجعفی» [۴] البخاری رضی عنه الباری حضرتلری در. امام مشارالیه حضرتلری ضبط احادیث شریفه مقصدیه امصار عالمه رحلت و محدثین امصار ايله ملاقات ایدرک احادیث شریفه خراسان و عراق و حجاز و شام و مصرده ضبط و تحریر و «مکی بن ابراهیم البخی» و «عبد الله بن موسی العبسی» و «ابو عاصم الشیبانی» و «علی ابن المدینی» و «احمد بن حنبل» و «یحیی بن معین» و «عبد الله بن زبیر الحمیدی» و امثالی اعلام محدثین کرام وائمه عظام حضرتلرندن اخذ و تلقی بیورمشدر. امام مشارالیه حضرتلرندن دخی خلق کثیرك اخذ احادیث شریفه ایلدیکی مروی در. امام بخاری حضرتلرینك راویسی «ابو عبد الله محمد بن یوسف بن مطر بن صالح بن بشر القربری» حضرتلری، امام بخاری حضرتلرندن یتیمش بیک قدر ذوات کرامك بخاری شریف استماع ایلدیکنی و کندوسی دخی امام مشارالیه حضرتلرندن «فربر» ده [۵] احادیث شریفه اخذ و استماع ایتدیکنی و امام بخاری حضرتلرندن احادیث شریفه استماع ایدنلردن یالکر کندوسی قالمش اولدیغنی ذکر و بیان بیورمشدر. امام بخاری حضرتلرینك کتاب صحیحی الی یوز بیک (۶۰۰۰۰۰) احادیث شریفه دن تخریج و انتخاب و (۱۴) سنه مدت ظرفده اکمال تألیف ایلدیکی و هر بر حدیث شریفك صحتی تیقن ایتدکجه و هر بر حدیث شریفی کندوسی ايله

[۱] ترمذی، ترمذه منسوب دیمکدرکه «ترمذی» کله سنده کی یا حرفی، حرف نسبت در. ترمذ، تا حرفنك کسری و ذال معجمه ايله جیعون جوارنده و جانب شرقیسنده برمدینه مشهوره نك اسمی در. جیعون «بلخ» شهرنده کی نهرك اسمی در.

[۲] نسائی، نون حرفنك فتحی و سین مهمله نك تخفیفی ومد و همزه ايله «نسأ» شهرینه منسوب دیمکدرکه اخرنده کی یا حرفی، حرف نسبت در. «نسأ» خراسانده برشهرك اسمی در.

[۳] دارقطنی، دارقطنه منسوب دیمکدر. دارقطن بغدادده برحله نك اسمی در.

[۴] جعفی لفظی یمنده برقیله پدرینك اسمی در. اوده «جعفی ابن اسعد» در.

[۵] فربر، فا حرفنك فتحی و یا کسری جائز اوله رق و اولکی را حرفنك فتحی و ایکی را حرفنك یمنده کی بای موحده نك اسکافی ايله بخارا ایالتنده برقبه نك اسمی در.

جناب حق آره سنده حجت اتخاذ وبالاغتسال ایکی رکعت نماز قیله رق جناب حقندن استخاره [°]
ایلدیجه کتابنه بر حدیث شریف بیله درج ایلدیکی و یوز بیک (۱۰۰۰۰۰) حدیث صحیح
ایله ایکی یوز بیک (۲۰۰۰۰۰) حدیث غیر صحیح مشارالیه حضرتلرینک حفظ و از برنده
اولدینی علمای کرام حضراتی جانبندن ذکر و بیان بیولمشدر. رضی الله تعالی عنه. «صحیح
بخاری» نك احادیث مکرره ایله برابر یدی بیک ایکی یوز یتمش بش (۷۲۷۵) حدیث شریفی
جامع اولدینی و بر روایت کوره اسقاط مکررات ایله مجموع احادیث بخاری نك درت بیک
(۴۰۰۰) حدیث شریفدن عبارت بولندینی و بر روایتده احادیث شریفه بخاری یدی بیک
ایکی یوز (۷۲۰۰) حدیث شریفی مشتمل اولوب بو مقدارک میاننده اوچ بیک (۳۰۰۰)
حدیث شریف مکرر ذکر اولدینی کذلک علمای کرام حضراتی جانبندن ذکر
و بیان بیولمشدر. امام بخاری حضرتلری «مالك عن نافع عن ابن عمر» طریقك احادیث
شریفهده علی الاطلاق اصح الاسانید اولدینی و «ابو الزناد عن الاعرج عن ابی هريرة»
طریقك دخی اصح اسانید ابی هریره ایدوکنی ذکر و بیان بیورمشدر. رضی الله تعالی
عنهم اجمعین. امام بخاری رضی عنه الباری حضرتلری عباد صالحیندن زهد و ورع و تقوی
ایله متصف بر ذات نادر الوجود اولوب تاریخ هجرتك (۱۹۴) نجی سنه سنده زیور کهواره
وجود اولوب (۲۵۶) نجی سنه سنده عازم کلشنسرای جنان اولمشدر. مدت عمر شریفلری
(۶۱) سنه (۳۴۷) کوندن عبارتدر. مشارالیه حضرتلرینک فضائل و مناقب جلیله سی
کنجایش پذیر حوصله خامه عرض و بیان اولیوب کالاتنه کتاب شریفی برهان قاطع
اولدینی جمهور علما بیننده متفق علیه در. کتاب بخاری شریفك خصائص کثیره سی اولوب
خصائص مخصوصه سندن بریسی، ایام طاعونده برخانهده علی وجه اللائق قرائت اولدینی
حالدده خانه خلقك طاعون بلیه سندن جناب حقك دائره حفظ و اماننده اولمسیدر.

§ — ۲ ائمه حفاظدن واعلام محدثین کرامدن صاحب الصحیح «الامام ابو الحسن
مسلم بن الحجاج بن مسلم بن ورد بن کوشاد القشیری النیسابوری» حضرتلری «امام
بخاری» حضرتلرینی رتبه ولی و تعقیب ایتمشدر. امام مشارالیه حضرتلری بر روایتده
تاریخ هجرتك (۲۰۴) نجی سنه سنده و بر روایتده (۲۰۲) سنه سنده و بر روایت صحیحیه
کوره (۲۰۶) نجی سنه سنده نیسابور شهرنده زیور مهد وجود اولوب (۲۶۱) نجی سنه سنده
[°] استخاره، لغته خیر ایستک و لسانم زده بر مصلحتك انجامنه دلالت ایتک ایچون منامده
روایای صادق طلب ایتک معناسنده استعمال اولنور.

عازم کلشنسرای جنان اولمشدر. مشارالیه حضرتلری علم حدیث شریفده امام
بخاری حضرتلرندن صکره خراسانک امام هامی اولوب حجاز و عراق و شام و مصر
طرفلرینه رحلت ایدرک محدثین عظامدن «یحیی بن یحیی النیسابوری» و «قتیبه بن سعید»
و «اسحق بن راهویه» و «احمد بن حنبل» و «عبدالله بن مسleme القعنی» و امثالی ذوات
ستوده صفاتندن اخذ احادیث شریفه ایدوب دفعاتله بغدادی شرف قدوملری ایله تشریف
واوراده احادیث شریفه روایت بیورمش و «ابراهیم بن محمد بن سفیان» و «ترمذی»
و «ابن خزیمه» کبی بک چوق ذوات کرام رضی عنهم رب الانام حضراتی دخی مشارالیه
امام مسلم حضرتلرندن احادیث شریفه روایت بیورمشلردر. امام مشارالیه حضرتلرینک
کتاب شریفی «صحیح مسلم» اسمی ایله مشهوردر. بر روایت کوره کتاب شریف مذکورک
اوچ یوز بیک (۳۰۰۰۰۰) احادیث مسجوعه دن و دیگر بر روایت کوره یوز بیک (۱۰۰۰۰۰)
حدیث شریفدن انتخاباً تألیف اولدینی علمای کرام حضراتی جانبندن ذکر و بیان
بیورمشدر.

§ — ۳ اعلام محدثین کرامدن «ابو داود سلیمان بن الأشعث بن اسحق الازدی
السیستانی» حضرتلری «امام بخاری» و «امام مسلم» حضرتلرینی رتبه ولی و تعقیب ایتمشدر.
مشارالیه امام سجستانی حضرتلری خراسان و عراق و شام و امثالی بلاد و امصاره
رحلت و مشایخ احادیث ایله ملاقات و «مسلم بن ابراهیم» و «سلیمان بن حرب» و «عبدالله
بن مسleme القعنی» و «یحیی بن معین» و «احمد بن حنبل» و امثالی ائمه کرام و اعلام محدثین
حضراتندن احادیث شریفه اخذ ایله کتاب شریفی تألیف و تصنیف بیورمش و کتاب
شریف مذکور بش یوز بیک (۵۰۰۰۰۰) حدیث شریفدن منتخب درت بیک سکر یوز
(۴۸۰۰) حدیث شریفی جامع اولوب ائمه کرامدن «احمد بن حنبل» حضرتلری ایله سائر
اعلام محدثین و ذوات فضائل قرین حضراتی طرفلرندن مظهر استحسان و ستایش اولمشدر.
امام سجستانی علیه رحمة الباری حضرتلری تاریخ هجرتك (۲۰۲) نجی سنه سنده قدم نهاده
عالم وجود اولوب (۲۷۵) نجی سنه سنده بصرهده ارتحال دار نعیم بیورمشدر. مشارالیه
امام سجستانی حضرتلرندن ولد مکرملری «عبدالله» ایله «ابو عبدالرحمن النسائی» و «احمد
بن محمد الحلال» و امثالی ذوات کرام حضراتی اخذ احادیث شریفه بیورمشلردر. امام
سجستانی حضرتلرینک ولد مکرملری اکابر حفاظ احادیث شریفه دن بر ذات نادر الوجود
اولوب تاریخ هجرتك (۳۱۶) نجی سنه سنده ارتحال دار بقا بیورمشدر.

§ — ۴ اعلام حفاظ احادیث «ابو عیسی محمد بن عیسی الترمذی» حضرت تری دخی «ابو داود سجستانی» حضرت تری مرتبة ولی و تعقیب ایشدر. مشارالیه حضرت تری تاریخ هجرتك (۲۷۹) نجی سنه سنده ارتحال دارنعم بیورمشدر. بوذات فضائل سمات «قتیه» و «سفیان بن غیلان» و «محمد بن بشار» و «احمد بن منیع» و «محمد بن المثنی» و «سفیان بن وکیع» و «محمد بن اسماعیل البخاری» حضراتی کبی عظمای محدثین ایله ملاقات ایدرك احادیث شریفه بی مشارالیه هم حضراتندن اخذ ایش و «محمد بن احمد المجوبى المروزی» حضرت تری ایله امثالی پك چوق ذوات کرام حضراتنه دخی مأخذ احادیث شریفه اولمشدر. مشارالیه امام ترمذی حضرت تری نك علم حدیث شریفه متعلق تصانیف کثیره سی میاننده «سنن الترمذی» اسمی ایله مسمی اولان کتاب شریفی ذکر مذاهب و وجوه استدلال و تبیین انواع احادیث کبی معلومات و فواید کثیره بی حاوی اولمسیله فائده و ترتیباً کتب سائرهنك احسن واجلی اولدینی کبی مکرراتی دخی تصانیف سائرهنك مکرراتندن اقل ایدوکی علمای کرام حضراتی طرفندن ذکر و بیان بیورلمشدر. کتاب شریف مذکورك بعد التصنیف امام مشارالیه حضرت تری طرفندن حجاز و عراق و خراسان علمای کرامنه عرض اولنسی اوزرینه جمله طرفندن مظهر حسن قبول اولدینی مروی در.

§ — ۵ ائمه حفاظ و اکابر فقها «ابو عبدالرحمن احمد بن شعيب النسائي» حضرت تری «امام ترمذی» حضرت تری رتبة ولی و تعقیب ایدرك مشایخ کبار ایله ملاقات و اعلام محدثین کرامندن «قتیه بن سعید» و «محمد بن بشار» و «محمود بن غیلان» و «ابو داود سلیمان بن الأشعث» و امثالی ذوات کرام حضراتندن احادیث شریفه اخذ ایله «سنن نسائی» اسمی ایله مسمی اولان کتاب شریفی تألیف بیورمش و «ابو القاسم الطبرانی» و «ابو جعفر الطحاوی» و «ابو بکر احمد بن اسحق السنی الحافظ» و امثالی پك چوق ذوات کرام حضراتنه مأخذ احادیث شریفه اولمشدر. مشارالیه امام نسائی حضرت تری نك کرك ذات معالی سماتی و کرك کتاب مستطابی پك چوق ذوات کرام حضراتی جانبندن مظهر مدح و ستایش اولمشدر. امام مشارالیه حضرت تری شافعی المذهب اولوب تاریخ هجرتك (۳۰۳) نجی سنه سنده مکه مکرّمه ده ارتحال دارجنان بیورمشدر.

§ — ۶ اکابر علمای کرامندن «امام نووی» علیه رحمة الباری حضرت تری اصول کتب احادیث شریفه بی بالاده محرر اولدینی وجه اوزره «صحیح بخاری» و «صحیح مسلم»

و «سنن ابی داود» و «سنن ترمذی» و «سنن نسائی» اسماری ایله مسمی اولان بش عدد کتب شریفه دن عبارت اولوق اوزره ذکر و بیان بیورمشدر. لکن جمهور علمای کرام عندنده احادیث شریفه بی حاوی اولان کتب شریفه نك اصلری الی عدد کتاب مستطابندن عبارت اولوب «موطأ ابن مالك» دخی کتب احادیث شریفه نك اصولندن عدد و شمار اولنمشدر. ینه جمهور علمای کرام طرفندن «موطأ» کتاب شریفی رتبة «سنن ترمذی» دن صکره و «سنن نسائی» دن اول اولوق اوزره ذکر و بیان اولنمش ایسه ده حق اولان صورتك «موطأ» کتاب شریفك رتبة «صحیح مسلم» دن صکره اولسندن عبارت اولدینی بعض علمای کرام حضراتی طرفندن بیان بیورلمشدر. بعض علمای کرام حضراتی دخی «ابو عبدالله القزوينی محمد بن یزید بن ماجه» حضرت تری نك کتاب شریفی «کتاب موطأ» بدلنده عدد و اعتبار ایشدر. مشارالیه «ابن ماجه» حضرت تری اجله رجال احادیث اولان ذوات کرامندن احادیث شریفه بی اخذ ایش و برچوق اصحاب فضائله مأخذ احادیث شریفه اولمشدر. مشارالیه حضرت تری تاریخ هجرتك (۲۷۳) نجی سنه سنده (۶۴) یاشنده اولدقاری حالده ارتحال دارنعم بیورمشدر.

§ — ۷ اعظم محدثین کرامندن «الحافظ ابو الحسن رزین بن معاوية العبدري» حضرت تری دخی ائمه حدیث صنفه ادخال ایله السنه اهل حدیثه امام سابع اولوق اوزره ذکر اولنور. مشارالیه «امام رزین» حضرت تری «تجرید» اسمی ایله مسمی اولان کتاب شریفی تألیف ایدرك «صحاح» بیننی کتاب شریف مذکورده جمع ایشدر. اشبو کتاب شریف، کتب سته بی جامع اولدیغندن اهل حدیث طرفندن کتب سته صنفه ضم و الحاق بیورلمشدر. مشارالیه امام رزین حضرت تری تاریخ هجرتك (۵۲۰) نجی سنه سنندن صکره ارتحال دارجنان ایشدر.

§ — ۸ محدثین کرامندن «ابو عبدالله محمد بن ابی نصر فتوح بن عبدالله الاندلسی الحمیدی» حضرت تری دخی لسان اهل حدیثه امام ثامن اولوق اوزره ذکر اولنور. مشارالیه امام حمیدی حضرت تری «کتاب الجمع بین صحیحی البخاری و المسلم» اسمی ایله مسمی اولان کتاب مستطابی تألیف بیورمشدر. مشارالیه حضرت تری امام مشهور و عالم معروف اولوب مکه مکرّمه و مصر و شام و بغدادده اصحاب احادیث ایله ملاقات ایدرك احادیث شریفه اخذ ایش و اندلس تاریخی دخی تألیف و تصنیف بیورمش و هجرتك (۴۲۰) تاریخندن اول

زیور مهد وجود اولوب (۴۸۸) نجی سنه سنده بغدادده عازم روضه جنان اولمشدر .

§ — ۹ محدثین کرامدن «الامام ابو مسعود ابراهیم بن محمد بن عبید الدمشقی» حضرت تری دخی ائمه حدیث صنفه الحاق اولمشدر. مشارالیه حضرت تری «صحیح بخاری» ایله «صحیح مسلم» بیننی جمع ایتیش اولان ذوات کرامدن اولوب جمع وتالیف بیوردینی کتابی «جامع الدمشقی» دیمکله مشهور ومعروفدر.

§ — ۱۰ محدثین کرامدن امام برقانی دیمکله مشهور اولان «الامام ابوبکر احمد بن محمد الخوارزمی» حضرت تری دخی ائمه حدیث صنفه الحاق ایله عدد ائمه کرام «تلك عشرة كاملة» درجه سنه واصل اولمشدر. مشارالیه حضرت تری «صحیح بخاری» ایله «صحیح مسلم» بیننی جمع ایتیش اولان ذوات کرامدن اولوب تالیف بیوردینی کتابی «جامع البرقانی» دیمکله مشهوردر. مشارالیه امام برقانی حضرت تری کندوبلده سنده محدثین کرامدن «ابوالعباس بن حمدان النیسابوری» حضرت تری ایله سائر ذوات کرام حضراتندن وبعده «جرجان» طرفه عزیمتله محدثین کرام معالی اتسامدن «ابوبکر الاسماعیلی» علیه رحمة الباری حضرتلرندن احادیث شریفه اخذ ایتیش ومؤخرآ بغدادده عزیمتله اوراده توطن ایدرک احادیث شریفه نقل وروایتی ایله مشغول اولمش اولدینی وکندوسی ثقاتدن واصحاب زهد وورعدن اولوب اکابر کرامدن «الخطیب ابوبکر البغدادی» حضرت تری امام برقانی حضرتلرینی مدح وثنا بیوردینی صروده «شیوخ من میانشده امام برقانی حضرتلرندن اثبت بر ذات کورمدم مشارالیه حافظ قرآن وعارف فقه اولوب علوم عربیه دخی حافظ وکامل ایدی» کلامنی کویان اولدینی وعلم حدیث شریفده مشارالیه تصانیف کثیره اصحابندن بولندینی مروی در. مشارالیه امام برقانی حضرت تری تاریخ هجرتک (۳۳۶) نجی سنه سنده قدم نهاده عالم شهود اولوب تاریخ مذکورک (۴۲۰) نجی سنه سنده (۸۹) یاشلرنده اولدینی حالدده عازم کلشنسرای جنان اولمشدر.

بعدذا علمای کرام حضراتی طرفندن اعظم اهل حدیثدن حفاظ سبعة دخی ذکر و بیان بیورلمشدر.

§ — ۱۱ حفاظ سبعة دن بر ذات عالقدر «الحافظ الامام ابو الحسن علی بن عمر الدارقطنی» حضرت تری در. مشارالیه حضرت تری انواع فضائل وکالات ایله مشهور ونامدار اولوب بعض ذوات کرام حضراتی طرفندن «امیر المؤمنین فی الحدیث» کلامی ایله

مدح وثنا بیورلمشدر. مشارالیه حضرت تری تاریخ هجرتک (۳۰۵) و بر روایت کوره (۳۰۶) سنه لرنده قدم زن کهواره وجود اولوب (۳۸۵) سنه سنده بغدادده عازم کلزار جنان اولمشدر.

§ — ۱۲ حفاظ سبعة دن بر ذات عالقدر دخی «الحاکم ابو عبدالله النیسابوری» حضرت تری در. مشارالیه حضرت تری تاریخ هجرتک (۳۲۱) نجی سنه سنده شهر نیسابورده تولد ایدوب (۴۰۵) نجی سنه سنده (۸۴) یاشلرنده اولدقلری حالدده ارتحال داربقا بیورمشدر.

§ — ۱۳ حفاظ سبعة دن بر ذات عالقدر دخی «ابو محمد عبدالغنی بن سعید الازدی» حضرت تری در. مشارالیه حضرت تری حافظ مصر ایدی. تاریخ هجرتک (۳۳۲) نجی سنه سنده زیور کهواره وجود اولوب (۴۰۹) نجی سنه سنده ترک عالم فنا وارتحال داربقا بیورمشدر.

§ — ۱۴ حفاظ سبعة دن بر ذات فضائل سمات دخی «ابو نعیم احمد بن عبدالله الاصبهانی» حضرت تری در. مشارالیه حضرت تری ثقات مشایخ احادیثدن ایدی. تاریخ هجرتک (۳۳۴) نجی سنه سنده زیور مهد وجود اولوب (۴۳۰) نجی سنه سنده (۹۶) یاشلرنده اولدقلری حالدده اصفهانده عازم روضه جنان اولمشدر.

§ — ۱۵ حفاظ سبعة دن بر ذات ستوده صفات دخی «ابو عمرو بن عبدالبر النخوی» حضرت تری در. مشارالیه حضرت تری ثقات اهل احادیثدن ایدی. تاریخ هجرتک (۳۶۸) نجی سنه سنده قدم نهاده عالم وجود اولوب (۴۶۳) نجی سنه سنده «شاطبه» شهرنده ارتحال دارجنان بیورمشدر.

§ — ۱۶ حفاظ سبعة دن بر ذات معالی سمات دخی «ابوبکر احمد بن الحسین البیهقی» حضرت تری در. مشارالیه حضرت تری فضائل وکالاتده عصرینک فریدی و «الحاکم ابو عبدالله» حضرتلرینک کبار اصحابندن ایدی. تاریخ هجرتک (۳۸۴) نجی سنه سنده زیور عالم ناسوت اولوب (۴۵۸) نجی سنه سنده عازم کلشن لاهوت اولمشدر.

§ — ۱۷ حفاظ سبعة دن بر ذات حمیده صفات دخی «ابوبکر احمد بن علی الخطیب

البغدادی» حضرت تری در. مشارالیه حضرت تری. تاریخ هجرتك (۳۹۲) نجی سنه سنده
تشریف عالم شهود ایدوب (۴۶۳) نجی سنه سنده عازم کلزار جنان اولمشدر.

§ — ۱۸ شیخ الحراسان امام الأئمة «الفقيه الحافظ ابوبكر محمد بن اسحق بن خزيمة
النيسابوري» حضرت تری دخی اجله رجال احادیثدن اولوب هجرتك (۳۱۱) نجی سنه سنده
(۹۰) یاشنده اولدقلری حالده ارتحال داربقا بیورمشدر.

§ — ۱۹ صاحب المسند والتفسیر «الحافظ عثمان بن ابی شیبة العباسی» حضرت تری
دخی متحیزان رجال احادیثدن اولوب تاریخ هجرتك (۲۳۹) نجی سنه سنده ارتحال دارجنان
بیورمشدر.

§ — ۲۰ افخم رجال احادیثدن بر ذات ستوده صفات دخی صاحب مسند «الحافظ
ابو یعلی بن علی المثنی الموصلی» حضرت تری در. مشارالیه حضرت تری تاریخ هجرتك (۳۰۷) نجی
سنه سنده (۹۷) یاشنده اولدقلری حالده ارتحال دارنعم بیورمشدر.

§ — ۲۱ اعظم محدثین کرامدن بر ذات جلیل الصفات دخی عالم سمر قد و صاحب
مسند «الحافظ الامام ابو محمد عبدالله بن عبدالرحمن الدارمی» حضرت تری در. مشارالیه
حضرت تری تاریخ هجرتك (۲۵۵) نجی سنه سنده عازم کلشنسرای جنان اولمشدر.

§ — ۲۲ اکابر محدثین کرامدن بر ذات معالی سمات دخی «مسند کبیر» صاحب
«الحافظ ابو بکر احمد بن عمرو البصری البزار» حضرت تری در. مشارالیه حضرت تری تاریخ
هجرتك (۲۹۲) نجی سنه سنده «رملة» ده ارتحال داربقا بیورمشدر.

§ — ۲۳ ائمة اهل حدیثدن بر ذات عالقدر دخی «الحافظ ابو القاسم سلیمان
بن احمد الطبرانی» حضرت تری در. مشارالیه حضرت تری تاریخ هجرتك (۳۶۰) نجی سنه سنده
(۱۰۰) یاشنی ایکی آی متجاوز اولدقلری حالده ارتحال دارجنان بیورمشدر.

§ — ۲۴ محدثین کرامدن بر ذات ستوده صفات دخی «العلامة ابو سلیمان حد
بن محمد البستی» حضرت تری در. مشارالیه حضرت تری علوم و فضائلده عصرینك فریدی
وزمانك علامه و وحیدی ایدی مشارالیهك «معالم السنن» و «اعلام السنن» و «غریب الحدیث»
و امثالی تألیفات مشهوره سی وارد.

§ — ۲۵ محدثین کرامدن بر ذات عالقدر دخی واعظ بغداد «ابو الفرج عبدالرحمن

بن علی ابن الجوزی الحنبلی» حضرت تری در. مشارالیه حضرت تری تاریخ هجرتك (۵۱۰) نجی
سنه سنده قدم زن مهد وجود اولوب (۵۷۷) نجی سنه سنده ارتحال دارنعم بیورمشدر.
مشارالیه تصانیف مشهوره اصحابندن در.

§ — ۲۶ محدثین کرامدن بر ذات معالی سمات دخی «ابو زکریا یحیی بن شرف التووی»
حضرت تری در. مشارالیه حضرت تری عالم، فاضل، متورع، فقیه، محدث اولوب اهل
عصرینك امامی ایدی. تاریخ هجرتك (۶۷۶) نجی سنه سنده عازم کلشنسرای جنان اولمشدر.

§ — ۲۷ محدثین کرامدن بر ذات معالی سمات دخی «ابن اثیر» دیمکله مشهور
اولان «ابو السعادات المبارك ابن محمد الجزری» حضرت تری در. مشارالیه افاضل کرامدن
اولوب تاریخ هجرتك (۶۰۶) نجی سنه سنده ارتحال دارجنان بیورمشدر.

§ — ۲۸ محدثین کرامدن بر ذات عالقدر دخی «الامام ابو محمد الحسین بن مسعود
البغوی الفقیه الشافعی» حضرت تری در. مشارالیه تصانیف معتبره و مناقب سنیه اصحاب کرامندن
اولوب تاریخ هجرتك (۵۱۶) نجی سنه سنده عازم کلزار جنان اولمشدر.

§ — ۲۹ محدثین کرامدن بر ذات ستوده صفات دخی «الامام الشیخ تقی الدین
عثمان بن عبدالرحمن بن موسی بن ابی نصر الکردی الشهر زوری الشیخ العلامة ابن الصلاح»
حضرت تری در. مشارالیه حضرت تری ائمة مسلمیندن و مناقب جلیله اصحابندن اولوب تاریخ
هجرتك (۵۷۷) نجی سنه سنده قدم نهاده مهد وجود اولوب (۶۴۳) نجی سنه سنده ارتحال
کلشنسرای جنان بیورمشدر.

§ — ۳۰ محدثین کرامدن بر ذات عالقدر دخی «الحسن بن محمد بن الحسن
بن حیدر بن علی العدوی العمری الامام رضی الدین ابو الفضائل الصاغانی» [۱] حضرت تری در.
مشارالیه حضرت تری علوم و کمالنده مناقب جلیله اصحابندن اولوب تألیفات کثیره ایله مشهور انام
برامام هام در. مشارالیه حضرت تری تاریخ هجرتك (۶۵۰) نجی سنه سنده ارتحال داربقا
بیورمشدر.

[۱] صاغانی، صاد مهملة نك فتحه حرکه سی وغین معجمة نك تحفیفی والف ایله «صغانیان» منسوب
دیمکدر، الفسز اوله رق (صغانی) یازماق دخی جائزدر.
صغانیان، ماوراء النهرده بر بیوک ولایتك اسمی در، (صغانیان)، (چغانیان) لفظندن معربدر.

بعضاً راوی خبری یلترسده معنای خبری بیلور و بلکه اکثر وقتده راوی خبری یلکه محتاج اولمز. كذلك انسان، صلاته تعلق ایدن حدیث شریفی یلک مراد ایلدکده اوحدیث شریفی باب صلاتدن تحری ایدوب بولور و او حالده باب صلاتده ذکر و ایراد اولنان حدیث شریفه نظر ایدن کیسه اوحدیث شریفک صلاته دلالتنی آسان صورتده بیلور.

بعض محدثین کرام حضراتی دخی احادیث نبویهک الفاظ لغویه و معانی مشکلهسک حائنه و بیان اعرابه صرف عنایت بیوروب احکامک ذکرینه تعرض بیورممشدر. بومسلکی، «ابو عبید القاسم بن السلام» و «ابو محمد عبدالله بن مسلم بن قتیبه» حضراتی ایله دیگر بعض ذوات کرام حضراتی اختیار بیورممشدر. بعض محدثین کرام حضراتی دخی اشبو مسلکه احکامک ذکرینی و آرای فقهای ضم و اضافه بیورممشدر. ذکر اولنان مسلکه احکامک ذکرینی و آرای فقهای ضم و اضافه ایدن، «ابو سلیمان احمد بن محمد الخطابی» ایله امثالی ذوات کرام حضراتی در.

بعض محدثین کرام حضراتی جانبندن دخی احادیث شریفه دن بالکر نوع غریب ایله کلمات غریبهک ذکر و استخراجنه و ترتیب و تدوینه و شرح و بیاننه صرف عنایت بیورممشدر. بوصورتی اختیار ایتش اولان «ابو عبید احمد بن محمد الهروی و امثالی ذوات کرام در.

«ابو محمد الحسین بن مسعود البغوی» و امثالی محدثین کرام حضراتی دخی ترغیب و ترهیبی متضمن اولان احادیث شریفه ایله احکام شرعیه غیر جامعیهی تضمن ایدن احادیث شریفهی جمع و تدوین بیورممشدر.

اکثر اهل حدیث دخی سلف صالحینک کتابلرینی ترتیب و تهذیب و اختصار ایتک و کتب احادیث شریفه دن استنباط احکام و احادیث شریفه غریبهی شرح ایتک و امثالی خدمت احادیث شریفه صرف نقود همت بیورممشدر.

متأخرین اهل حدیثدن «ابو بکر احمد بن محمد الرمانی و «ابو مسعود ابراهیم بن محمد بن عبید الدمشقی» و «ابو عبدالله محمد الحمیدی» کبی ذوات ستوده صفات حضراتی مسانید اوزرینه ترتیبات حسنه وضع و اجرا بیورممشدر.

اهل حدیثدن «ابو الحسن بن معاویه العبدری» حضرتلری تألیف بیوردیفی کتاب مستطابنده «صحیح بخاری» و «صحیح مسلم» و «موطأ مالک» و «جامع الترمذی» و «سنن ابی داود»

و «سن نسائی» استملری ایله مشهور اولوب علم حدیث شریفه ام الکتب اعتبار اولنان کتب ستهی جمع و تحریر و ابواب اوزرینه ترتیب و تسطیر بیورممشدر. «کتاب رزین» کتب سته شریفهی حاوی اولدیفندن کتب احادیث شریفهک حجماً اکبری و انفعلاً اعمی در. کتب سته شریفه، کتب احادیث شریفهک اشهری اولوب علمای کرام حضراتی کتب ستهک حاوی اولدیفی احادیث شریفهی اخذ و قبول ایلش اولدقلری کبی فقهای عظام حضراتی دخی کتب ستهک احادیث شریفه سندن استدلال احکام بیورممشدر.

«الامام ابو السعادات المبارك بن محمد بن الاثیر الجزری» حضرتلری «جامع الاصول» اسمی ایله مسمی اولان کتاب مستطابی تألیف ایدوب «کتاب رزین ایله اصول سته» یینی ذکر اولنان کتابده جمع و ترتیب بیورممشدر.

«الحافظ جلال الدین عبد الرحمن بن ابی بکر السيوطی» حضرتلری «جامع الجوامع» اسمی ایله مسمی اولان کتابی تألیف ایله کتاب مذکورده کتب سته ایله مسانید عشره یینی جمع ایلشدر. کتاب مذکور، من جهة المتون «جامع الاصول» کتابندن اکثر و اعظم در. متأخرین اهل حدیث، احادیث شریفه دن اسانیدی حذف ایله «خبر» ده صحابیدن حدیث روایت ایدن و «اثر» ده دخی صحابیدن روایت ایدن ذواتک ذکر ایله و مخرجه رمز ایله اکتفا بیورممشدر. چونکه اسانیدک ذکرندن غرض، حدیث شریفک اثبات و تصحیحندن عبارت اولوب بومقصد ایسه علمای متقدمینه متعلق وظائف جمله سندن اولدیفی و علمای متقدمین حضراتی دخی بو وظیفهی اجرا و اکمال بیورمش اولدقلری جهته علمای متأخرین حضراتی تألیف بیوردقلری کتابلرنده اسانید ذکرینه حاجت کورممشدر.

صحابه کزین و تابعین سعادت قرین رضوان الله تعالی علیهم اجمعین حضراتی عصرلرنده احادیث شریفه نقل و روایت ایدن ذوات کرامک احوالی بلاد و امصارده مشهور و معروف ایدی. احادیث شریفه نقل و روایت ایدن ذوات کرامک بعضیسی بصره و کوفه ده و بعضیسی شام و مصرده آرامساز عز و اقبال ایدی. اسانیدده اهل حجازک طریق، طرق سائرده دن اعلی و صحته غایت متین در. چونکه اهل حجاز محدثین کرامی، شروط نقله زیاده سیله صرف عنایت بیورممشدر. طیب الله تراهم و جعل الجنة مثواهم.

{ علم حدیث شریفه متعلق قاعده مهمه }

اهل حدیث اصطلاحنده [صحیح] لفظی، مطلق ذکر اولنور ایسه اندن مراد، «جامع صحیح بخاری» در.

[صحیحین] لفظی ذکر اولنور ایسه اندن مراد، «صحیح بخاری» و «صحیح مسلم» در. [صحاح] لفظی ذکر اولنور ایسه اندن مراد، «صحاح سته» یعنی کتب سته مشهوره در. بونلردن غیرسی، مقید اوله رق ذکر اولنوب علی الاطلاق ذکر اولنور. «صحیح ابن خزیمه» و «صحیح ابن حبان» و «صحیح ابی عوانه» و «صحیح مستدرک الحاکم» کبی.

[سنن] لفظی، مطلق ذکر اولنور ایسه اندن مراد «سنن ابی داود» و «سنن ترمذی» و «سنن نسائی» و «سنن ابن ماجه القزوینی» در. بونلردن ماعدا سنن، مقید اوله رق ذکر اولنور. «سنن دارقطنی» «سنن کبیر بیهقی» مثللو.

[مسانید] لفظی مطلق اوله رق ذکر اولنور ایسه اندن مراد، «مسند احمد بن حنبل» و «مسند ابی یعلی الموصلی» و «مسند الدارمی» و «مسند البزار» کبی.

[معاجم] لفظی مطلق اوله رق ذکر اولنور ایسه اندن مراد، «امام طبرانی» نک «معجم کبیر» و «معجم اوسط» و «معجم صغیر» کتابلری در.

علمای کرام حضراتی طرفندن اصحاب کتب سته ایچون حروف ایله رمز و علامت وضع اولنمشدر.

«امام بخاری» حضرتلرینه مخصوص اولان علامت (خ) حرفی در.

«امام مسلم» حضرتلرینه مخصوص اولان علامت (م) حرفی در.

«امام ابن مالک» حضرتلرینه مخصوص اولان علامت (ط) حرفی در.

«امام ترمذی» حضرتلرینه مخصوص اولان علامت (ت) حرفی در.

«امام ابی داود السجستانی» حضرتلرینه مخصوص اولان علامت (د) حرفی در.

«امام نسائی» حضرتلرینه مخصوص اولان علامت (س) حرفی در.

سائر اصحاب مسانید ایچون افراد و ترکیب ایله وضع علامت بیورلمشدر.

{ علم ناسخ الحدیث و منسوخه }

علم مذکور علم حدیث شریفک جمله فروغندن اولوب احادیث شریفه نک ناسخ و منسوخندن باحث در.

معلوم اولدینی اوزره ایکی خبر نفی و اثبات ایله متعارض و بحسب الظاهر متناقض اولوب بینلرینی بعض تأویل ایله جمع و تلفیق ایتک متعذر و او ایکی خبردن بریسنک تقدیمی متحقق اولدقده متأخر اولان خبرک ناسخ اولدینی تعین ایدر.

احادیث نبویه انواعندن اشبو ناسخ و منسوخ قسمک اهم و اصعب اولدینی وضبط و احاطه سی مشکل ایدوکی علمای کرام حضراتی جانبندن ذکر و بیان بیورلمشدر. امام شافعی علیه رحمة الباری حضرتلرینک احادیث ناسخه و منسوخه سی ضبط و احاطه امرنده راسخ القدم و سباق الغایات اولدقلمری مروی در. علمای کرام حضراتی جانبندن اشبو علمک تدوین و تصنیفه صرف غایت بیورلمشدر.

— ❦ —

{ علم اسباب ورود الاحادیث و ازمنته و امکنته }

علم مذکور، علم حدیث شریفک جمله فروغندن اولوب احادیث شریفه نک اسباب ورودندن و ازمنه و امکنته سندن باحث در.

علمای کرام حضراتی جانبندن بو علمه متعلق کتابلر تألیف بیورلمشدر.

— ❦ —

{ علم تأویل اقوال النبی علیه الصلوة والسلام }

علم مذکور، علم حدیث شریفک جمله فروغندن اولوب تأویل اقوال نبی علیه الصلوة والسلامندن باحث در.

اجله علمای کرامدن «شمس الدین الفناری» حضرتلری طرفندن علم مذکوره متعلق تألیف بیوریلان رساله ده احادیث شریفه متعلق ایراد اولنان تأویلاتک شرعشریفه موافق اولدینی و «صدرالدین قونوی» حضرتلرینک احادیث شریفه شرحده ایراد ایلدیکی

تاویلاتدن بعضیسنک مرجعی کشف و شهود اولوب ظاهر شرعشریفه موافق اولدینی علمای کرام حضراتی جانبندن ذکر و بیان بیورلمشدر.

— ❦ —

{ علم غریب الحدیث }

علم مذکور، علم حدیث شریفک جمله فروغنددر.

اکابر کرامدن «ابوسلیمان محمد الخطابی» حضرتلری طرفندن بیان بیورلدینی اوزره وطنندن واهل و عیالندن دور وبعید اولان کیمسه یه بین الناس غریب اطلاق اولدینی کبی الفاظی فهمه بعید اولان کلامه دخی «غریب» اطلاق اولتور.

کلامده غرابت، ایکی صورته اولور.

(وجه اول) معناسی فهم وادراکه بعید اولان کلامدر.

(وجه ثانی) قبائل عربک لغات مختلفه سی درکه رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلری اثر معجزه شریفه لری اولق اوزره قبائل مختلفه عربدن هر برقبیله نک فهم وادراک ایده بیله جکلری کلمات ایله هر قبیله جماعتنه خطاب بیوررلر ایدی.

اصحاب کرام رضوان الله تعالی علیهم اجمعین حضراتی دخی رسول محترم علیه الصلوة الاتم حضرتلرینک اوصورتله شرف واقع اولان خطاب مستطابلرینک اکثر معنایینی فهم وادراک ایدرلر وفهم وادراک ایده مدکلری معنایی خواجه کائنات علیه ازکی التحیات حضرتلرندن تعلم بیوررلر ایدی.

تابعین سعادت قرین حضراتنک عصرنده دخی احادیث شریفه نک غرابی معلوم ایدی. مؤخرآ بلاد اسلامیه نک توسع ایتسی وقوم عربک قوم آخرله اختلاط ایلسی حسبیه لسانک وضع اصلینسه خلل طریان ایتک اماره لری ظاهر اوله رق علمای کرام حضراتی طرفندن محافظه سنت نبویه مقصد خیر خواهانه سیله احادیث شریفه نک غرابی جمع وتدوین بیورلمشدر.

علم مذکورده تألیف کتاب ایدنلرک اولی «ابوعبیده معمر بن المثنی التیمی البصری» حضرتلری اولدینی مروی در. مشارالیه حضرتلری غریب الحدیث فننده برکتاب مستطاب تألیف بیورمش اولدینی کبی غریب القرآن فننده دخی برکتاب تألیف بیورمش وهجرت نبویه نک (۱۰) نجی سنه سنده ارتحال دار نعیم ایلشدر. رضی الله تعالی عنه

— ❦ —

{ علم شرح الحدیث }

علم مذکور، علم حدیث شریفک جمله فروغندن اولوب قواعد عربیه و اصول شرعیه اوزره بقدر الطاقة البشریه احادیث شریفه نک شرح و بیانندن باحث در.

علمای کرام و فضلاهی معالی اتسام حضراتی جانبندن کتب احادیث شریفه شروح کثیره تألیف بیورلمشدر.

شروح شریفه نک اشهری شروح «صحیح بخاری» ایله شروح «صحیح مسلم» در.

— ❦ —

{ اربعینیات فی الحدیث }

رسول محترم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرندن روایات متنوعه ایله مروی اولان اشبو «من حفظ علی امتی اربعین حدیثاً فی امر دینها بعثه الله تعالی یوم القیامة فی زمرة الفقهاء والعلماء» حدیث شریفندن حصه دار فیض و شرف اولق نیت خیریه سیله محدثین کرام و علمای ذوی الاحترام حضراتی جانبندن احادیث نبویه دن اربعینیات جمع وتدویننه صرف عنایت بیورلمش واولبابده پک چوق کتب شریفه تألیف اولمشدر.

اربعینیات جمع وترتیننده مقاصد علما مختلف اولوب علمای کرام حضراتندن بعضیسی علم توحیده و بعض علمای کرام حضراتی دخی احکامه و بعضیسی عباداته و بعض علمای کرام حضراتی دخی مواعظه متعلق قرقر عدد احادیث شریفه جمع و تحریر بیورمشدر در.

رحمة الله تعالی علیهم اجمعین

— ❦ —

{ علم الآثار }

علم مذکور، علمای راسخین یعنی اصحاب و تابعین و سلف صالحین رضوان الله تعالی علیهم اجمعین حضراتنک امر دین و امر دنیا یه متعلق اقوال و افعال شریفه و مرضیه سندن باحث در.

(مبادی) علم مذکورک مبادیسی ثقائدن مسجوع اولان ائاردن عبارتدر.

(غرض) علم مذکورک غرض، ذوات کرام حضراتنک امر دین و امر دنیایه متعلق اقوال و افعاله اقتدا و تطبیق حال و حرکت ایتکه اعتنا ایله نائل درجات عالیه اولق اوزره امور مذکوره یه کسب و قوف ایتکدر.

علم مذکور بیاننده «کتاب سیر الصحابه و التابعین و الزهاد» تألیف بیورلمش اولدینی کبی «امام یافعی» حضرتلری دخی «کتاب روض الراحین» اسمی ایله مسمی اولان کتاب لطیفی تصنیف بیورمشدر. بو کتابلردن بشقه ده سائر کتاب و اثر لر حد و حسابدن بیروندر.

— ❦ —

{ علم الثقات والضعفا } { من رواة الحديث }

علم مذکور، علم اسما و رجالک نوع اجل و اعظمی واحادیث شریفه نک صحت و ضعفه معرفت ووقوفک مراقاتی اولوب امور دینیته صورت احتیاطی و مواقع غلط و خطایی تمیز و تعریف ایدر.

— ❦ —

{ علم صلوات الحاجات }

علم مذکور، احادیث شریفه و وارد اولان صلوات حاجات بیاننده در.

صلوات حاجاتک اشهری «صلوة الضحی» و «صلوة التهجید» و «صلوة التسبیح» و بونلردن غیری نوافل صلوات در.

الشیخ فخرالدین رومی حضرتلری «کتاب دعوات اللیل والنهار» اثرنده صلوات حاجاتی جمع و تحریر بیورمشدر.

— ❦ —

{ علم احوال رواة الاحادیث }

علم مذکور، احادیث شریفه راویلرینک ارتحاللری ایله قبائل و اوطانندن و سائر احوالنندن باحثدر.

علم مذکور، من وجه علم تاریخک و من وجه علم حدیث شریفک جمله فروغندن اولوب علمای کرام حضراتی جانبندن علم مذکوره متعلق کتب کثیره تألیف و تصنیف بیورلمشدر.

— ❦ —

{ علم طب النبی علیه الصلوة والسلام }

علم مذکور، علم حدیث شریفک جمله فروغندن اولوب مرضانک طلبلری اوزرینه شرف صادر اولان احادیث شریفه نبویه دن باحثدر.

علم شریف مذکورک تدویننه علمای کرام حضراتی جانبندن اعتنا بیورلمشدر. اولبابده تصنیف بیوریلان کتب شریفه نک اشهری «ابن طرخان» ک وافضلی «امام مستغفری» نک جمع و تحریر بیوردقلری کتابلردر. بو ایکی کتاب مستطاب بین العلما و الطلاب مشهور و معروف در.

علم شریف مذکورک منفعتی، غایتی، غرضی غیر خفی در.

— ❦ —

{ علم تلفیق الحديث }

[۱]

علم مذکور، علم حدیث شریفک جمله فروغندن اولوب بعض احادیث نبویه یننده اولان تنافینک صورت توفیقندن باحثدر.

— ❦ —

[۱] تلفیق، «لفق» لفظندن مأخوذدر. (لفق) لام حرفنک قحی و فا حرفنک سکونی ایله بر پارچه ثوبی بر پارچه ثوبه یناشدربروب دیکمک و مطلوب اولان نسنه به یتشلیوب خائب و ناامید اولق معناسنه در. تلفیق دخی کذلک لفته بر پارچه ثوبی دیکر بر پارچه ثوب اوزرینه ضم و ربط ایلک معناسنه اولوب لفق لفظندن مبالغه بی مفیددر. مسائلده تلفیق، مسائلی جمع و تحریر و یکدیگرینه ضم و الحاق و قید و ربط ایتکدن عبارتدر.

{ علم رموز اقوال النبی و اشاراته }

[۱]

علم مذکور، علم حدیث شریفك جمله فروغندن اولوب رسول محترم صلى الله تعالى عليه وسلم حضرتلرینك رموز اقوال شریفه سندن باحث در .
علم مذکور، علمای کرام حضراتی جانبندن تصنیف و تدوین بیورلمشدر .

{ علم الزهد و الورع }

علم مذکور، حرامدن اجتناب و تحرّز ایتك و وقوع شبهات خوفی ایله رزق حلّالده صاحب تدقیق اولق و حطام [۲] دنیادن اعراض ایتك کیفیتلرندن باحث در .
بعض قوله کوره «زهد»، حرامدن خوفاً شبهاتی ترك ایتكدر . «ورع»، وقوع شبهاتدن خوفاً حلّالی ترك ایتكدر .

«امام غزالی» قدس سره العالی حضرتلرینك تألیف بیوردینی کتابلر و سیمّا امام مشارالیهك «احیاء علوم» کتابی علم زهد و ورع بیاننده کتب وافیهدن اولدینی و علم مذکور، علم حدیث شریفك نتیجه و ثمره سی اولق حسبیه علم حدیث شریفك جمله فروغندن ایدوکی علمای کرام حضراتی جانبندن ذکر و بیان بیورلمشدر .

{ علم المغازی [۳] }

علم مذکورك، علم تاریخ فروغندن عد و شمار اولشمی ممکن اولوب لكن ثبوتی، احادیث و آثار ایله حاصل اولدینی جهتله علم حدیث شریفك جمله فروغندن عد و اعتبار اولدینی و علم مغازی به متعلق کتب کثیره تألیف بیورلدینی و کتب مؤلفهك اجل و افضل «عبدالله بن هشام» تألیفی ایله «مغازی ابن اسحق» اولدینی علمای کرام حضراتی جانبندن ذکر و بیان بیورلمشدر .

[۱] رموز، «رمز» ك جمعی در . (رمز) غمز و زننده مطلق اشارت ایتك معنائه در .

برقوله کوره دوداقلر ایله یاخود ال ایله یاخود دلیل ایله اشارت ایتك معنائه در .

[۲] حطام، حا حرفك ضمی ایله يك زیاده قوری اولسی حسبیه متکسر اولان اوته اطلاق اولنور . صمان اوافاغی و فائده معنائه دخی استعمال اولنور . «حطام دنیا» فوائد دنیا دیمکدر .

[۳] مغازی، میم حرفك فتحی ایله غازیلرک مناقبه دینور . «کتاب المغازی» مناقب غزاة دیمکدر . بعض قوله کوره مغازی لفظك مفردی اولیوب بعض قوله کوره دخی مفردی، مغزی مغزاة کلمه لری در .

بحث

(۲۴)

{ علم موعظه }

علم موعظه [۱]، علم حدیث شریفك جمله فروغندن در .

علم مذکور، منہیاتدن انزجاره [۲] سبب اولان شیدن و طباع عامّه ناسه مناسب امور خطابیهدن عبارت اولان مأموراته انزعاجك [۳] اسبابندن باحث در .

(مبادی) علم مذکورك مبادیسی، اعمال مرضیه و اخلاق مشکوره اصحابندن اولان صلحا و عبّاد و مشایخ و زهاد و علمای عاملین رضوان الله تعالى علیهم اجمعین حضرتلرینك حکایات لطیفه سندن و سوء اعمال و اخلاق سببی ایله مبتلای بلیات اولان اشترارک حکایاتندن باحث در . احوال مذکورهك جمله سندن غرض، افراد ناسی علم و عمل ایله تکمیل نفوسه تشویق ایتکدن عبارتدر .

(غایت) علم مذکورك غایتی، سعادت دینیّه و دنیوییه نائل اولمقددر .

علم مذکورك اجلّ مبادیسی، رسول محترم صلى الله تعالى علیه وسلم حضرتلرندن مروی اولان احادیث شریفه در .

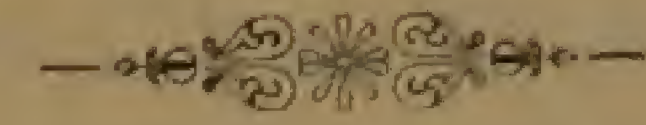
[۱] وعظ، واو حرفك فتحی و عین حرفك سکونی ایله و «عظه» عده و زننده و «موعظه» منزله و زننده برکیمسه قلبی تلین ایدهك ثواب و عقابه دائر کلام تذکیر ایتك یعنی نصیح و پند ایتك معنائه در که لسانزده اوکوت و برمك ایله تعبیر اولنور .

[۲] «انزعاج»، انفعال و زننده زجر و منعی قبول ایتك معنائه در . «زجر» فجر و زننده منع و نهی ایتك معنائه در .

[۳] «انزعاج» انفعال و زننده زعج لفظندن مشتق و مأخوذ اولوب لغتده قلع و قمع قبول ایتك معنائه در . «انزعاج» اصطلاح علماده و عظك تأثیری ایله قلبك جناب حقه تحرك ایتسندن عبارتدر . «زعج» زا حرفك فتحی و عین حرفك سکونی ایله برکیمسه مضطرب و یقارار ایتك معنائه در . برنسنه یی یرندن قوپارمق و طرد ایتك معنائه دخی مستعملدر . حایقیرمق معنائه دخی استعمال اولنور .

علم موعظه کسب و قوف و معلومات ایتک ایچون «امام غزالی» قدس سره العالی
حضرتلرینک مصنفاتی و سیمایا امام مشارالیه حضرتلرینک «احیاء العلوم» اسمی ایله مسمی
اولان کتاب جلیل المنافی کافی اولدینی علمای کرام حضراتی جانبندن ذکر و بیان
بیورلمشدر.

بحث

(۲۵)

﴿ علم تصوف ﴾

علم تصوف، اول بر علمدرکه او علم ایله اهل کمالک مدارج سعادتیه کیفیت ترقیسنندن
ودرجانده اهل کماله عارض اولان اموردن باحثدر. اما شودرجات و مقاماتدن حقیقه تعبیر
اولتقی غیر ممکندر. چونکه عبارات، اهل لغاتک فهمی واصل اولدینی معانی ایچون وضع
اولتمشدر. اما اول معانی که قوای بدنیهدن تجرد و غیوبت حالتده ادراک اولنور اکا
آخر صورتله وصول میسر اولمز و او صورتله حاصل اولان معانییه ممکن التعبیر اولان
الفاظدن فضله الفاظک وضعی دخی ممکن دکلدر. نته کیم معقولات، اوهم ایله ادراک
اولتدینی کبی موهومات خیالات ایله و تخیلات دخی حواس ایله ادراک اولنمز. کذلک
عین الیقین ایله معاینه سی حال و شانی اقتضاسندن اولان شئیک علم الیقین ایله ادراکی ممکن
دکلدر. بو حالده علم مذکور بیملک مراد ایدن کیمسه اوزرینه واجب اولان شی، او علمه
عین الیقین ایله وصوله سعی و اجتهاد ایتمکدن عبارتدر. زیرا علم تصوف طور عقلک
خارجنده اولدیفنندن بیان ایله ارزوی وصول حاصل اوله میسه جفی علمای کرام حضراتی
جانبندن ذکر و بیان بیورلمشدر.

شعر

علم التصوف علم ليس يعرفه   ألا اخو فطنة بالحق معروف
وليس يعرفه من ليس يشهده   وكيف يشهد ضوء الشمس مكفوف

معلوم اولدینی اوزره مرتبه افضلیتهده صحبت نبویه فوقنده افضل مراتب اولدینی
جهتله رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرندن صکره افاضل مسلمین یعنی
صحابه سعادت قرین رضوان الله تعالی علیهم اجمعین حضراتی «صحابه» لفظ شریفی ایله شهرتشعار
اولوب بشقه بر اسم ولقب ایله یاد اولنمز لاییدی.

عصر ثانیده افاضل مسلمینه یعنی اصحاب کرام رضوان الله تعالی علیهم اجمعین

حضراتك شرف صحبتلى ايله مشرف اولان ذوات كرام حضرتانه «تابعين» اطلاق اولنور ايدى. تابعين كرامدن صكره كلان ذوات كرامه «اتباع تابعين» اطلاق اولنور ايدى. اتباع تابعين صكره بين الناس وقوع اختلاف وتباين مراتب سبيله افاضل ناسه يعنى امر دينه شدتله اعتنا ايدن ذوات كرامه «زهاد» و «عباد» تسميه اولنور ايدى. دها صكره بدعتلر ظاهر اوله رق وناس يئشده تداعى ظهور ايدرك هر فرقه «زهاد» كندولرنده اولق اوزره ادعا ايدرايدى. او زمانده احكام شرع شريفه رعايتله طوارق غفلتدن حفظ وتطهير قلوب ايدن خواص اهل سنت «تصوف» اسمى ايله منفرد و متخير اولمشدر.

تصوف اسمى، هجرت نبويهك (۲۰۰) تاريخندن اول اشهار ايدوب اسم مذكور ايله تسميه اولنان ذوات كرامك اولى هجرت نبويهك (۱۵۰) تاريخنده ارتحال دارچنان بيورمش اولان «ابو هاشم الصوفى» حضرتلى در.

بر روايته كوره طائفة صوفيه «صوفى» اطلاق اولغى طائفة صوفيهك صوفدن يعنى يوكدن لباس اكتسا ايتلرندن و صوفدن لباس اكتسا ايتلىرى دخی زينت دنياه عدم ميل و رغبتلرندن نشأت ايلمشدر. ديكر بر روايته كوره «صوفى» لفظك اصلى «صفوى» در. يعنى صلاتده حق سبحانه و تعالى حضورنده واقف اولان صف اوله نسبتدن عبارتدر. «صفوى» لفظك تلفظنده ثقلت اولغله (واو) حرفى (فا) حرفى اوزرينه تقديم اولنوب «صوفى» ديلمشدر. ديكر بر روايته كوره «صوفى» لفظى «صفه» لفظنه نسبت اولنوب طائفة صوفيه اطلاق اولنور. رسول اكرم عليه الصلوة والسلام حضرتلرينك زمان سعادتلرنده فقرای مهاجريندن بر جماعته «اصحاب صفه» اطلاق اولنور ايدى. شو وجه اشتقاق، لغة مستقيم دكلهده معناً مستقيم در. چونكه طائفة صوفيهك احوالى اصحاب صفه احواله مشابه در. زيرا اصحاب صفهك مدينه منورهده مسكنلى و اقارب و عشائرى اوليوب (۴۰۰) قدر ذوات كرامدن عبارت ايدى كه مسجد رسول عليه الصلوة والسلامده اقامت ايدوب روز و شب عبادت ايله مشغول اولورلر ايدى.

رضوان الله تعالى عليهم اجمعين

بحث

(۲۶)

علم ادعيه و اوراد

[۱] [۲]

علم مذكور، ادعيه مأثوره و اوراد مشهورهك صورت تصحيح و ضبطى ايله روايتندن و خاصه لرينك بيانندن و عدد تكرارندن و اوقات قراستلرندن و شرائطندن باحث در. (غرض) علم مذكور دن غرض، فوائد دينيه و دنياويه نائل اولق ايچون ادعيه مأثوره و اوراد مشهوره وجه لائق اوزره كسب و قوف و معرفت ايتكدر.

علم ادعيه، احاديث شريفه دن استمداد ايلديكى جهته علم حديث شريفك جمله فروغندن عد و شمار اولندينى و «امام نووى» عليه رحمة البارى حضرتلرينك «كتاب الاذكار» اسمى ايله موسوم اولان كتاب لطيفى و «المولى محمد بن محمد الجزرى» حضرتلرينك «حصن الحصين» اسمى ايله مشهور اولان كتاب شريفى و «المولى عبدالرحمن البساطى» عليه رحمة البارى حضرتلرينك كتاب مستطابى علم ادعيهك كتب نافع و لطيفه سندن اولدينى و بو كتابلردن غيرى علم مذكوره متعلق بك چوق اثار شريفه بولندينى علمى كرام حضرتلى طرفندن ذكر و بيان بيورلمشدر.

[۱] «ادعيه» دعاء لفظك جمعى در. «دعاء» لفظى دال حرفك ضمه حركهسى ايله رغبت الى الله معناينه دركه نياز و ابتهاج ايله حق تعالى حضرتلرينك دركاهندن خير و رحمت رجاستندن عبارتدر. ادعيه مأثوره، سلف صالحيندن نقل و روايت اولنان ادعيه شريفه دن عبارتدر.

[۲] «اوراد»، ورد لفظك جمعى در. «ورد» لفظى واو حرفك كسرى ايله قرآن كريمدن بر جزؤه اطلاق اولنور. هر كون قرائت ايچون وظيفه اتخاذ اولنان جزؤه اطلاق اولنور. دائماً لسانده متداثر اولان كلامه دخی دينور.

بحث

(۲۷)

علم تعبیر رؤیا

علم تعبیر رؤیا، تخیلات نفسانیه ایله امور غیبیه بیننده کی مناسبتدن باحث در. تخیلات نفسانیه دن امور غیبیه انتقال اولور و بوانتقال ایله خارجده اولان احوال نفسانیه و یا خود افاقد کی احوال جاریه استدلال ایدیلور.

علم مذکورک منفعتی بشری [۱] و یا خود «انذار» [۲] در.

معلوم اولدنی اوزره رؤیا نفس ناطقه نك فعلی در. اگر رؤیانك حقیقتی اولماق فرض اولنسه انسانده شو حالتك ایجادنده فائده اولماق محذوری لازم کلور حال بوکه حکیم مطلق تعالی شانه حضرتلری ایجاد باطلدن منزله اولوب جناب حقك هر برابداع و ایجاد حکمت و مصلحتدن خالی دکلدر.

علمای کرام حضراتی جانبندن ذکر و بیان بیورلدنی اوزره عالم رؤیا، عوالم روحانیه دن برعالمدرکه عامه افراد بشرده سکون و راحت ایچون نوم یعنی اویقو اطلاق اولنان حالت طبیعی ظهور ایتدکده روح انسانی ظاهردهن باطنه توجه ایدوب لوح غیبندن کنندی آینه ذاتنه منعکس اولان صورکسانی لحظه واحدهده مشاهده و تماشا ایدر. زیرا انسانك نفسی، حال یقظهده کنندی جسم و بدنك احوالی تدیر ایله مشغول و سمع و بصر و سایر قوای ظاهره ایله حس ایتدیکی اموره فکر و تأمله مجبول اولمغله کنندی ذاتی ادراکدن غافل و لوح غیبندن کنندی منعکس اولان علوم و معارفدن ذاهل در. اما انسان، نوم سببی ایله روزنه [۳] حسی سد و بند ایدوب علائق جسمانیه و عوائق بدنیه دن فکر و نظرنی قطع ایله عالم غیه توجه ایلدکده ملائکه کرام و سایر روحانیات مشاهده ایدر. روحانیات ایسه علمای محققین عندنده عالمده موجود و واقع اولان امورك جمله سنه واقف و ماضی و مستقبلده ظهور

[۱] بشری، یا حرفك ضمی و الف مقصوره ایله سونجلو خبر و خیرلو خبر معناسنده در.

[۲] انذار، لغتده بر ماده اعلام ایدوب تحذیر و تخویف ایتك و عذاب و عقوبت وعد ایتك معناسنده در.

[۳] روزنه، پنجره دیمکدر.

ایدن اشیایه عارف اولمغله نفس انسانی دخی انسانی نومده جسم و بدنه متعلق امور ایله اشتغالندن فی الجمله تخلص کریبان ایدرک بر لحظه عالم روحانییه وصوله فرصت بولدنی آنده کندوسی دخی جواهر روحانیه دن بر جوهر اولوب نور بصیرت ایله ارواح علویهیه ناظر و آنلرک آینه ذاتلرنده مرسوم و مصور اولان علوم غیبیه دن نیجه معارفه نائل وزمان مستقبلده ظهور ایدرک حوادثدن بعضیسنه واصل اولدقدن صکره ینه فی الحال روحایتدن جسمانیته رجوع و عودت ایدر و اخذ و استفاضه ایله واقف اولدنی اموری بطن دماغده موجود اولان قوه متخیلهیه عرض ایدر. اگر روح انسانی، علائق بدنیه دن کندوسی کرکی کی تخلص ایدر میوب آینه ذاتی کدورات علائق ایله مغیر ایسه لوح غیبندن منعکس اولان معنایی علی وجه الکمال مشاهده و عینی ادراکده قاصر اولور. بو صورتده قوای دماغیه دن قوه متخیله، نفسك نقصان و قصور اوزره مشاهده ایتدیکی معنایی اکا مناسب بر صورتله تصویر و کندویه لایق بر قباله سبک و افراغ ایتکله اول واقع تعبیر محتاج اولور. معر دخی اول صورت خیالییه مناسب و مشابه اولان معنایی صاحب رؤیایه بیان ایدوب نفع و ضرر و خیر و شر دن نه مقوله امره دلالت ایدر ایسه انی کشف و اظهار ایدر. اما آینه روح، صاف و تابناک و غبار و همدن پاک اولوب روی بصیرتدن رفع نقاب و کشف حجاب ایله بر لحظه عالم غیبیه ارواح عیین ایله ملاقات ایدوب کندوسنك و یا شخص آخرك احواله متعلق بعض اموری کرکی کی مشاهده و معاینه ایلدکده اول واقع مبارکه، واقعه مطابق رؤیای صالحه و خیالندن خالی اولمغله تعبیردن مستغنی اولوب مشاهده ایتدیکی امرك خارجده عینی واقع و ظاهر اولور.

روح انسانی، ابتدای خلقته علوم و معارفه و فنون و صنایعه قابل و مستعد بر جوهر روحانی در. لکن مستعد اولدنی کالاتك کندوسنه حصولی تعلق ایلدیکی جسم و بدنك داخل و خارجنده خلق اولنان قوای ظاهره و قوای باطنیه و سایر آلات بدنیه سنی محسوسات خارجیهده استعماله موقوفدر. مثلا قوای ظاهره دن قوه باصره ایله مرئیاتی رؤیت و قوه سامعه ایله مسموعاتی استماع و قوه شامه ایله روایی شم و قوه ذائقه ایله طعموی درك و قوه لامسه ایله حرارت و برودتی و رطوبت و بیوستی حس ایدوب بعده بطون دماغده موجود اولان قوای خمس باطنه ایله دخی محسوسات جزیه نك احوال و اعراض جزیه سنی تخیل و تفکر ایدرک جزئیاتدن کلیاتنه ترقی ایلوب بو صورتده اشیانك طبائع و حقائق کلیه سنی و احوال و عوارضنی علی وجه الکلی ادراک و ادعان ملکوسی

حاصل ودرجه کماله واصل اولدقدن صکره دائره حسدن خارج و آلات بدنیه دن عاری اوله رق حاصل اولان علوم غیبیه و معارف آلهیه دخی مجرد کندو ذات روحانیسی وطبع نورانیسی ایله ادراک ایتکله ارواح عایینه و ملائکه مقرینه فی الجمله مشابعت و مناسبت تحصیل ایدر انجق روحانیات اراسنده نفسک رتبه سی ملکیت طبقه سندن ادنی اولوب کالات علیه و عملیه درجه علیای ملاء اعلایه بالغ اوله من زیرا ملائکه کرام علیهم الصلوة والسلام حضراتک ذات وصفات حقه و عالم روحانی و جسمانی ده موجود اولان سائر اشیانک حقائقه علم و ادراک لری نفس انسان کبی قوای بدنیه و آلات جسمانی و ساططیه علی التدریج کسب و تحصیل موقوف اولیوب بلکه ابتدای فطرتلرند و اول خلقتلرند انلرک جمیع کالات علیه و عملیه لری دفعه حاصل و انسانک ازمنه عیدیه ده کسب و تدریج ایله تحصیل ایده چکی علوم و معارفه اول امرده علی وجه الکمال واصل اولملریله ذاتلرینی استکمال ایچون نفسلرندن خارج آلات و قوایه محتاج اولدقلری درکاردر. لکن انسان دخی اصل فطرتنده و مایه خلقتنده موجود اولان استعدادی فعله کتوروب حقائق اشیایه و طبائع موجوداته علم و ادراک کسب و تحصیل و جوهر ذاتی تکمیل ایلدکن صکره رفع حجاب حس ایله عالم منامده جسمانیتن روحانیه ترقی ایدوب بر لحظه انوار ملکیه و ذوات روحانیه ایله ملاقات ایلدکده آن واحده لوح غییدن استعداد و صفوتی درجه سنده علوم غیبیه واقف اولور و روح انسانی، مادامکه حلول موت ایله جسم و بدنن علاقیهی قطع ایتیه کندوسنده بو استعداد ذاتی موجود اولوب علائق و مشاغلدن کندوسنه عالم منامده تجرید حاصل اولدقجه مغیباتدن نیجه اموره مطلع اولور و نفس انسانده مغیباته وصول استعدادی دخی مختلف و قرب و بعد ایله درجاتی متفاوت اولوب بر قسمی عامه افرادک طبیعتلرند موجود درکه عالم منامده اثری حاصل اولور و بر قسمی دخی اولیای کرامه مخصوص استعداد درکه انلر حال منامک غیریده دخی کشف و الهام طریقله بعض مغیباته واقف و مطلع اولورلر. اما انبیای عظام صلوات الله تعالی علیهم اجمعین حضراتک ذات کروی صفتلرند عالم غیه وصول استعدادی درجه علیا و رتبه قصوایه بالغ درکه انلرک ارواح مقدسه لری اجسام لطیفه لرند موجود اولان قوای ظاهره و باطنیه لری ایله حس و مشاهده اولنان امورک و سائر مشاغل بدنیه نک جمله سندن علاقیهی قطع ایله لمح بصرده دائره بشریتدن خروج و جمیع روحانیاتک اکمل و اعلاسی اولان ملکیت محضه رتبه سینه عروج ایدوب ارواح علین و ملائکه مقریندن بر روح اعظم و ملک معظم اولور و بو ائاده سرابده غیبیه

مکنون اولان اسرار آلهیه و علوم ملکیهی طور قیاسدن خارج ذات عالیهینه مخصوص ادراک و شهود ایله مشاهده و اوقات مخصوصه ده تلقی و حی الهی بیوررلر. بعده ینه ملکیتدن بشریه رجوع و عودت ایدوب دائره حس و خیالی تشریف ایتدکلرند ملائکه کرامی صورت بشریه ایله دخی مشاهده و طرف حقندن کندولرینه تبلیغ اولنان کلام الهی بی سفیر و حی جلیلدن اخذ و تلقی بیوررلر.

انبیای کرامک بو حالت سنیه لری سائر افراد بشرک عالم منامده رؤیا طریقله معاینه ایلدکلری حالدن پک زیاده مرتبه اعلاده ایسه ده ینه استفاضه غیبیه بینلرند فی الجمله مناسبت و مشابعت واقع اولغله مفخر موجودات علیه افضل الصلوات حضرتلری نبوت ایله رؤیانک مناسبتی و بینلرند واقع اولان نسبت تفاوتی امت و اصحابنه بیان بیورمق قصدیه «رؤیا، نبوتک قرق آلتی جزؤندن بر جزؤدر» دیو کهر ریز خطاب مستطاب اولدیلر روایت اخراده رؤیا، نبوتک قرق اوچ جزؤندن و بر روایتده دخی یتش جزؤندن بر جزؤ اولق اوزره کتب احادیث شریفه ده تخریج اولمشدر. بو روایتلرک جمله سنده اجزای نبوتک ذکر اولنان عدد معینه انحصاری مقصود بالذات اولیوب بلکه نبوت و رسالت مخصوص اولان مراتب علیه نک کثرتی و رؤیا ایله نبوت میانده واقع اولان کمال تفاوتی بیان قصد اولمشدر. زیرا بو حدیث شریفک بعض طرق اسنادنده نقل اولدیفی اوزره کلام عربده یتش معنایه اولان «سبعین» لفظی وارد اولوب «سبعین» لفظی عندالعرب کثرتدن کنایه مقامنده استعمال اولنه کلمشدر.

معلوم اولدیفی اوزره عامه افراد بشرک نفس و روحلری کرچه اطلاع مغیباته مستعد اولوب هر شخصک جوهر ذاتنده بو استعداد ذاتی موجوددر. لکن هر شخصک قبوله مستعد اولدیفی کالات علیه و عملیه نک کندوسنده بالفعل حصوله موانع کثیره وارددر. او موانعک اعظمی، انسانک ظاهر وجودنده موجود اولان قوای خمس درکه انلرک هر بریسی ایله انسان، خارجده موجود اولان محسوسات جزئییهی حس و ادراک ایله مشغول اولوب علاقه ایتدیکی امور محسوسه ظهر پرده حس و خیالده موجود اولان عالم معنای و صور روحانیهی مشاهده دن نفسی منع و صرف ایتکله جناب حکیم مطلق تعالی شانه حضرتلری طبیعت بشرده حالت منامی خلق و ایجاد ایله آینه روحندن پرده حسی رفع و حرمسرای غیه بر باب فتح ایلشدر که روح انسانی عالم منامده اول بایدن

عالم معنایه داخل ولوح غیبیه مرسوم اولان صور مغیباتدن مشتاق اولدینی بعض امورده واقف اولور. بناءً علی هذا روح انسانی، کاهیجه عالم خوابده علائق وشواغل بدنیه دن تخلیص کریبان ایدوب بر لحظه عالم غیبیه نظر ایله منزل مقصودینه واصل اولور.

ظهور نوم ایله انساندن حس وشعور کیدوب آلات حسیه نك عملی زائل اولسك سببی شودرکه انسانك سائر حیواناتدن امتیازینه مدار اولان نفس ناطقه سی جسم وجسمانی اولیوب بلکه ذاتنده حس بصر ایله محسوس ومرتی اولیان ارواح ملکیه کبی دیده دن نهان وبدنده اناری عیان بر موجود روحانی وجوهر نورانی درکه تعلق ایتدیکی جسم وبدنك زمام تصرفی وابسته رأی وتدییری اولمغله هیکل محسوس بشرک ظاهر وباطننده امری نافذ وحکمی جاری در. نوع بشر حس وحرکتده کندوسنه مشارک اولان سائر حیواناتدن نفس ناطقه ایله ممتاز اولدینی کبی نفس ناطقه دخی ارواح ملکیه وسائر روحانیتدن جسم وبدنه تعلق ایله ممتاز اولوب کندوسندن صدور وظهور ایدن علم وکمال وسائر اعمال وافعال، بدنده موجود اولان آلات ظاهره وباطنیه اعمال ایله حاصل اولور. لکن نفس انسانی ارواح ملکیه کبی بر جوهر لطیف روحانی وهیکل بدن کثیف وظلمانی اولمغله ینلرنده مناسبت بعیده ومبایت شدیدده اولوب شیء لطیفك دخی لطیفده تأثیری قانون حکمتیه موافق وکشفده اثری وتیره عادت الهیهیه مخالف اولمغله نفس ناطقه نك مستعد اولدینی علم وکمال وسائر اعمال وافعالنی تحصیل وذاتی تکمیل ایتك قصد واراده سی ایله جناب حکیم بی زوال جلّ شانه عن المثال حضرتلری اخلاط اربعه نك زیاده لطیفندن وعلی الخصوص صاف دمدن مخلوق ولسان اطباءده روح حیوانی عنوانی ایله معروف اولان بخار لطیفی بدن انسانده خلق وتکوین ایدوب نفسك اعمال وافعالنی تحصیله آلت وحکمت وقدرتیه برهان وحجت ایلدی.

رؤسای اطبانك عمده سی «جالینوس» دن وانك غیری سائر مهرة فن طبدن نقلاً کتب تشریحده مسطور اولدینی اوزره بدن انسانده موجود اولان اعضای ریسه نك اشرفی قلبدر. قلب دخی چام اغاجی صالحمی کبی مخروطی الشكل برعضودرکه سیوری طرفی صدرك اسفلنده صول جانبیه مائل ویضی جانبی صدرك وسطنه متصل وملاصقدر. جرم قلبده بعضاً دم صافی وبعضاً روح حیوانی ایله مملو اوج عدد مجوف محل واردرکه بریسی «تجویف ایمن» وبری «تجویف ایسر» ودیگر اوچنجیسی «تجویف اوسط» تسمیه اولنور.

(تجویف ایمن)، درون قلبه جذب غذا ایچون صدرك صاغ جانبی طرفیه مائل اوله رق دم صافی ومقدار قلیل روح حیوانی ایله مملودر.

(تجویف ایسر)، صدرك صول جانبیه مائل وروح حیوانی دینیلان بخار لطیفك منبع ومعدنی اولوب مقدار قلیل دم صافی دخی موجوددر.

(تجویف اوسط)، تجویف ایمن ایله تجویف ایسر یننده دهلیز شکننده متوسط اولوب کبد طرفندن مجلوب وتجویف ایمنده مخزون اولان دم صافی ایله قلبی تغذیه وتولید روح ایچون تجویف ایسرده ایصال ایدر.

قلبك تجویف ایسری روح حیوانی اسمی ایله معروف اولان بخار لطیفك معدن ومنبعی اولوب «شریان» دینیلان مجوف وطولانی طمرلر دخی تجویف ایسردن ثابت وکبد و دماغه وسائر اعضایه منتهی اولمغله تجویف ایسردن روح حیوانی شریانلره حلول وحس وحرکتیه مستعد اولان عضولره وصول بولدقده نفس ناطقه انسانی، اول بخار لطیف واسطه سیله حس وحرکت عملنی اعضاده اجرا وهر عضوه لایق اولان کالنی اذن حق ایله اعطا ایدر.

روح حیوانی وبخار لطیف نورانی قلبك تجویف ایسرنده حاصل وحرارتی کامل اولمغله شریانلر واسطه سیله جوف دماغه واصل اولدقده جرم دماغدن برودت کسب ایدوب روح حیوانی نك مزاجی معتدل اولور. بعده جرم دماغده مرکوز وبطون ثلثه ده موجود اولان قوای خمسّه باطنه دن قوه واهمه وحس مشترک وقوه حافظه وقوه خیالیه ومتفکره نك عمللری دخی نفس ناطقه دن اشبو روح حیوانی واسطه سیله صادر اولور.

تفصیلات مشروحده دن اکلاشیله جفته کوره نفس ناطقه دن صدور وظهور ایدن کمالات علیه و عملیه وجهله افعال واعمال بدنیه، قلبك تجویف ایسرنده موجود اولان روح حیوانی واسطه سی ایله حاصل اولور وروح حیوانی اجزای بدنك الطف واشرفی اولمغله نفس ناطقه یه لطافت جهتیه فی الجملة مناسبت وملایمتی واشبو جوهر نفسدن صدور وظهور ایدن آثار وافعاله الت اولمغله لیاقتی ظاهر اوله رق سائر اعضای ظاهره وباطنه ده نفسك اناری اشبو روح حیوانی واسطه یه صادر اولدینی ثابت اولور.

کذلك مقدما ذکر اولدینی اوزره انسانك علم وادراکی ایکی وجهله حاصل اولور.

وجه اول ظاهر بدننده موجود اولان سمع وبصر مقوله سی آلات حسیه واسطه سیله ادراکدن عبارتدر. وجه ثانی دخی جرم دماغده مرکوز اولان قوه واهمه وقوه متخیله کبی قوای باطنه ایله تحصیل ایلدیکی ادراکدر. اشبو ایکی وجه ایله اولان حس وادراک، نفس ناطقه یی کندو فوقیده عالم غیبده موجود اولان روحانیاتی مشاهدهدن منع ایتمش وفطرت وجبلیتی ایله مستعد اولدینی صور علوم غیبیه یی معاینهدن صرف ایلشدر. کذلک آلات حس وشعوردن خارج بدننده موجود اولان حواس خمسۀ ظاهره اعضای بدنیهدن برر عضوده موجود اولوب قوه باصره عینده وقوه سامعه اذنده وقوه شامه انفده وقوه ذائقه لسانده وقوه لامسه اکثر اجزای بدننده واقع امور جسمانیهدن اولمغله نفس ناطقه، بو آلات وقوای محسوساتی ادراک اولنان اشیاده استعمال ایلدکده بوقوتلره تعب وکلال ومشقت وملال کلوب کثرت تصرف واعمال ایله روح حیوانی دخی اطرافه منتشر اولمغله قوای حس وشعوره ضعف وفقور ووهن وقصور عارض اولدقده جناب حکیم بی زوال جلّ شأنه عن الوهم والخیال حضرتلری قوای حسیه یه راحت ویرمک ایچون نفس انسانده بر داعیه خلق ایلدی که اثنای لیل ونهارده عارضۀ نوم ایله آلات حس وشعورک استراحت وآرامنه طالب اولوب کثرت استعمال ایله حاصل اولان تعب وکلالی انکله دفع ایلدکدن صکره مجدداً کسب ایده چکی علم وکمال وسائر اثار وافعالنه قدرت کامله تحصیل ایلله وحواس ظاهره ایچون مطلوب اولان راحت وحضور میسر اولیوب انجق مرکز قلبدن جرم دماغه وسائر اعضایه صعود ایدن بخار لطیفک ظاهردهن باطنه عودت ورجوع ایتسیله حاصل اولوب خصوصاً شمسک غروب وحرارتک زوالی ایله اثنای لیلده بدن انسانه مس ایدن برودتک اعانتی ایله واقع اولور. بو صورتده طبیعت بشر، برودت لیلی حس ایتکله حرارت غریزه اعماق بدنه میل وتوجه وظاهردهن باطنه عودت ورجوع ایدوب نفس ناطقه نک قطع مسافۀ کالده مطبّه ومربکی مثابه سنده اولان روح حیوانی یی خارجدن داخل بدنه سوق ایدر بوسبیدن درکه نوم انسان، غالب حالده اکثر اوقاتده اثنای لیلده واقع اولور. روح حیوانی که بخار لطیف در حواس ظاهردهن داخل بدننده واقع قوای باطنیه رجوع ایتدکده نفس ناطقه نک حواس ظاهره واسطه سیله حاصل اولان علائق وموانعی بر طرف اولوب مشغله سنه خفت کلکله قوای دماغیهدن قوه حافظه ده موجود وحاضر اولان صور حسیه یه مراجعت ایدوب قوه متخیله دخی اول صورتلری بربرینه ضم وتالیف ویاخود بینلرینی تفریق وتحلیل ایله صحیفۀ خیالده

بر ترکیب ترتیب ایدر واکثریا صورت ترکیب واقعه، نفسک عهد قریبده مشاهده ایدوب حال یقظه ده مألوف ومعتاد اولدینی امور جنسندن واقع اولور بعده حواس ظاهره ایله حس اولنان محسوسات جزیه نک جرم دماغده مجمعی اولان حس مشترک قوتنه اول صورتلری تنزیل ایدوب حواس ظاهره ایله خارجده حس اولنان وجه اوزره مشاهده ایدر وعالم خوابده وقت اولورکه انسانک نفس وروحي قوای ظاهره ایله حاصل اولان مشاغل حسیه دن خلاص اولدینی کبی قوای دماغیه ایله تخیل ایتدیکی صور خیالیه دن دخی تخلیص کریبان ایدوب بر لحظه کندی ذات روحانیسی دخی ادراک معنوی ایله مشاهده یه موفق اولوب لوح غیبدن کندی آینه ذاتنه منعکس اولان معارف غیبیه یی دخی معاینه ایدر. بعدذا روح انسانی بلا واسطه کندی ذاتیه طرف حقدن اخذ ایلدیکی امور مغیباتی قوه متخیله یه عرض ایدوب متخیله دخی او معناری یا حقیقتی اوزره نقش وتصویر ویاخود اومعنایه مناسب برقالبه سبک وافراغ ایله تخیل ایدر. اگر اخذ اولنان معنائک عینی رسم وتصویرده عاجز اولوب مناسب برصورتۀ افراغ ایدر ایسه او واقعه تعبیره محتاج اولور. اما نفس ناطقه علائق بشریه دن کندینی تخلیص ایله بر لحظه عالم ارواحه واصل وآینه ذاتنه منعکس اولان صور مغیباتی مطالعه حاصل اولیوب بلکه حواس ظاهره واسطه سی ایله حال یقظه ده خارجدن داخله وارد وقوه حافظه ده مخزون وموجود اولان صور حسیه یی قوه متخیله ترکیب وتحلیل ایله تصرف ایدر ایسه او واقعه کاذبه اضغاث احلام یعنی قاریشق رؤیا اولور.

عالم منامده مرئی اولان واقعه لر بالاده ذکر اولنان اوچ مرتبه اوزره واقع اولدینی سلطان انبیا علیه افضل التحایا حضرتلرندن روایت اولنان حدیث صحیح دخی تأیید ایدر. زیرا صاحب سعادت حضرتلرندن مروی درکه رؤیا اوچ نوع اوزره واقع اولور. بر نوعی بالذات جناب حقدن وبرنوعی ملک واسطه سیله وبرنوعی دخی شیطان القاسیه حاصل اولور دیو بیوردقلری کلام نبوی مراتب مذکوره یه اشارتدر.

اول واقعه که نفس انسانی بلا واسطه آلات کندی ذاتی ایله اخذ ایدوب قوه متخیله دخی حقیقتی اوزره عینی تصویر ایدر اول واقعه بالذات طرف حقدن لوح روحه منعکس اولوب تعبیردن غنی وعینی واقع اولور. اول رؤیا که روح آئی لوح غیبدن اقتباس ایلوب لکن قوه متخیله عینی ادراکدن عاجز اولمغله اومعنایه مناسب برقالبه افراغ ایدر اول واقعه ملک واسطه سیله صحیفۀ خیالده تعبیره محتاجدر. اول واقعه که روح انسانی، انی عالم

روحانیدن اخذ ایتیموب بلکه قوه متخیله و حافظه مخزون و موجود اولان معناری ترکیب و تحلیل ایله تحصیل و ملاحظه ایدر اول واقع شیطانی و کاذب در. زیرا بو واقعه اوهام فاسده و خیالات باطله اولوب و شیطان دخی دائماً نفسه امر باطل القا ایلمکله شیطانیه نسبت اولنمشدر.

رؤیا، نفس انسانه مخصوص و عامه افراد بشرک طبیعتلرنده موجود برحالت اولوب افراد بی آدمدن بر فرد اندن خالی دکدر بلکه اشخاص بشردن هرکس عالم منامده نیچه واقعله مشاهده ایدرکه حال یقظه ظاهر اولدقده نفس ناطقه نك انشای نومده مغیبه واقف اولدیغنه قطع و جزم ایدر چونکه عالم خوابده نفس ایچون غیبه و قوف جائز اولدقده سائر وقته دخی طریق آخر ایله نفس ناطقه ایچون مغیبه و وصول ممکن اولور. زیرا نوم و یقظه انالرنده غیبی ادراک ایدن شی انجق نفس واحد اولوب انسانک اصل و خلقتدن موجود اولان خاصه طبیعیه سی و استعداد ذاتیسی هر حالده دائم و باقیدر.

عالم منامده مشاهده اولنان رؤیالر انسانک قصد و قدرتی ایله حاصل اولیوب بلکه روح انسانی کندوسنک و یاخود شی آخرک احوالی بیلیمک ایچون طرف غیبه متوجه و منتظر اولدقده لطف باری و عون الهی مقارنتی ایله اول شیئک حقیقی و توجه ایلدیکی امرک کیفیتی منظره غیبدن لوح نفسه منعکس و منکشف اولور یوخسه روح انسانی ایستدیکی وقته مراد ایتدیکی خصوصی عالم منامده رؤیت و مشاهد ایتیمکه قادر دکدر.

علمای کرام حضراتی جانبندن تعبیر رؤیایه متعلق کتب کثیره تألیف بیورلمشدر. کتب مؤلفه نك بعضیسی «ابن الدقاق» ک فوائد الفرائد اثری کبی مختصر و «امام حنبلی» حضرتلرینک «شرح البدر المنیر» اثری کبی متوسط و «ابوالسهل المسیحی» ایله «المولی محمد بن قطب الدین الازنیقی حضرتلرینک» تألیفاتی کبی مبسوط اولوب «قطب الدین الازنیقی حضرتلرینک» علم و فضل و زهد و ورعده نادر الوجود بر ذات حمیده صفات اولدقلری و ریاست علیه ایله ریاست کشف یبنی جامع بولسقلری علمای کرام حضراتی طرفندن ذکر و بیان بیورلمشدر.

سلف صالحیندن علم تعبیر رؤیایه تمهر ایتیمش اولان ذات عالی قدر «محمد بن سیرین» رضی عنه رب العالمین حضرتلری اولدیفنی متفق علیه اولوب مشارالیه حضرتلرینک تعبیرنامه مخصوصی اطراف عالمده زیور ایدی اعتبار و اشهاردر.

بحث

(۲۸)

علم کلام

(کلام)، اهل نحو عندنده «ما تضمن الکلمتین بالاسناد» تعریفی ایله معرف در. یعنی اسناد تا آن ایله ایکی کلمه متضمن اولان جمله یه «کلام» تعبیر اولنور. «زید قائم» جمله سی، تعریفه مثال اولوب معناسی «زید قائم در» دیمکدن عبارتدر. اسناد «قیام» فعلی زید اوزرینه حکم و نسبت ایتیمکدن عبارتدرکه تفصیلی، کتب نحویه مسطور و مندرجدر. (کلام)، علمای علم عقائد اصطلاحنده قواعد اسلامییه اوزره جناب حقک ذات و صفاتندن و مبدأ و معاد اعتباری ایله احوال ممکناتدن باحث اولان علمه اطلاق اولنور. دیگر بر تعریفه کوره علم کلام، ادله دن مکتسب اولان قواعد شرعیة اعتقادییه علمدن عبارتدر.

علم کلامک اکثر مباحثی «کلام الهی» مسئله سی اولمق و علم مذکور تحقیق شرعیات و الزام خصومه ایراد کلامه ایراث قدرت ایلک مناسبتنه و امثالی وجوه مناسبتنه مبنی علم اصول دین، «علم کلام» اسمی ایله تسمیه اولنمشدر.

(موضوع) علم کلامک موضوعی، حق سبحانه و تعالی حضرتلرینک ذات و صفاتی در.

(منفعت) علم کلامک منفعتی، سعادت ابدیه و سیادت سرمدیه نائل اولمقدر.

(مبادی) علم کلامک مبادیسی، علوم شرعیه و صناعات منطقیه در.

صحابه کرام و تابعین ذوی الاحترام حضرتانک صحبت نبویه برکاتی و زمان سعادت نشان رسالتپناهیه قریبت حیثیتی ایله صفوت عقیده لری اولدیغندن بشقه او عصرده وقایع و اختلافات قلت اوزره اولوب ظهور ایدن مشکلات دخی خلفای راشدین رضوان الله تعالی علیهم اجمعین حضراتی ایله ثقات کاملین طرفلرندن حل اولندیغنی جهتله اثبات عقاید دینییه ایچون بحث و مناظره یه و تدوین علم توحیدیه لزوم و احتیاج مفقود ایدی. وقتاکه صحابه کرام و مرجع انام اولان علمای معالی اتسام حضرتانک عصر و زمانی مرور ایلدی

ناس بیننده فتن کونا کون حدوث ایتمکله اختلاف آرا وتشعب اهوا وبدع ومحدثات یوماً فیوماً بارز اوله رق وفتاوی وواقعات تکثر ایدرک مهمات دینیه ده علمای کرامه مراجعت مزاحم اولمسیله مجتهدین عظام، آیات کریمه واحادیث شریفیه نظر ایله استنباط ایلدکلری احکامی ضبط ایچون قواعد و اصول و ابواب و فصول وضع ایدوب ادله تفصیلیه دن احکام عملیه معرفتی مفید اولان علمه «علم فقه» واجمالاً احوال ادله نک معرفتی مفید اولان علمه «اصول فقه» وادله یقینیه دن معرفت عقائدی مفید اولان علمه «علم کلام» تسویه بیورمشلردر.

علم کلامده اهل سنت و جماعتک رئیس ایکی ذات عالیقدر اولوب بریسی «ابو منصور ماتریدی» و دیگر «ابو الحسن الاشعری» حضرتلری در.

مشارالیهامدن «امام الهدی ابو منصور محمد بن محمد بن محمود الماتریدی» رضی عنه الباری حضرتلری حنفی المذهب ایدی. مشارالیه حضرتلری «کتاب التوحید» و «کتاب المقالات» و «کتاب تأویلات القرآن» و «کتاب مآخذ الشرایع فی اصول الفقه» و «کتاب الجدل فی اصول الفقه» ناملری ایله موسوم اولان کتابلری تألیف بیورمش اولدقلری کبی فرقه معتزله [۱] ایله سائر فرقه مخالفه نک ردینه متعلق کتابلر دخی تألیف بیورمش وهجرت نبویه نک (۳۳۳) نجی سنه سنده «سمرقند» ده ارتحال دار بقا ایلشدر.

«ابو الحسن الاشعری البصری» رضی عنه الباری حضرتلری شافعی المذهب ایدی. مشارالیه هجرت نبویه نک (۲۶۰) نجی سنه سنده زیور کهواره وجود اولوب روایت صحیحیه کوره (۳۳۰) ایله (۳۲۰) سنلری آرمسنده و دیگر بر روایت کوره (۳۲۴) نجی سنه سنده و دیگر بر روایت کوره دخی (۳۳۰) بوقدر سنده عازم کلزار جنان اولمشدر.

[۱] معتزله، «اعتزال» لفظندن اسم فاعل اولوب فرقه معتزله سبکنده در. «اعتزال»، لغتده آیرلاق معنا سنه در. فرقه «معتزله» فرق غیر ناجیه دن بفرقه اولوب رئیس لری «واصل بن عطاء» درکه «حسن بصری» علیه رحمة الباری حضرتلرینک مجلسنه مداوم اوله رق برکون انشای محاوراتده «مرتکب کبیره مؤمن و کافر اطلاق اولمز» دیوب کفر و ایمان بیننده بر منزله اثبات ایتمکله مشارالیه حسن بصری حضرتلری، «واصل بزدن اعتزال ایلدی» کلامتی کویان اولمقله مرقوم واصل و توابعتک معتزله ایله ملقب اولدینی و فرقه مرقومه حق تعالی اوزرینه مطیع ثواب و عاصیه عقابک وجوبه و صفات قدیمه نک نفینه ذاهب اولمقله کندی ملتزمینه اهل توحید و اهل عدل اطلاق ایلدکلری و قدری انکار ایتلری ایله انلره قدریه دخی تسمیه اولدینی کتب کلامیه ده مسطوردر.

مجتهدین کرام حضراتی طرفندن علم کلام حقنده منع وتحذیر وقوعبولدینی منقول و مروی اولوب بو منع وتحذیرک کلام فلاسفه و غیر مشروع مناظره و مجادله و بحث ایله عجب و غروره عائد اولدینی و علم کلام، قواعد اسلامییه اوزره جناب حقک ذات و صفاتندن و نبوتندن و امثالی عقائد دینیه دن باحث اولمق حسبیه علم مذکورک حاوی اولدینی مسائل اعتقادییه علوم شرعییه و دینییه نک اصلی اولدیغندن مباحث اعتقادییه علی وجه الاجمال کسب و قوف و معرفت ایتک هر مسلم اوزرینه فرض عین اولدینی کبی علی وجه التفصیل کسب معلومات ایتک دخی عند الحنفیه فرض کفایه و عند الشافعیه فرض عین اولدینی علمای کرام حضراتی جانبندن ذکر و بیان بیورلمشدر.

حدیث شریف ایله ثابت اولدینی اوزره امت محمد علیه الصلوة والسلام عقائد جهتییه یتمش اوج فرقه اولوب بونلردن بفرقه سی رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلری ایله اصحاب کرامنک اعتقادلری اوزره اولان فرقه درکه بو فرقه یه فرقه ناجیه و اهل سنت و جماعت اطلاق اولنور. باقی یتمش ایکی فرقه، فرق غیر ناجیه در.

فرق غیر ناجیه نک اصولی یدی فرقه دن عبارت اولوب فرقه اولی «معتزله» و فرقه ثانیه «شیعه» و فرقه ثالثه «خوارج» و فرقه رابعه «مُرجئه» و فرقه خامسه «نجاریه» و فرقه سادسه «جبریه» و فرقه سابعه «مشبهه» در. اشبو یدی فرقه نک فروعات و توابعی اولوب جمله سی یتمش ایکی فرقه یه بالغ اولور.

افاقم علمای کرامدن «المولی محمد بن عبدالکریم الشهرستانی» حضرتلرینک «ملک ونحل» اسمی ایله مسمی اولان کتابنده کرب فرقه ناجیه نک و کرب فرق غیر ناجیه نک احوال و کیفیات و عقائدی علی وجه التفصیل ذکر و بیان اولدینی کبی علم کلامه متعلق سائر معلومات تفصیلیه دخی کتب کلامیه ده مسطور و محرر در. اهل سنت و جماعتک عقائد صحیحیه سنی حاوی اولان کتابلردن اسوة العلماء المحققین و قدوة الفضلاء المدققین سراج الملة والدين «علی بن عثمان الاوشی» علیه رحمة الباری حضرتلرینک بین العلماء والطلاب «امالی» اسمی ایله شهرت یاب اولان منظومه فاخره پر بها و نشیده ذاخره بی به الری کافه اصول دینییه و عامه عقائد یقینییه بی حاوی اولمسیله منظومه مذکوره تبرکاً و تمیناً اشبو علم کلام بحثه تذیل و مبحث مذکور منظومه مذکوره ایله تزیین اولمش و عمومک تسهیل استفاده لری مقصدله هر بیتک زیرینه ممکن مرتبه ترجمه مغالری ثبت و تحریر ایلدشدر.

(۱)

يقول العبد في بدأ الامالى   لتوحيد بنظم كالآلى
[۱] [۲] [۳]   [۴] [۵] [۶]

(مأل بیت)

ناظم منظومه عليه الرحمة علم توحيدك بیانی ایچون مانند لآلى نظم ایله املا ایلدیکی
اثرک اولنده کلامه شروع ایدر.

[۱] عابد، عابد الله تقدیرنده اولوب مراد، نفس ناظم علیه الرحمة در. مفهوم عبودیت،
لازمة ذمت مخلوق اولان تذلل و خضاعت اظهارندن بشقه اعتراف ربوبیت حق سبحانه و تعالی
حضرتلرینی دخی متضمن اولمغه ناظم علیه الرحمة کندو نفسی عنوان عبودیتله توصیف ایشدر.

(بیت)

(لا تدعنی الا بیاعبدیا   فانه اشرف اسمائیا)

مدلولی اوزره «عبد» اسمی اشرف اسماء مؤمنین در.

انبیاء عظام علیهم الصلوة والسلام حضراتک خاصه عبودیتلری خاصه رسالتلرندن اشرفدر. زیرا
عبودیتله خلقدن حقه منصرف و رسالتله حقدن خلقه منعطف اولورلر. بناءً علیه کلمه شهادتده عبد عنوانی
رسول اوزرینه تقدیم اولمشدر.

[۲] بدأ، ابتدا معناسه در. لکن ابتدا لفظنک مفهومی کلفتی متضمن در حمل و احتمال کبی.

[۳] امالی، املا کلمه سنک جمعی در. عن ظهر الغیب یعنی برکتابدن استعانه ایتیه رک تحریر
و کتابت ایتک معناسه در. بعض قوله کوره «امالی» منظومه مذکوره نک اسمی در. بعض قوله
کوره دخی «بدأ الامالی» منظومه نک اسمی در.

[۴] توحید، تفعیل بایندن مصدر در. صانع عالم حق سبحانه و تعالی حضرتلرینک ذاتاً
وصفاتاً واحد حقیقی یعنی شریک و نظیردن منزله اولدیغی قلب ایله تصدیق و لسان ایله اقرار ایلکدن
عبارتدر. نظم مذکوره «توحید» کلمه سنک مراد، علم توحید اولوب علم مذکور، علم کلام ایله
شهرتشاردر.

[۵] نظم، لغته انجوبی ایلکه دیزمکه دینور. اصطلاحده مرتبه المعانی و متناسقه الدالات
اولان کلماتی مقتضای عقل اوزره جمع و تألیف ایلکدن عبارتدر.

[۶] لا لى، «لؤلؤ» کلمه سنک جمعی در. لؤلؤ، انجو معناسه در.

(۲)

اله الخلق مولانا قدیم   وموصوف باوصاف الکمال
[۱] [۲] [۳] [۴] [۵]

(مأل بیت)

جمله مخلوقك خالق ومعبودی قدیم در. وجودی کنیدن اولوب غیریدن دکلدر
و کافه صفات کمال ایله موصوفدر.

[۱] «اله» لفظی «فعال» وزنی اوزره امام مأموم معناسه اولدیغی کبی لام حرفنک فتحی ایله
«اله» دن مأخوذ اولدیغنه کوره «اله الخلق»، معبود الخلق معناسه در. بعض قوله کوره لام حرفنک
کسری ایله «اله» دن مأخوذ اولوب تحیر و دهشت معناسه در. زیرا اوهام مخلوقات، معرفت ذات
آهیده متحیر و متدهشدر. بعض قوله کوره ینه لام حرفنک کسری ایله «اله» دن مأخوذ اولوب
«دام» و «ثبت» معناسه در. بعض قوله کوره لام حرفنک کسری ایله «اله» دن مأخوذ اولوب
«سکن» معناسه در. زیرا قلوب، لفظه جلاله نک ذکرى ایله مطمئن و ارواح دخی معرفت خدا ایله
ساکن اولور. بعض قوله کوره لام حرفنک فتحی ایله «اله» دن مأخوذدرکه «رجع الیه» و «اعتمد
علیه» معناسه در. زیرا هر حالده مخلوقاتک مرجع و معتمدی ذات الهی در. دیگر بعض قوله کوره
ینه لام حرفنک فتحی ایله «اله» دن مأخوذ اولوب «ارتفع» معناسه در زیرا ذات باری، ممکناته
مشابهت و محدثاته مناسبتدن رفیع و عالی در. بعض قوله کوره لام حرفنک کسری ایله «وله» دن
مأخوذ اولوب «تحیر» معناسه در. یاخود کسر لام ایله «وله» دن مأخوذ اولوب «فرع» و «لجی»
معناسه در زیرا جمله مخلوقات، امور و حوایجنده جانب الهی به التجا ایدر. یاخود «لاه یلوه»
کلمه سنکدن مأخوذ اوله رق «علا یعلو» معناسه در. یاخود «اختجب» معناسه اوله رق «لاه یلوه»
کلمه سنکدن مأخوذدر زیرا عالم دنیاده ابصار اهل دنیادن مخجبدر. یاخود «استار» معناسه «لاه»
کلمه سنکدن مأخوذدر زیرا جناب حق، کمال صمدیت ایله مخجب اولدیغی کبی کمال ظهوری ایله دخی
عقول و ابصاردن مخجبدر. امام اعظم رضی الله تعالی عنه حضرتلرینک لفظ شریف مذکورک
اشتقاقی امرنده تأدیاً سکوت بیورمش اولدقلری مرویدر. ائمه نحاتدن امام سیبویه عندنده دخی
لفظ مذکور علم مرتجل در.

[۲] مولی، الفاظ مشترکه دن اولوب «ولی» کلمه سنکدن مشتق در «مفعول» وزننده اولوب «فعلی»
وزننده دکلدر. «معتق» و «معتق» و «سید» و «مرئی» و «قرب» و «متصرف فی الامور» و «ناصر»
و «محبوب» معنارینه در. مولانا جلال الدین الدوانی حضرتلری «نصاب» شرحنده لفظ مذکورک
(۱۴) معناسی بیان بیورمشدر.

[۳] قدیم، دال حرفنک ضمی ایله «قدم قدما» صیغه سنکدن صفت در وجودی عدم ایله مسبوق
اولیوب بقای مستمر اولان موجوده دینور. مالی، اول و آخری اولیان موجوددر.

[۴] موصوف لفظنک مصدری اولان وصف و صفت، اهل لغت عندنده مترادف در. آخرنده
اولان «تا» حرفی «واو» حرفندن عوضدر «وعد، يعد، عدة» کبی.

[۵] ناظم علیه الرحمة حضرتلرینک صفات کالدن مرادی صفات ثبوتیه ذاتیه اولورکه

(۳)

هو الحق المدبر كل امر
[۱]

(مأل بیت)

حق سبحانه وتعالی حضرتلری حیات صفتی ایله متصف در. حیات، ذاتندن اصلا زائل اولماز. جمله امور و احکامی مشیتی تعلق ایلدیکی اوزره تدبیر و قضا و علم ازلیسی مقتضای اوزره اصلاح ایدر و جمله امور و افعالی قدر مخصوص اوزره تقدیر و مقتضای حکمتی اوزره ترتیب ایلر.

(۴)

مرید الخیر والشر القبیح
[۲]

(مأل بیت)

صفات ذاتیه الهیه دن بریسی (اراده) در. حق سبحانه وتعالی حضرتلری خیر و شرعی اراده ایدر. لکن شره رضای شریفی تعلق ایلر.

«حیات» «علم» «قدرت» «کلام» «سمع» «بصر» «اراده» در مازبدیه عندنده «تکوین» و اشعری عندنده «بقا» صفتی دخی داخلدر. زیرا کمال، اول معنادرکه عدمی نقصان اولور ذاته و افعال و صفاتده جاری در. «تمام» ایله فرق بودرکه «تمام» که مفهومنده نزاید محتملدر. لکن کمال، کاملدر. حق سبحانه وتعالی حضرتلری صفات کمال ایله متصف اولسه اوصاف ناقصه ایله متصف اولق لازم کاور لازم و ملزوم باطل اولغله جناب رب العالمین «حی» و «علیم» و «متکلم» و «سمیع» و «بصیر» و «مرید» و «مکون» در.

[۱] مدبر، تدبیر لفظندن اسم فاعل در «تدبیر» کلمه سی لغتده عواقب اموری تأمل و تفکر معناسنه در. حق سبحانه وتعالی حضرتلرینه نسبتله علم شریفی عواقب اموری محیط اولوب جمله امور و احکامی منزله تنزیلدن عبارتدر.

[۲] مرید، اراده لفظندن اسم فاعل در.

[۳] محال، میم حرفنک ضمی ایله ممکن کلمه سنک ضدی در. محال ایکی نوعدر. بریسی عقلی و دیکری شرعی در. (محال عقلی) اول شیدرکه عقل، اوشیئک خارجده وجودینی منع ایدر محل واحدده اجتماع نقیضین کی. «اجتماع نقیضین» سواد ایله بیاضک بر محله اجتماعی کبیدر. (محال شرعی) اول شیدرکه، اوشیئک ارتکابی عقابی موجب اولور کفر و سائر معاصی کی. بیت مذکورده اولان محالدن مراد، محال شرعی در. ابدی حق سبحانه وتعالی حضرتلری عبادک ایمان و طاعتنی و کفر و معصیتنی اراده ایدر. لکن کفر و معصیت رضایی یوقدر.

(۵)

صفات الله لیست عین ذات
ولا غیرا سواه ذا انفصال

(مأل بیت)

ذات الهی صفات کمال ایله موصوف و صفات کمال، جناب حق ذات شریفی ایله قائمدر. لکن صفات، ذات شریفنک عینی اولمدیغی کی ذاتندن منفصل غیری دخی دکلدر.

(۶)

صفات الذات والافعال طرا
[۱]
[۲]
[۳]

(مأل بیت)

حق سبحانه وتعالی حضرتلرینک مجموع صفات ذاتیه و فعلیه سی قدیم اولوب فنا و زوال تطر قندن محفوظدر.

(۷)

نسبح الله شیئا لا کالا شیاء
و ذاتا عن جهات الست خال
[۴]

(مأل بیت)

حق تعالی حضرتلرینه شرع شریفده شیء لفظی اطلاق اولور لکن حقیقت و صفتده اشیای سائرده مماثل دکلدر. و جناب حق ذات ایله تعبیر اولور لکن جهات سته دن [۵] منزله و مبرادر.

[۱] صفات، صفت کلمه سنک جمعی در. صفات شریفه آلهیه ایکی نوعدر. نوع اول (صفات ذاتیه) در حیات، علم، سمع، بصر کی. نوع ثانی (صفات فعلیه) در انشاء، ابداع، امانه، احیا، ترزیق، اتمام، تصویر کی.

[۲] طرا، طا حرفنک ضمی ایله جمیعاً معناسنه در.

[۳] مصونات، مصون کلمه سنک جمعی در. مصون محفوظ معناسنه در.

[۴] خال، خلو کلمه سندن مشتق اسم فاعلدر. خلو، خالی اولق معناسنه در.

[۵] جهات سته، «فوق» «تحت» «امام» «خلف» «یمین» «یسار» دن عبارتدر.

(۸)

ولیس الاسم غیرا للمسمى لدی اهل البصيرة خیر آل

[۱] [۲] [۳]

(مأل بیت)

اهل سنت عندنده اسم، متممك یعنی ذاتك غیری اولیوب بلکه عینی در.

(۹)

وما ان جوهر ربی وجسم ولا کلّ وبعض ذو اشتمال

[۴] [۵]

(مأل بیت)

حق سبحانه وتعالی حضرتلری «جوهر» و «جسم» و «کلّ» و «بعض» دکلدر.

[۱] «لدی»، ظرف مکان اولوب «عند» معناسنه در. «امام حریری» ایله سائر ائمه نجاه
 «لدی» کلهسی ایله «عند» کلهسی بیلرینی تفریق ایدوب «عند» کلهسی اعیان و معانییه ظرف
 و «لدی» کلهسی اعیانه مخصوص اولمق اوزره بیان ایشلردر. بعض اهل نحو عندنده کلمتین مذکورترین
 بینده فرق یوقدر.

[۲] «بصیرت»، قلبده برنورددرکه انکله اشیا ادراک اولنور نته کیم بصر، «عین» ده برنورددرکه
 انکله محسوسات رؤیت اولنور.

[۳] «آل» کلهسنک اصلی اهل در. آل کلهسی بلاد و صنایعه مضاف اولمز بوصورنده آل مصر
 و آل النجاره دینمز. امر دنیا و دینده و یاخود یالکز امر دنیاده خاطر و شرف اصحابنه مضاف
 اولور آل النبی علیه الصلوة والسلام و آل فرعون کبی.

[۴] جوهر، جورب و زننده علی الاطلاق شول حجره دینورکه اندن انتفاع اولانه حق نسنه استخراج
 اولنور. مراد، جواهر معدنیه اولان احجاردرکه فلزاندن عبارت اولور و «جوهر الشی» برنسنه نك اصل
 مایه و مادهسی درکه اونسنه اندن صورت پذیر حصول اولور. مثلاً جوهر انسانی، مایه جلیت درکه نشو و نماتک
 و بالجملة اوضاع و اطوارک موضوع علیهی در. احجار معروفهیه جوهر اطلاق، معنای اولدن مأخوذدر.
 بعض قوله کوره جوهر، عربی اولوب «جهر» دن مأخوذدر. لکن متعارف اولان جوهر لفظی،
 فارسی اولان کوهر لفظندن معربدر. اهل حکمت اصطلاحنده جوهر، بنفسه قائم و موضوع مقومدن
 مستغنی موجوددر. متکلمین عندنده متمیز بالذات در مقابلی عرض در و عرض جوهر ایله قائمدر.

[۵] رب، اصلنده تربیه معناسنه درکه برشیثی تدریج ایله کاله ابلاغ و ایصال ایتمکدن عبارتدر.
 بعده مبالغة حق تعالی حضرتلریزه وصف اولمشدر. رب کلهسی، جناب حقک غیرییه مقیداً اطلاق
 اولنور.

(۱۰)

وفي الاذهان حق کون جزء بلا وصف التمكن یا ابن خال

[۲]

[۱]

(مأل بیت)

جزء لا یتجزی که جوهر فرددن عبارتدر انک وجودی عقولده ثابت و متحققدر.

(۱۱)

وما القرآن مخلوقا تعالی کلام الرب عن جنس المقال

(مأل بیت)

قرآن کریم که حق سبحانه وتعالی حضرتلرینک کلامی در. حادث و مخلوق دکلدر.
 جناب حقک ذات اقدس ایله قائم اولان صفی در.

(۱۲)

ورب العرش فوق العرش لکن بلا وصف التمكن واتصال

[۳]

(مأل بیت)

حضرت رب العزه عرشیدن عالی در و عرشک خالق در. عرشده مستقر و عرشه
 متصل دکلدر.

[۱] اذهان، ذهن کلهسنک جمعی اولوب عقل معناسنه در.

[۲] خال، برادر مادر معناسنه اولوب بیت مذکورده تکمله نظم ایچون ابراد اولمشدر.

[۳] عرش، اعظم مخلوقات الهیه در. لسان حکماده «فلك تاسع» ایله تعبیر و تسمیه اولنور که
 فلك اعظم و محدود جہات دخی دینور مجموع موجوداتی محیطدر.

(۱۳)

وما التشبيه للرحمن وجهها فصن عن ذلك اصناف الالهال

[۱] [۲]

(مأل بیت)

حق سبحانه و تعالی حضرت تیری ذاتاً و صفه مخلوقه مشابه دکلدر . دلیل عقلی و نقلی
ایله اهل اسلامک بواعتماد اوزرینه ثباته سعی و اهتمام و مشبه طائفه سی کبی بادیه تشبیهده
سرکردان اولاملری خصوصه اقدام ایله .

(۱۴)

ولا يمضي على الديان وقت واحوال وازمان بحال

[۳] [۴] [۵] [۶]

(مأل بیت)

حق تعالی حضرت تیری اوزرینه (وقت) و (احوال) و (ازمان) کذران ایتمز . حق
تعالی حضرت تیری مکاندن منز و مبری اولدینی کبی زماندن و تحولات و تبدلاتدن و ترقیات
و تنزلاتدن دخی منز و مبرآدر .

[۱] اصناف، صنف لفظنک جمی اولوب نوع معناسنه در .

[۲] اهالی، اهل لفظنک جمی در ارض لفظنک جمی اراضی اولدینی کبی .

[۳] دیان، دین لفظندن مبالغه صیغه سیدر . دین، جزا معناسنه اولقله دیان، مجازی معناسی
مفید اولوب حق تعالی حضرت تیرنک اسمی در . یوم قیامت، یوم مجازات اولقله «یوم الدین» ایله تسمیه
اولمشدر .

[۴] «وقت» لفظندن وقت معین یاخود جزء وقت مراد اولنور .

[۵] احوال، حال کله سنک جمی در . موصوفده راسخ اولمیان صفته و هیئت نفسانییه اطلاق

اولنور بعد الرسوخ او صفته «حال» دینلیوب «ملکه» اطلاق اولنور .

[۶] ازمان، افعال و زننده زمان کله سنک جمی در . «ازمان» دن ازمنه مختلفه و یاخول زمان

طویل مراد اولنور . یاخود «زمان» دن مدت مقسومه و «وقت» دن براسر ایچون مفروض اولان

مدت مراد اولنور . بعضی قوله کوره وقت لفظنک اکثر استعمالی زمان ماضیه مخصوص در .

(۱۵)

ومستغن الهی عن نساء واولاد اناث او رجال

[۱]

(مأل بیت)

حضرت خالق بیهمتا تعالی شانه عن الاشیاء . زوجه اتخاذهن و اولاد تولیدن منز
و مبرآدر .

(۱۶)

کذا عن کل ذی عون ونصر تفرّد ذوالجلال وذوالمعالی

[۲]

[۳]

(مأل بیت)

حق سبحانه و تعالی حضرت تیری ذات و صفاتنده واحد و ملک و قدرتنده و جلال
و عظمتنده منفرددر انفاذ اوامر و احکامنده معین و ناصره محتاج دکلدر . جمله مخلوقات جمیع
ازمنه و امکانده جناب خالق تعالی حضرت تیرینه مفتقر و محتاجدر احتیاج علامت عجزدر
حق سبحانه و تعالی عجزدن منز اولوب قادر و غنی و قیومدر .

(۱۷)

یمیت الخلق قهرا ثم یحیی فیجز بهم علی وفق الخصال

[۴]

[۵]

(مأل بیت)

حضرت قادر بیچون جل شانه، مجموع خلقی علی سبیل القهر والغلبه افنا و اعدام
ایدوب بعده جمله سنی احیا و عرصه قیامتده عملرینه موافق جزا ایدر .

[۱] اولاد، ولد لفظنک جمی در . «ولد» لفة و شرعاً ذکور و اناته شاملدر .

[۲] عون و نصر، یاردم معناسنه در .

[۳] معالی، «معالات» لفظنک جمی در . «معلاة» علو و شرف معناسنه در .

[۴] خلق، مخلوق معناسنه در .

[۵] خصال، خصلت لفظنک جمی در .

(۱۸)

لاهل الخیر جنات ونعمی ولا کفار ادراك النکال

[۱] [۲] [۳]

(مأل بیت)

حق سبحانه وتعالی حضرتلری اهل خیری یعنی مؤمن مطیع جنت ونعمت ایله
اثابه وتسعیم وکفاری درکات جحیم ایله تعذیب وتقییم ایدر .

(۱۹)

ولایفنی الجحیم ولا الجنان وما اهلوا هما اهل انتقال

(مأل بیت)

جنان و نیران الآن موجوددر . اوزرلرندن احوال خالیه مرور ایتکدهدر . جنت
وجهنم وسکائی قنایدر اولدینی کبی محال اخرایه دخی انتقال ایتیبو صفت خلود وتأبید
ایلله متصفدر .

(۲۰)

یراه المؤمنون بغير کیف وادراك وضرب من مثال

[۲]

(مأل بیت)

حق سبحانه وتعالی حضرتلری جنتده مؤمنین مکرمینه عرض دیدار ایدر . مؤمنین
دخی کنه وحقیقتنی غیر مدرك و صور مخلوقه دن بر صورته مشابهنسر اوله رق جمال
خدای لایزالی رؤیت شرفی ایلله شرفیاب اوله جق در .

[۱] «نعمی» لفظی نون حرفنک ضمی وقصر ایلله نعمت معناسنهدر . «بشری» و «رجعی» لفظلری
بشارت و رجوع معنارینه اولدینی کبی .

[۲] ادراك، درك لفظنك جمعی در . «درک» لفظی «دال» و «را» حرفلرینك فتحه حرکهلری ایلله
حفره ایراندن برحفره یاخود طبقات ناردن برطبقه در .

[۳] نکال، عقوبت معناسنهدر .

[۴] ضرب، نوع معناسنهدر .

(۲۱)

فینسـون النعیم اذا رأوه فیاخسران اهل الاعتزال

(مأل بیت)

مؤمنین مکرمین دار السرورده لقای شرف التقای ربانی ایلله سرور واستفاضه
نور جبور ایلله پرسرور اولدقده جنتک جمله نعم ابدیه سنی خاطرلرندن قراموش ایدرلر .
زیرا جنت و جنتک جمله لطائف ونعمتی دیدار الهییه نسبتاً نیر اعظمه مقابل ذره
و غیرمتناهی اعداده محاذی مرّه مثابه سندهدر . اهل اعتزال، رؤیتی انکار ایدر .

(۲۲)

وما ان فعل اصلح ذوافترض علی الهادی المقدس ذوالتعالی

[۱] [۲]

(مأل بیت)

حق سبحانه وتعالی حضرتلری اوزرینه عبادی ایچون اصلح اولان شیلری اراده
و خلق ایلک واجب دکلددر . زیرا حق تعالی حضرتلری فاعل مختاردر .

(۲۳)

وفرض لازم تصدیق رسل و املاک کرام بالنوال

[۳] [۴] [۵] [۶]

(مأل بیت)

عاقل و بالغ اولان مکلف اوزرینه وحدانیت الهیهیه ایمان ایتک فرض اولدینی کبی
رسل و انبیای عظام ایلله ملائکه کرامه دخی ایمان ایلک فرض در .

[۱] ذوافترض، صاحب وجوب معناسنهدرکه واجب تأویلندهدر .

[۲] ذوالتعالی، رفعت وعظمت صاحبی دیمکدر .

[۳] رسل، رسول کریمه شریفه سنک جمعی در . تصدیق انبیاده تعیین عدد لازم دکلددر .
اگرچه بعض قوله کوره انبیای عظام یوز یکرمی دوت بیک و رسل کرام علیهم الصلوة والسلام
حضراتی اوج یوز اون اوج ذوات فخامدن عبارت اولقی اوزره مروی ایسه ده بونده قطعت یوقدر .

[۴] املاک، ملک لفظنک جمعی در .

[۵] کرام، کریم لفظنک جمعی در . مکرم معناسنهدر .

[۶] نوال، عطا ونصیب معناسنهدر .

(۲۴)

وختم الرسل بالصّدق المعلى نبى هاشمى ذى جمال
[۱]

(مأل بیت)

حضرت محمد علیه الصلوة والسلام خاتم الانبیا والمرسلین اوله زق نبوت ورسالت
ذات رسالتیناهیلرله ختام بولشددر .

(۲۵)

امام الانبیاء بلا اختلاف وتاج الاصفیاء بلا اختلال
[۲]

(مأل بیت)

شاه سریر اصطفای علیه ازکی التحایا حضرتلری امام انبیا وپیشوای اصفیادر .

(۲۶)

وباق شرعه فی کلّ وقت الى يوم القيمة وارتحال
[۴]

(مأل بیت)

رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرینک شریعت سمحا وملت بیضالری
نسج وتبدیلدن عاری والی یوم القیامه باقی در .

[۱] صدر، هر شیئک مقدم واولنه دینور. سینه یعنی کوکس معناسنده دخی استعمال اولنور.

[۲] امام، مقتدایه معناسندهدر.

[۳] آصفیاء، صفی لفظنک جمعی در . (صفی) کلمه سی صفات ذمیه دن مبرا وکدورات نفسانیه دن
معرا اولان ذات عالیقدره اطلاق اولنور. نظم مذکورده اصفیادن مراد، ملائکه کرام واولیای
ذوی الاحترام حضراتی در .

[۴] شرع، لغتده اظهار و بیان وطریق معنارنده مستعملدر . بعده وضع الهی ایله موضوع
وانبیای کرام علیهم الصلوة والسلام حضراتندن برنبی ذیشان ایله ثابت اولان طریقهده استعمال اولندی.
بعض علمای کرام حضراتنک بیانه کوره انبیای کرام علیهم الصلوة والسلام حضراتندن ثابت اولان
(طریق مخصوصه) مابه الجزا اولقی حیثیتی ایله «دین» واجتماع حیثیتی ایله «ملت» وواجب الاذعان اولقی
حیثیتی ایله «ایمان» وتسليم اولقی اعتباری ایله «اسلام» وزلال کالنه متعظشینک ورودی اعتباریله
«شریعت» وجبریل علیه السلام حضرتلرینک اسم شریفلری ناموس اولغله حضرت جبریل علیه السلام
واسطه سیله وارد اولدینی اعتباریله «ناموس» اطلاق اولنور.

(۲۷)

وحق امر معراج وصدق فقیه نص اخبار عوالی
[۱] [۲]

(مأل بیت)

حضرت رسول اللهک خصیصه معراجی ثابت ومتحقق وواقعه مطابق در. زیرا نبوتی
باینده متواتر ومشهور کبی اخبار عالیه منصوص در .

(۲۸)

وانّ الانبیاء لفی امان عن العصیان عمداً وانعزال
[۳]

(مأل بیت)

انبیای عظام علیهم الصلوة والسلام حضراتنک جمله سی بالقصد صدور ایدن کفر
ومعاصیدن معصوم ومضون ومنصب والای نبوتدن معزول ومهجور اولقدن مأمون در.

(۲۹)

وماکانت نبیا قطّ اثی ولا عبد وشخص ذو اقبال

(مأل بیت)

انبیای عظام علیهم الصلوة والسلام حضراتی قطعاً اثی دکلدر. یعنی تسوان طائفه سندن
وعبد جنسندن قطعاً پیغمبر کلز وپیغمبر ساحر ومشعوذ اولمز.

[۱] نص، لغتده تصریح معناسندهدر .

[۲] عوالی، عالییه یاخود عالی لفظلرینک جمعی در. زیرا صفت اولان فاعل، ذوی العقولک

غیریده اولور ایسه «فواعل» وزنی اورز. قیاسی جمله نور .

[۳] امان، امن معناسندهدر.

(۳۰)

وذو القرنین لم یعرف نبیّا کذا لقمان فاحذر عن جدال
[۱] [۲]

(مأل بیت)

ذوالقرنین ولقمان حضرتلرینک نبوتلری ثابت اولدیغندن نبوتلری خصوصنده
مجادلهدن کف لسان ایدوب علم الهییه احاله ایلک اسلدر .

(۳۱)

وعیسی سوق یأتی ثم یتوی لدجال شقی ذی خیال
[۳] [۴]

(مأل بیت)

علامت قیامت اولق اوزره محمد مهدی خروج ایدوب بعده دجال ظهور وقرق
کون شرق وغرب عالمده نشر شراره فساد ایلدکن صکره حضرت عیسی علیه الصلوة
والسلام آسماندن آیت سیف کبی نازل اولوب اول شقی فتانی اهلاک ایلجهکدر .

[۱] ذوالقرنین، لقب اسکندر در واسکندر ایکی پادشاهدر . بریسی رومی و بریسی یونانیدر .
اسکندر رومی «قاتل دارا بن بهمن اسفندیار» درکه صاحب خضر علیه السلامدر . اسکندر یونانی،
فیلوس اوغلی درکه صاحب ارسطودر . محل اختلاف اولکی ذاتدر یعنی پیغمبر ویاخود ولی می در دیو
اختلاف اولدی . حضرت ذوالقرنین ابله حضرت لقمانه متعلق معلومات تفصیلیه کتب تفاسیر شریفه
ایله کتب توارخده مسطور و محردر .

[۲] جدال، مجادله معناسندهدر .

[۳] عیسی، لفظی بعض روایت کوره سریانی و بعض روایت کوره عبرانیدر . «علامه زنجیری»
«کشاف» ده حضرت عیسی علیه السلامک اصل اسمی «ایشوع» اولق اوزره بیان ایلشددر .
صاحب «تیسیر» «موثی» کبی شین معجمه ابله عیسی اولوب عربی به نقل اولندقدده شین حرفنک
نقطه لری اهل اولندیغنی بیان ایلشددر . معنایی سید یاخود مبارک دیمکدر .

[۴] دجال، دجل لفظندن مأخوذ اولوب کذاب و سحار معناسندهدر .

(۳۲)

کرامات الولی بدار دنیا لها کون فهم اهل التوال
[۱] [۲]

(مأل بیت)

دار دنیا ده اولیاء الله یدلرنده ظهور ایدن خارق عاده کرامتدر حق وثابتدر .
زیرا اولیای کرام، مظهر الطاف مخصوصه ربانیهدر .

(۳۳)

ولم یفضل ولی قطّ دهرّاً نبیّا او رسولا فی انتحال
[۳]

(مأل بیت)

اولیای کرام، رسل وانبیای عظام علیهم الصلوة والسلام درجه سنه قطعاً بالغ دکلدر .

(۳۴)

والصّدیق رجحان جلی علی الاصحاب من غیر احتمال

(مأل بیت)

اقدام خلیفه رسول الله اولان ابوبکر الصدیق رضی الله تعالی عنه حضرتلری سائر
اصحاب کرام حضرتاندن ارجم و افضلدر . افضلیتی شک و احتمالدن عاری اوله رق قطعی الثبوتدر .

[۱] کرامات، کرامت لفظنک جمعیدر . دعوی نبوته مقارن اولدینی حالد طرف اولیادن
خارق العاده اولان امرک ظهوریدر . ایمانه و عمل صالحه مقرون اولزایسه استدراج تعبیر اولنور . دعوی
نبوته مقرون اولور ایسه معجزهدر . سحر، نفوس خبیثه اصحابندن ظهور اتمکله «کرامت» دن مغترق
اولور .

[۲] ولی لفظی، «ولی» ویاخود «ولایت» دن مأخوذ اولوب قریب و محب معناسندهدر . اصطلاحده
ممکن اولدینی مرتبه عارف بالله و عارف صفات الله اولوب طاعته مواظب و معاصیدن بجنب و لذات
وشهوات حیوانیه دن معرض اولان ذات شریفه اطلاق اولنور .

[۳] انتحال، شرف معناسندهدر .

(۳۵)

وللفاروق رجحان وفضل علی عثمان ذی النورین عال

[۲]

[۱]

(مأل بیت)

فاروق اعظم عمر بن الخطاب رضی الله تعالی عنه حضرتلری دخی عثمان بن عفان
رضی الله تعالی عنه حضرتلرندن ارجح و افضل در.

(۳۶)

وذو النورین حقاً کان خیراً من الکرار فی صف القتال

[۳]

(مأل بیت)

«عثمان بن عفان» رضی الله تعالی عنه حضرتلری دخی حیدر کرار «علی بن ابی طالب»
رضی الله تعالی عنه حضرتلرندن افضل در.

(۳۷)

وللکرار فضل بعدهذا علی الاغیار طراً لا تبال

(مأل بیت)

«امام علی» رضی الله تعالی عنه حضرتلری دخی سائر صحابه کرام رضوان الله تعالی
علیهم اجمعین حضرتلندن افضل در. بو بابده بعض کیمسه لک کونا کون اقواله ترجیه سامعه
اعتبار اولنمز.

[۱] فاروق، فرق لفظندن مأخوذ صیغه مبالغه در «حضرت عمر» رضی الله تعالی عنه، قضایاده
حق و باطلک بینی فرق ایلدیکی جهته «فاروق» ایله ملقب اولمش در.

[۲] ذی النورین، ایکی نور صاحبی دیمکدر. «حضرت عثمان» رضی الله تعالی عنه، رسول
اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرینک کریمه محترمه لری «رقیه» و «ام کلثوم» رضی الله تعالی
عنهما حضرتلری تزوج الملکه «ذی النورین» ایله ملقب اولمش در.

[۳] کرار، کر لفظندن مأخوذ صیغه مبالغه در. (کر) لفظی حمله و صولت معناسنه در.
حضرت علی رضی الله تعالی عنه، بغایت شجیع و جنگاور اولغله کرار ایله ملقب اولدی.

(۳۸)

وللصدیقه الرجحان فاعلم علی الزهراء فی بعض الخلال

[۱]

[۲]

[۳]

(مأل بیت)

ام المؤمنین زوجه سید المرسلین «حضرت عائشه» رضی الله تعالی عنها حضرتلری
بعض خصالده «فاطمه الزهراء» رضی الله تعالی عنها حضرتلرندن ارجح در.

(۳۹)

ولم یلعن یزیداً بعد موت سوی المكثار فی الاغراء غال

[۴]

[۵]

[۶]

(مأل بیت)

سلفدن برکیمسه «یزید بن معاویه» حقنده لعنت ایلدی انجق حدی تجاوز ایدن رفضه
و خوارج کبی بعض اشخاص لعنت ایلدیلر.

[۱] صدیقه، ام المؤمنین «حضرت عائشه» رضی الله تعالی عنها لقب شریفلری در.
[۲] زهراء، ام رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم «حضرت فاطمه» رضی الله تعالی عنها
لقب شریفلری در. وجوه تلقیبات، «حضرت صدیقه» رضی الله تعالی عنها خدمت نبویه کال صداقتندن
و «حضرت فاطمه» رضی الله تعالی عنها اشراق جمال تابدارلری اولمستندن عبارت اولوب تفصیلی،
کتب سیر و تواریکده مسطور و مذکور در.

[۳] خلال، خصال معناسنه در. اصطلاحده بر شخص حضرت حقک رحمت آلهیه سندن طرد
[۴] لعن، لغتده طرد معناسنه در. اصطلاحده بر شخص حضرت حقک رحمت آلهیه سندن طرد
و تبعید ایلك معناسنده استعمال اولنور.

[۵] مکثار، مفعول وزنده کثرتندن مبالغه معناسنی مفید اولوب «قوال» معناسنه در. «قوال»
چوق سوزلی کیمسه دیمکدر.

[۶] غالی، غلو لفظندن مأخوذ اسم فاعل در. «غلو»، حدی تجاوز ایلك، «غالی» حدی
تجاوز ایلدیکی دیمکدر.

(۴۰)

و ايمان المقلد ذو اعتبار [۱] [۲]
 بانواع الدلائل كالنصال [۳]

(مأل بیت)

مقلد اولان مؤمنك ايماني معتبر واعتباري ادله قاطعه نافذه ايله مدلل ومبرهن در .

(۴۱)

وما عذر لذي عقل بجهل [۴] [۵]
 بخلاق الاسافل والاعالي [۶] [۷]

(مأل بیت)

عاقل وبالع اولان کيسه جهلی سببی ايله معرفت الهی دن محروم اولسه حضور رب العالمین ده او کيسه نك عذری قرین قبول اولمز .

[۱] ايمان، لغتده مطلقا تصدیق معناسنه در . امن کله سندن افعالدر . اكا ايمان ايتدی ديمك، انی تکذيب ومخالفتدن امین ايتدی ديمك اولغله تصدیق، حاصل معنا اولور .
 [۲] مقلد، تقلیددن اسم فاعلدر .
 [۳] نصال، نصل لفظنك جمعی در . «نصل» اوق دمیرنه اطلاق اولنور .
 [۴] عذر کله سنك اوج معناسی واردر . بریسی «فعل معهودی بن ایشله دم» ديمکدر . دیگرى «فعل معهودی شو سبب ايله ایشله دم» ديمکدر و دیگر بریسی دخی «فعل معهودی ایشله دم لکن من بعد ایشله م» ديمکدر . نظم مذکورده مراد، معنای ثالث در .
 [۵] عقل، لغتده منع وقید معنالیسه در . عرفده بر نور روحانیدرکه انکله علوم ضروریه ونظریه ادراک اولنور .
 [۶] اسافل، اسفل لفظنك جمعی در . «اسافل» دن مراد قمرک فلك ماتحتی در .
 [۷] اعالي، اعلى لفظنك جمعی در . «اعالي» دن مراد، فلك قمرک مافوق در .

(۴۲)

وما ايمان شخص حال بأس [۱]
 بمقبول لفقه الامثال

(مأل بیت)

معاینه عذاب وقتنده حادث اولان ايمان که «ايمان بأس» و «ايمان یأس» دینور، مقبول دکلددر . یعنی ايمان یأس صاحبی اولان کيسه عندالله مؤمن اولمز . زیرا مقدما امر الهی به امتثال ایدوب ايمان ایلماشدر .

(۴۳)

وما افعال خیر فی الحساب [۱]
 من الايمان مفروض الوصال

(مأل بیت)

وصالی مفروض اولان «صوم» و «صلوة» کبی اعمال حسنه، ایمان دن محسوب دکلددر .

(۴۴)

ولا يقضى بكفر وارتداد [۲]
 بعهر او بقتل واختزال [۳] [۴]

(مأل بیت)

بر کيسه یه محظورات شرعیه دن اولان زنا و قتل نفوس وغصب اموال کبی افعال منیه ارتکاب ايله کفر و ارتداد حکم ایتمک جائز دکلددر .

[۱] بأس، شدت ومضرت وعذاب معنالیسه در .
 [۲] کفر، لغتده ستر وانکار معنالیسه در . اهل کفر، حق ستر وانکار ایلدکری ایچون کافر ايله تسمیه اولنور . عرف شرعده، ایمان شانندن اولان کسه نك عدم ایمانه اطلاق اولنور . بوخالده ایمان ايله کفر بیننده تقابل عدم و الملکه اولور . کفر، واجب الايمان اولنلری انکار ایتمکدن عبارت اولقی ذهابنده بولنانلرک کلامنه کوره بین الکلمتین تقابل وتضاد اولور . کفران، اکثریا نعمتده استعمال اولنورکه شکر مقابلی در . کفور، انکار دینده وانکار نعمتده استعمال اولنور . کفر، قول وفعل ايله دخی اولور . ایمان کله سنی معرفت لفظی ايله تفسیر ایدنلره کوره کفر، جهل بالله اولور . ایمان کله سنی طاعات لفظی ايله تفسیر ایدنلره کوره کفر، معاصیدن عبارت اولورکه طائفه خوارج اومسلکه ذاهبدر .
 [۳] عهر، عین مهمله نك فحی وحانك سکونی ايله زنا معناسنه در .
 [۴] اختزال، انقطاع معناسنه اولغله نظم مذکورده «اختزال» دن مراد، قطع اعضا وغصب اموال کبی ظلم وجنایتدر .

(۴۵)

ومن ينو ارتداداً بعد دهر يصير عن دين حق ذالسلال

[۱]

(مأل بیت)

نعوذ بالله تعالى موقتاً ارتداد قصد و نیت ایدن کیمسه فی الحال دیندن چیقوب کافر اولور.

(۴۶)

ولفظ الکفر من غیر اعتقاد بطوع رد دین بالاغتفال

[۲]

(مأل بیت)

بر کیمسه جهالتی سببی ایله کفر اولدیغنی یلیه رک طوع واختیاری ایله العیاذ بالله برکله کفر تفوه ایلسه اول کیمسه دائره اسلامدن چیقوب ظلمت آباد کفره داخل اولور.

(۴۷)

ولایحکم بکفر حال سکر بما یهذی ویلغو بارتجال

[۳] [۴] [۵] [۶]

(مأل بیت)

کیفیت خمر ایله سرخوش اولان کیمسه یه حال سکرنده کله کفر تفوه ایلسه کفری ایله حکم اولنمز.

[۱] انسال، خفیة چیمق معناسنه اولوب ترکجه ده صییرلق لفظی ایله تعبیر اولنور.

[۲] اغتفال، افتعال وزننده غفلت لفظندن مشتق در.

[۳] سکر، اول برحالت درکه شارب ایله عقلی بیننه عارض اولور. بعض قوله کوره سکر، بر سروردرکه بعض اسبابنه مباشرته عقله غالب اولوب انسانی موجب عقلی ایله عملدن منع ایدر. حد سکر، امام اعظم وهام افخم حضرتلری ارضی سمدان ورجلی مرأه دن تمیز ایده مامکدن عبارت اولمق اوزره بیان بیورمشد. امامین حضرتلری کلامک مختلط اولوب مستقیم اولماسی ایله تفسیر بیورمشلردر. ایکی مرجعک بیانی بردر. سکرانک وجه مشروح اوزره عدم کفری استحسانی در. قیاس اولان کفری در. وجه استحسان بودرکه سکران، اول هذیان ایله کفری قصد واعتقاد ایلدیکنندن بشقه عقلنده نوع خلل عارض اولمشد.

[۴] بهذی، هذیان لفظندن مشتق فعل مستقبل معلوم در. هذیان، ساقط الاعتبار اولان

کلام، یاخود کلام فاحش معناسنه در.

[۵] یلغو، لغو لفظندن فعل مستقبل در. (لغو)، عبث ویهوده اولان کلام معناسنه در.

[۶] ارتجال، من غیر تفکر تکلم ایتک معناسنه در.

(۴۸)

وما المعدوم مرئياً وشيئاً لفقه لاح فی بمن الهلال

[۱] [۲] [۳] [۴]

(مأل بیت)

معدومه حال عدمنده رؤیت الهی تعلق ایلز واکا «شی» لفظی دخی اطلاق اولنمز بو دعوايه هلالدن ظاهر اولان علم دلیل اولور.

[۱] مرئی، «رؤیت» دن اسم مفعول معناسنه در.

[۲] فقه، لغتده فهم و علم معناسنه در.

[۳] لاح، ظاهر معناسنه در.

[۴] هلال، ها حرفک کسری ایله برکیجه ک علی قول ایکی کیجه ک یکی آبه دینور. ماه نو معناسنه یاخود اوج کیجه یه قدر ویاخود بدنچی کیجه یه قدر هلال اطلاق اولنور وهر آیک اخرنده یکرمی التجی ویکرمی بدنچی کیجه ک آبه دخی هلال اطلاق اولنور ماعدایه یعنی مابینه قر دینور. ناظم مرحومک رؤیت مسئله سنده هلالدن ظاهر اولان علم دلیلدیر بیورمسنندن مقصدی شودرکه هلال، قبل الطلوع معدوم اولمغه غیر مرئی اولوب طلوع ایلدکجه تدریجاً مرئی اولور قبل الطلوع مرئی اولدیغندن معلوم اولدی که رؤیتک انتقاسی علتک ورؤیتدن اولان اشرطک یعنی وجودک انتقاسندن ناشی در ووجود شاهده علت اولمغه غائبده دخی علت اولور زیرا شاهد و غائبده علتک تبدلی ممتنع در. معلوم اولدیغنی اوزره معدومک ایکی نوعی واردر بریسی «معدوم ممتنع» و دیگر «معدوم ممکن» در. «معدوم ممتنع» وجودی ممتنع وعدمی واجب اوله شریک باری واجتماع ضدین کی. «معدوم ممکن» وجود وعدمی کندوسنه نسبتله مساوی اوله. نوع اوله بالاتفاق رؤیت تعلق ایلز و بالاتفاق شی اطلاق اولنمز. زیرا من کل الوجوه ثبوتی ممتنع در نوع ثانی به قبل وجوده رؤیتک تعلقنده اختلاف واردر. اهل سنتک بیاننه کوره معدوم ممکنه رؤیتک تعلقی ممتنع در زیرا علت رؤیت، وجوددر وجود ایسه منتفی در کذلک حال عدم من حیث هو هو رؤیت وعدم رؤیت ایله متفاوت اولز معدوم ممتنع بالاتفاق رؤیتک تعلقی ممتنع اولنجه ممکن الوجود اولان معدومه دخی تعلقک امتناعی لازم اولور زیرا الحاله هذه او دخی معدوم در.

(۴۹)

ودنیانا حدیث والهیولی [۱]
 عذیم الکنون فاسمع باجتدال [۲]
 [۳]

(مأل بیت)

دنیا که اشبو عالم کون وفساددر، جمیع اجزاسیله حادثدر. یعنی صکره دن وجوده
 کلشدر وفلاسفه نك «هیولی» دیدکاری که اصل عالم اوله جقدر اصلی یوقدر. عذیم
 وغیر موجوددر. بوکلامی آویزه کوش هوش ایلک لازمدر.

(۵۰)

وان السحت رزق مثل حل [۴]
 وان یکره مقالی کل قال [۵]
 [۶]

حرام دخی حلال کبی رزقدر. سوق الهی ایله انسانه واصلدر. اهل اعتزال
 بو عقیده نك خلافندهدر.

[۱] دنیا، فلك قمرک ماتحیدر. لکن نظم مذکوره مراد، آخرت مقابلی درکه اشبو عالم علوی
 وسفلی در وحدوث عدمدن وجوده خروجدر کافه اهل سنت عندنده جمله سموات وارضین وما فیها
 جمیع اجزاسیله محدثدر معدوم ایکن ایجاد رب العالمین ایله موجود اولدی.

[۲] هیولی، ها حرفنك فتحی ویا حرفنك ضمی والف حرفنك قصری ایله و «ابن قطاع»
 نقلی اوزره یای مضمومه نك تشدید ایله دخی جائز اولق اوزره لفظ یونانی اولوب قطن یعنی بموق
 معناسندهدر. حکمای سلف طینت عالمه بالتشبییه هیولی اطلاق ایلدیلر. بموق، اصل انواع ثیاب اولدیی کبی
 سرشت عالم دخی اصل انواع صور کونیهدر. بعدذا عالمک بذواتها وصفاتها حدوثنه اهل اسلام
 بووجهله استدلال ایلدیلر که عالم دیلان شی اعیان واعراضدن عبارتدر (اعیان)، بنفسه قائم اولان
 شی در جسم وجوهر کبی. (اعراض)، غیر ایله قائم اولان شی در حرکت وسکون ولون وصوت کبی.
 اما اعیانك حدوثن ثابتدر.

[۳] اجتدال، فرح وسرور معناسندهدر.

[۴] سحت، سین حرفنك ضمی ایله حرام معناسندهدر.

[۵] حل، حا حرفنك کسری ایله حلال معناسندهدر.

[۶] «قال» کلمه سی «قلا» لفظندن اسم فاعل اولوب بغض ایدیجی معناسندهدر. «مقال» ایله
 «قال» بیننده جناس ناقص واردر.

(۵۱)

وللدعوات تأثیر بلیغ [۱]
 وقدینفیه اصحاب الضلال [۲]

(مأل بیت)

صلحا وزهاد وعامة مؤمنینك احياء واموات حقنده دعا لری مؤثر واثار منافعی
 متواصلدر. لکن معتزله طائفه سی انکار ایدرلر.

[۱] دعوات، عین حرفنك فتحی ایله «دعوة» لفظنك جمعی اولوب دعا معناسندهدر.
 علمای کرام حضراتی طرفندن بیان بیوردلینی اوزره بعضاً اثر دعانك فی الحال ظهور ایقامی
 وجوه عذیدهیه مبنی در. (وجه اول) اجابت، لامحاله حاصلدر. زیرا اجابت دعا، قضای حاجتک
 غیری در زیرا اجابت دعا، عبد یارب دیدکده حضرت حقك لیک یا عبد قول شریفندن عبارتدر
 بوایه هر موحد ایچون موعود وموجوددر. وقضای حاجت، اجابتك لازمی در که مسئول اعطا الملکدر.
 بوایه فی الحال وبعضاً فی المأل اولور. (وجه آخر)، اجابت، جهت واحده ایله اولمز بلکه جهات عذیده
 ایله اولور نته کیم «لاترد دعوة المسلم الا لاحدی ثلک اما ان یعجل له فی الدنیا واما ان یؤخر
 فی الآخره واما ان یصرف من السوء بقدر مادعی» حدیث شریفی اکا دالدر. (وجه آخر)، اجابت
 دعا، هر نقدر «اجیب دعوة الداع اذا دعان» کریمه سنده مطلق ایسه ده «بل ایاہ تدعون فیکشف
 ماتدعون الیه ان شاء» آیت کریمه سنده مشیته تعلیق ایله مقید اولغله مطلق مقیده محمول اولور.
 (وجه آخر) اجابت الاهی، اجابت عبد ایله مشروطدر نته کیم «فلیستجیبوا لی ولیؤمنوا بی» آیت کریمه سی
 اکا دلالت ایدر. «فلیستجیبوا عملا ولیؤمنوا بی اعتقادا» عباره سی ایله تفسیر اولمشدر. ایمدی
 بوصفت ایله موصوف اولان مرد، تحریک شفه ایلدیکی آنده دعایی مستجاب اولور. امام جزری
 علیه رحمة الباری حضرتلری طرفندن تحقیق ویان بیوردلینی اوزره دعانك اجابتی خصوصنده
 شروط عذیده اولوب شروط مذکوره، مأکولات ومشروبات وملبوسات ومکسوباتده حرامدن اجتناب
 واخلاص وتنظیف لباس وتطهر ووضوء واستقبال قبله ودرز اوزره قعود ونافله نماز وتقدير عمل صالح
 وحمد وثنا وصلوات شریفه ورفع یدین وتأدب وخشوع وتذلل واسماء حسنی ایله سؤال واتیسای عظام
 علیهم الصلوة والسلام حضراتنه وعباد صالحینه توسل وخفض صوت وکناحه اعتراف وتوبه واستغفار
 وادعیة صحیحه اختیار وعزم واستحضار قلب ورغبته والحاح واجتهاد وتکرار ایله دعا واثم وقطیعه
 رحله عدم رجا وآخرنده تأمین والیری یوزه مسح وینه حمد وثنا وصلوات شریفه قرائت ایتک کبی
 اموردن عبارتدر.

[۲] (بنفیه) نفی کلمه سندن فعل مستقبلدر.

(۵۲)

وفي الاجداث عن توحيد ربي   سبيلي كل شخص بالسؤال
[۱]   [۲]

(مأل بیت)

جمله انسان فوت اولوب قبره دفن اولندقدن صكره لامحاله توحيد الهی دن سؤال اولنه جقدر.

(۵۳)

وللكفار والفساق بعضا   عذاب القبر من سوء الفعّال
[۳]   [۴]

(مأل بیت)

نفخه اولايه قدر جميع كفار عذاب برزخه كرفتار وبوحال من غير توبة وفات ایدن بعض عصاة مؤمنين حقننه دخی دركار اولور.

[۱] اجداث، «جذث» لفظنك جمی در. «جذث، جیم و دال حرفلرینك فتحه حرکه لری ایله قبر معناسنه در.

[۲] سبیلی کلمه سنده کی سین حرفی ادات استقبالدر. یبلی «بلا» لفظندن فعل مستقبل مجهولدر. «بلا» لفظی امتحان معناسنه در.

[۳] معلوم اولدینی اوزره اهل سنت متفق درکه قبرده سؤال و جمله کفار و بعض عصاته عذاب واقعدر. اهل سنتك دليلی «القبر روضة من رياض الجنة او حفرة من حفر النيران» و «نعوذ بالله من عذاب القبر» و «استترهوا من البول فان عامة عذاب القبر منه» و «ان الميت ليعذب ببكاء اهله عليه» حدیث شریف لری در و رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلری برکون ایکی قبر اوزرینه اوغرایوب «انهما ليعذبان وما يعذبان في كبيرة بل لان احدهما كان لا يستتره من البول والاخر كان يمشي بالنميمة» بیور مشلدر.

[۴] فعال کلمه سی فا حرفنك کسری ایله شرده و فتحی ایله خیرده استعمال اولنور.

(۵۴)

حساب الناس بعد البعث حق   فكونوا بالتحرز عن وبال
[۱]   [۲]

(مأل بیت)

نفخه ثانیه ایله جمله موتا دیریلوب عرصه محشرده هر کس اقوال و افعالندن حساب اولغق حق در اعتقادی واجبدر و خلاف شریعت غرا اعمالدن احتراز ایلك لازمدر.

(۵۵)

ويعطى الكتب بعضا نحو عني   و بعضا نحو ظهر و الشمال
[۳]

(مأل بیت)

بعد البعث هر کسك خیر و شری محتوی دفتر اعمالی که ایام حیاتنده قید و تحریره مؤکل اولان کرام کاتبین ملکاری ثبت الیشلرایدی او دفترلر مؤمنلرک صاغ جانبلرندن و کفارک ارقه وصول جانبلرندن ویرلمسی حق و واقعدر.

(۵۶)

وحق وزن اعمال وجرى   على متن الصراط بلاهتبال
[۴]   [۵]

(مأل بیت)

عرصه محشرده هر کسك خیر و شر عمللری وزن اولغق حق در. كذلك جمله عبادك جهنم اوزرینه ممدود اولان صراط اوزرندن مرور ایتملری حق و واقعدر.

[۱] تحرز، لغته صافغق معناسنه در.

[۲] وبال، واو حرفنك فتحی ایله عبد جهنندن اولان کناهددر ظلم و قتل کبی.

[۳] نحو، ظرف اولوب جهت معناسنه در.

[۴] متن، ظهر یعنی ارقه معناسنه در.

[۵] اهتبال، کذب معناسنه در.

(۵۷)

ومرجو شفاعة اهل خير لاصحاب الكبار كالجبال

[۲]

[۱]

(مأل بیت)

انبیای عظام علیهم الصلوة والسلام حضراتی ایله اولیای کرام و علمای ذوی الاحترام
حضراتنک و سائر اخیارک روز قیامتده جبال کبی کنه کبار مرتکبیرینه شفاعت ایدوب
مستحق اولدقلری عذاب و عقابدن تخلصه وسیله اوله جقلری مأمولدر.

(۵۸)

وذوالایمان لایبقی مقیما بشوم الذنب فی دار اشتعال

[۴]

[۳]

(مأل بیت)

ذنوب کبیره صاحبی اولان کمنه من غیر توبه فوت اولوب شامت عصیانی سببی
ایله جهنمه داخل اولسه کفار کبی ابدی قالمیوب لامحاله خروج و جنته دخول و ولوج
ایله جکدر.

(۵۹)

وما المقتول مقطوعا علیه سوی ذاعند اصحاب الضلال

(مأل بیت)

مقتول اولان میتک اجلی منقطع دکدر. یعنی قتل اولمسهده او زمانده فوت اولوب
اولیه جنی مقطوع و معین دکدر.

[۱] مرجو رجا لفظندن اسم مفعولدر.

[۲] کبار، قتل نفس وزنا و شرب خمر و امثالی بیوک کنهلهردن عبارتدر.

[۳] شوم، سعادتک ضدی اولوب اغورسزلی معنایدر.

[۴] اشتعال، علوانک معنایدر. «دار اشتعال» لفظندن مراد، جهنمدر.

(۶۰)

لقد البست للتوحيد نظما بدیع الشكل كالسحر الحلال

[۱]

[۲] [۳]

(مأل بیت)

توحيد حضرت واحد بیچون چرایه شکل و هیئت بدیع و زیبا و سحر حلال آسا
دلربا اولان خلعت نظم الباس ایله تزیین و ترصیع ایلدم دیمکدر.

[۱] نظم، منظوم معنایدر.

[۲] شکل، برشیئی حدودی ایله محیط اولان هیئته اطلاق اولنور.

[۳] سحر، سین حرفنک فتحی و حا حرفنک سکونی و فتحی ایله و كذلك سین حرفنک ضمی ایله
لغتدر. آق جکره دینورکه رنه دخی دینور. جمی، سحور و اسحار کلور. سحر، جادولق معنایدر.
دخی استعمال اولنور. سحر، اوج وجه اوزره در برسی محض خداع و تخیلاتدرکه حقیقتی یوقدر.
شعبده و کوز باغیچلیقی تعبیر اولنور خفت ید و سرعتدن نشأت ایدر. دیکری شیاطینه تقرب سببی
ایله بعض مرتبه معاونتلیقی استیجاب ایله اولور. اوچنجیسی العیاذ بالله ارتکاب کفر ایله افسون ایدرک
صور و طبایعی کویا که تغییر ایدرلر مثلا بعض ادبی حمار ایدرلرکه بو دخی کرچه مؤثردر لکن،
حقیقتی یوقدر مسحور اولان ادم، کندوسنی حمار قیاس ایدر. هر حالده سحرک وقوعی واردر نته کیم
«سوره معوذتین» اولباده شرف نازل اولدینی معلومدر. سحر، شرعاً مذموم و حرامدر. بعض علمای کرام
حضراتنک بیاننه کوره سحر کلمه سنک ایکی معنای واردر. برسی، باطلی صورت حقهده اظهار و دیکری
بعض معجز و محیر اولان علم و عمل ایله نفوس شخصیهده تأثیردر تأثیر مذکور، یا مسحور اولان شخصک
عقلنی سلب و یا خود قوتی اخذ و یا خود طبیعتی تنفیر ایله اولور. ایکی نوعی دخی شرعاً حرامدر. لکن
بعض بلیغ و بدیع کلامه اطلاق اولنورکه بوده او مثلاً کلامک غرابت و بداعتی نفوسده مؤثر اولوب طباع
و قلوبنی اختیار مشتمل و مجذوب اولق علاقه سی ایله در. نته کیم «ان من البیان لسحرا» حدیث شریفده
واقع اولمشدر. ناظم مرحوم حضرتلری سلاست الفاظ و عذوبت عبارات و حسن نظم و ترتیب ایله بی اختیار
کندوسنه قلوبک مصطاد و منقاد اولدینی جهتله منظومه مبارکه سنی ابتدا سحره تشبیه و بعده حلال
ایله توصیف بیورمشدر. زیرا مطلق سحره تشبیه ایله حرام اولان سحرک ذهنه متبادر اولسیله
طباع اسلامه نفیر حاصل اولور ایدی. لکن حلال ایله موصوف اولدقهده اتیان مثلشدن غیر
معجز اولدینی افاده مراد اولدینی مستبان اولغله هرکس شوق درون ایله راغب اولور.

(۶۱)

يسلي القلب كالشري بروح ويحي الروح كالماء الزلال
[۱] [۲] [۳] [۴] [۵]

(مأل بیت)

اشبو منظومه غرا قلوب اهل ایمانی مژده عظیم کی ایراث طرب و راحت ایله
متسلی و منبسط ایدوب مانند آب زلال روح حیات ابدیه سنه وسیله اولور.

(۶۲)

فخو ضوافیه حفظا و اعتقادا تنالوا جنس اصناف المنال
[۶] [۷]

(مأل بیت)

اشبو منظومه غرائک مطالعه سی ایله اکتفا ایتیوب بلکه ازیر و اعتقادیه همت
اولغی لازمدرکه انواع الطاف ربانیه و اصناف اعطاف صمدانیه نائلیت میسر اولسون.

[۱] یسلی، تسلیه دن فعل مستقبل در. تسلیه، کشف و تجلیه معناسنه در.

[۲] قلب که، فارسیده دل و ترکیده کوکل تعبیر اولنور، مقلوبیت و قابلیت و سرعت خواطر و تلون
سبی ایله متقلب اولدینی ایچون قلب لفظی ایله تسمیه اولمشدر صدرك یسارنده مودوع صنوبری الشكل
مضغه در انکله قائم اولان لطیفه ربانیه که بصیرت لفظی ایله تعبیر اولنور قلب دخی اطلاق اولنور
«لا یسعی ارضی و سمائی و لکن یسعی قلب عبیدی المؤمن التقی الوریع» حدیث قدسیسی موجبیه
طرف حقندن «سعه» ایله موصوف اولان اشیائک اعظمیدر و نفس انسانییه متعلق روح حیوانی نک
معدنی در حکما اکا نفس باطنه و روح باطنه اطلاق ایدرلر بعض محققین طرفندن قلبک بدی
طبقه سی اولدینی بیان بیورلمشدر. طبقه اولی (صدر) درکه محل وسواسدر. طبقه ثانیه (قلب) درکه
محل ایمان در. طبقه ثالثه (شغاف) درکه محل محبت خلق در. طبقه رابعه (فؤاد) درکه محل رؤیت
حق در. طبقه خامسه (حبه القلب) درکه محل محبت حق در. طبقه سادسه (سویدا) درکه محل علوم
دینی در. طبقه سابعه (مهیجه) درکه محل تجلی صفات در.

[۳] روح، را حرفتک فتحی ایله راحت معناسنه در.

[۴] روح، را حرفتک ضمی ایله حیات معناسنه در.

[۵] زلال، قطعاً متغیر اولیان عذب و صافی صوبه دینور. ناظم علیه الرحه اشبو منظومه سنی
قلوب جاهلیه دفع عطش جهالتله ایراث حیات و یاخود قلوب عالمیه ابقای حیانه آب زلاله تشبیه
المشدر.

[۶] خوضوا، خوض لفظندن فعل امر در «خوض» شروع ایتک معناسنه در.

[۷] منال، عطا و احسان معناسنه در. اصنافک مناله اضافتی خاتم فضه قبیلندن در. جنس تعبیرنده

مبالغه اولدینی ظاهر در زیر توحید و ایمان جمله عطایای الهیهیه وسیله در.

(۶۳)

وكونوا عون هذا العبد دهرا بذكر الخير في حال ابتها
[۱] [۲] [۳] [۴]

(مأل بیت)

درگاه آلهیه حضور و خضوع ایله متوجه اولدیغکز و قتلرده اشبو منظومه نک
سبب نظمی اولان عبد ضعیفه ذکر بالخیر و استغفار ایله اعانه ایلیه سکز.

(۶۴)

لعل الله يعفوه بفضل ويعطيه السعادة في المال
[۵]

(مأل بیت)

مرجو و مسئول درکه دعای خیرکز برکاتی ایله حق جل و تعالی بو عبد حقیرک
سیدتای فضل و کرمی ایله عفو ایدوب آخرتده فوز عظیم اولان دیدار شریفلری ایله
مظهر سعادت ابدیه ایلیه.

[۱] کونوا، کون کلمه سندن فعل امر در.

[۲] عون، معین معناسنه در.

[۳] دهرا، اگر معرف اولور ایسه ابد و مدة العمر معناسنه در و منکر یعنی نکره اوله رق
استعمال اولنور ایسه زماندن بر قطعهیه اطلاق اولنور. امامین یعنی امام محمد و امام یوسف
رضی الله تعالی عنهما حضراتی عندنده دهرا، منکر اولور ایسه «حین» معناسنه اولوب «حین» مقامنه قائم
اولور دیو بیورمشدر. «حین» لفظی معرّفاً و منکرّاً الی ما مدته اطلاق اولنور بوحمل، اعدل
و اوسط محامل اولغی حبیبله در. یوقسه بعضا وقت صلوة کبی مدت قصیره ده دخی استعمال اولنور.
بعض علمای کرام حضراتی طرفندن دهرا کلمه سنک «اسماء حسنی» جمله سندن اولدینی بیان بیورلمشدر.

[۴] ابتها، تضرع معناسنه در.

[۵] مال، اول لفظندن اسم مکان اولوب مرجع معناسنه در. نظم مذکورده مأل لفظندن

«آخرت» مراد اولنور.

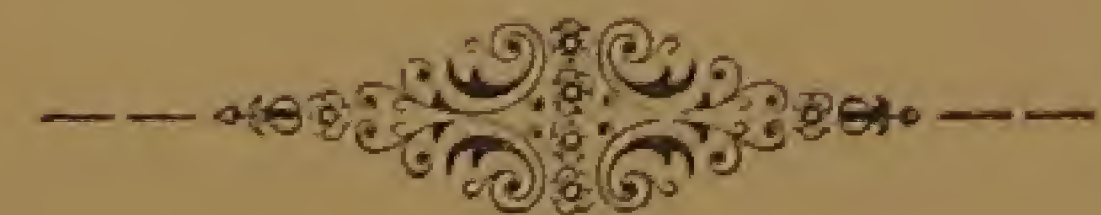
(۶۵)

وانی الدهر ادعو کنه وسمی لمن بالخیر یوما قد دعای

(مأل بیت)

برکیمه بنم ایچون برکون که مراد بروقت در دعای خیر ایدر ایسه مدت عمر مده
نهایت قدرتمی انک خیر دعاسنده صرف افراغ ایدرم.

فترجو من الله العیم المراحم البسیط المکارم ان یعفو عنا وعن الناظم
ویرحمنا ویرحمه ویرحم آبائنا و امهاتنا و مشایخنا و احبابنا و جمیع المؤمنین
بحرمة رسوله الامین ولله الحمد اولاً و آخراً

بحث

(۲۹)

﴿ علم اصول فقه ﴾

(اصول)، اصل لفظنک جمعی در.
(اصل)، «اسفل الشی» معناسنده در. مرجوحه نسبتاً راجحه دخی (اصل) اطلاق اولنور.
جزئیاتنه شامل و منطبق اولان قانون وقاعدهیه (اصل) اطلاق اولنور.
مدلوله نسبتله دلیلله (اصل) اطلاق اولنور.
«الاصل علی مایبنی علیه غیره» تعریفی ایله دخی معرف در.
(اصل)، محتاج الیه معناسنده دخی کلور نته کیم حیوانده اصل اولان غدادر دینور.
اولی و احرری اولان شیئه دخی (اصل) اطلاق اولنور نته کیم انسانده اصل اولان
علم در دینور که علم، جهلدن اولاً و احرادر معناسنی متضمن در.
متفرع علیه دخی (اصل) تسمیه اولنور فرزند نسبتله پدر کبی.
حالت قدیمیه دخی (اصل) اطلاق اولنور نته کیم اشیاده اصل اولان اباحه و طهارت در
دینلور.

اشیاده (اصل) اولان، عدم در چونکه عدم، اشیاده وجود اوزرینه مقدم در.
کلامده (اصل) اولان حقیقت در.
مسببک سببه مبتنی و محتاج اولسی جهتیه سبب دخی (اصل) در.
دینده (اصل) اولان توحید در.
«الاصل بقاء الشی علی ما کان» عبارته سی ایله دخی تعریف اولنور که بر شئیک
بولندیغی حال اوزره بقاسی (اصل) در دیمکدر.
اسماده (اصل) اولان تنکیدر. یعنی نکره اولمقدر.
شرعیاتده (اصل) اولان برائت ذمت در.

اسمده (اصل) اولان ثبوت اوزرینه دلالت در کړك صفت اولسون عالم کبی و کړك صفتک غیری اولسون غلام کبی. اما تجدّد اوزرینه دلالت، صفاتده امر عارضی در. اسم اشارتده (اصل) اولان، محسوس مشاهده اشارتدر کړك قریب اولسون و کړك بعید اولسون.

افعالده (اصل) اولان تصرف در.

عواملدن عاری اولان اسماده (اصل) اولان، سکون اوزرینه وقف در.

تعریفده (اصل) اولان عهددر.

صفاتده (اصل) اولان توضیح و تخصیص در.

وصفده (اصل) اولان تمیزدر.

رفعده (اصل) اولان فاعل اولمقددر.

مبتداده (اصل) اولان معرفه در.

خبرده (اصل) اولان افراددر.

عملده (اصل) اولان فعل در.

جوابده (اصل) اولان سؤاله مشاکله و مماثله در.

اسمده (اصل) اولان اعراب در.

فعلده (اصل) اولان بنادر.

جمله لرده (اصل) اولان جمله فعلیه در.

مثاده (اصل) اولان معرب اولمقددر.

خبرده (اصل) اولان مبتدادن متأخر اولمقددر.

عاملده (اصل) اولان معمول اوزرینه تقدم ایتکدر.

حروف قسمده (اصل) اولان با حرفی در.

تشبیهده (اصل) اولان مشبه در.

(علم اصول فقه)، علوم شرعیه دن اولوب ادله اجمالیه یقینیه دن احکام شرعیه فرعیه نک صورت استنباط و استخراجدن باحث در.

(موضوع)، علم اصول فقهک موضوعی احکام شرعیه نک کیفیت استنباطی حیثیتی ایله ادله شرعیه کلیه در.

(مبادی)، علم اصول فقهک مبادیسی علوم عربیه ایله بعض علوم شرعیه و عقلیه دن مأخوذدر.

(غرض)، علم اصول فقهک غرضی ادله اربعه دن احکام شرعیه نک صورت استنباطنه تحصیل ملکه ایتکدر. ادله اربعه (کتاب)، (سنت)، (اجماع)، (قیاس) در.

(فائده)، علم اصول فقهک فائده سی علی وجه الصحه احکام شرعیه بی استنباط ایتکدر.

(کتاب) لفظ شریفندن مراد، قرآن عظیم الشان در. لفظ مذکورک ذکرری.

علم تفسیر شریف مجتهد قرآن کریمک بیان اسامی جلیله سی صرسته کذران ایتکدر.

(سنت)، لغتده طریقت معناسنه در. کړك مرضی اولسون و کړك غیر مرضی اولسون.

شرعده فرض و واجب اولیه رق طریقه مسلوکه در. سنت احیاناً مع التړك رسول اعظم

صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرینک مواظبت بیوردقلری عادت حسنه در. اگر مواظبت

مذکوره، عبادت طریقیله اولور ایسه (سنن هدی) در. اگر عادت طریقیله اولور ایسه

(سنن زوائد) در. (سنن هدی) اقامتی تکمیل دین ایچون اولان سنت اولوب ترکنده

کراهت و یا اسائت وارددر. (سنن زوائد)، اول بر سنت درکه انک اقامتی حسناتدن اولوب

ترکنده کراهت و اسائت یوقدر. سنن زوائد رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرینک

قیام و قعودنده و لباس واکلنده اولان عادت سنیه لری کبی در.

(اجماع)، لغتده عزم و اتفاق معناسنه در. اصطلاحده امت محمدیه علیه الصلوة والسلامدن

اولان مجتهدینک بر عصرده دینه منسوب اولان امر اوزرینه اتفاقی در. دیگر بر تعریفه کوره

جماعت اهل حل و عقددن بر جماعتک بر امر اوزرینه عزم تام ایتمسندن عبارتدر.

(اجماع مرکب)، مأخذده اختلاف ایله برابر حکمه اتفاقدن عبارتدر. لکن ایکی مأخذدن

بریسنک فساد ایله حکم مختلفیه اولور. بونک مثالی «قی» ایله «مس» ک معاً وجودنده

انتقاض طهارت اوزرینه اجماعک انعقاد ایتسیدر لکن مأخذ انتقاض، عندالحقیقه «قی»

و عندالشافیه «مس» در. «قی» ک ناقض طهارت اولماسی فرض و تقدیر اولنسه عندالحقیقه

انتقاض ایله حکم اولمز و اولحالده اجماع باقی اولمز. کذلک «مس» ک ناقض طهارت اولماسی

فرض و تقدیر اولنسه عندالشافیه انتقاض ایله حکم اولمز و اولحالده کذلک اجماع باقی اولمز.

(قیاس)، قافک کسری ایله لغتده بر شیئی اخر شی ایله تقدیر ایتک معناسنه در.

مساوات معنای دخی کلور. جمعی اقیسه در. بر روایت کوره اصل قیاس (سبق) در. شرعه «القیاس عبارة عن المعنى المستنبط من النص لتعدي الحکم من المنصوص علیه الى غیره وهو الجمع بین الاصل و الفرع فی الحکم» تعریفی ایه معرف در. یعنی قیاس، حکمک منصوص علیهن غیریه تعدیی ایچون «نص» دن مستنبط اولان معنادن عبارتدرکه حکمه اصل ایه فرع بیننی جمع ایتسکدر.

(نص)، نونک قحی و صادق تشدید ایه لغته دلیل و خبر و ظهور معالینه در. جمعی «نصوص» و «نصاص» کلور. اصطلاحده معنای واحدن غیریه معنایه احتمالی اولیان و بر روایت کوره تأویله احتمالی اولیان لفظدن عبارتدر.

علم اصول فقهده اکابر مؤلفین بر ذات عالیقدر «احمد بن علی ابو بکر الرازی» علیه رحمة الباری حضرتلری در. مشارالیه حضرتلری تاریخ هجرت نبویهک (۳۰۵) نجی سنه سنده زیور مهد وجود اولوب (۳۷۰) نجی سنه سنده بغدادده ارتحال دارجنان بیورمشدر.

علم اصول فقهده اکابر مؤلفین کرامدن بر ذات معالی سمات دخی «عبیدالله بن عمر بن عیسی ابو زید الدبوسی» [۱] حضرتلری در. مشارالیه حضرتلری هجرت نبویهک (۴۳۰) نجی سنه سنده بخاراده عازم کلشنسرای جنان اولمشدر.

علم اصول فقهده اکابر مؤلفین کرامدن بر ذات ستوده صفات دخی «علی بن محمد بن الحسین بن عبدالکریم بن موسی بن عیسی بن مجاهد ابو الحسن فخر الاسلام البزدوی» در. مشارالیه حضرتلری تاریخ هجرت نبویهک (۴۰۰) سنه سی حدودنده قدم زن مهد وجود اولوب (۴۸۲) نجی سنه سنده ارتحال دار نعیم بیورمشدر.

علم اصول فقهده اکابر مصنفین کرامدن بر ذات جلیل الصفات دخی فخر الاسلام البزدوی حضرتلرینک «ابو الیسر» دیمکله معروف اولان برادر مکرملری «محمد بن محمد بن الحسین بن عبدالکریم ابو الیسر البزدوی» حضرتلری در. مشارالیه حضرتلرینک تصانیف معتبره سنده یسر و سهولت اولمق حبیلله «ابو الیسر» دیمکله شهرت شعار اولدینی و فخر الاسلام حضرتلرینک دخی تصانیفنده عسرت اولمق حبیلله «ابو العسر» دیمکله اشتهار ایلدیکی [۱] دبوسی، دبوسه منسوب دیمکدر. (دبوسه)، دال حرفنک فتحه حرکه سی وبا حرفنک ضمی ایه بخارا ایه سمرقند بیننده برقریهک اسمی در.

مروی در. مشارالیه «ابو الیسر» حضرتلری مناقب جلیله و فضائل کثیره اصحابندن ایدی. تاریخ هجرت نبویهک (۴۲۱) نجی سنه سنده زیور بزم شهود اولوب (۴۹۳) نجی سنه سنده بخاراده عازم کلشنسرای جنان اولمشدر.

علم اصول فقهده اکابر مؤلفین کرامدن بر ذات حمیده صفات دخی «شمس الأئمه محمد بن احمد بن ابی سهل ابو بکر السرخسی» حضرتلری در. تاریخ هجرت نبویهک (۵۰۰) نجی سنه سی حدودنده ارتحال دار نعیم بیورمشدر.

علم اصول فقهده اکابر مؤلفین کرامدن بر ذات ستوده صفات دخی «المولی ابو العباس احمد بن علی بن ثعلب بن ضیا مظفرالدین بن الساعاتی البغدادی» حضرتلری در. تاریخ هجرتک (۶۸۳) و بر روایت کوره (۶۸۲) نجی سنه سنده عازم کلزار جنان اولمشدر. علم اصول فقهده افخم مؤلفین کرامدن بر ذات جلیل القدر دخی «المولی عبدالله بن احمد بن محمود ابو البرکات حافظ الدین النسفی» حضرتلری در.

علم اصول فقهده اعظم مؤلفین کرامدن بر ذات عالیقدر دخی «عمر بن محمد بن عمر الشیخ جلال الدین الحنبازی» حضرتلری در. تاریخ هجرتک (۶۹۱) نجی سنه سنده ارتحال داربقا بیورمشدر.

علم اصول فقهده اکابر مؤلفین کرامدن بر ذات معالی سمات دخی «ابو عبدالله محمد بن محمد بن عمر حسام الدین الاخسیکی» [۱] حضرتلری در. تاریخ هجرت نبویهک (۶۴۴) نجی سنه سنده ارتحال دار جنان بیورمشدر.

اعاظم فقهای کرامدن «امام ارموی» و «امام فخرالدین الرازی» و «المولی الفاضل صدر الشریعه عالم محقق و حبر مدقق عبیدالله بن مسعود بن محمود بن عبیدالله بن محمود صدر الدین محبوبی» و «المولی العالم العامل و الفاضل الکامل شمس الدین الفناری» و «قاضی بیضاوی» و «المولی محمد بن فرامرز بن خواجه علی الشهیر بمولانا خسرو» حضرتاتی دخی علم اصول فقهده تألیفات نفیسه و معتبره اصحاب ذوی الاحترامندن در.

بالاده اسامی شریفه سی ذکر و بیان اولان ذوات معالی سمات حضرتانک علم اصول

[۱] اخسیکت، خای معجمه دن صکره سین مومله و اخرنده ثای مثله ایه ماوراء النهرده برقریهک اسمی در.

فقهده تألیف بیورمش اولدقلری کتب شریفه علم مذکورک کتب معتبره ونفیسه سندن اولوب علمای کرام حضراتی طرفلرندن کتب مذکوره اوزرینه پک چوق شرح وحاشیه لر تحریرینه بذل تقدینه عاطفت بیورلمشدر . رحهم الله

[علم فقه]

(فقه)، لغتده «العلم بالشیء» یعنی شیئه علم معناسنه در . اصولین اصطلاحده ادله تفصیلیه دن مکتسب اولان احکام شرعیه فرعییه علم معناسنه در . عند الفقهاء حفظ الفروع معناسنه در . اهل حقیقت عندنده علم ایله عمل بینی جمع ایتمکدن عبارتدر .

(موضوع) علم فقهک موضوعی، فعل مکلفدر .

(غایت)، علم فقهک غایتی فوز سعادت داریندر .

علم فقه، «کتاب» و «سنت» و «اجماع» و «قیاس» دن استمداد ایدر .

علم فقهک فضل و شرفی سائر علملردن کثیر وشهر اولدینی فقههای کرام حضراتی نزدنده متفق علیه در .

(نظم)

إذا ما اعزّذ و علم بعلم   فلعلم الفقه اولی باعتراز
فکم طیب یفوح ولا کمسک   وکم طیر یطیر ولا کباز

«ومن یؤت الحکمة فقد اؤتی خیرا کثیرا» آیت کریمه سنده کی «حکمة» کلمه شریفه سنک ارباب تفسیر عندنده «علم فروع» یعنی «علم فقه» ایله مفسر اولسی حسبیه علم فقه شریفک مظهر مدح خدا اولدینی علمای کرام حضراتی جانبندن بیان بیورلمشدر .

(نظم)

و خیر علوم علم فقه لانه   یكون الى کلّ العلوم توسلا
فان فقیها واحدا متورعا   علی الف ذی زهد تفضل واعتلی

معلوم اولدینی اوزره علومک تعلی یا «فرض عین» و یا «فرض کفایه» و یا «مندوب» و یا خود «حرام» و یا «مکروه» و یا «مباح» در .

(فرض عین) اولان علملر، فرائض اسلامدن انسانک دیناً و عملاً محتاج اولدینی علملردن عبارتدر . انسانک دیناً محتاج اولدینی علملر «مسائل اعتقادیه» در . عملاً محتاج اولدینی علملر، «وضوء» و «غسل» و «صلوة» و «صوم» و «زکاة» و «حج» و «بیوع» و سائر علوم ضروریه در .

(فرض کفایه) اولان، اول علملردرکه امور دنیانک قوامنده او علملردن استغنا حاصل اولیوب آنلرک تعلی فرض کفایه در . او قییلدن اولان علملر، علم طب، علم حساب، علم نحو، علم لغت، علم کلام، علم قرآآت، علم اسانید احادیث، قیمت وصایا ومواریث، کتابت، معانی، بدیع، بیان، اصول، معرفت ناسخ ومنسوخ، علم آثار و اخبار، اصول صناعات وفلاحت و سائر امثالی علملردر . فرض عین، فرض کفایه دن افضلدر . چونکه فرض عین، نفس ایچون حقاً مفروض اولغله اهم ومشقّتاً اکثردر . بوحال، فرض کفایه تک خلافت ملابسدر . چونکه فرض کفایه، کافه مفروضدر . هربر امرکه عمومی در، اخف اولور . هربر امرکه خصوصی در، اثقل اولور . بعض قوله کوره فرض کفایه افضلدر . چونکه فرض کفایه تک فعلی امتدن باسرها خرج ومشقّتی اسقاط ایدر . فرض کفایه تک ترکی ایله بلدهده متکن اولان کافه ناس عاصی اولور . شو حال، فرض کفایه تک مهم اولدیغنده شک اولدیغنه دلالت ایدر ایسهده معتد اولان صورت، فرض عینک فرض کفایه دن افضل اولمسیدر .

(مندوب)، لغتده سوکیلو ومستحسن معنایینه در . عندالفقهها «هو الفعل الذی یكون راجحاً علی ترکه فی نظر الشارع ویکون ترکه جائزاً» تعریفی ایله معرفدر . علمده مندوب اولان فقهده و علم قلبده تجر ایتمکدن عبارتدر . «تجر» ک معنای علم فقه شریفده توسع و علم فقهک مسائل غامضه سنه اطلاع کسب ایتمکدر . سائر علوم شرعیده تجر دخی اوقیلدندر . «علم قلب»، علم اخلاق دیمکدر . علم اخلاق، «علم یعرف به انواع الفضائل وکیفیه اکتسابها وانواع الرذائل وکیفیه اجتنابها» تعریفی ایله معرفدر . یعنی علم اخلاق، بر علمدرکه انکله فضائل انسانیه تک انواعی و اوفضائلک کیفیت اکتسابی و رذائلک انواعی ایله رذائلدن اجتنابک کیفیتی معلوم اولور .

(حرام) اولان علملر، علم فلسفه، علم شعبه [۱]، علم تنجیم، علم رمل، علوم طبیعی، علم سحر، علم کیمیا در.

(فلسفه) لفظی، یونانی اولوب بونک عربیسی «الحکم المموّّه» یعنی «مزینة الظاهر فاسدة الباطن» دیمکدر. بونک مثالی، فلاسفه نك قدم عالمه قائل اولماری و بونک غیری مکفّرات و محرمات کبی در. «احیاء علوم» اسمی ایله مسمی اولان کتابده ذکر و بیان بیورلدینی اوزره فلسفه، رأساً علم اولیوب بلکه اجزاء اربعه دن عبارت اولور. (جزء اول) هندسه و حساب در. اشبو علملر مباح اولوب بوندن هرکیم اولور ایسه اولسون منع اولمز. الا حساب و هندسه علملرندن فلسفه نك مذموم اولان علملرینه تجاوز ایتمسندن خوف اولنان کیمسه منع اولنور. (جزء ثانی) علم منطق در. بو علم، وجه دلیلدن و شروطندن و وجه حدّ و شروطندن بحث ایدر. بونلر علم کلامده داخلدر. (جزء ثالث) آلهیات در. علم مذکور، جناب حقک ذات و صفاتندن بحث ایدر. آلهیات بحثنده مذاهب فلسفه نك بعضیسی کفر و بعضیسی بدعت در. (جزء رابع) طبیعیات در. اشبو قسم رابعک بعضیسی شرع شریفه مخالف در. بعضیسی اجسامدن و خواصندن و کیفیت استحاله سی ایله تغیرندن باحث اولوب بو حال، نظر اطبایه شبیه در. چونکه طبیب، بدن انسانده مرض و صحت حیثیتی ایله نظر ایلدیکی کبی فلاسفه دخی جمیع اجسامده تغیر و تحرک حیثیتی ایله نظر ایدر. لکن طب ایچون طبیعیات اوزرینه فضل و رجحان واردر. چونکه طب ایچون احتیاج بدیهی اولوب طبیعیاتده فلاسفه نك علملرینه حاجت یوقدر.

(علم تنجیم)، «علم يعرف به الاستدلال بالتشکلات الفلكية على الحوادث السفلية» ایله تعریف اولمیشدر. یعنی علم تنجیم تشکلات فلكیه ایله حوادث سفلیه اوزرینه استدلاله کسب معرفتدن عبارتدر. حوادث سفلیه دن مراد، حوادث دنیا دیمکدر. فقهای کرام حضراتی طرفندن بیان بیورلدینی اوزره علم نجوم، فی نفسه حسن اولوب غیر مذمومدر. چونکه علم مذکور، ایکی قسمدر. بریسی (حسابی) و دیگر (استدلالی) در. (حسابی) اولان نجوم، حق اولوب بوصورت قرآن کریمده شرفوارد اولمیشدر. قال الله تعالى «الشمس والقمر بحسبان» ای سیرهما بحساب» ایله مفسردر. (استدلالی) اولان نجوم، سیر نجوم و حرکت افلاک ایله حوادث اوزرینه الله تعالی حضرتلرینک قضا و قدرینه استدلال اولوب بوده جائزدر. بو استدلال،

[۱] شعبه لفظنده صواب اولان صورت، «شعوه» در. (شعوه)، خفیه الید معنانه در سحر کبی. یعنی برشیئک حال اصلینک غیری حال ایله کورلمسندن عبارتدر.

طبیبک نبض ایله صحت و مرضدن استدلال ایتسی کیدر. اگر منجم اولان کمنه جناب حقک قضا و قدرینی اعتقاد ایتدیکی و بنفسه غیبی ادعا ایلدیکی حالده کافر اولور. بعددا علم نجومک مواقیت صلوة ایله قبله تعیین اولنه بیله جک مقداری تعلمده بآس اولدینی و بو مقداردن زیاده سنک تعلمی حرام اولدینی و شو جواز و حرمت قیدی علم نجومک حسابی قسنده اولیوب استدلالی قسنه تعلق ایلدیکی علمای کرام حضراتی طرفندن بیان بیورلمیشدر.

(علم رمل)، «علم بضروب اشكال من الخطوط والنقط بقواعد معلومة تخرج حروفا تجمع ويستخرج جملة دالة على عواقب الامور» تعریفی ایله معرف اولوب قطعاً حرام در. «فتاوی ابن حجر» ده علم مذکورک تعلیم و تعلمی شدیداً حرام اولدینی بیان بیورلمیشدر.

(علم طبیعی)، «علم يبحث فيه عن احوال الجسم المحسوس من حيث هو معرض للتغير في الاحوال والثبات فيها» تعریفی ایله معرف اولوب «فتاوی ابن حجر» ده بیان بیورلدینی اوزره علم طبیعیدن طریق فلاسفه اوزره اولان مسائل حرام در. چونکه او مسائل، قدم عالمه اعتقاد و سائر کبی مفاسده مؤدی در و علم طبیعی جهتنده اولان حرمت، علم نجومک حرمتنه مشابهدر. هرایکینده علت حرمت، مفاسده مؤدی اولمقدن عبارتدر. (علم سحر)، «علم يستفاد منه حصول ملكة نفسانية يقدر بها على افعال غريبة لاسباب خفية» تعریفی ایله معرف در. بو علمک تعلیم و تعلمی حرام در.

(علم کیمیا)، «هی تعاطی الخبر عن الكائنات في المستقبل وادعاء معرفة الاسرار» تعریفی ایله معرف و علم مذکور حرام در.

(علم حرف و موسیقی) دخی تعلمی حرام اولان قسمدن در. (علم حرف) دن مراد، «علم الکاف» اولوب اوده کیمیا به اشارت اولدینی محتملدر. کیمیا به ضیاع مال و فائده سز شی ایله اشتغال اولدینی جهتله حرمتده شبهه یوقدر. «علم حرف» دن مراد، علم طلسمات و سائر کبی علملره اشارت اولمق احتماللری دخی علمای کرام حضراتی طرفندن ذکر و بیان بیورلمیشدر.

(مکروه) اولان علم، شرعاً حرام و مکروه اولان الفاظی جامع اشعار و هجودر.

(مباح) اولان علم، شرعاً غیر ممنوع الفاظ ایله انشاد اولنان شعر در.

فقه شریف، حدیث شریفک ثمره و نتیجه سیدر.

فقيه اولان ذاتك اجر و مثنوی محذث اولان ذاتك اجر و مثنویان اقل دكلدر .

فقه شریفی «عبدالله بن مسعود» رضی الله تعالی عنه حضرتلری زرع بیورمش و «حضرت علقمه» اسقا و «ابراهیم نخعی حضرتلری» حصاد ایلش و «حماد بن مسلم الکوفی» حضرتلری تنقیح و توضیحیه صرف اجتہاد ایش و امام الامه و سراج الملة «ابو حنیفة النعمان» حضرتلری طحن یعنی اکثار اصول و تفریع فروع بیورمش و تلید امام اعظم «ابو یوسف یعقوب بن ابراهیم قاضی القضاة» حضرتلری دخی امام اعظم و همام افخم حضرتلرینک قواعد و اصولنی تدقیق ایله تزیید فروعاته صرف عنایت ایلش و «الامام محمد بن الحسن الشیبانی» حضرتلری دخی فقه شریفی خبر حاله کتورمش و سائر ناس دخی مشارالیه حضرتانک محصول سعی و اجتہادلری اولان احکام شرعیہ حاضر بوله رق اندن انتفاع و تناول ایلشدر .

(نظم)

الفقه زرع ابن مسعود و علقمة   حصاده ثم ابراهیم دوّاس
نعمان طاحنه یعقوب عاجنه   محمد خابر و الآکل الناس

علمای کرام حضراتی جانبندن ذکر و بیان بیورلدیغی اوزره علمای سلف احکام شرعیہ ادله اربعه دن استنباط و استخراجده بذل مجهود ایدوب لکن داعیه ضرورت ایله یینلرنده اختلافات کثیره واقع اولمشدر . زیرا ادله شرعیہ نك غالبی نص قرآن و حدیث اولوب انلر دخی لسان عرب اوزره نازل و وارد اولسنندن و الفاظ عربیه معانی و فیریه و خصوصیه احکام شرعیہ دن اشیاء کثیره یی اقتضا ایتمسندن ناشی بین العلماء خلاف وقوعی معروف اولغله بوحال مجتهدین کرامک اختلافلری ایجاب ایلشدر . بوندن بشقه سنت و حدیثک مشکلات صدر نبوتدن صدور و ثبوتده طریقلری مختلف و اکثرینک احکامی بحسب الظاهر متعارض اولوب ترجیح محتاج و اسباب ترجیح دخی بین العلماء مختلف فیهدر . كذلك نصوص قرآنیه و احادیث نبویہ نك غیر ادله شرعیه دخی اختلاف اولغله ائمه اجتہادک رأیلری مختلف اولمشدر . ینه حوادث یومیه و وقایع متجدده نك جمیع احکامی «کتاب» و «سنت» ده منصوص اولماغله نصوصده داخل اولیان احکام ایله حکم منصوص میاننده عللده مناسبت و مشابہت اعتبار اولنوب اول مشابہت و مناسبت بناء حکم غیر منصوص منصوصه حمل ایدلشدر .

ذکر اولنان امورک جملة وقوعی ضروری اولوب خلاف ظهورنی اقتضا ایتمکله سادات اسلاف و ائمه اخلاف میاننده اختلاف واقع اولمشدر . بوحالده صکره دخی اصحاب کرامک مجموعی اهل فتوی اولدیغندن احکام دینیہ اصحاب کرامک جمله سندن اخذ اولنجوب بلکه ایچلرندن قرآن مبینی حامل و ناسخ و منسوخ و محکم و متشابه و سائر وجوه قرآنیہ عارف اولان کبار اصحاب کرامدن اخذ اولمشدر . بومثللو اصحاب کرام دخی وجوه قرآنیه و احکام ربانیته یی بالذات مشکاة صدر نبوتدن یاخود رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرندن استماع ایدن عظمای اصحابدن اخذ و تلقی بیورمشلردر . بو سببدن ناشی ذوات مشارالیه حضراتی قرآ اسمی ایله تسمیه اولنوب قرآن مبینی قرائت ایله کسب امتیاز و اختصاص ایلشلردر . زیرا طائفه عرب فی الاصل قرائت و کتابتدن عاری ائمت امیه اولوب قرائت و کتابت کندی یینلرنده غریب و عجیب اولغله علمای اصحابه قرآ اطلاق ایدرک صدر نبوتده علمای اصحاب بواسم ایله موسوم و معروف اولشلردر . ممارسه کتابت ایله طائفه عربدن ائمت زائل و استنباط احکامه قدرت و فقاظه مکت حاصل اوله رق فقه شریف علم و صنعت اولدقده احکام فقه عالم اولان رجال کرامه قرآ یرینه «فقه» و «علم» اسمی تعیین اولمشدر .

علم فقه بین الفقها ایکی طریقه منقسم اولوب (طریقه اولی) طریقه اهل رأی و قیاس درکه انلر اهل عراقدر . (طریقه ثانیه) طریقه اهل حدیث درکه انلر اهل حجازدر . اهل عراق عنندنه تصحیح اسناد، شروط کثیره ایله مشروط اولغله انلرده روایت حدیث قلیل اولوب احکام شرعیہ یی اکثریا قیاسدن اقتباس ایدرک انده ماهر اولملریله انلره اهل رأی اطلاق اولمشدر . اهل رأی و قیاسک پیشوا و مقتدلری امام اعظم و همام افخم «ابو حنیفه نعمان بن ثابت الکوفی» و امام اهل حجاز «مالک بن انس» حضراتی اولوب بعده «محمد بن ادريس الشافعی» حضرتلریدر . بوندن صکره طریق قیاس ایله اقتباس احکامی علمادن بر طائفه رد و انکار ایدوب انکله عمل و احتجاجی ابطال ایتمشلردر . اشبو طائفه فرقه ظاهریه درکه مسالک شرعی، نصوص و اجماعه حصر و قیاس جلی یی و علت منصوصه یی نصه رد ایلوب «علت اوزرینه تنصيص، جمیع مواضعده حکم اوزرینه تنصيصدر» دیدیلر . مذهب ظاهرینک امامی «داود بن علی» و ولدی ایله انلرک اصحابیدر . اشبو مذاهب ثلثه «مذهب حنفی» و «مذهب شافعی» و «مذهب داودی» درکه بین الائمة مشهر اولان مذاهب جمهور اولوب عامه اهل اسلام، مذاهب مذکوره اصحابنه تقلید ایتمشدر . لکن اهل بیت نبوت

اصول و فروع احكامده بر مذهب ابتداء و بر فقه اختراع ايدرك انكله تفرد ايتمشدر.
اختراع ايتدكلري رأى سخيف و فقه ضعيف بعض اصحاب كرام حقنده واقع اولان
سوء اعتقادلرينه و اماملرينك عصمت و نزاهتنه و قوللرينك صدق و صحتنه اولان اعتمادلرينه
بنا ايتمشدر در كه جهل سى اصول و اهيه در. اشبو مذهب سخيف مثللو طائفه خوارج دخی
شدوز ايدوب جمهوره مخالفت ايتمشدر. لكن عامه اهل اسلام، انلك رأى و مذهبلرينه
اعتبار ايتيوب بلكه دائرة قدح و انكارى توسيع ايلديلر. بوسيدن ناشى انلك مذاهب
واهيه لرندن بر شى معروف اوليوب كلاملى دخی منقول و مروى دكلدر. شويلاه كه
مذاهب شيعه و خوارجك انارى انجق موطنلرنده موجود اولوب اعتقاد و عمله متعلق
كتابلرى بلده لرنده موجوددر. بعدذا اهل ظاهر ك مذهبلى دخی اماملرينك اندراسى
و جمهور اهل اسلامك ردّ و انكارى سببى ايله مندرس اولوب اثرلى انجق كتب مخدّه
قديمده باقى قالمشدر. اكثر يا بقاليندن طائفه كثيره مذهب اهل ظاهره و قوف قصديلاه
كتابلرينى مطالعه ايدرك مذهبلى اخذ و موجبيلاه عمل ايتكه سعى و اهتمام ايتمشدر ايسده
جمهور اهل اسلامك مختارى اولان مذاهب اربعهيه مخالفتدن غيرى بر فائده يي منتج اوليوب
بلكه تلقى علمى كتابلره حصر و معيّنندن اخذى ترك ايتلى ايله اهل بدعتدن عد اولمشدر
علمائى اندلسدن «ابن حزم» حفظ حديثه على كعب ايكن بو مسلكه سالك اولوب كتب
اهل ظاهرى مطالعه يه قيام و مذهبلى ميل تام ايدوب زعمى اوزره انلك اقوالندن اجتهاد
ايله تحصيل مهارت و امام اهل ظاهر اولان داوده بعض مسائلده مخالفت ايتش وائمه
مسليندن چوق كيمسيه دخل و تعرض ايتكه ناس دخی «ابن حزم» به بغض ايدوب مذهبنى
استهجان و انكار و كتابلرينى ترك و اغفال ايله تلقى ايتمشدر. حتى «ابن حزم» ك كتب
مؤلفه سى اسواقده بيعدن منع اولوب بعض احيانده حرق و تمزيق اولمشدر. بو تقدير جه
بلاد اسلامده جمله مذاهب، متروك و مرفوض اولوب انجق ديار عراقده اهل رأى
و قطر حجازده اهل حديث مذهبي باقى قالمشدر.

اهل عراقك مذهبده متبوع و مقتدالرى امام اعظم و همام افخم «ابو حنيفه نعمان
بن ثابت الكوفى» حضرتلى در كه ملكه فقهده مشاراليه حضرتلرينك منزل و مقامنه اعلام
علمادن بر فرد لاحق اوليوب اجتهاده احراز رتبه تقدم بيورمش اولديغه اصحابى و خصوصا
امام مالك و امام شافعى حضرتلى شهادت بيورمشدر.

اهل حجازك متبوع و مقتدالرى امام دارالمجره «مالك بن انس الاصمى»

حضرتلى در كه قطر حجازده مقام اجتهاده قائم اولوب احياء معالم دين مبين ايتمشدر.
امام مشاراليه حضرتلى استنباط احكام شرعيده اهل مدينه نك عملنى دخی مأخذ اتخاذ
ايدوب سائر ائمه اجتهاد عندنده معتبر و مرعى اولان اصول و ادله دن ماعدا بو مأخذ ايله
عمل و اجتهاده تفرد ايتمشدر. زيرا «امام مالك» رأى، مدينه منوره نك دارالمجره و معدن
رسالت اولوب خلفاى راشدين و عظمائى اصحاب كرين رضوان الله تعالى عليهم اجمعين
حضراتى انده ساكن اولغله اهل مدينه امور دينيه اتفاق ايتدكلرى فعل و تركده
سلفلرينه متابعت و اقتدا ايدوب سلسله اخذلى افعال و احوال نبويه يي مشاهده و معايينه
ايدن اصحاب كرامه منتهى اولمسندن عبارت اولدينى جهتلاه اهل مدينه نك فعل و عملى امام
مالك عندنده اصول شرعيده دن عد اولمشدر. اكثر ناس طرفندن «امام مالك» حضرتلرينك
عمل اهل مدينه ايله استدلالى مسائل اجماعدن عد ايله ردّ و انكار اولنه رق دليل اجماع،
عامه امته شامل و عامه امت انكله عامل اولوب اهل مدينه يه مخصوص اولدينى بيان
وبو وجهله امام مشاراليه حضرتلرينك اولبايده كى رأى دخل و تعرض اولمشدر. معلوم
اولدينى اوزره اجماع شرعى ائمه مجتهدين حضرتلك عصر و احده بر امر دينى اوزرينه
على وجه الاجتهاد اتفاقلرندن عبارت اولوب استنباط احكامده اصل و مناط اولق اوزره
اجماع و اتفاق اولمشدر. امام مالك حضرتلرينك عمل اهل مدينه يه اعتبارى رأى و اجتهاده
مبنى اجماع جهتيلاه اوليوب بلكه زمان بعث و رسالته منتهى اولنجه يه قدر اخلافك اسلافدن
بالمشاهده اخذ و اقتباس و عمللرينه اتباع و اقتدالرينه منتهى در. شو قدر كه مسئله مذكوره
ايله اجماع شرعى مياننده مطلق اتفاقده مناسبت و موافقت اولوب بونك باب اجماعده
ذكرى سائر ابوابدن اليق و انسب اولغله مسئله مذكوره اصول مالكيد باب اجماعده
ذكر و ايراد اولمشدر. لكن اهل اجماعك اتفاقلى ادله شرعيده نظر ايله رأى و اجتهاده
مبنى اولوب اهل مدينه نك فعل و تركده اتفاقلى اخلافك اسلافه بالمشاهده اقتدالرينه
مبتي در. مسئله مذكوره نك باب اجماعده ذكر اوليوب رسول اعظم صلى الله تعالى عليه
وسلم حضرتلرينك فعل و تقريرى بابنده و ياخود ادله مختلفه يي حاوى اولان ابوابده ذكر
و ايرادى انسب اولدينى علمائى كرام حضرتلى جانبندن بيان بيورمشدر.

معلوم اولدينى اوزره «امام مالك بن انس» رحمه الله حضرتلرنندن صكره «محمد بن
ادريس المطلبي الشافعى» رحمه الله حضرتلى بلاد عراقه رحلت و «امام ابو حنيفه» حضرتلرينك
اصحابى ايله ملاقات ايدوب انلردن اخذ و تلقى و طريقه اهل حجاز ايله طريقه اهل عراقى

جمع ائمه بر مذهب مخصوص اختیار ایدوب مسائل کثیره سنده امام مالک مخالفت ایشدر.

امام مالک و شافعی رحمهما الله حضراتسندن صکره امام احمد بن حنبل رحمه الله حضرتلری ظهور ایشدرکه مشارالیه کبار محدثیندن اولوب اصحابی علم حدیثه حد کاله واصل و اصحاب ابی حنیفه دن اخذ و تلقی ایلله کامل اولقله حنبلیلر دخی مذهب اخر اتخاذ ایشلدر. بناءً علیه امصار اسلامده مذهبده تقلید، ذکر اولنان ائمه اربعهیه مختص اولوب مقلدین سائر مذاهبی ترک ورد و ابواب خلاقی سد و بند ایشلدر. زیرا علوم دینیسه اصطلاحات کثیره و رتبه اجتهاده و صوله مانع اسباب و فیره ظهور ایدرک مذهبی ناهل اولان و رأی موثوق به اولیان رجاله اسناددن خوف و خشیت حاصل اولوب اهل اسلام، اجتهاده عجز و اضطرابی تصریح و تقلیدناسی مذاهب اربعه اصحابی اولان ائمه دین و انلره تقلید ایدن علمای شرع مبین مذهبیرینه سوق ایلله غیره تقلیددن منع ایلدیلر. بوتقدیرجه ایوم محصول فقه شریف، مذاهب اربعه دن عبارت اولوب هر مقاد اقتدا ایلدیکی امامک مذهبی ایلله عمل ایدرک بوندن غیری برشی قالمیشدر بوسبیدن ناشی باب اجتهاد مسدوددر.

علمای کرام حضراتی جانبندن ذکر و بیان بیورلدینی اوزره مذاهب اربعه بیننده احق و اولی اولان مذهب، «ابو حنیفه نعمان بن ثابت» حضرتلرینک مذهبی در.

امام اعظم و همام افخم «ابو حنیفه» حضرتلری اتقان [۱] و احکامده وجودت قریحه و علم احکامده قوت رأی و کتاب و سنته کثرت معرفت و صحت رأی و رویت ودها سائر خصائل سببی ایلله ائمه سائر بیننده متمیز و متمیز برذات بی همالدر. لکن فروعهده معین بر مذهب مقلد اولان کیمسه ایچون لایق اولان شیء کندو اختیار ایلدیکی مذهبک مذهب صواب اولسیله برابر خطا احتمالی دخی اولدیغنه و مذهب مخالفک خطا اولوب صواب اولمق احتماله دخی حکم ایشکدر. شوحال، لوازم ظنیه دن اولوب اعتقادیاتک خلافتنه ملابس در. اعتقادیاتده «یقین» طلب اولنور. چونکه اعتقادیاتک دلائلی، دلائل عقلیه یقینییه اولوب اعتقادیاتده مذهبک حق اولدیغنه جزماً حکم اولنور و مذهب مخالفک خطا اولدیغنه قطعاً حکم ایدیلور.

ائمه مذاهب اربعه نك اول و افضل و اول و اعلاسی امام المسلمین و سید التابعین

[۱] اتقان، ادله به علملری ایلله کسب معرفت و قواعد کلیه بی جزئیاتی ایلله ضبط ایلک و برروایت کوره شیئی یقیناً بیلک معناسه در.

وسراج الامه و فخر الائمة «ابو حنیفه نعمان بن ثابت» رضی عنه الباری حضرتلری در. مشارالیه حضرتلرینک مناقب جلیله و احوال مرضیه سی حد احصادن بیرون اولوب علمای کرام حضراتی جانبندن منقول اولان مناقب علیه سنک بعضیسی تبرکاً بو محله ذکر و بیان اولنور. امام اعظم «ابو حنیفه» حضرتلرینک زماناً و قدرماً و معرفه و علماً ائمه سائر اوزرینه تقدملری بین العلما متفق علیه در. امام مشارالیه حضرتلری بر روایت کوره هجرت نبویه نك (۸۰) نجی سنه سنده و بر روایت کوره (۶۱) نجی سنه سنده و امام مالک حضرتلری دخی هجرت نبویه نك (۹۵) نجی سنه سنده زیور کهواره وجود اولمشدر. شو حالده امام مالک حضرتلری متأخر در. کذلک امام شافعی حضرتلری دخی روایت مشهورهیه کوره امام اعظم ابو حنیفه حضرتلرینک ارتحال دار نعیم بیوردقلری کونی زینده عالم شهود اولسیله امام مشارالیه حضرتلرینک دخی متأخر اولدقلری درکاردر.

امام اعظم ابو حنیفه حضرتلرینک شرفاً تقدملری امام مشارالیه حضرتلری حقنده روایت بیوریلان حدیث شریف ایلله ثابت در. فخر عالم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلری حدیث شریفنده امام مشارالیه قبل الوجود «سراج الامه» و «محیی الشرع» و «السابق» اوصافی ایلله وصف بیورمش اولدقلرندن شو شرف، امام مشارالیهک ائمه سائر اوزرینه ترجیح و تقدیمه دلیل کافی اولدینی علمای کرام حضراتی جانبندن بیان بیورلمشدر.

امام اعظم ابو حنیفه حضرتلرینک حائز اولدقلری شرفک بریسی دخی بین الائمة مشارالیه دن غیری تابعیندن برذات بولنامسی در.

«ابن الصلاح» حضرتلرینک ذکر و بیانه کوره امام مالک حضرتلری تبع تابعیندن در.

امام اعظم ابو حنیفه رضی الله تعالی عنه حضرتلری ائمه سائر طرفندن لسان مدح و ثنا ایلله یاد و تذکار بیورلمش در.

امام شافعی علیه رحمه الباری حضرتلری امام اعظم ابو حنیفه رضی الله تعالی عنه حضرتلرندن افقه برذات یلدیکنی و تفقه مراد ایدن کیمسه ایچون مشارالیه حضرتلرینک

و أصحابك أثرينه تبعيت ايتمك لازم كلديكني و بر روايته كوره ناس، قياس واستحسانده امام ابو حنيفه حضرتلرينك عيالى حكمنده اولديغنى بيان ايله مدح و ثنا بيورمش اولدقلىرى اكابردن « هارون بن سعيد » حضرتلى طرفندن مروى در .

امام مالك حضرتلرينك دخى امام اعظم ابو حنيفه حضرتلى حقنده بو وجهله مدح و ثنا بيوردقلىرى امام واقدى حضرتلى طرفندن روايت اولنش و امام مالك حضرتلرينك اكثر مسائلده امام اعظم ابو حنيفه حضرتلرينك قولنه اعتبار بيوردقلىرى دخى اكابردن اسحق بن محمد حضرتلى طرفندن ذكر و بيان بيورلمشدر .

كذلك امام شافعى حضرتلى امام اعظم ابو حنيفه رضى الله تعالى عنه حضرتلرينك ستايشلىرى بابنده علم مغايزده امام محمد بن اسحق حضرتلرينك و علم فقهده امام اعظم ابو حنيفه حضرتلرينك و علم نحو ده امام كسائى حضرتلرينك و علم تفسير شريفده محمد بن مقاتل حضرتلرينك و علم شعرده « زهير » ك مقتدا به اولدقلىرى و علوم مذكوره ده تبحر مراد ايدن كيسه ايجون ذوات مشاراليهم حضراتنه اقتدا ايتمك لازم اولديغنى و امام اعظم ابو حنيفه حضرتلرينك كتب شريفه سنه نظر ايتيان كيسه نك علم فقهده متبحر اوله ميه جغنى ذكر و بيان بيورمشدر .

امام اعظم ابو حنيفه رضى الله تعالى عنه حضرتلرينك التمش بيك (٦٠٠٠٠) مسائل شرعيه وضع بيورمش اولدقلىرى مروى اولديغنى كى بش يوز بيك (٥٠٠٠٠٠) مسئله وضع و اجتهاد بيوردقلىرى دخى « الامام ابو بكر بن عتيق » حضرتلى طرفندن روايت اولنش و خطيب خوارزمى حضرتلى دخى امام اعظم ابو حنيفه حضرتلرينك اوج يوز بيك (٣٠٠٠٠٠) مسئله وضع و اجتهادينه موفق اولوب بو مقدار مسائلدن (٣٨٠٠٠) اوتوزسكر- بيك مسئله نك عبادته و مسائل متباقيه نك معاملات متعلق اولديغنى و مسائل مذكوره نك وضع و اجتهادى ايله ناسك ضلالات و مشكلاتدن تخلص بيورمش ايدوكنى بيان بيورمشدر .

الحاصل سلطان الائمة و المجتهدين و عارف اسرار المحققين خليل الرحمن ابو حنيفه بن النعمان رضى عنه المان حضرتلرينك مناقب جليله سنه حد و پايان يوقدر . « ابن مبارك » حضرتلى طرفندن امام مشاراليه حضرتلرينك مدايحى بياننده انشاد بيوريلان نظم بليغ تبركاً اشبو محله ثبت و تحرير اولندى .

(نظم)

لقد زان البلاد ومن عليها امام المسلمين ابو حنيفه
 باحكام و آثار و فقه كآيات الزبور على صحيفه
 فافى المشرقين له نظير ولا فى مغربين ولا بكوفه
 بيت مشمرأ سهر الليالى و صام نهاره لله خيفه
 و صان لسانه عن كل افك و ما زالت جوارحه عفيفه
 يعف عن المحارم و الملاهي و مرضاة الاله له وظيفه
 فمن كأبى حنيفه فى علاه امام للخليفة و الخليفه
 رأيت العائبين له سفاها خلاف الحق مع حجج ضعيفه
 وكيف يحل ان يؤذى فقيه له فى الارض آثار شريفه
 وقد قال ابن ادريس مقالاً صحيح النقل فى حكم لطيفه
 بان الناس فى فقه عيال على فقه الامام ابى حنيفه

فلغنة ربنا اعداد رمل

على من رد قول ابى حنيفه

مجتهدين كرامدن « ابو عبد الله مالك بن انس بن مالك بن عامر الاصبحى » حضرتلى هجرت نبويه نك (٩٠) ياخود (٩٣) ياخود (٩٤) ياخود (٩٥) سنه لرنده قدم نهاده عالم شهود اولوب (١٧٨) و ياخود (١٧٩) سنه سنده مدينه منوره ده ارتحال دارچنان بيورمشدر . مشاراليه حضرتلى عالم مدينه اولوب بك چوق ذوات كرامدن اخذ علوم ايش و بك چوق ذوات كرامه مأخذ علوم اولمشدر . علم حديث شريف ايله علم فقه شريفده امام اولوب علم و دينه مبالغة تعظيم ايدر ايدى . امام مالك حضرتلرينك مناقب جليله و احوال سنيه سى حد احصادن بيرون اولوب تفصيلى كتب سير و تواريخده مذكور و مسطوردر .

مجتهدين كرامدن « الامام ابو عبد الله محمد بن ادريس بن العباس بن عثمان بن الشافع

بن السایب بن عبید بن عبید یزید بن هاشم بن المطلب بن عبد مناف القرشی المطلبی
حضرتلری امام اعظم ابو حنیفه حضرتلرینک ارتحال دار بقا بیوردقلری سنه
یاخود کونده تاریخ هجرتک (۱۵۰) نجی سنهسنده یمده یاخود «عسقلان» ده زیور مهد
وجود اولشدر. امام مشارالیه حضرتلری علوم و فضائلده نادر الوجود اولوب پک چوق
ذوات کرام امام مشارالیه حضرتلرندن اخذ علوم بیورمشلدر. تاریخ هجرتک (۱۹۵) نجی
سنهسنده بغدادی شرف قدوملری ایله تشریف ایدوب بر قاج آی اوراده اقامتن صکره
مصره عزیمت بیوروب (۲۰۴) نجی سنهسنده (۵۴) یاشلرنده اولدینی حالده ارتحال دارنیم
بیورمشدر. علمای کرام حضراتی جملة مشارالیه حضرتلرینک امین، عادل، زاهد،
صاحب ورع وتقوی اولدقلرینه و حسن سیرت و علو قدرینه اتفاق و شهادت بیورمشلدر.
مشارالیه حضرتلرینک مناقب جلیله و احوال سنیهسی ذکر و بیان اولنان معلومات جزئیهدن
عبارت اولیوب تفصیلاتی کتب مناقب و سیرده مذکور و مسطوردر.

مجتهدین کرامدن «ابو عبدالله احمد بن محمد بن حنبل الشیبانی المروزی» حضرتلری
تاریخ هجرتک (۱۶۴) نجی سنهسنده بغدادده قدم زن مهد وجود اولوب (۲۴۱) سنهسنده
(۷۷) یاشلرنده اولدقلری حالده بغدادده عازم کلشنسرای جنان اولشدر. مشارالیه
حضرتلری فقه شریف ایله حدیث شریفده امام ایدی. زهد و ورع و عبادتده نادر الوجود
بر ذات معالی صفات اولوب بغدادده نشأت ایدرک بغدادک اکابر کرامندن تحصیل فضائل
واخذ احادیث بیوردقندن صکره کوفه و بصره ایله مکه مکرمه و مدینه منورهیه و یمن و شام
و جزیره طرقلرینه رحلت ایدرک عصرینک علمای کرامندن علمی اخذ و تلقی و کتب
و تحریر بیورمش و پک چوق اکابر کرام حضرتانسه مأخذ علوم اولوب اسلامده آثار
جلیله ایله اشتهار و امر دینده مقامات عالییه و درجات سنییه احراز بیورمش و آفاق و بلاد،
مشارالیه حضرتلرینک زیور فضائل و کالاتی ایله تزین اولشدر. امام مشارالیه حضرتلرینک
جنازه نمازنده بولنان اهل اسلامک عددی حد احصادن بیرون و خبر ارتحالی منتشر
اولدقندن صکره آفاق و بلاددن کلوب مقبره شریفه لری اوزرنده ادای صلوٰه ایتمش اولنلرک
دخی مقداری فوق العاده افزون اولدینی و زمان ارتحاللرنده دهابعض حالت عجیبه کورلدیکی
مشهور و متعارف اولوب تفصیلی کتب سیر و تواریخده مسطوردر.

مجتهدین کرامدن «الامام ابو یوسف یعقوب بن ابراهیم بن حبیب بن سعد»

حضرتلری هجرت نبویهک (۱۱۳) نجی سنهسنده کوفهده زیور کهواره وجود اولمش
و صکره بغدادده ساکن اولهرق «امام اعظم ابو حنیفه» حضرتلرندن و سائر اکابر کرامندن
تحصیل فضائل و کالات بیورمش و پک چوق ذوات کرام حضرتانسه مرجع علوم
و مأخذ کالات اولشدر. بر روایت کوره تاریخ هجرتک (۱۸۲) نجی سنهسنده ارتحال
داربقا بیورمشدر. امام مشارالیه حضرتلری تفسیر شریف و حدیث شریف ایله
ایام عربک حفظنه اعتنا بیوررایدی. اهل اسلامک مردمک چشم افتخاری بر امام هام
اولوب مناقب جلیله و سیر مرضیه و اخلاق حسنهسی و علم فقه شریف ایله
علوم سائرده احراز بیورمش اولدقلری درجات عالییهسی کتب سیر و تواریخده
مسطور و محرردر.

مجتهدین [۱] کرامدن «الامام ابو عبدالله محمد بن الحسن الشیبانی» حضرتلری کوفهده
نشأت و بغدادی شرف قدوملری ایله تشریف ایدوب امام اعظم ابو حنیفه حضرتلری
ایله سائر ذوات ستوده صفات حضرتانندن اخذ فضائل و کالات ایش و پک چوق ذوات
کرامه مأخذ فضائل و کالات اولمش و تاریخ هجرتک (۱۸۹) نجی سنهسنده (۵۸) یاشلرنده
اولدقلری حالده «ری» شهرنده ارتحال دار نعیم بیورمشدر. امام مشارالیه حضرتلری ایله
«امام کسائی» حضرتلرینک شهر مذکورده یوم واحده ارتحال داربقا بیورمش اولدقلری
مروی در. مشارالیه حضرتلری وجهاً و لباساً احسن ناسدن و مناقب جلیله اصحاب کرامندن
بر ذات معالی سمات اولوب تفصیل احوال و فضائل کتب سیر و تواریخده مذکور و محرردر.

[۱] مجتهد، «اجتهاد» دن اسم فاعلدر.

(اجتهاد)، لغتده «بذل الوسع» معناسنه در. اصطلاحده «استفراغ الفقه الوسع لیحصل له
ظن بحکم شرعی» تعریفی ایله معرفدر. یعنی فقیه اولان ذات عالی قدرک حکم شرعییه کندوسی
ایچون ظن حاصل اولمق اوزره وسعی صرف ایلسمندن عبارتدر. كذلك اجتهاد، «بذل الجهد»
فی طلب المقصود من جهة الاستدلال» تعریفی ایله دخی معرفدر. یعنی اجتهاد، استدلال جهتندن
طلب مقصوده بذل مجهود ایلکدر.

[مشاهیر ائمه حنفیه]

معلوم اولدینی اوزره امام اعظم وهام افخم «ابوحنیفه» رضی الله تعالی عنه حضرتلرندن
اخذ علوم ایدن ائمه کرامک حد وحسابی یوقدر. ائمه مشارالیهمن بلاد وامصارده
کسب اشتهار ایدن (۷۳۰) دن زیاده مشایخ بلدان وائمه مسلینک سعی واجتهادلرندن
اهل عالم مستفید اولمشدر. ذوات مشارالیهمن بینده اک مشهور اولنلری آتیا و تبرکاً ذکر
و بیان اولنور.

مشاهیر ائمه حنفیهدن بر ذات عالیقدر «عبدالله بن المبارك المروزی» علیه رحمة الباری
حضرتلریدر. تاریخ هجرتک (۱۱۸) ویاخود (۱۲۹) نجی سنهسنده زیور کهواره وجود
اولوب (۱۸۰) نجی سنهسنده ارتحال دارجنان بیورمشدر. امام مشارالیه حضرتلری حسن ادب
اصحابندن اولوب تابعین کرامدن «یحیی بن سعد الانصاری» و «سلیمان التیمی» و «حمید الطویل»
حضراتی و امثالی ذوات کرام و ائمه کباردن «سفیان» و «ابن جریج» و «شعبه» و امثالی
ذوات ستوده صفات ایله ملاقی اولمشدر. «ابن مبارک» حضرتلرندن اشبو «ان اول العلم
الیتة ثم الفهم ثم العمل ثم الحفظ ثم النشر» کلام جلیلی روایت اولمشدرکه کلام مذکورک
معنایی، علم و عرفان طرق خمسهدن عبارت اولوب اولکیسی «نیت» ایکنجیسی «فهم»
اوجنجیسی «عمل» دردنجیسی «حفظ» و بشنجیسی «نشر» دیمکدر. مشارالیه حضرتلرینک
مناقب سنیه و فضائل جلیله سی بی حدوحساب اولوب تفصیلی کتب سیرده مذکور و محرردر.

اجله ائمه حنفیهدن بر ذات ستوده صفات دخی «زفر بن الهذیل بن صباح الکوفی»
حضرتلریدر. تاریخ هجرتک (۱۵۸) نجی سنهسنده بصرهده ارتحال دارنعم بیورمشدر.
مشارالیه حضرتلری مناقب جلیله و فضائل کثیره اصحاب کرامندن بر ذات نادر الوجود
اولوب تفصیل احوالی کتب سیرده مسطوردر.

افاخم ائمه حنفیهدن بر ذات معالی سمات دخی «الامام داود بن نصیر الطائی»
حضرتلریدر. تاریخ هجرتک (۱۶۵) نجی سنهسنده ارتحال داربقا بیورمشدر. مشارالیه
حضرتلری اصحاب زهد و ورعدن و مناقب جلیله و فضائل کثیره اصحابندن اولوب
تفصیل احوالی کتب سیرده محرردر.

اکابر ائمه حنفیهدن «وکیع بن الجراح بن ملیح بن عدی ابو سفیان» حضرتلری
تاریخ هجرتک (۱۲۸) و یاخود (۱۲۹) نجی سنهسنده قدم زن مهد وجود اولوب
(۱۹۸) و یاخود (۱۹۹) نجی سنهسنده ارتحال دارجنان بیورمشدر. مشارالیه
حضرتلری صومه دوام بیورر و هر کجه ختم شریف ایدر ایدی. بر روایت کوره هر کجه
ثلث قرآن قرائت ایتکسزین نوم ایله مشغول اولمز ایدی. آخر لیلده قیام ایدرک قرائت
واستغفار ایله مشغول اولورایدی. زهد وتقواده و علم وحفظده نادر الوجود بر ذات
جلیل الصفات اولوب مناقب جلیله و فضائل سنیه سی کتب سیرده مسطوردر.

مشاهیر ائمه حنفیهدن «ابو عمرو النخعی الکوفی» علیه رحمة الباری حضرتلری تاریخ
هجرتک (۱۹۴) نجی سنهسنده عازم کلزار جنان اولمشدر. مشارالیه حضرتلرینک مناقب
جلیله و فضائل کثیره سی کتب متعلقهسنده محرردر.

مشاهیر ائمه حنفیهدن «الامام یحیی بن زکریا ابی زائده بن میمون بن فیروز» حضرتلری
اهل زهد و ورعدن اولوب تاریخ هجرتک (۱۸۳) و یاخود (۱۸۴) نجی سنهسنده (۶۳)
یاشرنده اولدقلری حالد ارتحال داربقا بیورمشدر. مشارالیه حضرتلری کوفهده تصنیف
کتاب ایدن ذوات کرامک اولی اولوب مناقب جلیله سی متعلق اولدینی کتابلرده مسطوردر.
مشاهیر ائمه حنفیهدن «الحسن بن زیاد» علیه رحمة رب العباد حضرتلری بر ذات
عالیقدر اولوب تاریخ هجرتک (۲۰۴) نجی سنهسنده عازم کلزار جنان اولمشدر.

اجله ائمه حنفیهدن «الامام العالم العارف ابو اسماعیل حماد» علیه رحمة رب العباد حضرتلری
تاریخ هجرتک (۲۱۲) نجی سنهسنده ارتحال دارنعم بیورمشدر. مشارالیه حضرتلری
صاحب زهد و ورع بر ذات جلیل الصفات ایدی.

اکابر ائمه حنفیهدن بر ذات ستوده صفات دخی «یوسف بن خالد» علیه الرحمة
حضرتلریدر.

اعاظم ائمه حنفیهدن بر ذات معالی سمات دخی «عافیه بن یزید الاوری الکوفی»
حضرتلریدر.

افاخم ائمه حنفیهدن ایکی ذات عالیقدر دخی «حبان» و «مندل» ابنا علی الغزلی الکوفی
حضراتیدر. بر روایت کوره «مندل» لفظی لقب اولوب مشارالیهک اسم شریفی «عمرو»

اولدینی حالد لقب شریفی اسخه غلبه ایشدر. «مندل» «جبان» دن اشهر اولوب تاریخ هجرتک (۱۶۷) ویاخود (۱۶۸) نجی سنه سنده کوفده ارتحال دار جنان بیورمشدر.

مشاهیر ائمه حنفیه دن بر ذات ستوده صفات دخی «علی بن مسهر الکوفی» حضرتلری در. اجله ائمه حنفیه دن بر ذات معالی سمات دخی «قاسم بن معن بن عبدالرحمن بن عبدالله بن مسعود الکوفی» حضرتلری در.

اعلام ائمه حنفیه دن بر ذات جلیل الصفات دخی «اسد بن عمرو بن عامر بن اسلم بن مغیث بن یشکر بن ادهم ابو المنذر البجائی الکوفی» حضرتلری اولوب تاریخ هجرتک (۱۸۹) نجی سنه سنده ارتحال دار بقا بیورمشدر.

اعاظم ائمه حنفیه دن بر ذات عالیقدر دخی «احمد بن حفص» حضرتلری در.

اکابر ائمه حنفیه دن بر ذات ستوده صفات دخی «نوح بن ابی مریم یزید بن جعونه المروزی» حضرتلری در. مشارالیه حضرتلری «جامع» لقبی ایله ملقب در. چونکه فقه ابی حنفیه ی جمع ایدن ذوات کرامک اولی در. بر روایت کوره مشارالیه حضرتلری نفائس علومی جامع اولمسیله لقب مذکور ایله ملقب در. تاریخ هجرتک (۱۷۳) نجی سنه سنده ارتحال کلشنسرای جنان بیورمشدر.

مشاهیر ائمه حنفیه دن بر ذات جلیل الصفات دخی «خلف بن ایوب» حضرتلری اولوب تاریخ هجرتک (۲۲۰) ویاخود (۲۱۵) ویاخود (۲۰۵) نجی سنه سنده ارتحال دار نعیم بیورمشدر.

مشاهیر ائمه حنفیه دن بر ذات معالی سمات دخی «شداد بن حکم» حضرتلری در. تاریخ هجرتک (۲۱۰) نجی سنه سنده ارتحال دار بقا بیورمشدر.

اجله ائمه حنفیه دن بر ذات ستوده صفات دخی «موسی بن نصر» حضرتلری در.

مشاهیر ائمه حنفیه دن بر ذات عالیقدر دخی «ابو سلیمان موسی بن سلیمان الجوزجانی» حضرتلری در.

ائمه حنفیه دن بر ذات فضائل سمات دخی «هلال بن یحیی بن مسلم» حضرتلری در. تاریخ هجرتک (۲۴۵) نجی سنه سنده ارتحال دار جنان بیورمشدر.

مشاهیر ائمه حنفیه دن بر ذات جلیل الصفات دخی «ابو عبدالله محمد بن سماعه بن عبید

بن هلال بن وکیع» حضرتلری در. تاریخ هجرتک (۲۳۳) نجی سنه سنده عازم کلشنسرای جنان اولمشدر.

مشاهیر ائمه حنفیه دن بر ذات ستوده صفات دخی «ابو مطیع الحکم بن عبدالله بن سلمه بن عبدالرحمن» حضرتلری در. تاریخ هجرتک (۱۷۷) نجی سنه سنده ارتحال دار جنان بیورمشدر. مشارالیه حضرتلری امام اعظم «ابو حنیفه» رضی الله تعالی عنه حضرتلرندن «کتاب فقه اکبر» ی روایت ایشدر.

مشاهیر ائمه حنفیه دن بر ذات عالیقدر دخی «الشیخ بدرالدین محمود بن اسرائیل بن عبدالعزیز» حضرتلری اولوب «ابن قاضی سمانه» دیمکله مشهور در. مشارالیه حضرتلری مناقب جلیله اصحابندن اولوب تاریخ هجرتک (۸۱۸) نجی سنه سنده ارتحال دار جنان بیورمشدر.

مشایخ حنفیه دن بر ذات جلیل الصفات دخی صاحب مثنوی «محمد بن محمد بن محمد بن حسین بن احمد بن قاسم بن مسیب بن عبدالله بن عبدالرحمن بن ابی بکر الصدیق بن حفافه التیمی» رضوان الله تعالی علیهم اجمعین حضرتلری اولوب مولانا «جلال الدین» و «خداوندکار» لقبلی ایله معروف و مشهور در. (خداوندکار) لفظی فارسی اولوب سلطان معناسنه در. پدرلرینک اسم شریفی «محمد» اولوب لقبلی «بهاء الدین» اولدینی کی «سلطان علما» دخی لقبلی در. نسبتلری «چهاریار کزیندن ابو بکر الصدیق» رضی الله تعالی عنه حضرتلرینه منتهی در. سلطان علما حضرتلری «بلخ» شهرنده تمکن ایدوب «مولانا جلال الدین رومی» قدس سره السامی حضرتلری تاریخ هجرتک (۶۰۴) نجی سنه سنده شهر مذکوره زیور کهواره وجود اولمشدر. مؤخرآ پدرلری سلطان علما حضرتلری قونییه توطن بیورمسیله مشارالیه مولانا حضرتلری طفل ایکن «جلال الدین رومی» لقبی ایله تلقیب اولمشدر. مشارالیه حضرتلری تاریخ هجرتک (۶۷۲) نجی سنه سنده عازم کلزار جنان اولمشدر. سلطان العارفین حضرتلری انواع علومده و علم فقه شریفده بحر عمیق اولوب مناقب جلیله سی و فضائل و کالاتی حد احصادن بیرون در. اصحابنه ایراد بیوردقلری و صایای برکزیده دن بعضیسی بو محله تبرکاً ذکر اولنور.

(وصایا)

او صیکم بتقوى الله فى السر والعلانية و بقلة الطعام
وقلة الكلام و هجران المعاصى والاثام ومواظبة الصيام ودوام القيام
وترك الشهوات على الدوام واحتمال الجفا من جميع الانام
وترك مجالسة السفها والعوام وملازمة مصاحبة الصالحين والكرام
وان خير الناس من ينفع الناس و خير الكلام
ما قل ودل

مولانا جلال الدين رومى قدس سره السامى حضرتلرينك ولد مكرملرى «مولانا
بهاء الدين» حضرتلرى «سلطان ولد» لقبى ايله ملقب اولوب ائمه كرام وفقهاى عظامدن
برذات بى هال ايدى. پدرلرندن صكره قونيده تدریس علوم بيورمش و تاريخ هجرتك
(۷۱۲) نجى سنه سنده ارتحال دار جنان ايلشدر.

امام اعظم وهام افخم ابو حنيفه حضرتلرى مذهبته «ابراهيم بن ادهم» و «شقيق البلخى»
و «معروف الكرخى» و «ابو يزيد البسطامى» و «فاضل بن عياض» و «داود الطائى»
و «ابو حامد اللقاف» و «خلف بن ايوب» و «عبدالله بن المبارك» و «وكيع بن الجراح»
و «ابو بكر الوراق» و بونلرك غيرى اصحاب مجاهده [۱] و مشاهده دن اولان اولياى كرام
حضراتى دخى اتباع بيورمشلردر. مشاراليهم حضراتى اكابر اولياى كرامدن واصحاب
كرامات و فضائلدن اولوب مناقب سنيه واحوال مرضيه لرى متعلق اولدينى كتابلرده
على وجه التفصيل مسطور و مذكوردر. قدس الله اسرارهم

[۱] مجاهده، لغته محاربه معنا سنده. شريعتده «محاربة النفس» معنا سنده.

[مشاهير ائمة شافعية]

معلوم اولدينى اوزره امام شافعى عليه رحمة البارى حضرتلرندن اخذ علوم ايدن
ذوات كرام ايله سائر علمائى شافعية ك حد و حسابى اوليوب اك مشهور اولنلرى آتيا
ذكر و بيان اولنور.

مشاهير ائمة شافعية دن «احمد بن خالد الحلال» حضرتلرى اجله فقهادن و محدثين
كرامدن اولوب هجرت نبويه ك (۲۴۷) نجى سنه سنده ارتحال دار نعيم بيورمشدر.

مشاهير ائمة شافعية دن «احمد بن سنان بن اسد بن حبان القظان» حضرتلرى اجله
فقها و محدثين كرامدن اولوب هجرت نبويه ك (۲۵۶) نجى سنه سنده ارتحال دار بقا بيورمشدر.

مشاهير ائمة شافعية دن «احمد بن صالح المصرى» حضرتلرى دخى اعظم فقها و محدثين
كرامدن اولوب تاريخ هجرتك (۱۷۰) نجى سنه سنده قدم زن مهدي وجود اولمش و (۲۴۸) نجى
سنه سنده ارتحال دار جنان بيورمشدر.

مشاهير ائمة شافعية دن «القاضى ابو حامد بن بشر بن حامد المروروزي» [۱]
حضرتلرى تاريخ هجرتك (۳۶۲) نجى سنه سنده عازم كلشنسراى جنان اولمشدر.

مشاهير ائمة شافعية دن برذات على قدر دخى «احمد بن ابى سرح الصياح النهشلى»
وياخود «احمد بن عمر بن الصياح ابو جعفر الرازى البغدادى» حضرتلرى در.

مشاهير ائمة شافعية دن برذات على قدر «احمد بن عبد الرحمن وهب بن مسلم القرشى
ابو عبدالله المصرى» حضرتلرى در تاريخ هجرتك (۲۶۴) نجى سنه سنده ارتحال دار بقا بيورمشدر.

مشاهير ائمة شافعية دن «احمد بن عمرو بن عبدالله بن عمرو» حضرتلرى اعظم علمائى
كرامدن اولوب تاريخ هجرتك (۲۰۵) نجى سنه سنده عازم كلزار جنان اولمشدر.

مشاهير ائمة شافعية دن «احمد بن محمد بن الوليد» حضرتلرى تاريخ هجرتك (۲۲۲) نجى
سنه سنده ارتحال دار نعيم بيورمشدر.

[۱] مروروزي، ميم حرفك فقهى وراى مهمله ك سكوتى و واو حرفك فقهى وراى مهمله
مضمومه ك تشديدى و بعد الواو زال مهمله ايله خراسان بلادندن بر بلده ك اسمى در.

مشاهیر ائمه شافعیه دن «یحیی بن عبد العزیز البغدادی ابو عبد الرحمن الشافعی»
حضرتلری دخی مناقب جلیله اصحابندن بر ذات جلیل الصفات ایدی.

مشاهیر ائمه شافعیه دن «احمد بن یحیی بن الوزير بن سلیمان» حضرتلری تاریخ هجرتک
(۱۷۱) نجی سنه سنده زیور مهد وجود اولوب (۲۵۰) ویا (۲۵۱) نجی سنه سنده ارتحال
دار بقا بیورمشدر.

مشاهیر ائمه شافعیه دن بر ذات عالیقدر دخی «احمد بن ابی سرج الرازی» حضرتلری در.
مشاهیر ائمه شافعیه دن «محمد بن عبد الله بن عبد الحکم» حضرتلری تاریخ هجرتک
(۱۸۲) نجی سنه سنده قدم زن مهد وجود اولوب (۲۶۸) نجی سنه سنده ارتحال دار جنان
بیورمشدر.

اکابر ائمه شافعیه دن «محمد بن الامام الشافعی الشیخ ابو عثمان القاضي» حضرتلری
امام شافعی علیه رحمة الباری حضرتلرینک اکبر اولادی اولوب تاریخ هجرتک (۲۴۰) نجی
سنه سنندن صکره جزیره ده عازم کلزار جنان اولمشدر.

مشاهیر ائمه شافعیه دن «ابراهیم بن خالد بن ابی سلیمان» حضرتلری فقیه، عالم، فاضل،
متورّع بر ذات جلیل الصفات ایدی.

مشاهیر ائمه شافعیه دن «ابراهیم بن محمد بن العباس بن عثمان الشافعی» حضرتلری
تاریخ هجرتک (۲۳۸) نجی سنه سنده عازم کلشنسرای جنان اولمشدر.

مشاهیر ائمه شافعیه دن بر ذات معالی سمات دخی «ابراهیم بن محمد بن هرم» حضرتلری در.

مشاهیر ائمه شافعیه دن «ابراهیم بن المنذر بن عبد الله بن المنذر الحزامی المدنی»
حضرتلری تاریخ هجرتک (۲۳۵) ویاخود (۲۳۶) نجی سنه سنده ارتحال دار بقا بیورمشدر.

اجله ائمه شافعیه دن «اسحق بن ابراهیم بن مخلد ابو یعقوب المروزی بن راهویه»
حضرتلری ائمه دین واعلام مسلمین وهداة المؤمنین حضراتندن بر ذات جلیل الصفات
اولوب علم فقه و علم حدیث شریف یبنی جامع در. تاریخ هجرتک (۱۶۱) ویاخود (۱۶۶) نجی
سنه سنده زیور کهواره وجود اولوب (۲۳۸) نجی سنه سنده ارتحال دار نعیم بیورمشدر.

مشاهیر ائمه شافعیه دن «اسمعیل بن یحیی بن اسمعیل بن عمرو بن اسحق» حضرتلری
تاریخ هجرتک (۱۷۵) نجی سنه سنده قدم زن مهد وجود اولوب (۲۶۴) نجی سنه سنده
ارتحال دار جنان بیورمشدر.

مشاهیر ائمه شافعیه دن «بجر بن نصر» حضرتلری تاریخ هجرتک (۱۸۱) ویا (۱۸۰) نجی
سنه سنده قدم زن کهواره وجود اولوب (۲۶۹) نجی سنه سنده مصرده ارتحال کلزار جنان
بیورمشدر.

اجله ائمه شافعیه دن «حرث بن سرج» حضرتلری دخی بر ذات جلیل الصفات
اولوب تاریخ هجرتک (۲۳۶) نجی سنه سنده عازم کلزار جنان اولمشدر.

اعاظم ائمه شافعیه دن «حرث بن مسکین بن محمد بن یوسف الاموی ابو عمر المصری»
حضرتلری فقیه، محدث، صالح بر ذات ستوده صفات اولوب تاریخ هجرتک (۱۵۴) نجی
سنه سنده زیور مهد وجود اولمش و (۲۵۰) نجی سنه سنده ارتحال دار بقا بیورمشدر.

مشاهیر ائمه شافعیه دن «حسن بن محمد بن الصیاح البغدادی» حضرتلری اجله ائمه
گرامدن بر ذات حمیده صفات اولوب تاریخ هجرتک (۲۶۰) نجی سنه سنده ارتحال دار نعیم
بیورمشدر.

اکابر ائمه شافعیه دن «حسن بن علی» حضرتلری علم حدیث و علم فقه شریف یبنی
جامع بر امام همام اولوب تاریخ هجرتک (۲۴۵) ویاخود (۲۴۸) نجی سنه سنده عازم کلشنسرای
جنان اولمشدر.

مشاهیر ائمه شافعیه دن بر ذات عالیقدر دخی «الحسین القلانسی» حضرتلری در.

مشاهیر ائمه شافعیه دن «حرمله بن عبد الله النجیبی» حضرتلری تاریخ هجرتک (۱۶۶) نجی
سنه سنده قدم زن مهد وجود اولوب (۲۴۳) نجی سنه سنده ارتحال دار بقا بیورمشدر.

اجله ائمه شافعیه دن «ربیع بن سلیمان بن داود» حضرتلری تاریخ هجرتک (۲۵۶)
و یاخود (۲۵۷) نجی سنه سنده ارتحال کلزار جنان بیورمشدر.

اعاظم ائمه شافعیه دن «ربیع بن سلیمان بن عبد الجبار بن کامل المرادی» حضرتلری
تاریخ هجرتک (۱۷۴) نجی سنه سنده زیور مهد وجود اولوب (۲۷۰) نجی سنه سنده ارتحال
دار جنان بیورمشدر.

مشاهیر ائمه شافعیه دن «سلیمان بن داود بن داود علی بن عبد الله بن عباس القرشی الهاشمی»
ابو ایوب البغدادی» حضرتلری تاریخ هجرتک (۲۱۹) ویا (۲۲۰) نجی سنه سنده
ارتحال دار بقا بیورمشدر.

مشاهیر ائمه شافعیه دن «عبدالله بن الزبیر بن عیسی القرشی الاسدی المکی» حضرتلری مکه مکرمه ده محدث وفقیه ایدی.

اکابر ائمه شافعیه دن «ابوبکر الحمیدی حمید بن زهیر بن الحرث بن اسد» حضرتلری تاریخ هجرتک (۲۱۹) نجی سنه سنده مکه مکرمه ده عازم کلشنسرای جنان اولمشدر.

اعاظم ائمه شافعیه دن «عبدالعزیز بن عمران بن ایوب بن مقلاص» حضرتلری تاریخ هجرتک (۲۳۴) نجی سنه سنده ارتحال دار نعیم بیورمشدر.

مشاهیر ائمه شافعیه دن بر ذات عالقدر «عبدالعزیز بن یحیی بن عبدالعزیز بن مسلم بن میمون الکنانی المکی» حضرتلری در.

افاخم ائمه شافعیه دن بر ذات جلیل الصفات دخی «علی بن عبدالله بن جعفر» حضرتلری در. تاریخ هجرتک (۱۶۱) نجی سنه سنده زیور مهد وجود اولوب (۲۳۴) نجی سنه سنده ارتحال کلزار جنان بیورمشدر.

اجله ائمه شافعیه دن بر ذات ستوده صفات دخی «فضل بن ربیع بن یونس بن محمد بن عبدالله بن ابی فروه» حضرتلری در. تاریخ هجرتک (۲۰۸) نجی سنه سنده عازم کلزار جنان اولمشدر.

مشاهیر ائمه شافعیه دن بر ذات حمیده صفات دخی «القاسم بن سلام» حضرتلری در. تاریخ هجرتک (۲۲۴) نجی سنه سنده مکه مکرمه ده ارتحال دار بقا بیورمشدر.

اکابر ائمه شافعیه دن بر ذات جلیل القدر دخی «حزیم بن عبدالله بن حزم» [۱] حضرتلری در. تاریخ هجرتک (۲۷۱) نجی سنه سنده ارتحال دار نعیم بیورمشدر.

مشاهیر ائمه شافعیه دن بر ذات عالقدر دخی «موسی بن ابی الجار» حضرتلری در. اعاظم ائمه شافعیه دن «یوسف بن یحیی البویطی» حضرتلری امام جلیل، عابد، زاهد، فقیه وعظیم، مناظر، بر ذات عالقدر اولوب تاریخ هجرتک (۲۳۱) نجی سنه سنده بغدادده ارتحال دار بقا بیورمشدر.

مشاهیر ائمه شافعیه دن بر ذات معالی سمات دخی «یونس بن عبد الاعلی بن موسی [۱] حزم، قاف حرفتک فتحی و حای مهمله نک سکونی وزای معجمه مفتوحه ايله اسم.

بن میسره بن حبتان» حضرتلری در. تاریخ هجرتک (۱۷۰) نجی سنه سنده قدم زن مهد وجود اولوب (۲۶۴) نجی سنه سنده عازم کلزار جنان اولمشدر.

اکابر ائمه شافعیه دن بر ذات ستوده صفات دخی «محمد بن ادريس الرازی» حضرتلری در. تاریخ هجرتک (۱۹۵) نجی سنه سنده قدم زن مهد وجود اولمشدر.

افاخم ائمه کرامدن بر ذات جلیل الصفات دخی رئیس المحدثین صاحب جامع الصحیح «محمد بن اسمعیل البخاری» علیه رحمة الباری حضرتلری در. مشارالیه حضرتلرینک بعض مناقب جلیله سی علم حدیث شریف مجتهد ذکر و بیان اولمشدر.

مشاهیر ائمه شافعیه دن بر ذات معالی سمات دخی المحدث «محمد بن علی بن الحسن بن بشر الترمذی» حضرتلری در.

مشاهیر ائمه شافعیه دن «محمد بن نصر المروزی» حضرتلری تاریخ هجرتک (۲۹۴) نجی سنه سنده سمرقنده ارتحال دار بقا بیورمشدر.

اعاظم ائمه شافعیه دن بر ذات ستوده صفات دخی سید الطائفه «جنید بن محمد بن جنید البغدادی» حضرتلری در. تاریخ هجرتک (۲۹۷) و یاخود (۲۹۸) نجی سنه سنده ارتحال دار نعیم بیورمشدر. مشارالیه جنید بغدادی قدس سره العالی حضرتلرینک مناقب جلیله سی بی حد و پایاند.

اجله ائمه شافعیه دن «حرث بن اسد المحاسبی» حضرتلری علم ظاهر ايله علم باطن بیننی جامع بر ذات جلیل الصفات اولوب هجرت نبویه نک (۲۴۳) نجی سنه سنده عازم کلزار جنان اولمشدر.

مشاهیر ائمه شافعیه دن بر ذات حمیده صفات دخی «داود بن علی بن خلف ابوسلیمان البغدادی الاصبهانی» حضرتلری در. تاریخ هجرتک (۲۰۲) یاخود (۲۰۰) نجی سنه سنده زیور کهواره وجود اولوب (۲۷۰) نجی سنه سنده بغدادده ارتحال دار نعیم بیورمشدر.

اعلام ائمه شافعیه دن بر ذات عالی قدر دخی صاحب سنن «سلیمان بن اشعث السجستانی» حضرتلری در. مشارالیه حضرتلرینک بعض مناقب جلیله سی علم حدیث شریف مجتهد ذکر و بیان اولمشدر.

مشاهیر ائمه شافعیه دن بر ذات معالی سمات دخی «عثمان بن سعید الدارمی» علیه رحمة الباری حضرتلری در. تاریخ هجرتک (۲۵۵) نجی سنه سنده بیت مقدسه عازم دار جنان اولمشدر.

افاخم ائمه شافعیه دن بر ذات ستوده صفات دخی «عسکر بن الحصین» وبر روایت کوره «عسکر بن محمد بن الحصین الشیخ ابو تراب الخشبی» [۱] حضرتلری در. تاریخ هجرتک (۲۴۵) نجی سنه سنده ارتحال داربقا بیورمشدر. امام مشارالیه حضرتلری مناقب جلیله و کرامات سنیه اصحابندن ایدی.

مشاهیر ائمه شافعیه دن بر ذات حمیده صفات دخی «ابو عبد الرحمن احمد بن شعیب النسائی» حضرتلری در.

اعاظم ائمه شافعیه دن «احمد بن عمر بن سرج» حضرتلری مناقب جلیله اصحابندن اولوب مصنفاتی (۴۰۰) عدده بالغ اولمشدر. تاریخ هجرتک (۳۰۶) نجی سنه سنده ارتحال دار جنان بیورمشدر.

اکابر ائمه شافعیه دن «احمد بن محمد بن القاسم بن منصور» حضرتلری ائمه صوفیه دن و بغدادی الاصل و ابنای وزرا و رؤسادن بر ذات جلیل الصفات اولوب نسبلی روش روان عادلّه منتهی و متصل در. تاریخ هجرتک (۳۲۳) و یا (۳۲۲) نجی سنه سنده ارتحال دار نعیم بیورمشدر.

اجله ائمه شافعیه دن «محمد بن احمد بن الازهر بن طلحة الهروی ابو منصور الازهری اللغوی» حضرتلری مناقب جلیله اصحاب کرامندن در. تاریخ هجرتک (۲۸۲) نجی سنه سنده زیور مهد وجود اولوب (۳۰۷) نجی سنه سنده عازم کلزار جنان اولمشدر.

مشاهیر ائمه شافعیه دن «محمد بن احمد بن عبد الله الفاشانی» حضرتلری مناقب جلیله و فضائل کثیره اصحابندن بر ذات ستوده صفات ایدی. تاریخ هجرتک (۳۰۱) نجی سنه سنده زیور کهواره وجود اولوب (۳۷۱) نجی سنه سنده ارتحال دار نعیم بیورمشدر.

مشاهیر ائمه شافعیه دن «محمد بن احمد بن محمد بن جعفر ابوبکر بن الحداد المصری» حضرتلری مناقب جلیله و فضائل کثیره اصحاب کرامندن بر ذات جلیل القدر ایدی. تاریخ هجرتک (۳۴۴) و یا خود (۳۴۵) نجی سنه سنده عازم کلزار جنان اولمشدر.

[۱] نخشب، ماوراء النهر بلادندن بر بلده نک اسمی در.

اعاظم ائمه شافعیه دن «محمد بن جریر ابو جعفر الطبری» علیه رحمة الباری حضرتلری تصانیف کثیره و مناقب جلیله و فضائل و فیره اصحاب کرامندن ایدی. تاریخ هجرتک (۲۲۴) نجی سنه سنده زیور کهواره وجود اولوب (۳۱۰) نجی سنه سنده ارتحال دار جنان بیورمشدر.

مشاهیر ائمه شافعیه دن «محمد بن خفیف الشیرازی» علیه رحمة الباری حضرتلری شیخ المشایخ و علم و دینده صاحب قدم راسخ بر ذات جلیل الصفات اولوب مناقب جلیله و فضائل کثیره سی بی حد و پایان در. تاریخ هجرتک (۳۷۱) نجی سنه سنده عازم دار جنان اولمشدر.

افاخم ائمه شافعیه دن «محمد بن سلیمان بن هارون بن سهل الصعلوکی» حضرتلری اصناف علومده سباق الغایات بر ذات جلیل الصفات ایدی. تاریخ هجرتک (۲۹۶) نجی سنه سنده زیور کهواره وجود اولمش و بصره و نيسابور شهر لرنده مدت مدیده تدریس علوم بیورمش و هجرت نبویه نک (۳۶۹) نجی سنه سنده ارتحال دار نعیم ایلشدر.

مشاهیر ائمه شافعیه دن «محمد بن عبدالله ابوبکر الصیرفی» حضرتلری تصانیف کثیره و فضائل و فیره اصحاب کرامندن بر ذات حمیده صفات ایدی. تاریخ هجرتک (۳۳۰) نجی سنه سنده ارتحال داربقا بیورمشدر.

اجله ائمه شافعیه دن «محمد بن علی القفال» حضرتلری علم تفسیر و علم حدیث شریف ایلّه علم کلامده و اصول و فروعده و علم لغت و شعرده امام ماهر و فاضل کامل و صاحب زهد و ورع بر ذات جلیل الصفات ایدی. تاریخ هجرتک (۲۹۱) نجی سنه سنده زیور کهواره وجود اولوب (۳۳۵) و یا خود (۳۳۶) نجی سنه سنده ارتحال کلزار جنان بیورمشدر.

اکابر ائمه شافعیه دن امام المتکلمین ناصر سنت سید المرسلین «علی بن اسمعيل الشیخ ابو الحسن الاشعری البصری» علیه رحمة الباری حضرتلری مناقب جلیله و فضائل کثیره اصحاب کرامندن اولوب علم کلام مجتهدّه ذکر جمیلی مرور ایلشدر.

مشاهیر ائمه شافعیه دن «احمد بن محمد بن احمد الاسفراینی» علیه رحمة الباری حضرتلری مناقب جلیله و فضائل کثیره اصحاب کرامندن بر ذات ستوده صفات ایدی. تاریخ هجرتک (۳۳۴) نجی سنه سنده زیور مهد وجود اولوب (۴۰۶) نجی سنه سنده ارتحال دار نعیم بیورمشدر.

فقه‌های عظامدن «ابراهیم بن علی بن یوسف الفیروز ابادی ابو اسحق الشیرازی»
 علیه رحمة الباری حضرتلری اصناف علومده سباق الغایات و مناقب سنیه و تصانیف کثیره
 و فضائل و فیره اصحاب کرامندن بر ذات حمیده صفات ایدی. تاریخ هجرتک (۳۹۳) نجی
 سنه‌سندده قدم زن مهد وجود اولوب (۴۷۶) نجی سنه‌سندده ارتحال دارجنان بیورمشدر.

مشاهیر فقه‌های کرامدن «ابراهیم بن محمد بن ابراهیم الاستاذ ابو اسحق الاسفرائی»
 علیه رحمة الباری حضرتلری جامع اشتات علوم ایدی. تاریخ هجرتک (۴۱۸) نجی سنه‌سندده
 ارتحال داربقا بیورمشدر. مشارالیه حضرتلرینک مناقب جلیله‌سی حداحصادن خارجدر.

مشاهیر فقه‌های کرامدن «اسمعیل بن عبدالرحمن الصابونی» علیه رحمة الباری حضرتلری
 مناقب جلیله و فضائل کثیره اصحابندن نادر الوجود بر ذات ستوده صفات ایدی.
 هجرت نبویه‌نک (۴۴۹) نجی سنه‌سندده ارتحال دار نعیم بیورمشدر.

مشاهیر فقه‌های کرامدن «حسن بن علی بن محمد ابو علی الدقاق» علیه رحمة الخلاق
 حضرتلری علوم و فضائلده عصرینک فریدی و زماننک وحیدی ایدی. تاریخ هجرتک
 (۴۰۵) نجی سنه‌سندده ارتحال دار جنان بیورمشدر.

مشاهیر فقه‌های عظامدن «سهل بن محمد ابو الطیب الصعلوکی» حضرتلری انواع علومده
 عصرینک وحیدی و زماننک فریدی بر ذات معالی سمات اولوب «شمس الاسلام» لقبی ایله
 ملقب ایدی. تاریخ هجرتک (۴۰۴) نجی سنه‌سندده نیسابور شهرنده عازم کلشنسرای جنان
 اولمشدر. مشارالیه حضرتلرینک فضائل جلیله و مناقب سنیه‌سی حد احصادن خارجدر.

مشاهیر فقه‌های عظامدن «طاهر بن عبدالله القاضی ابو الطیب الطبری» علیه رحمة الباری
 حضرتلری غواص بحر علوم اولوب فضائل و کالاتده عصرینک وحیدی و زماننک
 فریدی ایدی. تاریخ هجرتک (۳۴۸) نجی سنه‌سندده زیور مهد وجود اولوب (۴۵۰) نجی
 سنه‌سندده عازم کلزار جنان اولمشدر.

اجلة فقه‌های کرامدن «الامام الزاهد عبدالله بن احمد بن عبدالله» علیه رحمة الاله
 حضرتلری امام کبیر و غواص بحر علوم و ثاقب الفهم و دقیق النظر و عظیم النظر بر ذات
 بی‌همال ایدی. تاریخ هجرتک (۴۱۷) نجی سنه‌سندده (۹۰) یاشلرنده اولدقلری حالد
 ارتحال دارجنان بیورمشدر.

افاخم فقه‌های کرامدن «عبدالله بن عبدالکرم القشیری» علیه رحمة الباری حضرتلری
 علم تصوف و علم اصولده و سائر اصناف علومده سباق الغایات بر ذات ملک صفات ایدی.
 تاریخ هجرتک (۴۱۴) نجی سنه‌سندده قدم زن مهد وجود اولوب (۴۷۷) نجی سنه‌سندده
 ارتحال داربقا بیورمشدر. مشارالیه حضرتلرینک مناقب جلیله‌سی حد احصادن بیروندر.

اعاظم فقه‌های کرامدن والد امام الحرمین «الشیخ ابو محمد الجونی عبدالله بن یوسف
 بن عبدالله بن یوسف بن محمد» علیه رحمة الصمد حضرتلری اصناف علومده زماننک
 وحیدی و عصرینک فریدی اولوب زهد و تقواده و عبادات و طاعاتده نادر الامثال بر امام
 بی‌همال اولوب «رکن الاسلام» لقبی ایله ملقب و فضائل کثیره و مناقب جلیله و تصانیف
 و فیره اصحاب کرامندن ایدی. تاریخ هجرتک (۴۳۸) نجی سنه‌سندده نیسابور شهرنده ارتحال
 دار نعیم بیورمشدر.

اکابر فقه‌های کرامدن بر ذات حمیده صفات دخی «عبدالسید بن محمد بن عبد الواحد
 بن احمد بن جعفر ابو نصر بن الصبّاع» علیه رحمة الباری حضرتلری در. هجرت نبویه‌نک
 (۴۷۷) نجی سنه‌سندده ارتحال دارجنان بیورمشدر. مشارالیه حضرتلرینک فضائل و کالاتده
 نهایت و مناقب جلیله‌سنه غایت اولمدینی علمای کرام حضراتی جانبندن بیان بیورلمشدر.

مشاهیر فقه‌های کرامدن «عبد القاهر بن طاهر بن محمد التیمی» علیه رحمة الباری
 حضرتلری عظیم القدر و کثیر العلم بر امام همام اولوب (۱۷) قدن تدریس علوم ایدر
 و صاحب ثروت و یسار اولملریله اهل علمی اتفاق و اعاشه ایدر ایدی. اکثر اهل خراسان
 مشارالیه حضرتلرندن اخذ علوم ایلشدر. الحاصل مشارالیه حضرتلرینک مناقب جلیله‌سنه
 حد و غایت یوقدر. تاریخ هجرتک (۴۲۹) نجی و برروایتده کوره (۴۲۷) نجی سنه‌سندده
 عازم کلشنسرای جنان اولمشدر.

مشاهیر کرامدن بر ذات حمیده صفات دخی «عبدالکرم بن هوازن بن عبدالملک النیسابوری
 ابو القاسم القشیری» علیه رحمة الباری حضرتلری اولوب «زین الاسلام»
 لقب جلیلی ایله ملقبدر. علم تصوفده رساله مشهوره و اصناف علومده تصانیف کثیره صاحبی
 بر ذات بی‌همال ایدی. مشارالیه حضرتلرینک مناقب جلیله‌سنه غایت و فضائل و کالاتده
 نهایت یوقدر. تاریخ هجرتک (۳۷۶) نجی سنه‌سندده زیور بزم شهود اولوب (۴۶۵) نجی
 سنه‌سندده ارتحال دار نعیم بیورمشدر.

اجله ائمه كرامدن «امام الحرمين ابوالمعالی عبد الملك بن عبدالله بن يوسف بن محمد بن عبدالله» عليه رحمة الاله حضرتلری بحر فضائل وافتخار افاضل اوله رق شهرتلری مثل سائر کبی هر ملک و دیاری دأر در. مناقب جلیله سنك توصیف و تعریفنده اهل بیانك لسان و قلی عاجز و قاصر در. هجرت نبویه نك (۴۱۹) نجی سنه سنده زیور عالم ناسوت و (۴۷۸) نجی سنه سنده عازم کلشن لاهوت اولمشر.

مشاهیر فقهایی کرامدن بر ذات ستوده صفات دخی «الامام ابو الحسن الماوردی علی بن محمد بن حبیب» عليه رحمة الحبيب حضرتلری در. مشارالیه حضرتلری فضائل جلیله و تصانیف کثیره اصحابندن ایدی. هجرت نبویه نك (۴۵۰) نجی سنه سنده ارتحال داربقا بیورمشر.

مشاهیر فقهایی کرامدن بر ذات فضائل سمات دخی «علی بن محمد ابو حنیان التوحیدی» عليه رحمة الباری حضرتلری در.

مشاهیر کرامدن «منصور بن محمد بن عبد الجبار ابوالمظفر ابن الامام ابو منصور التمیمی» حضرتلری اصحاب تصانیفدن رفیع القدر و شهیر الذکر بر ذات معالی صفات ایدی. هجرت نبویه نك (۴۲۶) نجی سنه سنده زیور کهواره وجود اولوب (۴۸۹) نجی سنه سنده ارتحال دارنعم بیورمشر.

مشاهیر فقهایی شافعیه دن بر ذات بی هال دخی «محمد بن محمد بن احمد الطوسی حجة الاسلام ابو حامد الغزالی» قدس سره العالی حضرتلری در. مشارالیه، جامع اشتات علوم اولوب فضائل علیه و مناقب جلیله سنك وصفنده السنه اهل بیان عاجز و اقلام زمره فضلا قاصر در. جمله تصانیف کثیره سندن اولان «کتاب احیاء علوم» مظهر قبول اعالی اولمش و ذات بی مثاللری حجة الاسلام اولوب کتاب شریف مذکور ایله سائر کتب مؤلفه سی فضائل و کمالاته جمله حجج و براهیندن عد و شمار اولمشر.

ابو حامد الغزالی حضرتلرینك برادر مکرملری «احمد بن محمد الطوسی الغزالی» حضرتلری دخی كذلك مشاهیر کرامدن و اصحاب فضائلدن بر ذات معالی صفات اولوب تفصیل احوال شریفه و مناقب جلیله سی کتب سیر و تواریخده مذکور و مندرجدر.

مشاهیر فقهایی شافعیه دن بر ذات جلیل الصفات دخی الفقیه الصوفی «محمد

بن الموفق الحیوشانی» حضرتلری در. مشارالیه حضرتلری احوال رضیه اصحاب ذوی الاحترامندن و ائمه مسلمیندن ایدی. تاریخ هجرتك (۵۱۰) نجی سنه سنده زیور کهواره وجود اولمشر. مشاهیر کرامدن بر ذات جلیل القدر دخی محی السنه «الامام الحسین بن مسعود القرأ البغوی» عليه رحمة الباری حضرتلری اولوب مناقب جلیله اصحابندن بر امام بی هال در.

مشاهیر ائمه شافعیه دن بر ذات ستوده صفات دخی «عبدالواحد بن اسماعیل بن احمد بن محمد ابو المحاسن الرویانی» عليه رحمة الباری حضرتلری در. مشارالیه «فخر الاسلام» لقب جلیلی ایله ملقبدر. مصنفاتی آفاق عالمده کسب اشتہار ایلمشر. بر ذات فضائل سماتك قوه حافظه سنده اولان کمال، ضرب مثل اولمشر. «کتب شافعیه محترق اولسه حفظمندن تحریر ایدرم» کلامنی قائل اولدقلری مروی در. فخر الاسلام الرویانی حضرتلری تاریخ هجرتك (۴۱۵) نجی سنه سنده زیور مهد وجود اولوب (۵۰۲) نجی سنه سنده ارتحال دارنعم بیورمشر.

مشاهیر کرامدن «علی بن الحسن بن هبة الله ابو القاسم بن عساکر» حضرتلری علم حدیث شریف و علم فقه شریفه و اصناف علومده عصرینك فریدی و زمانك وحیدی ایدی. هجرت نبویه نك (۴۹۹) نجی سنه سنده زیور مهد وجود اولوب (۵۷۱) نجی سنه سنده دمشقده ارتحال دار جنان بیورمشر.

مشاهیر کرامدن «الشیخ الزاهد صدر الدین القونوی محمد بن اسحق» حضرتلری علم تصوف و سائر علومده اصحاب تصانیفدن ایدی. آلهیات متعلق مسائل غامضه «الحکیم خواجه نصیر الدین الطوسی» و سائر حکما ایله بینرنده مراسله و مباحثه جریان ایلمشر. صدر الدین القونوی حضرتلری هجرت نبویه نك (۶۷۳) نجی سنه سنده ارتحال دار جنان بیورمشر.

مشاهیر کرامدن «عبد العزیز بن عبد السلام سلطان العلماء الشیخ عز الدین» علیه رحمة رب العالمین حضرتلری عصرینك فریدی و زمانك وحیدی ایدی. هجرت نبویه نك (۵۷۸) نجی سنه سنده زیور کهواره وجود اولوب (۶۶۰) نجی سنه سنده ارتحال دارنعم بیورمشر. مشارالیه حضرتلرینك مناقب علیه سی حد احصادن خارجدر.

مشاهیر ائمه شافعیه دن «الامام الجلیل ابو القاسم الرافی عبد الکرم بن محمد بن

عبدالکریم بن الفضل بن الحسن القزوينی «علیه رحمة الباری حضرتلری اصناف علومده و سیمای علم فقه شریفده واصل اقصى الغایات بر ذات ستوده صفات وکثیر الکرامات ایدی. مشارالیه حضرتلری عمدة المحققین و استاذ المصنفین و افتخار المدققین و امام المسلمین اولوب فضائل علیه و عملیه سی و مناقب علیه سی حداحصادن خارجدر. تاریخ هجرتک (۶۲۳) نجی سنه سنده ارتحال دار بقا بیورمشدر.

مشاهیر فقهای شافعیه دن «الشیخ العلامة المعروف بابن الصلاح تقي الدين عثمان بن عبد الرحمن بن موسى بن ابي نصر الكردي الشهر زوری» علیه رحمة الباری حضرتلری ائمة مسلیندن و فضائل و فیره و مناقب جلیله اصحاب ذوی الاحتشامندن ایدی. تاریخ هجرتک (۵۷۷) نجی سنه سنده زیور مهد وجود اولوب (۶۴۳) نجی سنه سنده ارتحال کلزار جنان بیورمشدر. مشاهیر کرامدن «عمر بن محمد بن عبد الله من اولاد ابي بكر الصديق رضى الله تعالى عنه و هو ابو عبدالله او ابو نصر او ابو القاسم الصوفي بن اخ الشيخ النجيب هو الشيخ شهاب الدين السهروردي» علیه رحمة الباری حضرتلری صاحب عوارف المعارف، صوفی، فقیه، فاضل، صاحب زهد و ورع بر ذات معالی سمات ایدی. تاریخ هجرتک (۵۳۹) نجی سنه سنده زیور عالم شهود اولوب (۶۳۲) نجی سنه سنده ارتحال دار نعیم بیورمشدر.

مشاهیر کرامدن «موسی بن ابي الفضل الشيخ العلامة رضى الدين يونس بن محمد» علیه رحمة الصمد حضرتلری تاریخ هجرتک (۵۵۱) نجی سنه سنده زیور مهد وجود اولمشدر. مشارالیه حضرتلرینک اصناف علومده واصل اقصى الغایات اوله رق (۲۴) فندن تعلیم و تدریس بیوردقلری و فضائل و مناقب جلیله سی حداحصادن خارج اولدینی اصحاب فضائل طرفندن بیان بیورمشدر.

مشاهیر کرامدن «الشیخ الامام شيخ السلام نجم الدين ابو العباس احمد بن محمد بن علی بن مرتفع بن حازم بن الرفعة» حضرتلری تألیفات کثیره و مناقب جلیله اصحاب کرامندن بر ذات جلیل الصفات ایدی. تاریخ هجرتک (۷۱۰) نجی سنه سنده مصرده ارتحال کلشنسرای جنان بیورمشدر.

اجله اعلام کرامدن بر ذات فضائل سمات دخی «الامام يحيى بن شرف النووي» علیه رحمة الباری حضرتلری اولوب ذکر جمیلری علم حدیث شریف مجتهد کذران ایلشدر.

مشاهیر کرام ذوی الاحتشامدن «محمد بن احمد بن عثمان الحافظ شمس الدين ابو عبدالله التركاني الذهبي» علیه رحمة الباری حضرتلری تصانیف کثیره و فضائل سنیه اصحاب کرامندن بر ذات ستوده صفات ایدی. تاریخ هجرتک (۶۷۳) نجی سنه سنده زیور عالم شهود اولوب (۷۴۸) نجی سنه سنده ارتحال دار نعیم بیورمشدر.

مشاهیر کرامدن بر ذات معالی سمات دخی «محمد بن عبد الرحمن بن عمر قاضي القضاة جلال الدين الخطيب القزويني» علیه رحمة الباری حضرتلری در. تاریخ هجرتک (۷۳۷) نجی سنه سنده دمشقده عازم کلزار جنان اولمشدر.

مشاهیر کرامدن بر ذات فخامت سمات دخی «محمد بن عبد الرحيم بن محمد الشيخ صفي الدين الهندي الارموي» حضرتلری در. تاریخ هجرتک (۶۴۴) نجی سنه سنده بلاد هندده زیور کهواره وجود اولوب (۷۱۵) نجی سنه سنده دمشقده ارتحال دارجنان بیورمشدر. مشارالیه حضرتلری فضائل کثیره و مناقب جلیله اصحاب ذوی الاحترامدن ایدی.

مشاهیر کرامدن بر ذات فضائل سمات دخی «الامام العلامة محمد بن علي بن عبد الواحد بن عبد الكريم قاضي القضاة كمال الدين بن الزملكاني» حضرتلری در. تاریخ هجرتک (۶۶۷) نجی سنه سنده قدمزن مهد وجود اولوب (۷۲۷) نجی سنه سنده ارتحال دار بقا بیورمشدر.

اجله ائمة کرامدن «محمد بن علي وهب بن مطيع القشيري» علیه رحمة الباری حضرتلری اصناف علوم و فضائله بحر عمیق و صاحب التصانیف و الکرامات بر ذات ستوده صفات اوله رق مناقب جلیله سی حداحصادن خارجدر. تاریخ هجرتک (۶۲۵) نجی سنه سنده زیور کهواره وجود اولوب (۷۰۲) نجی سنه سنده ارتحال دار نعیم بیورمشدر.

مشاهیر کرامدن «محمد بن علي البار نباري المقلب طوير الليل تاج الدين» علیه رحمة رب العالمین حضرتلری فضائل و کالاتده فرید الزمان ایدی. تاریخ هجرتک (۶۵۴) نجی سنه سنده زیور کهواره عالم شهود اولوب (۷۱۷) نجی سنه سنده ارتحال دارجنان بیورمشدر.

مشاهیر کرامدن «محمد بن محمد بن محمد بن سيد الناس الحافظ الاديب فتح الدين ابو الفتح» حضرتلری اصناف علومده و سیمای علم حدیث شریفده بحر عمیق ایدی. تاریخ هجرتک (۶۷۱) نجی سنه سنده زیور مهد وجود اولوب (۷۳۴) نجی سنه سنده ارتحال کلشنسرای جنان اولمشدر.

مشاهیر کرام ذوی الاحترامدن «عبدالکریم بن علی بن عمر الانصاری الشیخ علم الدین العراقي الضریر» حضرتلری اصناف علومده بحر زاخر وافتخار اکابرایدی . تاریخ هجرتک (۶۲۳) نجی سنهسنده قدم زن مهد وجود اولوب (۷۰۴) نجی سنهسنده قاهرده ارتحال کلزار جنان بیورمشدر .

مشاهیر کرامدن برذات معالی سمات دخی «الشیخ الامام الفقیه المحدث الحافظ المفسر علی بن عبدالکافی بن علی بن تمام السبکی» حضرتلری در . تاریخ هجرتک (۶۸۳) نجی سنهسنده زیور مهد وجود اولوب (۷۵۶) نجی سنهسنده قاهرده ارتحال دار نعیم بیورمشدر . مشارالیه حرتلرینک بیان فضائل کالاتنده السنه و اقلام عاجز اولوب کتب و رسائلدن مجموع تصانیفی (۱۲۰) بوقدر عدده بالغ اولدینی علمای کرام حضراتی طرفندن بیان بیورمشدر .

(نظم)

لیس علی الله بمستنکر ان یجمع العالم فی واحد

مشاهیر فقهای کرامدن «علی بن محمد بن عبدالرحمن بن خطاب الشیخ الامام علاءالدین الباجی» حضرتلری امام الاصولین و سیف المناظرین و رئیس المتقین بر ذات جلیل الصفات اولوب احوال و مناقبی اکابر فضلا طرفندن لسان تعظیم ایله یاد و تذکار بیورمشدر . تاریخ هجرتک (۶۳۱) نجی سنهسنده زیور عالم شهود اولوب (۷۱۴) نجی سنهسنده ارتحال دار جنان بیورمشدر .

مشاهیر کرامدن «هبة الله بن عبدالرحیم الجهنی قاضی القضاة شرف الدین البارزی» علیه رحمة الباری حضرتلری تصانیف کثیره و فضائل سنیه اصحاب ذوی الاحتشامدن ایدی . تاریخ هجرتک (۶۴۵) نجی سنهسنده قدم زن مهد وجود اولوب (۷۳۸) نجی سنهسنده ارتحال کلشنسرای جنان نیورهشدر .

افاضل کرامدن «یوسف بن زکی عبدالرحمن بن یوسف الکلبی القضاعی الدمشقی الشیخ جمال الدین ابوالحجاج المزی» علیه رحمة الباری حضرتلری اصناف علومده و سیمای علم حدیث شریفده بحر زاخر و مفخر اکابر اوله رق مناقب جلیله و فضائل کثیره سی افاضل کرام و اعظم ذوی الاحترام حضراتی طرفلرندن اسان احترام ایله ذکر و بیان

بیورمشدر . تاریخ هجرت نبویهک (۶۵۴) نجی سنهسنده قدم زن مهد وجود اولوب (۷۴۲) نجی سنهسنده ارتحال دار نعیم بیورمشدر .

[طبقات فقها]

اکابر علمای کرامدن المحقق ابن کمال پاشا حضرتلرینک بعض رسائلنده توضیح و بیان بیورلدینی اوزره مفتی اولان ذات ، امر فتواده [۱] هر صورتله بصیرت اوزره اولق ایچون قولی ایله افتا ایلدیکی ذات عالیقدرک یالکز اسم و نسبتنی بیلمکله اکتفا ایتیب درجه و مرتبه و طبقه سی ایله احوالنی دخی بیلمک لابد و لازم در .

فقهای عظام حضراتی ، طبقات سبعة اوزرینه در .

[طبقه اولی]، شرعه مجتهدین عظام حضراتی در . ائمه اربعة رضوان الله تعالی علیهم اجمعین حضراتی ایله تأسیس قواعد اصولده مشارالیه حضراتک مسلکته سالک اولان ذوات کرام حضراتی طبقه اولی رجالدن در . بو مثللو ذوات جلیل الصفات حضراتی تأسیس قواعد اصول ایله طبقات سائر اصحابندن ممتازدر .

(طبقه ثانیه)، مذهبده مجتهد اولان ذوات کرام در . «ابو یوسف» و «امام محمد» ایله سائر اصحاب ابی حنیفه طبقه ثانیه رجال کرامندن در . بو مثللو ذوات کرام ، استاذ اعظم لری اولان امام ابی حنیفه رضی الله تعالی عنه حضرتلرینک احکامده تقدیر بیوردقلری قواعد مقتضایی اوزره ادله دن استخراج احکامه قادر اولان ذوات معالی سمات در . ذوات مشارالیه احکام فروعه هر قدر امام اعظم ابی حنیفه حضرتلرینه مخالف ایسه ده قواعد اصولده امام مشارالیه حضرتلرینه تبعیت و تقلید ایدرلر . بو حال ایله امام شافعی و امثالی ذوات کرام حضراتی اصول و احکامده مذهبلرینک معارض و مخالفلری ایله غیر مقلدلرندن ممتاز اولورلر .

(طبقه ثالثه) نص اولیان مسائلده مجتهد اولان ذوات کرام طبقه سی در . «ابو جعفر الطحاوی» و «ابوالحسن الکرخی» و «شمس الائمة الحلوانی» و «شمس الائمة السرخسی»

[۱] فتوی لفظی «فتی» دن مشتق در . (فتی) شاب قوی معنا سنه در . مشتق ایله مشتق منه بیننده اولان مناسبت ، مفتینک جواب شرعی ایله سائله دعواسنده قوت بخش اولسندن عبارتدر . فتوی لفظنک جمعی «فتاوی» در .

و «فخر الاسلام البزدوی» و «فخرالدین قاضیخان» و امثالی ذوات کرام حضراتی طبقه ناکه رجال کرامند در. طبقه مذکوره رجال کرامی اصول و فروعده هیچ بر مسئله ده مخالفت قادر اولیوب لکن علی حسب الاصول والقواعد نص اولیان مسائله استنباط احکام ایدر لر.

(طبقه رابعه)، صاحب اجتهاده تقلید و تبعیت ایدن اصحاب تخریج طبقه سی در. «امام رازی» و امثالی ذوات کرام حضراتی طبقه رابعه رجالند در. طبقه رابعه رجال کرامی اصلاً اجتهاده قادر اولیوب لکن اصول مأخذی ضبط و احاطه ایتلری حسیله صاحب مذهبند و یا خود صاحب مذهبک اصحابند بر ذات طرفندن منقول ایکی وجهه شامل قول بجملی ایکی امره محتمل اولان حکم مبهم ایله اصوله تطبیق و فروعندن امثال و نظائرینه قیاس ایله تفصیله قادر اولور لر.

(طبقه خامسه)، صاحب اجتهاده تقلید و تبعیت ایدن اصحاب ترجیح طبقه سی در. «ابو الحسن القدوری» و «صاحب الهدایه» و امثالی ذوات معالی سمات حضراتی طبقه خامسه رجالند در. طبقه خامسه رجال کرامنک مسلک لری بعض روایاتی بعض روایات اوزرینه ترجیح و تفضیلدن عبارتدر. ترجیح و تفضیل لری «هذا اولی» و «هذا اصح روایه» و «هذا ارفق للناس» تعبیراتی ایله جاری در.

(طبقه سادسه)، صاحب اجتهاده تقلید و تبعیت ایدن «صاحب کنز» و «صاحب المختار» و «صاحب الوقایه» و «صاحب المجموع» مثللو فقهای متأخریندن متون معتبره اصحابی در. طبقه مذکوره رجال کرامی «قول اقوی» و «قول قوی» و «قول ضعیف» بینلری ایله «ظاهر المذهب» و «روایت نادره» بینلرینی تمیزه قادر در. اقوال مردوده و روایت ضعیفه بی نقل ایتلر لر.

(طبقه سابعه)، تفریق و تمیز مسائله قادر اولیان اصحاب تقلید در.

— ❦ —

[طبقات المسائل و کتب ظاهر الروایه]

مسائل اصحاب حنفیه، اوج طبقه اوزرینه در.

(طبقه اولی) مسائل اصولدر. اشبو مسائل اصوله «ظاهر الروایه» دخی تسمیه اولنور. مسائل مذکوره اصحاب مذهبندن مروی اولان مسائلدر. اصحاب مذهب، «ابو حنیفه» و «ابو یوسف» و «محمد» رحمهم الله حضراتی در. مشارالیهم حضراتنه «امام زفر» و «حسن بن زیاد» ایله امام اعظمندن اخذ علم ایدن سائر ذوات کرام دخی ملحق در. لکن «ظاهر الروایه» ده غالب شایع اولان مسائل، ائمه ثلثه نك اقوال شریفه سی در. کتب ظاهر الروایه، «امام محمد» رحمه الله حضرت تدرینک کتابلری در. کتب مذکوره الی عدد کتاب مستطابدر. اولکیسی (مبسوط)، ایکنجیسی (زیادات)، اوچنجیسی (جامع صغیر)، دردنچیسی (سیر صغیر)، بشنجیسی (جامع کبیر)، آلتنجیسی (سیر کبیر) در. مسائل اصوله «ظاهر الروایه» تسمیه اولنمنسک سببی مسائل مذکوره نك «امام محمد» رحمه الله حضرتلرندن روایات ثقات ایله مروی اولمندن عبارتدرکه روایات مذکوره، امام مشارالیه حضرتلرندن متواتراً و یا خود مشهوراً ثابتدر.

(طبقه ثانیه)، مسائل نوادر در. اشبو مسائل، ذکر اولنان اصحاب حنفیه رحمهم الله حضرتلرندن مروی در. لکن بو مسائل کتب سته ده مذکور دکلددر. بلکه «امام محمد» رحمه الله حضرتلرینک «کیانیات» و «هارونیات» و «جرجانیات» و «رقیات» کبی اخر کتابلرنده مسطوردرکه بومسائله «غیر ظاهر الروایه» تسمیه اولنور چونکه مسائل مذکوره، کتب سته کبی «امام محمد» رحمه الله حضرتلرندن روایات ظاهره ثابته و صحیحه ایله مروی دکلددر. یا خود مسائل نوادر، امام محمد رحمه الله حضرتلرینک کتابلرینک غیری کتابلرده مسطوردر «حسن بن زیاد» حضرتلرینک «محرر اسمی ایله مسمی اولان کتابی و بو کتابک غیری کتابلر کبی. «ابو یوسف» رحمه الله حضرتلرندن مروی اولان «کتب امالی» دخی مسائل مذکوره بی حاوی در. یا خود مسائل مذکوره، «ابن سماعه» و «معلى بن منصور» ایله مشارالیه مانک غیری ذواتک مسائل معینه ده روایتی کبی روایت مفرده قیلندن اولور.

(طبقه ثالثه) ، واقعات درکه مجتهدین متأخرینك سؤال اولندقلری شیلرده روایت بوله مدقلری ایچون استنباط ایلدکلری مسألدن عبارتدر . مجتهدین متأخرین ، اصحاب «ابی یوسف» و «محمد» رحمهما الله حضرتای ايله مشارالیهما نك الی النهایه اصحابك اصحابی اولوب اوده ذوات کثیره دن عبارتدر . «عصام بن یوسف» و «ابن رستم» و «محمد بن سماء» و «ابو سلیمان الجرجانی» و «ابو حفص البخاری» مشارالیهما حضرتانك اصحاب کرامندن در . ذوات مشارالیهمن صکره «محمد بن سلمه» و «محمد بن مقاتل» و «نصیر بن یحیی» و «ابو النصر القاسم بن السلام» کبی ذوات کرامدر . مشارالیهم حضرتانك فتاواسنی حاوی تألیف اولنان کتابلرک اولی «الفقیه ابواللیث السمرقندی» حضرتلرینك تألیف بیوردقلری «کتاب النوازل» در . بعده فقهای کرام حضرتای اخر کتابلر جمع و تألیف بیورمشلردر «ناطفی» نك «مجموع النوازل والواقعات» و «صدر الشہید» ك «واقعات» کتابلری کبی . بعده متأخرین فقهای کرام حضرتای مسائل مذکورہ بی مختلط و غیر متمیز اوله رق ذکر و بیان بیورمشلردر . «فتاوا ی قاضیخان» و «خلاصه» اسمی ايله مسمی اولان کتابلر ايله بونلرک غیری کتابلرک محتویاتی کبی . بعض متأخرین دخی مسائل مذکورہ بی تمیز و تفریق بیورمشلردر «رضی الدین السرخسی» حضرتلرینك «محیط» اسمی ايله مسمی اولان کتاب مستطابنك حاوی اولدینی مسائل کبی . مشارالیه رضی الدین السرخسی علیه رحمة الباری حضرتلری کتابنده اوللا مسائل اصولی و بعده نوادری و بعده فتاوا بی ذکر و بیان بیورمشدر .

ارباب فضل و کمالک معلومی اولدینی اوزره کتب مسائل اصولدن «الحاکم الشہید» حضرتلرینك «کتاب الکافی» اسمی ايله مسمی اولان کتاب مستطابی نقل مذهبده حائز درجه اعتماد اولوب کتاب مذکور اوزرینه مشایخ فقهای کرام طرفندن شروح کثیره یازلشدر .

[علامات افتا]

علامات افتا، مسائل شرعیة فرعیة نك یکدیگره نسبة مراتب رجحانی معلوم اولق اوزره فقهای کرام حضرتای طرفندن اشارات مخصوصه و علامات ممیزه وضع اولمشدر . علامات مذکورہ «وعلیه الفتوی» «وبه یفتی» و «وبه تأخذ» «وعلیه الاعتقاد» «وعلیه عمل الیوم» «وعلیه عمل الایمه» «وهو الصحیح او الاصح او الاظهر او الاشبه او الاوجه او المختار» و بونلرک امثالی علامتلردر .

بعض فقهای کرام حضرتانك بیاننه کوره علامات افتادن بعض الفاظ ، بعض الفاظدن آ کددر .

نته کیم «فتوی» لفظی «صحیح» و «واصح» و «اشبه» و بونلرک امثالی لفظلردن آ کددر . «وبه یفتی» لفظی ، «الفتوی علیه» لفظندن آ کددر . «اصح» لفظی ، «صحیح» لفظندن آ کددر . «احوط» لفظی ، «احتیاط» لفظندن آ کددر .

علمای کرام حضراتی طرفدن مسائل فقهیه جمع ایله مثلاً «کتاب الطهارة» و «کتاب الصلاة» کبی کتاب عنوانی تحتسده ذکر و بیان اولنش و کتابیری بابلره و بابلر فصللره تقسیم ایله مسائل مذکوره کتب مؤلفهده بوجیهله ترتیب بیورلمشدر که ذکر اولنان تقسیم و ترتیب، علم فقه شریفک مفتاحی مقامنده اولق اوزره بوجه آئی بیان اولنور.

(۱) کتاب الطهارة	(۲۰) کتاب الکفالة	(۳۹) کتاب الشفعة
(۲) کتاب الصلاة	(۲۱) کتاب الحواله	(۴۰) کتاب القسمة
(۳) کتاب الزکاة	(۲۲) کتاب القضاء	(۴۱) کتاب المزارعة
(۴) کتاب الصوم	(۲۳) کتاب الشهادات	(۴۲) کتاب المساقاة
(۵) کتاب الحج	(۲۴) کتاب الوکالة	(۴۳) کتاب الذبائح
(۶) کتاب النکاح	(۲۵) کتاب الدعوى	(۴۴) کتاب الاضحية
(۷) کتاب الطلاق	(۲۶) کتاب الاقرار	(۴۵) کتاب الحظر والاباحة
(۸) کتاب العتق	(۲۷) کتاب الصلح	(۴۶) کتاب احياء الموات
(۹) کتاب الايمان	(۲۸) کتاب المضاربة	(۴۷) کتاب الاشربة
(۱۰) کتاب الحدود	(۲۹) کتاب الايداع	(۴۸) کتاب الصيد
(۱۱) کتاب السرقة	(۳۰) کتاب العارية	(۴۹) کتاب الرهن
(۱۲) کتاب الجهاد	(۳۱) کتاب الهبة	(۵۰) کتاب الجنایات
(۱۳) کتاب اللقيط	(۳۲) کتاب الاجاره	(۵۱) کتاب الدیات
(۱۴) کتاب اللقطة	(۳۳) کتاب المكاتب	(۵۲) کتاب المعاقل
(۱۵) کتاب الآبق	(۳۴) کتاب الولاء	(۵۳) کتاب الوصايا
(۱۶) کتاب المفقود	(۳۵) کتاب الاکراه	(۵۴) کتاب الحثی
(۱۷) کتاب الشرکه	(۳۶) کتاب الحجر	(۵۵) کتاب الفرائض
(۱۸) کتاب الوقف	(۳۷) کتاب المأذون	
(۱۹) کتاب البيوع	(۳۸) کتاب الغصب	

§ — ۱

[کتاب الطهارة]

(طهارت) لفظی طا حرفنک فتحه حرکهسی و (طهر) لفظی طا حرفنک ضمه حرکهسی ایله مصدر اولوب لغتده پاک و نظافت معناسندهدر.

(طهارت) لفظی شرعده «حدث» [۱] و «خبث» دن [۲] یعنی نجاست حکمیه و نجاست حقیقیه دن نظافت معناسندهدر.

معلوم اولدیغی اوزره امور دینیّه، اعتقادات و (آداب) و (عبادات) و (معاملات) و (عقوبات) قسملرندن عبارتدر.

(عبادات) بش قسم اولوب قسم اول (صلوة) و قسم ثانی (زکاة) و قسم ثالث (صوم) و قسم رابع (حج) و قسم خامس (جهاد) در.

(معاملات) دخی بش قسم اولوب قسم اول (معاوضات مالیه) و قسم ثانی (مناکحات) و قسم ثالث (مخاصات) و قسم رابع (امانات) و قسم خامس (ترکات) در.

(عقوبات) دخی بش قسم اولوب قسم اول (قصاص)، قسم ثانی (حد السرقة)، قسم ثالث (حد الزنا)، قسم رابع (حد القذف)، قسم خامس (حد الردة) در.

کتب فقهیهده شاننه اهتماماً عبادات قسمی اقسام سائر اوزرینه تقدیم بیورلمشدر. چونکه عباد، جناب حقه عبادت ایچون خلق بیورلمشدر. بوجهتله عبادتک شانی اقسام سائر نک حال و شانندن افضل اولدیغی بدیهیدر.

[۱] حدث، حا و دال حرفلرینک فتحه حرکهلری ایله آبدستزک و جنابت حالرندن عبارتدر. فعل قبیح ایتمک و صکره دن اولق و شاب معنارنده دخی استعمال اولنور. بوجیده «حدث»، مانع صلاة اولان نجاست حکمیه دن عبارت اولور.

[۲] خبث، خا حرفنک ضمه حرکهسی و با حرفنک کذالك ضمه حرکهسی ایله لغتده نجاست و مردارلق معناسندهدر.

ایمان واعتقاد صحیح در صکره (صلاة)، عبادتک اشرفی و (طهارت) دخی صلاتک مفتاح و شرطی در.

مشروط، انجق شرط ایله حاصل اولدینی جهتله شرطک مشروط اوزرینه تقدیمی بدیهدر.

(کتاب)، جمع معناسنه مصدر اولوب شرعده مسائل مستقله نك عنوانی اوله رق مکتوب معناسنده در.

(مسائل)، مسئله لفظنك جمعی در. (مسئله) مرکب تام معناسنده در. صدق و کذب محتمل اولان مرکب تام، حکم اوزرینه مشتمل اولق حیثیتی ایله (قضیه) و صدق و کذب احتمالی حیثیتی ایله (خبر) و دلیل ایله طلب اولنق حیثیتی ایله (مطلوب) و دلیلدن حاصل اولق حیثیتی ایله (نتیجه) و علمده واقع اولوب اندن سؤال اولنق حیثیتی ایله (مسئله) تسمیه اولنورکه جمله سی ذات واحدن عبارت اولوب اختلافات عبارات، اختلاف اعتبارات ایله حاصل اولور.

{ صفت طهارت }

طهارت، صلاة ایچون فرض و طواف ایچون واجب در. برروایت کوره مس مصحف شریف ایچون دخی واجب در. نوم ایچون سنت در. اوتوز بوقدر موضعه مندوب در. مندوب اولان طهارتدن بعضیسی کذب و غیبت و قهقهه و شعر قبیح و اکل جذور [۱] و نومدن و بونلرک امثالی افعالدن صکره اولان طهارت کبی در.

طهارتک رکنی [۲] «غسل» [۳] و «مسح» [۴] و «زوال نجس» [۵] در.

- [۱] اکل جذور، (اکل لم جذور) سبکنده اولوب دوه اتی بمک معناسنده در.
  - [۲] رکن، لغتده جانب اقوی معناسنده در. اصطلاحده برجزء ذاتی درکه ماهیت، اوجزءدن و اوجزءک غیرستدن ترکیب ایدر.
  - [۳] غسل، غین حرفنک ضمی ایله اغتسال کلمه سندن اسم اولوب اصطلاحده تمام غسل جسددن عبارتدر. (اغتسال) بیقانع معناسنده در.
  - [۴] مسح، لغتده «امرار الید علی الشئ» تعریفی ایله معرف درکه الی برشی اوزرینه مرور ایتدیرمک دیمکدر شرعده باشه و یاقلرک مسنه وجه معلوم اوزره مسح ایتکدن عبارتدر.
  - [۵] نجس، نون و جیم حرفلرینک فتحه حرکه لری ایله عینی نجس اولان نسنه دیمکدر. جیم حرفنک کسری ایله طهارتی اولیان مردار نسنه دیمکدر.
- (زوال نجس)، نجاستک زوالندن عبارتدر.

طهارت، نجاست مرئیده زوال عین النجس در. نجاست غیر مرئییه ایله حدث اکبرده انجق غسل در. حدث اصغرده «غسل» و «مسح» در.

آلت طهارت، «ماء» و «تراب» و بونلرک امثالی شیلر در.

طهارتک دلیل، «اذا قمتم الى الصلوة» آیت جلیله سی اولوب بو آیت کریمه، اجماعاً مدنی در.

علمای کرام حضراتی جانبندن طهارته متعلق مسائل واحکام شرعیه بر وجه آتی ابواب عدیده اوزرینه جمع و ترتیب بیورلمشدر. ابواب مذکوره، «باب المیاء» «باب التیم» «باب المسح علی الحفین» «باب الحیض» «باب الانجاس» دن عبارتدر.

{ باب المیاء }

(میاء) کلمه سی مدّ ایله «ماء» لفظنک جمعی در. قصر ایله دخی اولور.

(ماء) کلمه سنک اصلی «موه» لفظی در. کلمه مذکوره ده واقع واو حرفی الف حرفه و ها حرفی همزه یه قلب اولمشدر.

(میاء) لفظی «ماء» لفظنک جمع کثرتی در. جمع قلتی «امواه» در.

(موه) لفظنده کی ها حرفی واو و الف حرفه قلبندن صکره بعضاً حالی اوزره ابقا اولنوب «ماه» دینور.

(ماء)، جسم لطیف سیال اولوب صاحب نمو اولان هر شیئک مابه الحیاتی در.

باب مذکور، میاهه متعلق احکام و مسائل شرعیه یی حاوی در.

{ باب التیم }

(تیم) کلمه سی لغتده مطلقاً قصد معناسنده در. شرعده صعید مطهری [۱] قصد ایتلکدر. صفت مخصوصه اوزره استعمالی، عبادت مقصوده ایچون در. عبادت مقصوده طهارتسنر صحیح دکلدر.

باب مذکور، تیمّه متعلق مسائل و احکام شرعیه یی حاوی در.

[۱] صعید، پاک طوپراغه دینور.

{ باب المسح على الخفين }

(مسح)، لغتده امرار اليد على الشيء معنسانه در. شریعتده زمان مخصوصده خفینه وجه معهود اوزره مسح ایتمکدن عبارتدر.

(خفین)، خاء معجمه نك ضمی و فاحرقنك تشدیدى ایله خف کله سنك تنیه صیغه سی در. (خف)، کعبینی یعنی طوپوقلری ساتر اولان ومس تعبیر اولنان آیاق قابی درکه اکثریا جلددن وامثالی شیدن اعمال اولنور.

باب مذکور، مسح خفینه متعلق مسائل واحکام شرعیه بی حاوی در.

{ باب الحيض }

(حيض)، لغتده سیلان معنسانه در. شرعده صلاة، مس مصحف، صوم، دخول مسجد کبی طهارت شرطندن اولان شیدن شرعاً مانع اولان احداندن واوده دم حیضدن عبارتدر.

باب مذکور، حیض ایله نفاس واستحاضه مسائل مهمه سنی حاویدر.

{ باب الانجاس }

(انجاس) لفظی «نجس» لفظنك جمعی در.

(نجس)، نون وجیم حرفلرینك فتحی ایله در. (نجس)، لغتده نجس حقیقی ونجس حکمی به شامل اولور. اصطلاحده نجس حقیقی به مختص اولور. خبث لفظنك نجس حقیقی به شامل اولدینی کبی.

باب مذکور، انجاسه ومحال انجاسك تطهیرینه متعلق مسائل واحکام شرعیه بی حاوی در.

§ - ۲

{ کتاب الصلاة }

«کتاب الصلاة» ك «کتاب الطهارة» دن وجه تأخیری بالاده ذکر و بیان اولنشد. (صلاة) کله سی لغتده دعا معنسانه در. شرعده ارکان معلومه وافعال مخصوصده دن عبارتدر. (صلاة)، بهر کون اوقات خمسده عباد مسلینك ادا ایلدکلری نماز اولوب افراد مکلفینك کلیسی اوزرینه فرض عین در. افراد مکلفیندن مراد، مسلم بالغ وعاقلدن عبارتدر. ذکور، نساء، عبد، جملة فرض عینده مساوی در.

اوقات خمسدن صباح وقتی ادا اولنان نمازه «صلاة فجر» واکله وقتی ادا اولنان نمازه «صلاة الظهر» وایکندی وقتی ادا اولنان نمازه «صلاة العصر» واخلشام وقتی ادا اولنان نمازه «صلاة المغرب» ویاتسو وقتی ادا اولنان نمازه «صلاة العشاء» اطلاق اولنور.

صلاة، عبادت بدنیة محضه دن اولوب اخرك نیابتی ایله اصلا ادا اولنمز.

علمای کرام حضراتی جانبندن صلاته متعلق مسائل واحکام شرعیه بروجه آتی ابواب عدیده اوزرینه جمع وترتیب بیورلمشدر. ابواب مذکوره «باب الاذان» «باب شروط الصلاة» «باب صفة الصلاة» «باب الامامة» «باب ما یفسد الصلاة وما یکره فیها» «باب الوتر والنوافل» «باب ادراك الفريضة» «باب قضاء الفوائت» «باب سجود السهو» «باب صلاة المريض» «باب سجود التلاوة» «باب صلاة المسافر» «باب الجمعة» «باب العیدین» «باب الکسوف» «باب الاستسقاء» «باب الصلاة الخوف» «باب صلاة الجنازة» «باب الشهيد» «باب الصلاة في الكعبة» دن عبارتدر.

{ باب الاذان }

(اذان) لفظی لغتده اعلام معنسانه در. اصطلاحده الفاظ مخصوصه ایله وجه مخصوص اوزره اعلام مخصوصدن عبارتدرکه مؤذنلر، صلوات مفروضه نك اعلامی ایچون اوقات معینه ده امکنه عالیده علی وجه المسنون قرائت وتلاوت ایدرلر.

باب مذکور، اذانه متعلق مسائل واحکام شرعیه بی حاوی در.

{ باب شروط الصلاة }

(شروط صلاة) ديمك، صلاتك شروط جواز و صحتي در .

(شروط) شرط لفظك جمعي در .

(شروط)، لغتده علامت لازمه معناسنه در . شرعهده «مايتوقف عليه الشيء ولايدخل فيه» تعريفى ايله معرف در .

شروط صلاة، حدث وخبثدن طهارت بدن و طهارت ثوب و طهارت مكان وستر عورت و نيت و استقبال قبله كې شروطدن عبارتدر .

باب مذکور، شروط صلاة متعلق مسائل واحكام شرعيه يي حاوى در .

{ باب صفة الصلاة }

(صفت) لفظى لغتده مصدر اولوب برشيئك كيفيتي ديمكدر . عرفده فرض، واجب، سنت، مندوب كيفيتنى مشتمل در .

(صفت صلاة)، قيام و تكبيره الافتتاح و قعود و ركوع و سجود كې كيفيات صلاتدن عبارت در .

باب مذکور، صفت صلاة متعلق مسائل واحكام شرعيه يي حاوى در .

{ باب الامامه }

(امامت)، ايكي در . بريسي «امامت كبرى» وديكرى «امامت صغرى» در .

(امامت كبرى)، اسلام پادشاهلغى ديمكدر .

(امامت صغرى)، امامت صلاة ديمكدر .

امامت صلاة اولاً احكام صلاته اعلم اولان ذات و صكره تلاوة احسن اولان ذات و صكره اورع اولان ذات و صكره اسن اولان ذات و صكره احسن خلق اولان ذات و صكره احسن وجه اولان ذات و صكره اشرف نسب اولان ذات و صكره انظف ثوب اولان ذات على الترتيب تقديم اولنور .

باب مذکور، امامته متعلق مسائل واحكام شرعيه يي حاوى در .

{ باب مايفسد الصلاة ومايكراه فيها }

فساد و بطلان، عباداتده مساوى در . عبادتده فساد و بطلاندن مراد، بعض اسباب ايله عبادتك عبادت حالندن خروج ايتمسندن عبارتدر .

باب مذکور، مفسد صلاة اولان شيلر ايله صلاتده مكروه اولان مسائل شرعيه يي حاوى در .

{ باب الوتر والنوافل }

(وتر)، واو حرفك فتحى و كسرى ايله «شفع» ك [۱] ضدى در .

(نوافل)، نافله لفظك جمعي در . (نفل)، لغتده زياده معناسنه در . شريعتده زوائد عبادتدن عبارتدر .

(صلاة وتر)، ليلاً يعنى صلاة عشادن صكره وجه مخصوص اوزره ادا اولسان اوج ركعت نمازدر . اشبو صلاة، عملاً فرض واعتقاداً واجب و ثبوتاً سنت در .

باب مذکور، صلاة وتر ايله صلاة نوافله متعلق مسائل واحكام شرعيه يي حاوى در .

{ باب ادراك الفريضة }

باب مذکور، حقيقتده امامت بابنك متمى اولوب اداى فرائضه متعلق مسائل شتى بياننده در .

{ باب قضاء الفوائت }

مفروض اولان عباداتك اوقات مخصوصه سنده اداسى فوت اولق حسييله اوقات اخراده قضاسنه تعلق ايدن احكام و مسائل شرعيه باب مذكوره محرردر .

[۱] شفع، چفت معناسنه در كه «وتر» ك ضدى در .

{ باب سجود السهو }

(سجود)، سجده لفظنك جمعی در .

(سجده)، وجه مسنون و مخصوص اوزره اولان فعلدن عبارت در . (سهو) ایله (نسیان) بیننده لغتده فرق یوقدر .

(سهو)، شیتك وقت حاجتده عدم استحضارندن عبارت در . بر قوله كوره (سهو)، معلومدن غفلت معنایه در كه صاحبی ادنی تنبیه ایله متنبه اولور .

(نسیان)، معلومك زوالندن عبارت در .

حكمانك تعریفنه كوره سهو، قوه مدركه دن صورتك زوالی در . شو زوال، صورتك قوه حافظه ده بقای ایله اولور . نسیان، صورتك قوه مدركه وقوه حافظه دن معاً زوالندن عبارت اولوب بوحالده صورتك تحصیلنده سبب جدیده حاجت مس ایدر .

(نسیان) و (شك) عند الفقها معنای واحدندن عبارت اولور . (ظن) طرف راجحه و (وهم) طرف مرجوحه اطلاق اولور .

باب مذکور، سجود سهو متعلق مسائل واحكام شرعییه حاوی در .

{ باب صلاة المريض }

باب مذکور، مریض اولان کیمسه لك صلاتنه متعلق مسائل شرعییه حاوی در .

{ باب سجود التلاوه }

(سجود تلاوت) سجده آیت کریمه سنك تلاوتی سببی ایله واجب اولور .

آیات کریمه سجده (۱۴) آیت کریمه در . اشبو مقداردن (۹) عددی قرآن کریمك نصف اولنده و (۱۰) عددی نصف نایسنده شرف واقع اولمشددر .

باب مذکور، سجود تلاوته متعلق مسائل واحكام شرعییه حاوی در .

{ باب صلاة المسافر }

(مسافر) لفظی «سفر» لفظندن مأخوذ در .

(سفر)، لغتده من غیر تقدیر قطع مسافه معنایه در . بویچنده سفردن مراد . سفر خاص در كه بوسفر سببی ایله حكملر تغیر ایدر . «قصر الصلاة» و «اباحة الفطر» و «امتداد مدة المسح الى ثلاثة ايام» و «سقوط وجوب الجمعة والعیدین والاضحیة» و «حرمت الخروج على الحرّة من غیر محرم» کبی .

باب مذکور، صلات مسافره متعلق مسائل واحكام شرعییه حاوی در .

{ باب الجمعة }

(صلاة جمعة) فرض عین در .

نظم آتی، صلاة جمعةك شرائط مخصوصه سنی مشتمل در .

(نظم)

وحرّ صحیح بالبلوغ مذکر   مقيم وذو عقل لشرط وجوبها
مصر وسلطان وقت وخطبة   واذن کذا جمع لشرط اداها

باب مذکور، صلاة جمعهیه متعلق مسائلی حاوی در .

{ باب العیدین }

(عیدین)، «عید» کلمه سنك تشبیه صیغه سی اولوب اصلی (عود) لفظی در .

(عود)، عین حرفنك کسری ایله اولوب اشبو کلمه ده واو حرفی یا حرفنه قلب اولمشددر . سبب قلبی، واو حرفنك بعد الکسره ساکن اولمسنندن عبارت در .

ایام مبارکه مخصوصه نك (عید) لفظی ایله تشبیه اولمسی جناب حقك ایام مذکوره ده عبادینه انواع احسانی عائد وشامل اولمسنندن در . انواع احسان، طعامدن بعد المنع (فطر) و (صدقة الفطر) و (اتمام الحج بطواف الزیارة) و (لحوم الاضاحی) کبی در . يوم مذکورده عادت، فرح وسرور ونشاط وجبور حالنده اولق در .

(بیت)

عید وعید وعید صرن مجتمعه   وجه الحبيب ويوم العید والجمعه

باب مذکور، صلاة عیدینه متعلق مسائل واحكام شرعییه حاوی در .

{ باب الكسوف }

(كسوف)، مصدر اولوب لازم در .

(كسف)، مصدر اولوب متعددی در .

السنة فقهاه (كسوف) لفظك شمس و (خسوف) لفظك قره تخصیصی شهر در .
بر روایت کوره (كسوف) و (خسوف) شمس ایله قرده مساوی در .

باب مذکور، صلاة کسوفه متعلق مسائل واحکام شرعیہ بی حاوی در .

{ باب الاستسقاء }

(استسقاء)، لغتده طلب سقی معناسنه در . شرعده عند شدة الحاجة انزال مطر
طلبندن عبارت در .

(استسقاء) کیفیت معلومه اوزره دعا واستغفار اولوب تفصیلی باب مذکورده مسطور در .

{ باب الصلاة الخوف }

باب مذکور، صلاة خوفه متعلق مسائل واحکام شرعیہ بی حاوی در .

{ باب صلاة الجنائز }

(جنائز)، جنازه لفظك جمعی در .

(جنازه)، جیم حرفك فتحی ایله میت معناسنده در . جیمك کسری ایله سریر
معناسنه در . بعض قوله کوره جیم حرفك کسری و فتحی ایله لغت اولوب میت معناسنده
مستعمل در .

(موت)، ضد حیات در .

باب مذکور، صلاة جنائزه متعلق مسائل واحکام شرعیہ بی حاوی در .

{ باب الشهيد }

(شهید)، فعل وزندہ مفعول اوله رق مشهود معناسنه در .

(شهید)، یا شهود لفظندن اولور که حضور معناسنه در یا خود شهادت لفظندن اولور که
بصر و یا خود بصیرت ایله مع المشاهده حضور معناسنه در .

(شهید) لفظی کتب فقهیه ده «کل مکلف مسلم طاهر قتل ظلما بجارحة» تعریفی ایله
معرف در که بوکا متعلق مسائل واحکام شرعیہ باب مذکورده محرر در .

{ باب الصلاة في الكعبة }

باب مذکور، کعبه مکرمه ده صلاته متعلق مسائل واحکام شرعیہ بی حاوی در .

§ — ۳

[کتاب الزکاة]

(زکاة)، بعد الصلاة عباداتک افضلی در.

(زکاة) ک قرآن کریمده (۸۲) موضعهده صلاته مقارنتی صلاة ایله زکاة بیننده اولان کمال اتصاله دلیل در.

(زکاة)، لغتده طهارت و نما معناسنه در. برکت، مدح، ثنای جمیل معنالرنده دخی استعمال اولنور. شرعهده فقیر مسئله تملیک جزء مالدن عبارتدر.

علمای کرام حضراتی جانبندن زکاته متعلق مسائل واحکام شرعیه بوجه آتی ابواب عدیده اوزرینه جمع و ترتیب بیورلمشدر. ابواب مذکوره (باب السائمة) (باب نصاب الابل) (باب زکاة البقر) (باب زکاة الغنم) (باب زکاة المال) (باب العاشر) (باب الركاز) (باب العشر) (باب المصروف) (باب صدقة الفطر) دن عبارتدر.

{ باب السائمة }

(سائمة)، لغتده مال راعی معناسنه در. جمعی سوائم کلور شرعهده (سائمة) محل کلاؤه [۱] لبن و نسل کبی منفعت قصدیه رعی اولنان حیواناتدن عبارتدر.

باب مذکور، سوائک زکاته متعلق مسائل واحکام شرعیه بی حاوی در.

[۱] کلاؤه، کاف حرفک فتحی وقصر ایله کرك یا بس وکرك رطب اولان اوتة اطلاق اولنور. بعضی قوله کوره یاش اوتة اطلاق اولنور.

{ باب نصاب الابل }

(ابل)، با حرفک کسری و سکونی ایله واحد مذکری اولیان جمع اولوب لسان ترکیده دوه دینیلان حیوانک اسمی در. لفظ مذکورک نسبتی با حرفک فتحی ایله «ابلی» در. حیوان مذکوره «ابل» تسمیه اولنمی اویلوقلری اوزرینه تبوّل ایلمک مناسبت اشتقاقیه سنه مبنی در.

(نصاب)، نون حرفک کسری ایله زکاة واجب اولان مقداری مال دیمکدر.

باب مذکور، (نصاب الابل) متعلق مسائل واحکام شرعیه بی حاوی در.

{ باب زکاه البقر }

(بقر) لفظی قاف حرفک سکونی ایله (بقر) لفظندن مشتق در. بقر، شق معناسه اولوب حیوان معروفک اسمی در. بقر تسمیه اولنمی حیوان مذکورک ارضی شق ایلمی مناسبتنه مبنی در. لفظ مذکورک مفردی «بقرة» لفظی اولوب (نا) حرفی تأنیث ایچون اولمیوب وحدت ایچون در. بوحالده ذکور و اناسه شامل در.

باب مذکور (زکاة البقر) متعلق مسائل واحکام شرعیه بی حاوی در.

{ باب زکاة الغنم }

(غنم) لفظی غنیمه لفظندن مشتق در. سبب اشتقاق، غنم ایچون آلت دفع اولماق حسبیه طالی ایچون غنیمه اولق مناسبتندن عبارتدر. هر نقدر قرونی وار ایسهده آلت غیر دافعه در.

باب مذکور، «زکاة الغنم» متعلق مسائل واحکام شرعیه بی حاویدر.

{ باب زكاة المال }

(مال) دن مراد، سائمه نك غيرى مالك زكاتى در.

نصاب ذهب (۲۰) مثقال در.

نصاب فضة (۲۰۰) درهم در.

هراون درهم (۹) مثقال وزنده در.

دينار (۲۰) قيراط در.

درهم (۱۴) قيراط در.

قيراط (۵) شعير در. بو حالده درهم شرعى (۷۰) شعير اولوب مثقال، (۱۰۰) شعير در يعنى (۱) درهم وثلث اسباع درهم در.

ارباب علم وكمال معلومى اولدينى اوزره خليفه ثانى «عمر بن الخطاب» رضى الله تعالى عنه حضرتلى زمان عاليارنده هر (۱۰) درهم (۱۰) مثقال وينه هر (۱۰) درهم (۶) مثقال وينه هر (۱۰) درهم (۵) مثقال وزنده اولق اوزره درهملر مختلف ايدى. فاروق اعظم رضى الله تعالى عنه حضرتلى اخذ واعطاده خصوصت ظاهر اولماق ايچون هر نوعدن ثلث الهرق مجموع ثلث (۷) عدده بالغ اولدى. اشبو (۷) عدد، اوزان مختلفه نك مقدار مجموعى اولان (۲۱) عددك ثلثى اولسيه هر (۱۰) درهم (۷) مثقال وزنده اولدى و شو درهم شرعى، هر شيده وحتى زكائده ومهرده وتقدير ديانده جارى اولدى.

باب مذکور «زكاة المال» متعلق مسائل واحكام شرعيه يي حاوى در.

{ باب العاشر }

(عاشر)، عشر لفظندن مأخوذ در.

(عشر)، عاشر اخذ ايلديكى شينه علم اولوب عاشر، حرّ مسلم وغير هاشمى وحمايه قادر اوله رق تجارندن عشر مال اخذى ايچون امام مسلمين حضرتلرينك نصب ايلديكى كيسه در.

باب مذکور عاشره متعلق احكام ومسائل شرعيه يي حاوى در.

{ باب الركاز }

(ركاز)؛ لغتده ركز لفظندن مأخوذ در. اسم مفعول اولان ركوز معناسى مراد اوانغشدر. شرعده تحت الارض (معدن خاقي) [۱] و (كنز مدفون) [۲] دن عبارتدر. باب مذکور ركازه متعلق مسائل واحكام شرعيه يي حاوى در.

{ باب العشر }

(عشر)، اجزاي عشره نك واحدی در.

(عشر)، كتاب وسنت واجماع ايله ثابت در.

باب مذکور، عشره متعلق مسائل واحكام شرعيه يي حاوى در.

{ باب المصرف }

باب مصرف، مصرف زكاة وعشر تقديرنده در.

(مصرف)، محل صرف ديمكدر. مصرف زكاة و مصرف عشر، فقير ومسكين ومديون وامثالى محال صرفدن عبارتدر.

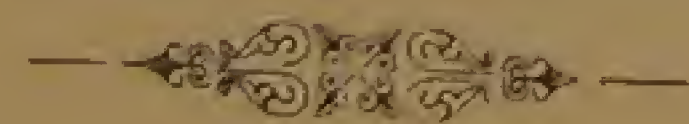
باب مذکور، مصرف زكاة وعشر مسائلنه متعلق مسائل واحكام شرعيه يي حاوى در.

{ باب صدقة الفطر }

(صدقة)، اول بر عطيه در كه انكه جناب حقندن ثوابت مراد اولنور.

(صدقة فطر)، رمضان شريف بيرامندن اول اعطا اولنان صدقة مخصوصه در.

باب مذکور، صدقة فطره متعلق مسائل واحكام شرعيه يي حاوى در.

[۱] معدن، ميم حرفنك فتحى و دال حرفنك كسرى و يا فتحى ايله اقامت معناسنه اولان (عدن) لفظندن در. معدن لفظنك اصلى مكان مستقر ديمكدر. صكره بولفظ اجزاء مستقره معناسنده اشتهار المشددر. (معدن خاقي) دن مراد، جناب خالق السموات والارض حضرتلرينك ارضده خلق ايلديكى معادنندن عبارتدر. [۲] كنز، فى الاصل فعل انسان ايله ارضده مثبت اولان شينك اسمى در.

§ - ۴

[کتاب الصوم]

(صوم)، اعظم ارکان دین و اوثق قوانین شرع متین در.

(صوم)، لغتده امساك مطلق معناسنه در. شرعده شخص مخصوصك مع النیه وقت مخصوصده مفطراتدن حقیقه و یا حکماً امساك ایتمسندن عبارت در. شخص مخصوصدن مراد، دار اسلامده کائن مسلم و یا خود حیض و نفاسدن طاهر و عالم بالوجوب اولان کیمسه در.

(مفطرات)، صومی افساد ایدن اکل و شرب و سایر افعالدن عبارت در.

علمای کرام حضراتی جانبندن صومه متعلق مسائل و احکام شرعیه بوجه آتی ابواب اوزرینه جمع و ترتیب بیورلمشدر. ابواب مذکوره (باب مایفسد الصوم و مالا یفسده) و (باب الاعتکاف) در.

{باب مایفسد الصوم و مالا یفسده}

باب مذکور، صومی مفسد و غیر مفسد اولان احکام و مسائل شرعیه بی حاوی در. بویچنده مفسد، ایکی قسمدر. بریسی انحق قضای ایجاب ایدر. دیگری کفارت ایله اولور. غیر مفسد دخی ایکی قسمدر. بر قسمی فعلی مباح اولان شیء در. دیگری مکروه اولان شیء در. فساد و بطلان، عباداتده سیان در. مسائل مذکورنک تفصیلی، کتب فقهیه نک باب مخصوصنده محرردر.

{باب الاعتکاف}

(اعتکاف)، لغتده مقام و احتباس در. شرعده صائمك مسجد جماعتده نیت ایله لبث [۱] و مکث ایتمسی در. كذلك «الاعتکاف تفریغ القلب عن شغل الدنيا وتسليم النفس

[۱] لبث، لام حرفنک قحی و یا ضمی ایله مکث معناسنه در. شرعده، ذکورك مسجد جماعتده و انانك خانه سی مسجدنده نیت ایله مکث ایتمسی در.

الی المولی و قیل الاعتکاف و العکوف الاقامة معناه لا ابرح عن بابك حتی تغفر لی» تعریفی ایله دخی معرف در یعنی اعتکاف، قلبك شغل دنیادن تفریغی و نفسك مولایه تسلیمی در. بر روایت کوره اعتکاف و عکوف اقامت معناسنه اولوب اعتکافك معناسی یارب عبد عاصی مظهر مغفرتك اولمدجه باب لطف و کر مکن آیرلمز دیمکدر.

(اعتکاف)، اوج قسمدر.

(قسم اول) نذر ایله واجب در.

(قسم ثانی) رمضان شریفك عشر اخیرنده سنت مؤکده در.

(قسم ثالث) ازمنه سائرده مستحب در.

باب مذکور اعتکافه متعلق مسائل و احکام شرعیه بی حاوی در.

§ - ۵

[کتاب الحج]

(حج)، «حا حرفک فتحی و کسری ایله لغتده شی معظمی قصد ایتمک معناسنده در. شرعده مکان مخصوصی یعنی بیت اللهی زمان مخصوصده فعل مخصوص ایله زیارت ایتمکدن عبارت در.

حج شریف، شرائط مخصوصه ایله اهل اسلام اوزرینه فرض عین در.

علمای کرام حضراتی جانبندن حج شریفه متعلق مسائل واحکام شرعیه بوجه آتی ابواب اوزرینه جمع و ترتیب بیورلمشدر. ابواب مذکوره (باب الاحرام و صفة المفرد بالحج) (باب القران) (باب التمتع) (باب الجنایات) (باب الاحصار) (باب الحج عن الغير) (باب الهدی) در.

{باب الاحرام و صفة المفرد بالحج}

(احرام)، مصدر اولوب لغتده حرمتیه داخل اولمقد در. شرعده حرمت مخصوصیه داخل اولمقد در. یعنی حرمت مخصوصیه التزام ایلمکدر. شو التزام دخول، شرعاً تحقق ایتمز الا مع الذکر نیت ایله و یاخود خصوصیت ایله تحقق ایدر. ذکر دن مراد، تلبیه [۱] و امثالی ذکر در. خصوصیتدن مراد، تلبیه مقامنه قائم اولان شی در.

باب مذکور احرامه متعلق مسائل واحکام شرعیه بی حاوی در.

[۱] تلبیه «ایک اللهم لیکن لا شریک لک لیکن اذ الحمد والنعمة لک والملك لا شریک لک» دعا شی ذکر ایلمکدر.

{باب القران}

(قران)، لغتده حج ایله عمره بی و یاخود امثالی ایکی شی بیننی جمع ایتمک معناسنده در. شرعده حج و عمره ایله معاً تهلیل ایتمک یعنی تلبیه ایله صوتی ترفیع ایتمک و بعد الصلاة «اللهم انی ارید الحج والعمرة فیسرهالی و تقبلهما منی» دعا شی اوقومق و سائر شرائط مخصوصه سنی اجرا ایلمکدر که تفصیلی کتب فقهیه نک باب مخصوصنده محرر در.

{باب التمتع}

(تمتع)، متاع لفظندن مشتق اولوب لغتده انتفاع و یاخود نفع معناسنده در. شرعده «ان یفعل العمرة او اکثر اشواطها فی شهر الحج» تعریفی ایله معرف در که عمره بی یاخود عمره نک اکثر اشواطنی شهر حجه اجرا ایتمک دیمکدر. بر کیمسه شهر رمضان شریفده اقل اوله رق طواف ایلسه و صکره باقیسنی شوال شریفده طواف ایلسه و او سنه حج ایلسه او کیمسه تمتع اولور.

باب مذکور، تمتعه متعلق مسائل واحکام شرعیه بی حاوی در.

{باب الجنایات}

بو بجنده جنایت، بر فعل در که حرمت مخصوصیه داخل اولدقدن صکره او فعلک ایشلمشی جائز دکلدر و فعل مذکور ایشلمدیکی حالده جنایت اولور که بو فعلک حرمتی احرام و یاخود حرم شریفه داخل اولمق سببی ایله اولور. مسائل مذکوره نک تفصیلی کتب فقهیه نک باب مخصوصنده محرر در.

{باب الاحصار}

(احصار)، لغتده خوف و یاخود مرض و یاخود عجز سببی ایله منع معناسنده در. شرعده «منع عن رکنین» دیمکدر. (رکنین) دن مراد، حجه و قوف و طواف در. باب مذکور احصاره متعلق مسائل واحکام شرعیه بی حاوی در.

{ باب الحج عن الغير }

(عبادت مالیه) ، زکاة کبی مکلفدن مطلقاً عند القدره والحجز نیابتی قبول ایدر .

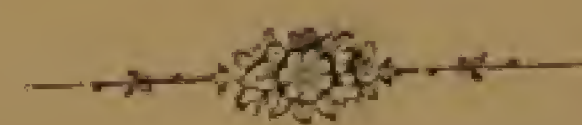
(عبادت بدنیه) ، صلوٰۃ وصوم کبی مکلفدن مطلقاً نیابتی قبول ایتمز .

عبادت مالیه ایله عبادت بدنیه دن مرکب اولان عبادت، انجق عند الحجز نیابتی قبول ایدر . فرض اولان حج کبی .

حج شریفک نیابتاً اجراسنه تعلق ایدن شروط ومسائل واحکام شرعیه کتب فقهیه نک باب مخصوصنده محرردر .

{ باب الهدی }

(هدی) ، هدیه لفظندن مأخوذدر . نعمدن حرم شریفه اهدا اولنان شیءدر . ابل ، بقر ، غنم کبی که تفصیلی کتب فقهیه نک باب مخصوصنده محرردر .

§ - ۶

{ کتاب النکاح }

(نکاح) ، لغتده ضم وجمع معناسنه در . عند الفقهاء قصداً ملک متعین افاده ایدن عقددن عبارتدر . نکاحنه مانع شرعی اولیان قادیندن رجلك استماعی حلال اولمقددر . اهل اصول واهل لغت عندنده نکاح ، وطئده [۱] حقیقت وعقدده مجازدر .

{ فوائد نکاح }

(فوائد نکاح) ، فوائد خمسهدن عبارتدر .

(فائده اولی) ولددرکه نکاحده اصلدر . چونکه عالمک نوع انساندن خالی اولماسی ایچون نکاح ، ولد ایچون موضوعدر . شهوت ، تحصیل ولده شوق ومیل ایچوندر حکمت ازلیه الهیه ، اسباب اوزرینه ترتیب مسیباتی اقتضا ایتمسیله ولد ، ازدواج ایله مقدردر . تحصیل ولده وجوه مختلفه ایله خیر کثیر وارددر .

(فائده ثانیه) ، شیطاندن تحصن وکسر توقان [۲] ودفع غوائل شهوت وغض البصر [۳] وحفظ الفرجدر .

(فائده ثالثه) ، وجه زوجیه نظر وزوجه ایله ملاعبه مشروعه درکه بونده قلب ایچون راحت وعبادت ایچون تقویت وارددر . چونکه اکثر امور ، طبعک خلاقی اوزرینه جاری وواقع اولمسیله نفس انسانی اکثر امورده ملول اولوب دوام ملالت ایسه امر عبادتده کسلانه باعث اولدیغندن نفس انسانی بعض اوقاتده لذات مباحه ایله اراحه اولندقدده کسب قوت ونشاط ایدر وعبادتده شوق کثیر حاصل اولور .

[۱] (وطئ) ، چیکنه مک ، باصمق وجماع ایلمک معناسه در .

[۲] توقان ، تا وواو وقاف حرفلرینک فتحی ایله عدم تزوج حالنده زنا وقوعنندن خوف اولنق

حیثیتی ایله شدت اشتیاق معناسه در ،

[۳] غض ، غین حرفنک فتحی ایله کوزی نظردن منع وکف ایلمک معناسه در .

(فائده رابعه)، تدبیر منزلدن تفریغ قلبدر. زیرا جمیع اشغال منزلی تکفل ایتمک اوقاتک تضییعنه سبب وعلم وعمله مانعدر.

(فائده خامسه)، مجاهده نفسدر. مجاهده نفس، حقوق اهل و عیاله رعایت وانلرك اذاسنه تحمل واصلاح وارشاد وتربیه لرینه وانلر ایچون کسب حلاله وامثالی امور مشروعیه سعی واقدام ایله حاصل اولور.

{ آفات نکاح }

(آفات نکاح)، اوج آفتدر.

(آفت اولی) که آفاتک اقواسیدر، طلب حلالدن عجزدر.

(آفت ثانی)، ازواجک حقوقه رعایتده و اذالرینه تحمیده قصوردر.

(آفت ثالثه)، اهل و عیالک زوجی جناب حقندن شاغل و طلب دنیایه جاذب اولسیدر.

{ شروط عقد نکاح }

(شروط عقد نکاح) شروط اربعه دن عبارتدر.

(شرط اول)، اذن ولیدر. اگر ولی اولمز ایسه اذن سلطاندر.

(شرط ثانی)، رضاء مرأهدر.

(شرط ثالث)، ایکی شاهددر.

(شرط رابع)، ایجاب وقبولدر.

علمای کرام حضراتی جانبندن نکاحه متعلق مسائل واحکام شرعیه بوجه آتی ابواب عدیده اوزرینه جمع وترتیب بیورلمشدر. ابواب مذکوره (باب الولی) (باب الکفاهه فی النکاح) (باب المهر) (باب نکاح الرقیق) (باب نکاح الکافر) (باب القسم) (باب الرضاع)در.

{ باب الولی }

(ولی)، لغتده خلاف عدوّ دیمکدر. ولی، فعلیل وزننده فاعل معناسندهدر. اهل اصول الدین اصطلاحنده «العارف بالله تعالی باسمائه وصفاته حسبما یمكن المواظب علی الطاعات المجتنب عن المعاصی غیر المنهمک فی الشهوات واللذات» تعریفی ایله معرفدر. یعنی ولی، جناب حق اسماء شریفه وصفات جلیله سی ایله ممکن اولدینی قدر عارف وطاعته مواظب و معاصیدن مجتنب وشهوات ولذاته غیر منهمک اولان ذاتدر. شرعده «هو البالغ العاقل الوارث» تعریفی ایله معرفدر.

باب مذکور، ولییه متعلق مسائل واحکام شرعییه حاویدر.

{ باب الکفاهه فی النکاح }

(کفاهه)، «کفو» لفظندن اولوب بومجئده مساوات مخصوصه معناسندهدر.

(کفاهه)، نسباً و دیانته ومالاً وحرقة وحریه واسلاماً معتبردر.

(نظم)

ان الکفاهه فی النکاح تكون فی   ست لها بیت بدیع قد ضبط
نسب واسلام كذلك حرقة   حریه و دیانته مال فقط

باب مذکور، کفاههیه متعلق مسائل واحکام شرعییه حاویدر.

{ باب المهر }

(مهر)، مهر وزننده اولوب خاتونک تزوجنده تعیین اولسان بدل نکاحدر. جمعی (مهور) کلور. (مهر)ك اقل مقداری (۱۰) درهم فضهدر.

باب مذکور، مهره متعلق مسائل واحکام شرعییه حاویدر.

{ باب نکاح الرقيق }

(رقيق)، صاحب «صحاح» ك بيانہ كوره مملوك ادمی معناسنه اولوب واحد و جمعنه اطلاق اولنور.

باب مذکور نکاح ارقهيه متعلق مسائل و احكام شرعيه بي حاوی در.

{ باب نکاح الكافر }

«كتاب النكاح» ك ابواب سابقه سی مسليندن احرار و ارقه نك احكام نكاحنه متعلق اولديني كبي باب مذکور دخي نكاح الكافر مسائل بي حاوی در.

{ باب القسم }

(قسم)، قاف حرفك فتحی ايله مصدر اولوب قسمت معناسنه در. حرف مذکور ك كسری ايله نصيب معناسنه در.

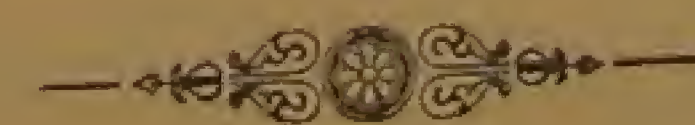
اهل و عيال بيننده سکناده و ملبوسات ايله مأ كولاتده عدالت واجب اولمسيه باب مذکور، اكا متعلق احكام و مسائل شرعيه بي حاوی در.

{ باب الرضاع }

(رضاع)، را حرفك فتحی و يا كسری جائز اولوق اوزره لغتده «مص الثدي» معناسنه در. شرعده «مص من ثدي [۱] ادميه في وقت مخصوص» تعريفی ايله معرف در كه وقت مخصوصده ثدي آدميدن مص ايتك معناسنه در.

(مسترضع)، اجرت ايله سود آنا طوتان كيسه در.

باب مذکور، رضاعه متعلق مسائل و احكام شرعيه بي حاوی در.

[۱] ثدي، ثلث فتحی و دالك سكونی ايله پستان يعني ممه ديمكدر.

§ - ۷

{ كتاب الطلاق }

(طلاق)، لغتده «رفع القيد» معناسنه در. لكن خاتونده طلاق و غيريسنه طلاق تعبير اولنور. شرعده «رفع قيد النكاح في الحال او المال بلفظ مخصوص» تعريفی ايله معرف در.

علمای كرام حضراتی جانبندن «طلاق» ه متعلق مسائل و احكام شرعيه بروجه آتی ابواب عديده اوزرينه جمع و ترتيب بيورلمشدر.

ابواب مذكوره، (باب الصريح) (باب طلاق غير المدخول بها) (باب الكنايات) (باب تفويض الطلاق) (باب الامر باليد) (باب التعليق) (باب طلاق المريض) (باب الرجعة) (باب الايلاء) (باب الحلع) (باب الظهار) (باب الكفارة) (باب اللعان) (باب العنين وغيره) (باب العدة) (باب الحضانه) (باب النفقه) در.

{ باب الصريح }

(طلاق صريح)، انحق طلاقده استعمال اولنان الفاظ در. «طلقتك وانت طالق ومطلقة» كبي.

باب مذکور، طلاق صريحه متعلق احكام و مسائل شرعيه بي حاوی در.

{ باب طلاق غير المدخول بها }

باب مذکور، غير مدخول بهانك طلاقه تعلق ایدن مسائل و احكام شرعيه بي حاوی در.

{ باب الكنايات }

(كنايه)، عند الفقها يالكر طلاق ايجون وضع اولنيوب طلاقه و طلاقك غيريه دلالتنده احتمالی اولان لفظ در.

باب مذکور، طلاقده كنایاته تعلق ایدن مسائل و احكام شرعيه بي حاوی در.

{ باب تفویض الطلاق }

باب مذکور، زوجه و یا غیریه طلاقك تفویضه تعلق ایدن مسائل واحكام شرعیه بی حاوی در.

{ باب الامر بالید }

باب مذکور، امر بالید صورتند اولان طلاقه متعلق مسائل واحكام شرعیه بی حاوی در.

{ باب التعليق }

(تعليق)، تفعل بابندن مصدر اولوب لغتده برشیئی معلق قیلق معناسنده. اصطلاحده «ربط حصول مضمون جملة بحصول مضمون جملة اخرى» تعریفی ايله معرف در.

باب مذکور، تعليق صورتند طلاقه متعلق مسائل شرعیه بی حاوی در.

{ باب طلاق المريض }

باب مذکور، طلاق مریضه متعلق مسائل واحكام شرعیه بی حاوی در.

{ باب الرجعة }

(رجعة)، را حرقك قحی و یا کسری جائز اولق اوزره رجوع معناسنده. فقهد، «هی استدامة الملك القائم في العدة» تعریفی ايله معرف در.

{ باب الايلاء }

(ايلاء)، لغتده یمین معناسنده. شرعده «الحلف على ترك قربانها» تعریفی ايله معرف در یعنی زوجهك قربانی [۱] ترك اوزرینه حلف [۲] ایلکدر.

باب مذکور، ایلاءیه متعلق احکام و مسائل شرعی بی حاوی در.

[۱] قربان، زوجه به قریب اولق معناسنده.
[۲] حلف، یمین معناسنده.

{ باب الخلع }

(خلع)، خاء معجمهك ضمی ايله ازاله زوجیت معناسنده که علم فقه شریفده «ازالة ملك النكاح المتوقفة على قبولها بلفظ الخلع او ما في معناه» تعریفی ايله معرف اولوب باب مذکور اكا متعلق احکام و مسائل شرعی بی حاوی در.

{ باب الظهار }

(ظهار)، لغتده «ظاهر من امرأة» ترکیبنده اولان «ظاهر» کله سندن مصدر در که زوج طرف سندن زوجهیه «انت علی کظهر امی» قوی ايله خطاب ایتکدر. شرعده «تشبيه المسلم زوجته او جزء شائع منها بحرم عليه تأبیداً» تعریفی ايله معرف اولوب بوکا دائر احکام و مسائل شرعی باب مذکورده مسطوردر.

{ باب الكفارة }

(كفارت)، كفر لفظندن مأخوذ اولوب لغتده تغطیه و ستر معناسنده. شرعده تحریر رقبه در. رکنی، اعتاق و صیام و اطعامدن فعل مخصوص اولوب باب مذکور، بوکا متعلق مسائل واحكام شرعی بی حاوی در.

{ باب اللعان }

(لعان)، لغتده «لاعن» کله سنك مصدری در. قاتل کبی. لفظ مذکور، لعن کله سندن مأخوذ اولوب طرد و ابعاد معناسنده. شرعده «شهادات مؤکدات بالایمان مقرونة باللعن قائمة في حقه ومقام حد الزنا في حقها» تعریفی ايله معرف در که بوکا متعلق احکام و مسائل شرعی باب مذکورده محرردر.

{ باب العنین و غیره }

(عنین)، لغتده جماعه قادر اولمیان کیسه دیمکدر. فعل بمعنی مفعول معناسنده اولوب جمعی عین حرقك ونون اولانك ضمی ايله «عنین» لفظی در. شرعده «من لا یقدر علی جماع فرج زوجته» تعریفی ايله معرف اولوب بوکا متعلق مسائل واحكام شرعی باب مذکورده محرردر.

{ باب العدة }

(عدة)، عین حرفك كسرى ايله لغتده احصا معناسنه در. عین حرفك ضمی ايله «الاستعداد للامر» معناسنه در. اصطلاحده «تربص يلزم المرأة عند زوال النكاح او شبهته» تعریفی ايله معرف اولوب بوکا دائر احكام و مسائل شرعية، باب مذكوره محرر در.

{ باب الحضانه }

(حضانه)، حا حرفك فتحی و كسرى ايله «تربية الولد» معناسنه اولوب بوکا دائر احكام و مسائل شرعية، باب مذكوره محرر در.

{ باب النفقة }

(نفقة)، لغتده انسانك عیالی اوزرینه اتفاق ایلدیکی شیئه اطلاق اولنور. شرعده طعام، کسوه، سکنا در. عرفده «طعام» در.

باب مذکور، نفقهیه متعلق احكام و مسائل شرعییه حاوی در.

§ — ۸

{ کتاب العتق }

(عتق)، لغتده «الخروج عن المملوکیة» معناسنه در. شرعده «عبارة عن اسقاط المولى حقه عن مملوکه بوجه يصير به المملوك عن الاحرار» تعریفی ايله معرف در.

علمای کرام حضراتی جانبندن «عتق» متعلق مسائل و احكام شرعییه بوجه آتی ابواب عدیده اوزرینه جمع و ترتیب بیورلشدر. ابواب مذکوره (باب عتق البعض) (باب الحلف بالعتق) (باب العتق علی جعل) (باب التذییر) (باب الاستیلا در).

{ باب عتق البعض }

(عتق البعض)، «عبارة عن زوال الملك عن البعض لاعن زوال الرق» تعریفی ايله معرف اولوب بوکا دائر مسائل و احكام شرعییه باب مذکوره محرر در.

{ باب الحلف بالعتق }

باب مذکور عتق ايله حلفه یعنی یمینه متعلق احكام و مسائل شرعییه حاوی در.

{ باب العتق علی جعل }

جعل، لغتده جیم حرفك فتحی و یا ضمی ايله «ما يجعل للعامل على عمله» تعریفی ايله معرف اولوب باب مذکور، اکا متعلق احكام و مسائل شرعییه حاوی در.

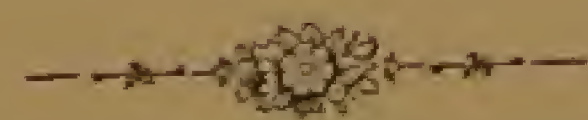

{ باب التدبیر }

(تدبیر)، تفعیل وزندۀ عاقبت اندیشک ایله انجام کاره نظر و صرف بصر ایلک معناسنه در. بر خصوصک تمشیقی ضننده سعی و ترتیب اسباب ایلک معناسی بوندن مأخوذ در. كذلك تدبیر، بر کیسه دن برکلام و خبر نقل و روایت ایتک معناسنه در. شرعده تدبیر، «تعليق العتق بمطلق موته» تعریفی ایله معرف در یعنی برادم کندوسنک موته کوله سنک وجاریه سنک عتقی تعلیق ایلک معناسنه در که موتندن صکره انلرک آزاد اولملرینی وصیت ایلکدن عبارتدر. اوکوله یه «مدبر» وجاریه یه «مدبره» دینور. باب مذکور، عتق تدبیری به متعلق احکام و مسائل شرعیه یی حاویدر.

{ باب استیلا د }

استیلا د، لغتده «طلب الولد من زوجة او امة» معناسنه در. فقهای کرام حضراتی کله مذکورده یی «طلب الولد من امة» معناسنه حصر و تخصیص بیوردیلر. بوکا متعلق مسائل و احکام شرعیه باب مذکورده محرردر.

§ — ۹

{ کتاب الایمان }

(ایمان)، یمین لفظنک جمعی در. یمین، لغتده «جارحه» و «قوة» و «قسم» بیننده مشترک در. شرعده «عبارة عن عقد قوى به عزم الحالف على الفعل او الترك» تعریفی ایله معرف در. علمای کرام حضراتی جانبندن «ایمان» متعلق مسائل و احکام شرعیه، بوجه آتی ابواب عدیده اوزرینه جمع و ترتیب بیورلمشدر. ابواب مذکوره، (باب الیمین فی الدخول والخروج) (باب الیمین فی الاکل والشرب واللبس والكلام) (باب الیمین فی الطلاق والعتاق) (باب الیمین فی البیع و الشراء والصوم والصلاة وغيرها) (باب الیمین فی الضرب و القتل و غیر ذلك) در.

{ باب الیمین فی الدخول والخروج
و السكنی و الاتیان
و الركوب و غیر ذلك }

باب مذکور، دخول و خروجده و سکنای و رکو ب و سائرده یمینه متعلق احکام و مسائل شرعیه یی حاویدر.

{ باب الیمین فی الاکل والشرب واللبس والكلام }

باب مذکور، اکل و شربده و لباس و کلامده یمینه متعلق مسائل و احکام شرعیه یی حاویدر.

{ باب الیمین فی الطلاق والعتاق }

باب مذکور، طلاق و عتاقده یمینه متعلق مسائل و احکام شرعیه یی حاویدر.

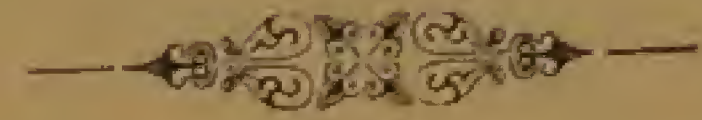

{ باب اليمين في البيع والشرا والصوم والصلاة وغيرها }

باب مذکور، بیع وشراده وصوم وصالته وسائر امورده یمینه متعلق احکام
ومسائل شرعیہ بی حاوی در.

{ باب اليمين في الضرب والقتل وغير ذلك }

باب مذکور، ضرب وقتله وسائر فعلده یمینه متعلق مسائل واحکام شرعیہ بی حاوی در.

§ - ۱۰

[کتاب الحدود]

(حدود)، حد لفظنك جمعى در .

(حد)، لغتده منع معناسنه در. شرعده «عقوبة مقدرة وجبت حقا لله تعالى» تعریفی
ایله معرف در .

(عقوبت)، ضرب یاخود قطع یاخود رجم یاخود قتل کبی جزادن عبارتدر .

(عقوبت مقدرة)، کتاب یاخود سنت ویاخود اجماع ایله مفروض ومقدّر اولان
جزادن عبارتدر .

علمای کرام حضراتی جانبندن عقوبت مقدریه متعلق مسائل واحکام شرعیه
بروجه آتی ابواب عدیده اوزرینه جمع وترتیب بیورلمش در .

ابواب مذکوره، (باب الوطء الذی یوجب الحد والذی لایوجبہ) (باب الشهادة على الزنا
والرجوع عنها) (باب حد الشرب) (باب حد القذف) (باب التعزیر) در .

{ باب الوطء الذی یوجب الحد
والذی لایوجبہ }

باب مذکور، حد شرعی بی موجب وغیر موجب اولان وطئه متعلق مسائل
واحکام شرعیہ بی حاوی در .

{ باب الشهادة على الزنا والرجوع عنها }

باب مذکور، زنا اوزرینه شهادته وآندن رجوعه متعلق مسائل واحکام شرعیہ بی حاوی در .

{ باب حد الشرب }

باب مذکور، شرب خمر ایدن مسلم ناطق مکلف اوزرینه ترتب ایدن حدّه متعلق مسائل واحکام شرعیّه حاوی در.

{ باب حد القذف }

(قذف)، لغتده رمی معاسنه در. شرعده «الرمی بالزنا» تعریفی ايله معرف در. باب مذکور، بالاجماع کباؤدن اولان حد زنایه متعلق مسائل واحکام شرعیّه بیاننده در.

{ باب التعزیر }

(تعزیر)، لغتده مطلقا تأدیب معاسنه در. شرعده «تأدیب دون الحد» تعریفی ايله معرف اولوب بوکا متعلق مسائل واحکام شرعیّه باب مذکورده محرردر.

§ — ۱۱

{ کتاب السرقة }

(سرقت)، لغتده «اخذ الشيء من الغير خفية» ديمکدر. مسروق اولان شیئه سرقت تسمیه سی مجازه مبنی در. شرعده «اخذ مکلف ناطق یصیر عشرة دراهم جیاد او مقدارها مقصودة ظاهرة الاخراج خفية من صاحب يد صحیحة» تعریفی ايله معرف در.

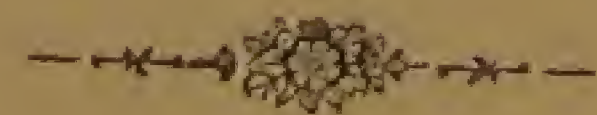
علمای کرام حضراتی جانبندن سرقت متعلق مسائل واحکام شرعیّه بوجه آتی ابواب اوزرینه جمع و ترتیب بیولشددر. ابواب مذکور (باب کیفیة القطع واثباته) (باب قطع الطريق) در.

{ باب کیفیة القطع واثباته }

باب مذکور، سارقك قطع یدینه متعلق مسائل واحکام شرعیّه حاوی در.

{ باب قطع الطريق }

(قطع طریق)، سرقت کبرادن اولوب بوکا متعلق مسائل واحکام شرعیّه باب مذکورده محرردر.

§ - ۱۲

[کتاب الجهاد]

(جهاد) لغتده «جاهد فی سبیل الله» کلامنده کی «جاهد» لفظندن مصدر در. شرعده «الدعا الی الدین الحق و قتال من لم یقبله» تعریفی ایلله معرف اولدینی کی «بذل الوسع فی القتال فی سبیل الله مباشرة او معاونة بمال او رأی او تکثیر سواد او غیر ذلك» تعریفی ایلله معرف در.

جهاد ایلله امثالی افعال خیریه نیک بعد الموت مثوباتی باقی اولدینی ثابت اولوب اولبایده. الشیخ المحدث عبد الباقي الحنبلی حضرتلرینک انشاد بیوردقلری نظم، تبرکاً اشبو محله درج ایلله تزیین صحیفه بیان اولندی.

(نظم)

اذا مات ابن آدم جاء یجری	علیه الاجر عد ثلاث عشر
علوم بها ودعاء نجل	وغرس النخل والصدقات تجری
ورائة مصحف ورباط ثغر	وحفر البئر او اجراء نهر
وبیت للغریب بناء یاوی	الیه او بناء محل ذکر
وتعلیم لقرآن کریم	شهید للقتال لاجل برّ
کذا من سنّ صالحة لیقفی	فخذها من احادیث بشعر

علمای کرام حضراتی جانبندن جهاده متعلق مسائل واحکام شرعیه بوجه آتی ابواب عدیده اوزرینه جمع و ترتیب بیورلمشدر. ابواب مذکوره، (باب المغنم و قسمته) (باب استیلاء الکفار) (باب المستامن) (باب العشر و الخراج و الجزیه) (باب المرتد) (باب البغاة) در.

{ باب المغنم }

وقسمته

باب مذکور، جهاداً النان مال غنیمه ایلله انک تقسیمه متعلق مسائل واحکام شرعیه بی حاوی در.

{ باب استیلاء الکفار }

باب مذکور، استیلایه متعلق مسائل واحکام شرعیه بی حاوی در.

{ باب المستامن }

(مستامن)، لغتده «طالب الامان» معناسنه اولوب بوکا متعلق مسائل واحکام شرعیه، باب مذکوره محرردر.

{ باب العشر و الخراج و الجزیه }

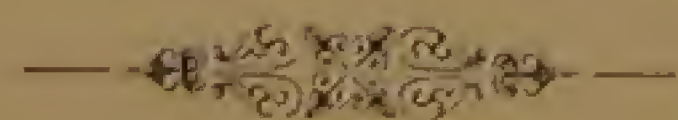
باب مذکور، عشر و خراج ایلله جزیهه متعلق مسائل واحکام شرعیه بی حاوی در.

{ باب المرتد }

(مرتد)، لغتده مطلقاً راجع معناسنه در. شرعده العیاذ بالله تعالی دین اسلامدن راجع اولوق معناسنه اولوب بوکا متعلق مسائل واحکام شرعیه، باب مذکوره محرردر.

{ باب البغاة }

(بغاة)، باغی لفظنک جمعی در. بغی لغتده طلب معناسنه در. عرفده «طلب مالایحل من جور و ظلم» تعریفی ایلله معرف در. باغی، شرعده «هو الخارج علی امام الحق بغیر حق» تعریفی ایلله معرف اولوب بوکا دائر مسائل واحکام شرعیه، باب مذکوره محرردر.

§ - ۱۳

[کتاب اللقیط]

میوزنده مفعول اوله رق لغتده «ملقوط» [۱] معناسنه در صکره مأل فط (ل.ل.ق.ی. اعتباری ایله ولد منبوذ [۲] معناسنده استعمالی غالب در. شرعده «اسم لخی مولود طرحه اهله خوفا من العیلة [۳] او فرارا من تهمة [۴] الربیه [۵] تعریفی ایله معرف در. یعنی لقیط، فقیرلکدن خوفاً یاخود شک وشبهه دن اجتناباً طرح [۶] اولنان حی مولودک اسمی درکه انک طارح وتارکی آثم ومحرزی غاتم در.

لقیطه متعلق مسائل واحکام شرعیه، کتاب مذکورده محرر در.

[۱] ملقوط، ارضدن مأخوذ دیمکدر.

[۲] منبوذ، حرام زاده دیمکدر.

[۳] عیله، عین حرفنک فتحی ایله فقیرلک معناسنه در.

[۴] تهمة، ها حرفنک فتحی ویا سکونی ایله شک معناسنه در.

[۵] طرح، جرح وزنده برسنه بی یره برافق والندن آتق معناسنه در.

[۶] ربیه، ظن وشک معناسنه در. لکن بومبخته ربیه دن مراده خلاف شرع قربان در.

§ - ۱۴

[کتاب اللقطه]

(لقطه)، لامک ضمی وقافک فتحی ایله ویاخود هر ایکی حرفک فتحی ایله مال ملتقطه موضوع اولان اسم در.

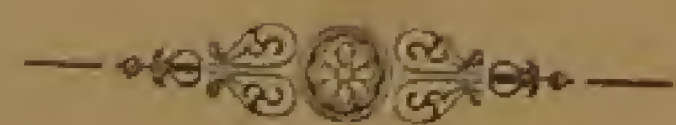
(لقطه)، شرعده «هو مال یوجد علی الارض ولا یعرف له مالک» تعریفی ایله معرف در. یعنی لقطه، ارضده بولنان ومالکی بیلنیمان مال دیمکدر. برکیمسه لقطه بی صاحبیه رد ایتک نیتی ایله اخذ ایدر ایسه لقطه نک یردن رفعی اوکیسه ایچون حلال اولور. اگر اوکیسه لقطه بی کندوسنه مال اولق نیتی ایله اخذ ایدر ایسه اوکیسه غاصب واثم اولور.

(لقیط) لفظی بنی آدمه و (لقطه) لفظی بنی آدمک غیرینه مخصوص در.

(التقاط)، افتعال وزنده فی الاصل یره دوشمش نسنه بی قالدیروب المق معناسنه در.

(تلقط)، تفعیل وزنده برسنه بی شورادن بورادن طویلابوب دیوشیرمک معناسنه در.

کتاب مذکور، لقطه بی متعلق احکام ومسائل شرعیه بی حاوی در.

§ - ۱۵

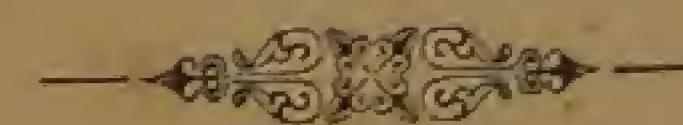
[کتاب الآبق]

(آبق) ، همزه نك فتحی و بانك سكونی و ففتحین ايله و (آباق) كتاب وزننده كوله ، اقدیسندن خوف و اندیشه سی یا خود اعمال شاقه دردی اولیه رق هواسنه تبعیتله قاجق معناسه در . بر قوله كوره کیزلنوب بعده برسته قاجوب کیتك معناسه در .

(آبق) ، صاحب وزننده و (آبوق) ، صبور وزننده اسم فاعل در . مولا سندن فرار ایدن كوله یه اطلاق اولنور . (آبق) لفظك جمعی كفار و ركع وزنلرنده (آباق) و (آبق) كلور . لكن مقتضای ماده (آبوق) لفظی قاجان كوله یه اطلاق اولنمقدور .

(تآبق) ، تفعّل وزننده کیزلنك و بر قوله كوره بریده اویالنوب قالمق معناسه در . كناه ارتكاب ایلک معناسده دخی مستعملدر .

كتاب مذکور ، (آبق) متعلق احكام و مسائل شرعیه بی حاوی در .

§ - ۱۶

[کتاب المفقود]

(مفقود) ، فقد لفظندن مأخوذ اولوب لغته معدوم معناسه در كه غائب اولان شیئه دینور . شرعه اول بر غائبه اطلاق اولنور كه حیات و یا مماتی معلوم دكلدر . (فقید) دخی او معنایه در .

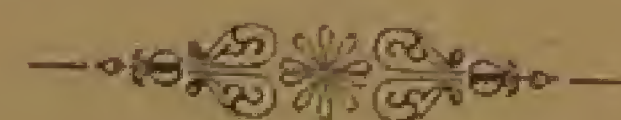
(فقد) ، فانك فتحی و قافك سكونی ايله و (فقدان) فانك كسری ايله و (فقود) ، قعود وزننده موجود نسبه بی غائب ایلک معناسه در .

(افتقاد) ، همزه نك كسری ايله بر كسته یه بر نسبه سی غائب ایتدیرمك معناسه در .

(فاقد) ، زوجی یا خود ولدی وفات ایلش اولان خاتونه اطلاق اولنور . بر روایت كوره زوجی وفات ایلدكدن صكره بشقه اره وارمش اولان خاتونه اطلاق اولنور . كذلك یاورینی یرتیجی جانور پاره لیش اولان اینكه دخی اطلاق اولنور .

(افتقاد) ، افتعال وزننده و (تفقّد) ، تفعّل وزننده بر آدم غائب ایلدیکی نسبه بی آراشدیرمق معناسه در .

مفقوده متعلق احكام و مسائل شرعیه كتاب مذکورده محرر در .

§ ۱۷ -

[کتاب الشریک]

(شرکت)، شینک کسری و ضمی ایله لغتده خلط معناسنه در. شرعده «عبارة عن عقد بین المتشاکرین فی الاصل والربح» تعریفی ایله معرف درکه فی الاصل بردن زیاده کیمسه لره برشینک اختصاصی وانلرک اول شی ایله امتیازی در. فقط او یله بر اختصاصه سبب اولان عقد، شرکت معناسنده دخی عرف واصطلاح اوله رق مستعملدر. بناءً علیه مطلقاً شرکت، ایکی قسمه تقسیم اولوب بریسی (شرکت ملک) و دیگری (شرکت عقد) در. (شرکت ملک)، اسباب تملکدن اولان اشترا و آتھاب و قبول وصیت و توارث کبی بر سبب ایله و یا خود خلط و اختلاط اموال ایله یعنی ماللری یکدیگره قابل تمیز و تفریق اولیه جق صورتده قارشیدیر مق و یا خود ماللر اول صورتده یکدیگره قارشیق ایله برشینک بردن زیاده کیمسه لر بیننده مشترک یعنی اول شینک انلره مخصوص اولمسیدر. (شرکت عقد)، ایکی یا خود زیاده کیمسه لر بیننده سرمایه و فائده سی مشترک اولمق اوزره عقد شرکتدن عبارت اولوب شریک لر بیننده ایجاب و قبول ایله حاصل اولور. بونلردن بشقه برده (شرکت اباحه) واردرکه مباح اولان صوکی فی الاصل کمنه نك ملک ایلیان شیرلی اخذ و احراز ایله تملکه صلاحیتده عاقه نك مشارک اولمسیدر.

(اشتراک)، افتعال وزننده اورتاق اولمق معناسنه در.

(تشارک) دخی او معناده در.

(مشارکت) دخی عین معناده مستعملدر.

(شریک)، امیر وزننده اورتاغک هر برینه دینور. جمعی (اشتراک) کلور شهید و اشهاد کبی. كذلك جمعی شرکا، دخی کلور کرماء کبی. مؤثی شریکه اولوب جمعی شرانک در.

معاملات شرکتیه متعلق احکام و مسائل شرعیه، کتاب مذکورده محرردر.

§ ۱۸ -

[کتاب الوقف]

(وقف)، واوک فتحی و قافک سکونی ایله لغتده حبس معناسنه در. شرعده «حبس العین علی ملک الوقف والتصدق بالمنفعة» تعریفی ایله معرف در یعنی برملکی بیع و شرادن علی وجه التأبید [۱] آلیقومق معناسنه درکه مالنی وقف ایلک تعبیر اولنور. وقفه متعلق مسائل واحکام شرعیه، کتاب مذکورده محرردر.

[۱] تأبید، تفعیل وزننده، ابد لفظندن مصدر اولوب باقی و مخلص قیلقی معناسنه در. «یقال فلان وقف ارضه وقفا مؤبدا اذا جعلها بحیث لا تباع ولا تورث».

(ابد)، همزه نك و بای موحده نك فتحی یله دهر معناسنه درکه زمان طویل و امد ممدوددن عبارتدر. همزه نك مدی ایله جمعی (آباد) کلور و همزه نك ضمی ایله جمعی (ابود) کلور. بعض علای کرام حضراتنک بیاننه کوره ابد، متجزی اولیان زمان ممتدک مدتندن عبارتدر زمان، متجزی اولور ابد، متجزی اولمز مثلاً «وقع فی زمان کذا» دینور «فی ابد کذا» دینور. بو حاله کوره ابد، آخرک انضمامی قابل اولماقلا تثنیه و جعلنسی کرچه ممکن اولیوب لکن اسم جنسی بعض افرادینه تخصیص ابتدکاری کبی بونی دخی بعض شمولاننه تخصیص ایله جمع و تثنیه سنه مبالغ بولدی لر. بعض علای کرم حضراتنک بیاننه کوره ابد، ظرف زمان در وقت بیغایه مستقبلده مستعملدر ضدی اولان لفظ ازل، ماضیده مستعملدر. ابد، دهر معناسنه استعمال اولنورکه زمان مدیددن عبارتدر و بونلر جعلینه مضاف اولوب (ابد الآباد) و (ازل الآزال) دینور ایکی معنای سرمدی جامع کله لر در و ابد لفظندن بعض مشتقات تصریف ایدوب انلره تأکید ایچون مضاف ایدر لر. (ابد)، همیشه و دائم معناسنده دخی استعمال اولنور. (ابدی)، دائمی دیمکدر. (ابد)، قدیم ازلی معناسنه درکه صفات الهیه دن در.

§ - ۱۹

[کتاب بیوع]

(بیوع)، بیع لفظك جمعى در. بیع «مقابله شئ» مرغوب فيه بمثل على وجه مخصوص» تعریفی ايله معرف در.

علمای کرام حضراتی جانبندن بیوعه متعلق احکام و مسائل شرعیه بوجه آتی ابواب عدیده اوزرینه جمع و ترتیب بیورلمشدر. ابواب مذکوره، (باب خيار الشرط) (باب خيار الرؤية) (باب خيار العيب) (باب البيع الفاسد) (باب الاقالة) (باب المراجعة والتولية) (باب الربا) (باب الحقوق) (باب الاستحقاق) (باب السلم) (باب الصرف) در.

{باب خيار الشرط}

(خيار)، مخيرك ديمكدر.

(خيار شرط)، بايع ويا مشترى وياخود ايکيسي بردن مدت معلومه ايچنده بيعى فسخ ايتمك وياخود اجازت ايله انفاذ ايتك خصوصنده مخير اولمق اوزره بيعده شرطدن عبارت اولوب بوكا متعلق احکام و مسائل شرعیه باب مذکوره محرر در.

{باب خيار الرؤية}

(خيار رؤيت) برکيسه برمالی کورمدين اشترای ايتسه کورنجه يه دك مخير اولوب کوردکده ديلرسه فسخ ايتمك وديلرسه قبول ايتسکدن عبارتدر که بوكا متعلق احکام و مسائل شرعیه باب مذکوره محرر در.

{باب خيار العيب}

(بيع مطلق)، مبيعك عيدين سالم اولمسنی اقتضا ايدر. بيع مطلق ايله صاتيلاان برمالده عيب قديمی تبين ايتدکده مشترى مخيردر. ديلرسه رد ايدر وديلرسه ثمن ايله قبول ايلر. يوقسه مالی اليقويوبده عيبی ايچون بهاسنى تنقيص ايدمهز. ايشته بوكا خيار عيب دينور. عيبديو اهل واربائی بيننده مالک بهاسنه ايراث نقصان ايدن قصوره دينور.

خيار عيه متعلق احکام و مسائل شرعیه باب مذکوره محرر در.

{باب البيع الفاسد}

(بيع فاسد)، اصلاً صحيح اولوبده وصفاً صحيح اوليان يعنى ذاتاً منعقد اولوبده بعض اوصاف خارجيه سى اعتبارى ايله مشروع اوليان بيعدرکه بوكا متعلق احکام و مسائل شرعیه باب مذکوره محرر در.

{باب الاقالة}

(اقالة)، لغتده رفع معناسنه در. شرعده عقد بيعى رفع وازاله ايتمك معناسنه اولوب بوكا متعلق احکام و مسائل شرعیه باب مذکوره ذکر و ايراد اولمشدر.

{باب المراجعة والتولية}

(مراجعة)، ربح کله سندن مصدر در. شرعده «بيع ماملکه من العروض [۱] بما قام عليه وبفضل» تعریفی ايله معرف در. توليه، «ولى غيره جعله واليا» ترکينده کى ولى لفظندن مصدر در. شرعده «بيعه بئنه الاول» تعریفی ايله معرف درکه بونلره متعلق مسائل شرعیه باب مذکوره محرر در.

{باب الربا}

(ربا) لغتده مطلق زياده معناسنه در شرعده «فضل خال عن عوض بميعار شرعى مشروط لاحد المتعاقدين فى المعاوضة» تعریفی ايله معرف اولوب بوكا متعلق احکام و مسائل شرعیه باب مذکوره محرر در.

{باب الحقوق}

(حقوق)، حق لفظك جمعى در.

(حق) باطلك خلافى در. مبيعه تابع اولان حقوقه متعلق مسائل شرعیه باب مذکوره

محرر در.

[۱] عروض، «عرض» ك جمعى اولوب نقود وحيوانادن و مكيلات و موزونادن بشقه اولان

متاع وقاش و امثالى شيلره اطلاق اولنور.

{ باب الاستحقاق }

(استحقاق)، طلب حق معنایند.

(استحقاق)، ایکی نوعدر. بریسی ملکی مبطلدر عتق وامثالی کی. اینگیسی ملکی بر شخصدن اخره نقلدر ملکه استحقاق کی.

باب مذکور، استحقاقه متعلق مسائل واحکام شرعییه حاوی در.

{ باب السلم }

(سلم)، لغتده وزناً و معنأ سلف کی در. شرعده «بیع آجل بعاجل» تعریفی ایله معرف در که مؤجلی مجله صائمق یعنی پشین پاره ایله ویره سییه مال المق در.

باب مذکور، سلمه متعلق مسائل واحکام شرعییه حاوی در.

{ باب الصرف }

(صرف)، لغتده زیاده معنایند. شرعده «بیع الثمن بالثمن جنسا بجنس او بغير جنس کذهب بفضة» تعریفی ایله معرف اولوب بوکا متعلق مسائل واحکام شرعییه باب مذکورده محرردر.

§ - ۲۰

{ کتاب الکفالة }

(کفالت)، لغتده ضم معنایند. شرعده بر شئیك مطالبه سی حقنده ذمتی ذمته ضم ایتکدر. یعنی بر کیسه ذاتی دیگرک ذاته ضم ایدوب وانک حقنده لازم کلان مطالبه یی کندو دخی التزام ایتکدر.

(کفالت بالنفس)، بر ادمک شخصه کفیل اولمقدر.

(کفالت بالمال)، بر مالک اداسنه کفیل اولمقدر.

(کفالت بالتسليم)، بر مالک تسلینه کفیل اولمقدر.

(کفالت بالدرك)، مبيع بالاستحقاق ضبط اولندیغی تقدیرده اچیه سنی ادا و تسلیه و یا خود یا بعک نفسنه کفیل اولمقدر.

(کفالت منجزه)، شرطه معلق وزمان مستقبله مضاف اولیان کفالت در.

(کفیل)، کندو ذمتی اخرک ذمتیه ضم ایدن یعنی اخرک متعهد اولدیغی شیئه کندو دخی متعهد اولان کیسه در که اول آخره (اصیل) و (مکفول عنه) دینور.

(مکفول له)، کفالت خصوصنده طالب وداین اولان کیسه در.

(مکفول به)، کفیلک تسلینه یا اداسنه متعهد اولدیغی شیدر که کفالت بالنفسده مکفول عنه ایله مکفول به برشی در.

کفالت متعلق مسائل واحکام شرعییه، کتب فقهیه نیک کتاب الکفاله قسمنده محرردر.

§ - ۲۱

[کتاب الحواله]

(حواله)، لغتده نقل معناسنه اولوب احاله لفظدن اسمدر. شرعده دینی برذمتدن دیگر ذمته [۱] نقل ایلکدر.

(محیل)، حواله ایدن کیمسه درکه مدیون در.

(محال له)، داین اولان کیمسه در.

(محال علیه)، کندو اوزرینه حواله بی قبول ایدن کیمسه در.

(محال به)، حواله اولنان مال در.

(حواله مقیده)، محیلک محال علیه ذمتده یاخود یدنده اولان مالندن ویرمک اوزره دیو مقید اولان حواله در.

(حواله مطلقه)، محیلک محال علیه اولان مالندن ویرمک اوزره دیو مقید اولیان حواله در.

حواله یه متعلق احکام و مسائل شرعیه کتب فقهیه نك «کتاب الحواله» قسمنده محرردر.

[۱] ذمت، ذلک کسری ايله عهد و امان معناسنه درکه نقضی موجب ذم اولور.

(ذمت)، کفالت معناسنده دخی مستعملدر. کندولری ايله عهد و پیمان اولمش جماعته دخی دیشورکه محل ذمتلردر. فقهای کرام حضراتنك «ثبت فی ذمتی کذا» قولى عهد معناسنه اولوب محل التزام عهده استعمال ایلدکلی علماى کرام حضراتی جانبندن بیان بیورلمشدر.

§ - ۲۲

[کتاب القضا]

(قضا)، مدّ وقصر ايله لغتده حکم معناسنه در.

شرعده «فصل الخصومات وقطع المنازعات» تعریفی ايله معرف اولوب حکم و حاکمک معنالرینه کلور.

(حاکم)، بین الناس وقوعبولان دعوا و مخاصمه بی احکام مشروعه سنه توفیقاً فصل وحسم ایچون طرف سلطانیدن نصب و تعیین بیوریلان ذات در.

(حکم)، حاکمک مخاصمه بی قطع وحسم ایلسیدرکه ایکی قسمه منقسیدر.

قسم اوّل، حاکمک حکم ایتدم ادعا اولنان شیئی ویر دیمک کبی سوزلر ايله محکوم بی محکوم علیه الزام ایتسی یعنی لازم قیلسی در. ایشته بوکا (قضاء الزام) و (قضاء استحقاق) دینور. قسم ثانی، حاکمک حقک یوقدر، منازعه دن ممنوعسک دیمک کبی سوزلر ايله مدعی بی منازعه دن منع ایتسیدر. بوکاده (قضاء ترک) دینور.

(محکوم به)، حاکمک محکوم علیه الزام ایلدیکی شیدرکه قضاء الزامده مدعینک حقی ایفا ایتسی وقضاء ترکه مدعینک منازعه دن واز کچمسیدر.

(محکوم علیه)، علیه حکم اولنان کیمسه در.

(محکوم له)، لهنه حکم اولنان کیمسه در.

قضایه متعلق مسائل شرعیه کتاب مذکورده محرردر.

{باب التحکیم}

(تحکیم)، خصمینک خصومت و دعوالرینی فصل ایچون رضالری ايله اخر کیمه بی حاکم اتخاذ ایتلرندن عبارتدر. اول کیمه یه فتحین ايله «حکم» و میک ضمی و حاکمک فحی وکاف مشدده مفتوحه ايله محکم دینور.

باب مذکور تحکیمه متعلق احکام و مسائل شرعیه بی حاوی در.

§ - ۲۳

[کتاب الشهادات]

(شهادات)، شهادت لفظنك جمعی در

(شهادت) سعادت وزنده اولوب لغته خبر قاطع معناسنه در. اصطلاح فقهاء «اخبار صدق لاثبات حق بلفظ الشهادة فی مجلس القاضی» تعریفی ایله معرف در. یعنی شهادت، برکیمه نك اخر کمنه ده اولان حقنی اثبات ایچون حضور حاکمه و خصینك مواجهه لرنده شهادت لفظی ایله یعنی شهادت ایدرم دیو خبر ویرمکدر. اشبو مخبره (شاهد) [۱] واول کیمه یه (مشهود له) واول کمنه یه (مشهود علیه) واول حقه (مشهود به) دینور.

بعض علمای کرام حضراتنك بیاننه کوره (شهود) و (شهاد)، حضور مع المشاهده معناسنه موضوعدر. اوده بصر و بصیرت ایله اولورکه علم اوله جقدر. بعضاً حضور مجرده استعمال اولنور. لکن حضور مجرده (شهود) و حضور مع المشاهده (شهادت) لفظنك استعمالی اولی در. (شهادت) که شاهدك دیمکدر بصر ویا بصیرت ایله مشاهده سببی ایله حاصل اولان علم واطلاعدن ناشی صدور ایدن قولدن عبارتدر. کاه اولورکه قسم مجراسنده اجرا اولنور «اشهد بالله انه کذا» دینورکه «اشهد» لفظی «احلف» معناسنه در. «بالله» لفظندن مجرد اولدینی حالدی دخی استعمال اولنور.

(شهادت)، اسم اولوب فی سبیل الله قتل اولنغه دخی دینور.

[۱] (شاهد)، شهود لفظندن اسم فاعل اولوب حاضر معناسنه در. جمعی (شهود) کلور و (شهد) کلور رکع کی. شاهد، (شهادت) دن دخی اسم فاعلدرکه فارسیده کواه و ترکیده طابق دینور بونك جمعی صحب وزنده شهد کلور و جمع الجمی (شهود) و (اشهاد) لفظلری در.

(شاهد)، اسماء جلیله نبویه دن در علیه الصلاة والسلام. (شاهد) لفظی لسانه و ملائکه یه یعنی ملائکه حفظیه و جمعه کونه و بیلدیزه و ولدك حین تولدنه برابرجه ظهور ایدن غلیظ صویه و سرعته بجریلان امر و مصلحه دخی اطلاق اولنور. (صلاة الشاهد)، صلاة مغربك دخی اسمی اولوب علت تسبیح، شاهد اسمنده برنجمك طلوعنده صلاة مغربك ادا اولنسی مناسبنه مبنی در.

(مشاهده)، مفاعله وزنده برنسنه یی رو برو کورمك معناسنه در.

(تشهد)، تفعل وزنده نمازده یعنی قعده ده کله شهادتی مشتمل اولان تحیاتی اوقومق

معناسنه در که وضع شرعی در.

(مشهود)، جمعه کونی و بر قوله کوره قیامت کونی و یا خود عرفه کونی در که مراد،

«وشاهد و مشهود» آیت کریمه سنده شرفواقع اولان «مشهود» کله جلیله سی اوله جقدر.

(اشهاد)، همزه نك کسری ایله برنسنه یی حضوره کتورمك معناسنه در.

(مشهد)، مکرم وزنده اشهاد لفظندن اسم مفعول در. معرکه ده شهید اولان آدمه

دینور.

(مشهد)، مقعد وزند و (مشهده) ها ایله و (مشهده) هانك ضمی ایله ناسك حاضر

اوله جق یرلرینه دینور.

(استشهاد)، بر آدمدن بر ماده یه شاهدك الیسنی ایسته مک معناسنه در. كذلك

شهید [۱] اولمق یعنی فی سبیل الله قتل اولنمق معناسنه دخی استعمال اولنور.

شهادته متعلق مسائل و احکام شرعیه، کتاب مذکورده محرر در.

[۱] (شهید)، کثیر وزنده شاهد و کواه معناسنه در. شهید، شهادت خصوصنده امین و موثوق به اولان کمنه یه دخی دینور. (شهید)، اسماء حسنا دندر. علندن اصلا برنسنه غائب اولیوب مجموع اشیا علننده حاضر اولان ذات اجل و اعلانك اسم شریفی در. شهید عرف شرعه فی سبیل الله مقتول اولان ذاته اطلاق اولنور که فعیل وزنی مفعول و فاعل معنارینه در. اوداته شهید اطلاق، غسلنه یا خود نقلنه ملائکه رحمت حاضر اولدقلرینه مبنی در. یا خود حق جل و علا و ملائکه لری انك جنت ایله منعم اولسی خصوصنده شاهد اولدقلرینه مبنی در. یا خود یوم قیامتده امم خالیه سالفه حقنده استشهاد اولنان ذواتدن اولدینی ایچون در. یا خود شاهده اوزره یعنی متأثراً ارض اوزرنده ساقط اولدینی ایچون در. یا خود کویا که وفات یتیموب حضور الهیده حاضر وزنده اولدینی ایچون در. یا خود علم ملك و ملکونی مشاهده ایلدیکنه مبنی در. (شهیدك جمعی، کرماء وزنده (شهاد) کلور، (شاهده)، ها ایله ارضه اطلاق اولنور.

(شهید)، زبیر وزنده اسامیدن در. «الشیخ الزاهد عمر بن سعد بن شهید» امیر حص ایدی و «احمد بن عبد الملك بن شهید» ادیب مشهور و قرطبی الاصل اولوب «حانوت العطار» اسمی ایله مسمی اولان کتاپك مؤلفی در.

§ - ۲۴

[کتاب الوکاله]

(وکالت)، واولک فتحی وکسری ایله برکیمه ایشنی بشقه سنه تفویض ایتمک واول ایشده انی کندو یرینه اقامه ایلکدر. اول کیمیه (مؤکل) ویرینه اقامه ایلدیکی کیمیه (وکیل) و اول ایشه (موکل به) دینور.

(توکیل)، تفعل ورننده بر آدمی وکیل قیلق معناسه در.

وکیل، وکل لفظدن اسم در.

(وکل)، اکل ورننده هرخصوصده حضرت خدای متعاله اعتماد واتیقاد ایلمک معناسه در.

(وکیل)، وصول ورننده برایشی بالکلیه بر آدمه سپارش ایدوب اصمریق معناسه در.

(توکل)، تفعل ورننده بو دخی ایشده خدای متعال حضرتلرینه اطاعت واتیقاد ایلمک معناسه در.

(ایکال)، همزه نك کسری ایله و (اتکال) افتعال ورننده خدای متعال حضرتلرینه تسلیم امور ایله اتیقاد و اعتماد ایلمک معناسه در.

(وکل)، فتحین ایله و (وکل)، همزه ورننده و (تکله) كذلك همزه ورننده و (مواکل) مسافر ورننده کندی امور و مصالحنده عاجز اولقله امورینی دائماً غیره سپارش و تفویض ایدن آدمه دینور.

(تواکل)، بر آدمی ناس بالکلیه ترک و فراموش ایدوب اندن بی قید اولق معناسه در.

(تکلان)، تانک ضعی ایله اسم اولوب توکل معناسه در. اظهار عجز ایله غیره اعتماد ایلمک دینور. تکلان کله سنده تا حرفی و اودن منقلب در. (متوکل)، توکل ایدیچی دیمکدر. وکالت متعلق احکام و مسائل شرعی، کتاب مذکورک ابواب متعلقه سنده محرردر.

§ - ۲۵

[کتاب الدعوی]

(دعوی) برکیمه دیگر کیمیه دن حضور حا کیده حقنی طلب ایتمکدر. اول کیمیه (مدعی) و اول کیمیه (مدعا علیه) دینور.

(مدعا)، مدعینک دعوی ایلدیکی شیدرکه اکا (مدعا به) دخی دینور.

دعوانک شروط صحتنه و دفع دعوا به [۱] و خصمه و تناقضه [۲] و متفرعاتنه متعلق احکام و مسائل شرعی، کتاب مذکورده محرردر.

[۱] (دفع دعوی)، مدعا علیه طرفدن مدعینک دعواسنی دفع ایده جک بر دعوی درمیان اولمقددر. مثلاً برکیمه جهت قرضدن طولانی شو قدر غروش دعوی ایتدکده مدعا علیه بنی انی ادا ایتشیدیم یا خود سن بنی اندن ابرا ایشیدیک یا خود بز صلح اولش ایدک یا خود بو مبلغ قرض دکدر، بلکه سکا صاتمیش اولدیم فلان مالک ثمنیدر و یا خود فلان کیمیه ده الهجتم اولان اولمقددار غروشی سکا حواله ایتکله سن دخی بکا اول مبلغی و برمشیدیک دیسه مدعینک دعواسنی دفع ایتش اولور.

کذا برکیمه دیگر کیمیه دن فلانک ذمتنده الهجتم اولان شو قدر غروشه سن کفیل اولشیدیک دیو دعوی ایتدکده اول کیمیه مدیونک مبلغ مزبور ادا ایش ایدوکنی ادعا ایتسه مدعینک دعواسنی دفع ایتش اولور.

کذا برکیمه دیگر کیمیه نك یدنده بولان بر مالی بخدر دیو دعوی ایتدکده اول کیمیه اکا بوندن مقدم فلان ادم اول مالی بندن دعوی ایتدکده سن انک دعواسنه شهادت ایتشیدیک دیو ادعا ایتسه مدعینک دعواسنی دفع ایتش اولور.

کذلك برکیمه بر متوفانک ترکه سندن شو قدر غروش الهجق دعوی و وارثک انکاری اوزرینه بود دعواسنی اثبات ایتدکدن صکره متوفانک حال حیاتنده اول دینی ادا ایش اولدیغنی وارثی ادعا ایتسه مدعینک دعواسنی دفع ایتش اولور.

[۲] (تناقض)، مدعیدن کندی دعواسنه مناقض یعنی دعواسنک بطلاتی موجب برسوز سبقت ایش اولمقددر.

§ - ۲۶

[کتاب الاقرار]

(اقرار)، همزه نك كسرى ايله لغتده اثبات [۱] ايتك وپايدار قيلقى معناسنه در . شرعده بر كيمسه ديكر كمسنه نك كندوسنده اولان حقنى اعتراف [۲] ايتكدر . اول كيمسه يه (مقر) واول كمسنه يه (مقرله) واول حقه (مقربه) دينور .

اقراره متعلق مسائل واحكام شرعيه، كتاب مذكوره محرردر .

[۱] اثبات، همزه نك كسرى ايله ثابت وپايدار ايتك معناسنه در . كذلك برنسنه يه كنه وحقيقى اوزره مطلع اولوب اونسنه يي ايتك معناسنده دخى استعمال اولنور . بر كيمسه يي حركته بي مجال ايتك وجهله ضرب وجرح ايتك معناسنده دخى مستعملدر .

اثبات، همزه نك فتحى ايله ثقات معناسنه در كه موثوق به و معتمد عليه اولان كيمسه لر در . بونك مفردى «ثبت» لفظى در . فتحين ايله اصل ثبت ثبات فى الحرب معناسنه اسم در . بعده دليل وحيثه اطلاق اولنشدر بعده مجاز بمرتبتين علاقه سيله ثقه و معتمد عليه آدمه اطلاق اولنشدر . عرف بخداينده ثبت سند ، سلسله لرى قيد واثبات اولنش سلسله نامه يه اطلاق اولنور .

[۲] اعتراف، افتعال وزننده ايتك ايچون خبر صورمق معناسنه در . اقرار ايتك معناسنده دخى مستعملدر . صبر واثبات ايتك معناسنه دخى كلور . بر كمسنه اسم ورسخى ايله خبر ويرمك معناسنده دخى استعمال اولنور . برنسنه يه دلالت ايتك معناسنه دخى كلور .

§ - ۲۷

[کتاب الصلح]

(صلح)، لغتده صادق قحى ايله مصالحه لفظندن اسم در . شرعده بالتراضى نزاعى رفع ايدن عقددر كه [۱] ايجاب [۲] وقبول [۳] ايله منعقد اولور .

(مصالح)، عقد صلح ايدن كمسنه در .

(مصالح عليه)، بدل صلح ديمكدر .

(مصالح عنه) مدعا به اولان شى در .

صلح، اوج قسمدر .

(قسم اول) عن اقرار صلحدر كه مدعى عليهك اقرارى اوزرينه واقع اولان صلحدر .

(قسم ثانى) عن انكار صلحدر كه مدعى عليهك انكارى اوزرينه واقع اولان صلحدر .

(قسم ثالث) عن سكوت صلحدر كه مدعى عليه اقرار وانكار ايتيوب سكوتى اوزرينه

واقع اولان صلحدر .

(ابرا)، ايكي قسم اولوب بريسي ابراء اسقاط وديكرى ابراى استيفادر .

[۱] عقد، اصطلاحده ايجاب وقبول ايله اجزاي تصرفك ربطندن عبارتدر . ديكر برتعريفه كوره عقد، طرفينك برخصوصى التزام وتعهد ايتلى در كه ايجاب وقبولك ارتباطندن عبارتدر .

[۲] ايجاب، اصطلاحده انشاى تصرف ايچون ابتدا سويلنيان سوزدر كه تصرف، انكله اثبات اولنور .

[۳] قبول، انشاى تصرف ايچون ثانيا سويلنيان سوزدر كه انكله عقد تمام اولور . ايجاب وقبول ايچون اكثر ثانيا ماضى صيفه سى استعمال اولنور مثلا بايع شو متاعى سكا يوز غروشه صاندم ومشتري دخى الدم وياخود مشتري الدم وبعده بايع صاندم ديسه بيع منعقد اولوب اولكى صورنده (صاندم) لفظى ايجاب و (الدم) لفظى قبول وايكنجى صورنده (الدم) لفظى ايجاب و (صاندم) لفظى قبول در . كذا بايع صاندم برنده ويردم وياخود تملك ايتدم ديوب مشتري دخى الدم برنده راضى اولدم وياخود قبول ايلدم ديسه بيع منعقد اولور .

(إبراء إسقاط)، برکیمسه دیگر کمسنده اولان حقنک تمامی اسقاط یاخود بر مقدارینی حظ و تنزیل ایله اول کمسنه پی بری قیلقدرد.

(إبراء استیفا)، برکیمسه دیگر کمسنه دن حقنی قبض واستیفا ایلش اولدیغنی اعتراف ایلکدن عبارت اوله رق برنوع اقراردر.

(إبراء خاص) برخانه یاخود بر چفتلک و یاخود بر جهتن طولایی اله جق دعواسی کبی بر خصوصه متعلق دعوا دن بر کمسنه پی ابرا ایتکدر.

(إبراء عام)، کافه دعاویدن بر کمسنه پی ابرا ایتکدر.

صلح و ابرایه متعلق مسائل و احکام شرعیه کتاب مذکورده محرردر.

§ — ۲۸

[کتاب المضاربه]

(مضاربه)، بر طرفدن سرمایه و دیگر طرفدن سعی و عمل اولق اوزره برنوع شرکتدر. سرمایه صاحبه (رب المال) و عامله (مضارب) دینور.

مضاربه نك ركنی ایجاب و قبولدر.

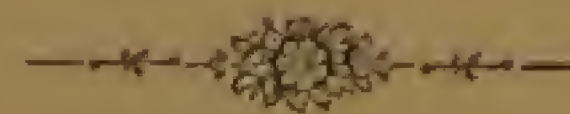
مثلا رب المال، مضاربه شو سرمایه پی آل ربی ینغزده یاری یاریه یاخود ایکیلی برلی تقسیم اولنق اوزره مضاربه سعی و عمل ایت دیسه یاخود شو پاره لری آل و سرمایه ایت ربی ینغزده شو نسبت اوزره مشترك اولسون دیمك کبی مضاربه معناسنی افاده ایدر برسوز سویلسه و مضارب دخی قبول ایلسه مضاربه منعقد اولور.

مضاربه ایکی قسمدر. بریسی (مضاربه مطلقه) و دیگر ی (مضاربه مقیده) در.

(مضاربه مطلقه) زمان و مکان و برنوع تجارت ایله و بایع و مشتری پی تعیینله مقید اولیان مضاربه در.

(مضاربه مقیده)، زمان و مکان و برنوع تجارت ایله و بایع و مشتری پی تعیینله مقید اولنان مضاربه در. مثلا فلان وقت یا فلان یرده یاخود فلان جنس مال آل صات و یاخود فلان کیمسه لر ایله یاخود فلان بلده اهالیسی ایله آلس و یرش ایت دیسه مضاربه مقیده اولور.

مضاربه یه متعلق مسائل و احکام شرعیه، کتاب مذکورده محرردر.

§ - ۲۹

[کتاب الایداع]

(ایداع)، و دیع لفظن من مأخوذ اولوب لغته ترك معناسنه در. شرعهده كندو مالنك محافظه سنی دیگره احاله ایتمکدرکه احاله ایدن کیمسه یه دال حرفنك کسری ایله (مودع) و قبول ایدن کیمسه یه (ودیع) و دالک قحی ایله (مستودع) دینور.

(ودیع) حفظ ایچون برکیمسه یه ایداع اولنان مال در.

صراحة یاخود دلالة ایجاب و قبول ایله ایداع منعقد اولور.

مثلا صاحب و دیعه شو مالی سکا ایداع ایتدم یاخود امانت ایلدم دیوب مستودع دخی قبول ایتدم دیسه صراحة ایداع منعقد اولور.

کذا برکیمسه خانه داخل اوله رق خانجی یه حیوانی نر یه باغلیه یم دیدکده خانجی بریر کوستروب او دخی اورایه باغلسه دلالة ایداع منعقد اولور.

کذلك برکیمسه مالی بردکانشینك یانه براغوب کیتسه و او دخی کوروب سکوت ایتسه اول مال اول دکان صاحبی نزدنده و دیعه اولور و اگر دکان صاحبی قبول ایتم دیهرک رد ایتسه ایداع منعقد اولماز.

کذلك برکیمسه مالی و دیعه اولمق اوزره برقاچ کشینك یانه براغوب کیتسه و انلر دخی کوروب سکوت ایتسه لر اول مال جمله سنك نزدنده و دیعه اولور فقط برر برر اول محلدن قالقوب کیتسه لر اک صکره قالان کیمسه حفظه تعین ایتمکله انك نزدنده و دیعه اولمش اولور.

ایداعه و ضمان و دیعه یه متعلق مسائل و احکام شرعیه، کتاب مذکورده محرر در.

§ - ۳۰

[کتاب العاریة]

(عاریت)، لغته اعارة الشی معناسنه در. شرعهده مجاناً یعنی بلا بدل منفعتی تملیك اولنان مالدرکه (معار) و (مستعار) دخی دینور.

(اعاره)، عاریت و یرمکدرکه و یرن کیمسه یه (معیر) دینور.

(استعاره)، عاریت المقدرکه الان کیمسه یه (مستعیر) دینور.

(اعاره)، ایجاب و قبول ایله و تعاظی ایله منعقد اولور. مثلاً برکیمسه برینه شو مالی سکا اعاره ایتدم یاخود عاریت و یردم دیوب اودخی قبول ایلدم دیسه یاخود برشی سولیه رك قبض ایتسه و یاخود بری دیگرینه شو مالی بکا عاریت و یر دیوب اودخی و یرسه اعاره منعقد اولور.

معيرك سکوتی قبول صایماز. بناءً علیه برکیمسه برندن برشی عاریت ایستیوبده صاحبی سکوت ایلش اولدیغی حالده السه غاصب اولور.

عاریته متعلق مسائل و احکام شرعیه، کتاب مذکورده محرر در.

§ - ۳۱

[کتاب الهبه]

(هبه)، بلا عوض بر مالی اخره تمليك ايتمكدرد.

(واهب) هبه ايدن کيسهيه اطلاق اولنور.

(موهوب) هبه اولنئش ماله دينور.

(موهوبله) هبه يي قبول ايدن کيسهيه دينور.

(اتهاب) دخي هبه يي قبول ايتمكدرد.

هبه نك ركن [۱] وقبضه وشرائطه وهبه دن رجوعه وهبه مريضه متعلق مسائل واحكام شرعيه، كتاب مذكورك فصول متعلقه سنده محرردرد.

[۱] ركن، رانك ضمي ايله بر نسنه نك پك قوی و محكم اولان جانبیه وكوشه وضلعنه دينور. امر عظيم معناسنه دخي كلور. مدار قوت اولان نسنه يه دخي اطلاق اولنور ملك ومال وعسكر ومتعلقات كي. حشم وشوكته دخي اطلاق اولنور.

اصطلاحده (ركن الشيء) «مايقوم به ذلك الشيء من التقويم اذ قوام الشيء بركنه لامن القيام والا يلزم ان يكون الفاعل ركنا للفعل والجسم ركنا للمرض والموصوف للصفة وقيل ركن الشيء مايمه به وهو داخل فيه بخلاف شرطه وهو خارج عنه»

يعني شيك ركني اولدركه شي، اوركن ايله تقوم ايدرد. زيرا شيك قوامي ركن ايله در قيام ايله دكلدر. اكر قيام ايله اولسه فاعل، فعل ايچون وجسم، عرض ايچون وموصوف، صفت ايچون ركن اولق لازم كلور. وبرقوله كوره شيك ركني اولدركه شي انكله تمام اولور وركن، اوشييك شرطی خلافتنه ملايس اولديفي حالده او شیده داخلدر او شيك شرطی اوشیدن خارجدر.

(تركن)، تفعل وزننده بر آدم قوت وشدت بولق معناسه در. وقار وتمكين پيدا ايلك معناسه دخي كلور.

(ركين)، امير وزننده هر جاني عالي وسربلند اولان طاغه دينور. وقار وتمكين صاحبي آدمه دخي اطلاق اولنور.

(ركانه)، سلامه وزننده و(ركانيه) رفاهيه وزننده و(ركونه) عمومه وزننده وقار وتمكين صاحبي اولق معناسه در.

§ - ۳۲

[کتاب الاجاره]

(اجاره)، لغتده اجرتك اسمي در. فقط ايجار معناسنده دخي مستعمدر. اصطلاح فقهاده منفعت معلومه يي عوض معلوم مقابله سنده بيع ايتمكدرد.

(اجرت)، كرا يعني بدل منفعت در.

(ايجار) كرايه ويرمك در.

(استيجار) كرا ايله طوتمق در.

(آجر)، اجاره يه ويرن کيسه در. ميك ضمي ايله مكاري وكسر جيم ايله موجر دخي دينور.

(مستأجر) كسر جيم ايله استيجار ايدن کيسه در.

(مأجور) كرايه ويريلان شي در. جيلرك قحی ايله (موجر) و(مستأجر) دخي دينور.

(مستأجر فيه) اجيرك عهد اجاره ايله التزام ايلديكي عملي ايضا ايچون مستأجر طرفدن كندوسنه تسليم اولنان مالدر.

(اجير) نفسني كرايه ويرن کيسه در.

(اجر مثل)، بيغرض اهل وقوفك تقدير ايتدكلري اجرتردر.

(اجر مسمي) حين عقده ذكر وتعيين اولنان اجرتردر.

معاملات اجاره يه و اجاره فاسديه و ضمان اجير ايله فسخ اجاره يه متعلق مسائل واحكام شرعيه، «كتاب الاجاره» نك ابواب مخصوصه سنده مذکوردر.

§ - ۳۳

[کتاب المکاتب]

[۱]

(مکاتب)، مکاتبه لفظندن اسم مفعول در.

(مکاتبه)، مفاعله وزننده لغتده یازو یازشقی و مکتوبلشکم معناسنه در. شرعه قول جنسی کندوسنی کتابته کسدرمک معناسنه در. یعنی کندو نفسی اوزره افندیسنه بهاسنی یازدیرمق در تا که نه زمان ادا ایدر ایسه ازاد اوله. پس یازمق، ایکی طرفدن حاصل در که افندیسی شرط مزبور وجودنده وفاء و قول دخی بهاسنی قزانوب ادا ایلک اوزره یازملرندن عبارتدر. بعض علمای کرام حضراتک بیاننه کوره قوله، اسم فاعل یعنی مکاتب واسم مفعول یعنی مکاتب عنوانی دخی صحیح اولور. لکن ابتدا کتابه افندیدن ظهور ایلکله اسم فاعل یعنی مکاتب عنوانی آنده انسب و اوفق در، کتاب دخی بومعنایه در که مفاعله دن مصدر ثانیدر و معنای مزبوره متداول اولان کتابه، ثلاثیدن مصدر در.

[۱] (کتاب)، کافک کسری ایله و (کتب) کافک فتحی و تانک سکونی ایله یازمق معناسنه در. بعض اهل تدقیقک بیاننه کوره اصل کتب و کتاب، ایکی میشین و سختیان مقوله سنی ایکی صرم ایله بری برینه چاقق معناسنه موضوع اولوب بعده عرفده یازو ایله حروفی بری برینه ضم و جمع ایلک معناسنده استعمال اولندی. کذلک کتاب الفاظ و کلماتی نظم و الصاق ایلکده استعمال اولندی و تقدیر و ایجاب و فرض معنارنده دخی مستعمل در. نته کیم آیات قرآنیسه ده (۱۱) معنایه شرف ورودی بعض مفسرین کرام حضراتی طرفندن منقول در. برنسنه ابتدا اراده، بعده قول، بعده کتابت تعلق ایلکله ازاده مبدأ و کتابت منتهی اولور. بعده مبدأ اولان مرادک توکیدى قصد اولندقدده اندن منتهی اولان کتابت ایله تعبیر اولنور. بومبجئده اهل لغت بیننده بعض مباحثه جریان ایلشدر. حاصل کلام، کتاب کلمه سی خطاب وزننده مصدر اولوب انکله مکتوب تسمیه سی مبالغه ایچون در. ضرب الامیر، مضروب الامیر معناسنه اولدینی کبی یاخود معنای مزبوره کتاب اسم در. لباس، ملبوسک اسمی اولدینی کبی. و کتاب بالفعل مکتوب اولق لازم دکلدر. علاقه اولیه ایله قبل النظم کلامده اطلاق اولنور. کتاب، «ما یکتب فیه» یعنی کندوسنه یازو یازبله جق شیئه دخی دینور کاغد و دری و لوحه کبی. کذلک یازو یازه جق دواته و حقهیه اطلاق اولنور که آلت کتابت در.

خاصة حضرت موسی علیه الصلوة والسلام حضرت لرینه شرف نازل اولان تورات شریفه دخی کتاب اطلاق اولنور. یازو یازلش صحیفه دخی دینور که مکتوب تعبیر اولنور فارسیده نامه دینور.

§ - ۳۴

[کتاب الولاء]

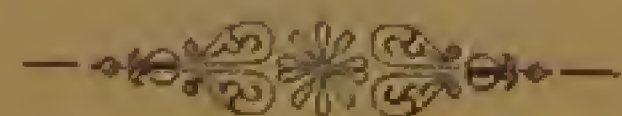
(ولاء)، ولی [۱] لفظندن مشتق اولوب ملک و مالکیت معناسنه در. یقینلق معناسنه دخی کلور. بعض علمای کرام حضراتک بیاننه کوره (ولاء عتق) بونلردن مأخوذدر. (ولاء) شرعه «عبارة عن التناصر بولاء العتاقة او بولاء الموالات» تعریفی ایله معرف اولوب بوکا متعلق مسائل و احکام شرعیه، کتاب مذکورده محرردر.

[۱] (ولی) واولک فتحی ولامک سکونی ایله برنسنه یکه یقین اولق معناسنه در. کذلک ولی، برشیئه قریب اولان نسنه یه دینور که وصف بالمصدردر.

(ولی)، غنی وزننده برادرمک دوستنه و یار و صدیقنه دینور. معین و نصیر معناسنه دخی مستعملدر. بعض علمای کرام حضراتک بیاننه کوره اشبو ولی ماده سی ایکی یاخود زیاده نسنه تک ینلرینه اجنبی تحلل ایتیه رک متعاقباً حصول لرینه موضوعدر، واستعاره وجهی ایله حصول مذکور، من حیث المكان ومن حیث النسبة ومن حیث الدين ومن حیث الصداقة ومن حیث النصرة ومن حیث الاعتقاد قریبده استعمال اولنور.

(ولایه) واولک کسری ایله و (ولایه) واولک فتحی ایله برنسنه قدرت جهتی ایله برأسه ضابط و متصرف اولق معناسنه در و عند البعض واولک فتحی ایله مصدر در ذکر اولنان ولی ماده لرندن که دوست و صدیق و برآدمه معین و نصیر اولق معناسنه در.

(مولی)، میمک فتحی والفک قصری ایله مالک معناسنه در. قول آزاد ایدن آدمه، آزاد اولمش قوله، برآدمک یارینه و همد و صاحبنه، برکیسه نک یقین خصمنه، قومشوبه دخی دینور. برآدمک همعهینه و خلیف و معاهدینه، دخی دینور که فرائضده «مولی الموالات» بوندن در. برآدمک اوغلنه، عموجه سنه. «همان و زینله، شریک و اورتاغنه، قز قزنداشی اوغلنه دخی اطلاق اولنور و برکیسه نک ولیسنه دخی دینور که امورنده ولایتی اولان کسنه دن عبارتدر. ولی نکاح ولی یتیم کبی. برآدمک مرئیسنه دخی دینور معین و ناصر معناسنه در. انعام ایدن آدمه دینور. برآدمک دوستنه و محبته دینور. سید و ذیشان آدمه دخی دینور. مولی لفظنک جمعی موالی در.

§ - ۳۵

[کتاب الاکراه]

(اکراه) کره [۱] لفظندن مأخوذ اولوب برکسنه یی اخافه ایله رضاسی اولقسزین
برایش ایشاء ملک اوزره بغیر حق اجبار ایتکدرکه اولکسنه یه را حرفک فتحی ایله (مکره)
واجبار ایدن کیسه یه (مجر) و اول ایشه (مکره علیه) و خوفی موجب اولان شیئه (مکره به)
دینور.

اکراه، ایکی قسمدر. قسم اول (اکراه مجلی) و قسم ثانی (اکراه غیر مجلی) در.

(اکراه مجلی) که اتلاف نفس یا قطع عضو یا خود بونلردن برینه مؤدی اولور ضرب
شدید ایله ارلان اکراهدر.

(اکراه غیر مجلی) که یالکز غم و المی موجب اولور ضرب و حبس کبی شیلر ایله اولان
اکراهدر.

اکراهه متعلق مسائل و احکام شرعیه، کتاب مذکورده محرردر.

[۱] کره، کافک فتحی ایله اباء و مشقت معناسه درکه نفسه اباء و امتناع ایلدیکی یعنی ایستیه رک
خوشلنیه رق خارجدن عارض اولان رنج و مشقتدن عبارتدر زوراکی تعبیر اولنور. بعضیلر عنندنه
کافک فتحی ایله برکسه کندی نفسی جبر و اکراه ایله خوشلنیه رق متحمل اولدیغی نسنه یه دینور. کافک
فتحی ایله غیرک تکلیف و جبری ایله متحمل اولدیغی نسنه یه دخی دینور.

(کره)، کذا کافک فتحی و ضمی ایله و (کراهه) کراهه و زننده و (کراهیه) کافک فتحی ایله
(مکره) مکره و مکره و زننده لغت اولوب برنسنه طبعه ناخوش و ناملایم اولقله خوشلنیه یوب
ایکرتک معناسه در.

(کره)، حبل و زننده و (کریه) امیر و زننده مکروه معناسه در.

§ - ۳۶

[کتاب الحجر]

(حجر)، [۱] حانک حرکات ثلاثی و جیک سکونی ایله و (حجران) حانک ضمی و کسری
ایله لغتده مطلقاً منع ایتک معناسه در. شرعده بر شخص مخصوصی تصرف قولیسندن
منعدرکه بعد الحجر اول شخصه (محجور) دینور.

حجره متعلق مسائل و احکام شرعیه، کتاب مذکورده محرردر.

[۱] حجر، حانک فتحی ایله بیاض و پاکیزه قوملغه دخی دینور. چشمک خانه سنده اطلاق
اولنورکه «محجر العین» معناسه در.

محجر، مصدر و زننده حرام معناسه در.

حجر، عقل و هوش معناسه دخی کلور بومعنا ناسزا اموردن صاحبی منع ایلدیکی ایچوندر.
حجر، حانک فتحی و کسری ایله انسانک قوجاغنه دینور کنار و آغوش معنارینه در. کذلک حرام
معناسه دخی اسمدرکه شرعاً محرم اولان نسنه دن عبارتدر.

(حجر الکعبه)، بیت شریفک جانب شمالیسنده واقع حطیم ایله مدار اولان موضعدن عبارتدرکه
بیت شریفدن درکویا که بیت شریفک قوجاغیدر یا خود حجر ایله محاط اولدیغی ملاحظه سنه مبنی در.
حجر، قصراق آتیه دخی اطلاق اولنور. ارکک و قادینک نامحرم برلینه دخی اطلاق اولنورکه
«حجر الرجل» و «حجر المرأة» تعبیر اولنور.

(حجر)، فتحین ایله طاشه اطلاق اولنور. بواطلاق، طاشک آتیه منع اولدیغی ایچوندر.
جمعی احجاردر. حجر، معدندن چیقوب هنوز ذوب و صیاعت اولنماش کومشه و التونه اطلاق
اولنور.

(حجران)، التون ایله کومشدر.

(حجر)، آتیه و داهیه یه دخی اطلاق اولنور.

§ - ۳۷

[کتاب المأذون]

(مأذون) کلمه سی عنوان کتابده مصدر اولوب اذن معناسنه در. (اذن) [۱] لغتده منع معناسنه اولان حجر لفظنک ضدی اوله رق اطلاق معناسنه در. کلمه مذکورنک لغتده اعلام معناسنه استعمالی دخی مروی در. دستور واجازت معناسنه دخی مستعملدر. شرعهده حجری فک ایتک وحق منعی اسقاط ایتکدرکه اذن ویریلاَن شخصی مأذون دینور.

بوکا متعلق مسائل واحکام شرعیه، کتاب مذکورده محرردر.

§ - ۳۸

[کتاب الغصب]

(غصب)، برکسه نک اذنی اولقسنزین مالنی اخذ وضبط ایتکدرکه اخذ ایدن کیسه یه (غاصب) و اول ماله (مغصوب) وصاحبنه (مغصوب منه) دینور.

غصبه ومباشرة اتلافه [۱] وتسببا اتلافه [۲] ومتفرعاتنه متعلق مسائل واحکام شرعیه، کتاب مذکورده محرردر.

[۱] مباشرة اتلاف، برشیعی بالذات تلف ایتکدرکه ایدن کیسه یه فاعل مباشر دینور.

[۲] تسببا اتلاف، برشیعی تلفنه سبب اولقدر. یعنی برشیده دیگر شیئک علی جری العاده تلفنه مفضی اولان برایش احداث ایتکدرکه ایدن کیسه یه متسبب دینور. نه کیم بر معلق قندیلاک اپنی کیمک قندیلاک به دوشوبده قیرلسنه سبب مفضی اولمغه ایی کسن کیسه مباشرة ایی تلف ایتش وتسببا قندیلی قیرمش اولور. کذلک برکیسه برطولومی شق ایدوبده ایچنده کی یاغ اقوب تلف اولسه اول کیسه مباشرة طولومی وتسببا یاغی اتلاف ایتش اولور.

§ - ۳۹

[کتاب الشفعه]

[۱]

(شفعه)، غرضه وزننده برمطلوبی، عندنده اولان نسنه یه ضم و زیاده ایتک دینورکه واحد ایکن چفت ایتکدن عبارت اولور. عند الفقهاء متجدد الملك اولان شریک اوزره عوض مقابلی ایله قهرا ثابت اولان حق تملک نصیدن عبارتدرکه بوحق، عقارده جاری اولور عروضده جاری اولمز. مثلاً زید و عمروک ملک منزللرینک قیولری مقابلاً برطریق خاصده اولوب حق مرورده خلیط وشریک اولسلر زید منزلی بکره ثمن معلوم مقابلنده بیع وتسليم ایدوب عمروک منزل مزبورده حق تملکی اولمغه استماع ایلدیکی آنده کتب فتاواده مبسوط اولان شروطه رعایت ایلدکده منزل مذکوری بالشفعه بکردن اخذ ایدر. بعض علمای کرام حضراتنک بیاننه کوره اصل شفعه زیاده معناسنه در. بوملابسه ایله عرف شرعیده وجه مذکور اوزره اولان ملک مشفوعه اطلاق اولندی لقمه، شیء ملقومه اطلاق اولندیکی کبی وملك مذکور، تملک معناسنده استعمال اولنور وبوندن فعل تصرفی معلوم دکدر و امام شعبی علیه رحمة الباری حضرتلرینک بوبابده کی قوی شودر «الشفعة علی رؤس الرجال ای اذا كانت الدار بین جماعة مختلفی السهام قباع واحد نصیبه فیکون ما باع لشركائهم بینهم لا علی سهامهم» یعنی شفعه، قدر ملک اوزره دکدر بلکه عدد رؤس اوزره ثابت اولور. مثلاً برمنزل اوچ کیسه بیننده مشترک اولوب بریسنک نصف و بریسنک سدس ودیگر بریسنک دخی ثلث حصه لری اولسه صاحب نصف اولان کندی حصه سنی شخص آخره ثمن معلومه بیع ایلدکدن صکره دیگر حصه دارلر ایشدکلری آنده حق شفعه ایله ادعایه وثوب [۲] ایلسلر قاضی اول نصیب مبیعی انلره نصفین اوله رق حکم وتسليم ایدر. لکن امام شافعی عندنده مزبوران بیننده حصه لری قدر یعنی اثلاثاً تقسیم اولنور اگر صاحب سدس بیع ایتش ایسه بیع مزبور اخاسا و اگر صاحب ثلث بیع

[۱] (شفعة الضعی)، قوشلق وقتی ادا اولنان ایکی رکعت صلاة نافله یه اطلاق اولنور حنفیه یه کوره مندوب اولان درت رکعت وزیاده در. شافعیه عندنده نوافل، ایکیشر رکعت ادا اولنقی افضل در. بومعناده شینک قنقی ایله دخی جائزدر.

[۲] (وثوب) صحرامق اتلامق معناسنه در.

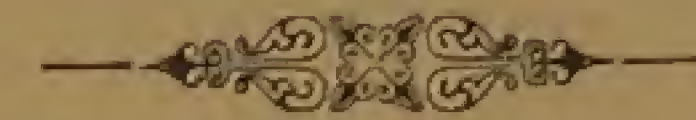
ايلش ايسه ارباعا تقسيم اولنور. اما حنفیه عندنده وجه مذکور اوزره صورتلرک
مجموعنده تنصيف اولنور.

(شفيع)، حق شفعهسى اولان کيسه در.

(مشفوع)، حق شفعهنک تعلق ايلديکى عقاردر.

(مشفوع به) شفيعک مابه الشفعه اولان ملکى در.

شفعهيه متعلق مسائل و احکام شرعيه، کتاب مذکورده محرر در.

§ — ۴۰

[کتاب القسمه]

(قسمت)، لغتده اقسام لفظندن اسم در. شرعهده حصه شایعهی تعیین اتمکدر یعنی
کیل و وزن و ذراع کبی بر مقیاس ايله حصه لری یکدیگردن تمیز و افراز اتمکدر.

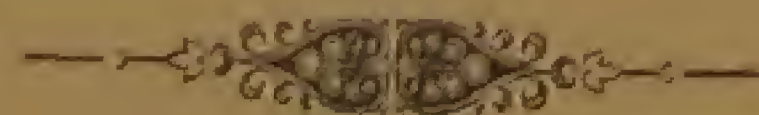
قسمت ایکی وجهله اولور شویله که یا اعیان مشترکه یعنی متعدد و مشترک شیلر قسملره
بولنه رک هر فردنده شایع اولان حصه لر برر قسمنده جمع ایدلمش اولور اوچ کشی بیننده
مشترک اولان اوتوز رأس قیونی اوزر اوزر اوچه تقسیم کبی. بوکا «قسمت جمع» دینور
یا خود بر عین مشترک تقسیم اولنوب هر جزئنده شایع اولان حصه لر برر قسمنده تعیین
ایدر بر عرصه نک ایکی به تقسیمی کبی. بوکا (قسمت تفریق) و (قسمت فرد) دینور.

قسمت، برجه تله افراز و برجه تله مبادله در.

مثلا ایکی کيسه بیننده مناصفة مشترک اولان برکیله بغدادیک هرجه سنده هر برینک
نصف حصه سی اولدینی حالده مجموعی قسمت جمع قییلندن اوله رق ایکی قسه تقسیم ايله
بر قسمی برینه و دیگر قسمی دیگرینه ویرلدکده هربری کندوسنک نصف حصه سی افراز
و نصف دیگرینی آخرک نصف حصه سی ايله مبادله ایتمش اولور.

کذلك ایکی کشی بیننده مناصفة مشترک اولان بر عرصه نک هر جزئنده هر برینک
نصف حصه سی اولدینی حالده قسمت تفریق ايله ایکی به تقسیم اوله رق هر برینه برر قسمی
ویرلدکده هربری کندو نصف حصه سی افراز و نصف دیگرینی آخرک نصف حصه سی
ايله مبادله ایلش اولور.

قسمته متعلق مسائل و احکام شرعيه، کتاب مذکورده محرر در.

§ - ۴۱

[کتاب المزارعه]

(مزارعه)، مفاعله وزننده اكينچيك وجهيله معامله ايلك معناسنه دركه برطرفدن اراضي وديكر طرفدن عمل يعنى زراعت اوله رق حاصلات بينلرنده تقسيم اولنقى اوزره برنوع شرکندر.

مزارعه نك ركنى ايجاب و قبولدر.

شويله كه اراضى صاحبي عامله يعنى چفتجى به بو یری حاصلاتدن شوقدر حصه المقى اوزره سكا مزارعه وجهيله ويردم ديوبده چفتجى دخى قبول ايتدم ياراضى اولدم ديسه ياخود رضاسنه دلالت ايدر برسوز سويلسه وياخود چفتجى ير صاحبه بن سنك یركه مزارعه وجهيله عمل ايدهيم ديوبده اودخى راضى اولسه مزارعه منعقد اولور.

مزارعه به متعلق مسائل واحكام شرعيه، كتاب مذکورده محرردر.

[۱] مزارعه، زرع لفظندن مأخوذدر.

(زرع) فرع وزننده ترلايه تخم صاحبق معناسنه دركه اكين اكلك تعبیر اولنور. نبات بتورمك معناسنه دخى كلور. ولده دخى اطلاق اولنور. مزروع معناسنه اكلمش اكينه دخى دينوركه جمعى «زرع» در.

(مزرعه)، ميمك فتحى ورائك حرکات ثلاثى ايله و (مزروع) ميمك ضمى وداك فتحى ايله ترلايه دينور.

(زريعه)، سفينه وزننده اكلش تخمه دينور.

(زريع)، سگيت وزننده اکينى بچرکن دوکيلن دانه لردن سنه آتیه ده بن اكينه دينور.

(زرعه)، غره وزننده اکیله جك تخمه دينور.

§ - ۴۲

[کتاب المساقاة]

(مساقات)، سقى [۱] کله سندن مأخوذدر. شرعه برطرفدن اشجار وديكر طرفدن تربيه اولقى واصل اولان ميوه بينلرنده تقسيم اولنقى اوزره برنوع شرکندر.

مساقاتك ركنى ايجاب و قبولدر.

شويله كه اشجار صاحبي ميوه سندن شوقدر حصه المقى اوزره مساقات وجهيله شو اشجارى سكا ويردم ديوب عامل يعنى اول اشجارى تربيه ايده جك اولان کيسه دخى قبول ايتسه مساقات منعقد اولور.

مساقاته متعلق احكام ومسائل شرعيه، كتاب مذکورده محرردر.

[۱] سقى، سينك فتحى وقافك سكونى ايله و (تسقيه) تأديه وزننده و (اسقاء) همزه نك كسرى ايله صو ارمق و صو ايجورمك معناسنه در. بعض علمای کرام حضراتك بياننه كوره (سقى) و (تسقيه) صو ايجوره كه و (اسقا) صويه دلالت ايمكه مخصوص در و بعض علمای کرام حضراتك بياننه كوره دخى (اسقاء) صو ارمق معناسنه در و عندالبض (سقى) و (اسقاء) برکيسه به تناول ايجون صو تعيين ايلك معناسنه در.

(ساق)، صو ارجى کيسه به اطلاق اولنور.

§ - ۴۳

[کتاب الذبائح]

(ذبائح)، ذبیحه لفظنک جمعی در.

(ذبیحه)، ذبح اولنان شیئک اسمی در. حیوان مذبوح معناسنه در.

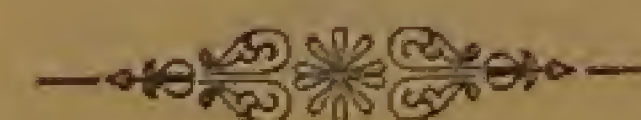
ذبح، ذالک فتحی و بانک سکونی ایله و (ذباج) ذالک فتحی ایله یارمق معناسنه در. اصل معنای موضوعی بودر. بر نسته یی یاروب آیرمق معناسنه دخی استعمال اولنور. بوغازلامق معناسنه دخی کلور. ذبح، بوغفق معناسنه دخی استعمال اولنور.

(ذبح)، ذالک کسری ایله بوغازلنه جق حیوانه دینور قربانلق قیون کی. حج شریفده و قربان یرامنده قربان ایلمکه صلاحیتی اولان حیوانه دینور که پچاغه کلور حیوان تعبیر اولنور.

(اذباح)، همزه نك و ذال مشدده نك کسری ایله قربانلق قیون ایدتمک معناسنه در. و بواقتعال بابندن در. تاء افتعال، ذاله قلب و ادغام اولنشددر.

(مذبح)، منبر وزننده بوغازلیه جق پچاغه دینور.

ذبائح متعلق مسائل و احکام شرعیه، کتاب مذکورده محرردر.

§ - ۴۴

[کتاب الاضحیه]

(اضحیه)، ایام اضحاده ذبح اولنان شیئک اسمی در. شرعده «ذبح حیوان مخصوص بذیه القربة فی وقت مخصوص» تعریفی ایله معرف در.

اضحیه [۱] متعلق مسائل و احکام شرعیه، کتاب مذکورده محرردر.

[۱] اضحیه، همزه نك ضمی و کسری ایله و بانک تشدید ایله و (ضحیه) غنیه وزننده قوشلق وقتی ذبح اولنان حیوانه اطلاق اولنور. اضحیه نك جمعی اضاحی کلور. و ضحیه نك جمعی ضحایا کلور.

(اضحا) ارطاة وزننده بو دخی اضحیه معناسنه در. جمعی اضحی کلور. قربان بیرامی کونه یوم اضحی اطلاق بومعنایه در. زیرا اکثر قوشلق وقتی ذبح قرایین ایدرلر.

(مضاحاة)، مباحاة وزننده برادمه یا بر محله قوشلق وقتنده کلک معناسنه در.

(تضحیه)، تفعله وزننده برادمه قوشلق طعام یدرمک معناسنه در. کدالک قوشلق وقتی قربان کسمک معناسنه در.

(ضحو)، (ضحوه) ضادلرک فتحی و حارک سکونی ایله و (ضحیه) عشیه وزننده ارتفاع نهار معناسنه در. بعده حاول وظرفیت علاقه سیله اولوقته اطلاق اولندی که کنج قوشلق تعبیر اولنور شمسک هنوز افقدن قالقوب یکجه یالیدیغی وقتدر که صلوة اشراق هنکامیدر. اندن صکره (ضحی) اطلاق اولنور ضادک ضمی و الفک قصری ایله که قبا قوشلق تعبیر اولنور و اندن صکره ضحاء اطلاق اولنور ضادک فتحی و الفک مدی ایله که نصف نهاره قریب وقتدن عبارتدر اصطلاح ترکیده قوجه قوشلق تعبیر اولنور.

§ - ۴۵

[کتاب الحظر والاباحه]

[۱]

(حظر)، حالك فتحی وظای معجمه نك سكونی ایله لغتده برنسنه یی برکیسه یه ویرمیوب منع و حجر ایلک معناسنه در .

شرعه، شرعاً استعمالی ممنوع اولان نسنه در .

(محظور)، مباحك ضدی در .

(مباح)، فعل و تركنده مكلفك مخیر اولدینی شی در .

حظر و اباحه یه متعلق مسائل و احكام شرعی، كتاب مذكوره محرر در .

[۱] اباحه، افاده وزننده برنسنه یی برکیسه یه حلال قیلک یعنی تناول واستعمالنده مرخص و مخیر ایلک معناسنه در . پس بونك مرجعی بر آدم كندی ملكی اولان نسنه یی اخذه اذن و دستور و برمك اولوركه حظر و منع مقابلدر . زیرا احلال و تحريم، شارع طرفنه متعلقدر و بو اظهار معناسندن مأخوذ در نته کیم حلال . حل عقده دن مأخوذدر .

(اباحه)، اظهار ایلک معناسنه دخی کلوركه «اباح سره اذا اظهره» دینور .

(بوح)، بانك فتحی و واوك سكونی ایله كیزلو نسنه عیان اولق معناسنه در .

§ - ۴۶

[کتاب احیاء الموات]

(اراضی موات)، اول یرلردرکه کسنه نك ملكی و برقصه و قریه نك مرعاسی یا محتطی یعنی بالطه لغی اولمدینی حالده اقصای عمراندن بعید اوله . یعنی قصبه و یا قریه نك اك كنارنده کی خانه لرندن جهیر الصوت [۱] اولان کیسه نك صداسی استماع اولمیه .

عمرانه قریب اولان یرلر اهالی یه مرعی و خرمن یری و محتطب اولق اوزره ترك اولنور و بو یرلره اراضی متروكه دینور .

احیاء مواته متعلق مسائل و احكام شرعی، كتاب مذكوره محرر در .

[۱] جهیر، جهیر لفظندن مأخوذدر .

(جهیر)، قهر وزننده و (جهار)، كتاب وزننده برنسنه عیان و آشکار اولق معناسنه درکه

«جهیر الامر جهرا و جهارا» دینور .

(جهیر)، بر سوزی آشکار اوله رق سويلك معناسنه دخی مستعملدر بنفسه و با حرق ایله متعدی اولوركه «جهیر الكلام و بالكلام اذا اعلن» دینور .

(جهیر)، رفع صوت ایلک معناسنه دخی استعمال اولنوركه «جهیر الصوت اذا اعلاه» دینور .

(جهیر)، عسکری چوغالتیق معناسنه دخی مستعملدرکه «جهیر الجیش اذا استکثرهم» دینور .

(جهیر) بر آدمی بی حائل اشکاره جه کورمك و بر قوله کوره بر آدمه نظر ایلدکده کوزینه بیوک کورمك معناسنه در «جهیر الرجل اذا اراه بلا حجاب او نظر علیه وعظم فی عینه» دینور .

(جهیر)، خوب چهره و خوش لقا انسانك و سائر نسنه نك هیئت زیبا و جمال دلاراسی خاطره

بدیع و عجیب کلمك معناسنه دخی مستعملدر «جهیر الشی اذا راعه جماله و هیئته» دینور .

(جهیر)، یاغ چیققی ایچون یایی چالقامق معناسنه دخی کلور «جهیر السقاء اذا مخضه» دینور .

(جهیر)، قوی بی آیقلیوب پاك ایلک و بر قوله کوره مجموع صوینی چکمك یاخود قوی قازارکن

صویه یتشمك معناسنه در «جهیر البرء اذا نقاها او زحها و بلغ الماء» دینور .

(جهیر)، بر نسنه یی کشف ایدوب ظاهره چیقارمق معناسنه دخی مستعملدر «جهیر الشی اذا

کشفه» دینور .

(جهیر)، کونش بر آدمك کوزینی قاشد برمق معناسنه دخی مستعملدر «جهیر الشمس المسافر

اذا اسدرت عینه» دینور .

(جهیر)، بر کیسه یه تعظیم معناسنه دخی استعمال اولنور «جهیر فلانا اذا عظمه» دینور .

(جهیر)، بر نسنه یی تقدیر و تخمین ایلک معناسنه دخی مستعملدر «جهیر الشی اذا جزره» دینور .

(جهیر)، طپراغی غلیظ و درشت اولان تپه یه و بوکك یره دینور .

(جهیر)، امیر وزننده بلند اواز ایله سويلنك سوزره دینور .

§ — ۴۷

[کتاب الاشریه]

(اشریه)، شراب لفظنك جمعى در .

(شراب) کتاب وزننده ایچلمك شانندن اولوب ایچلمكه صالح اولان هر مائعدن عبارتدر .

(شرب)، شینك حرکات ثلاثی و رانك سکونی ایله و (تشراب) تذکار وزننده ایچلمك معناسنه در .

§ — ۴۸

[کتاب الصيد]

[۱]

علم فقهه ملحق اولان کتاب مذکور، صیده متعلق مسائل واحکام شرعیه بی حاوی در .

[۱] (صيد)، قید وزننده آو اولامق معناسنه در .

(صيد) مصید معناسنه در که صید و شکار اولمش نسنه در و بر قواله کوره ممتنع و بی مالک اولاننه اطلاق اولنور که مراد وحشی و حلال اولان شکاردر و بو فعل، بمعنى مفعولدر یا خود تسمیه بالمصدردر . کذلک صید، مصدر اولور . بر آدمی و یا خود بر حیوانی اصید قیلقی معناسنه در .

(مصید)، منبر وزننده و (مصیده) معیشه وزننده آغه و دوزاغه دینور که انکله شکار طوتیلور . (صیود)، قبول وزننده بغایت آوجی به دینور «کلب صیود و صقر صیود ای صیاد» دینور .

(ارهن) آساده و ران (شرکت) مرتبه مطبعه

§ — ۴۹

[کتاب الرهن]

(رهن)، لغتده حبس الشئ معناسنه در .

شرعده، (رهن) برمالی اندن استیفاسی ممکن اولان برحق مقابلنده محبوس و موقوف قیلقی در . اول ماله (مرهون) دیندیکی کی (رهن) دخی دینور .

(ارتهان) رهن الموق در .

(راهن) رهن ویرن کیسه در .

(مرتهن) رهن آلان کیسه در .

(عدل) راهن و مرتهنك امنیت ایدوبده رهنی تودیع و تسلیم ایتدکلری کیسه در .

راهن و مرتهنك ایجاب و قبولی ایله رهن منعقد اولور . فقط قبض بولندقجه تمام و لازم اولمز . بناءً علیه راهن قبل التسليم رهندن رجوع ایده بیلور . رهنك ایجاب و قبولی راهن بوشیئی سکا دینم مقابلنده رهن ایتدم دیوب یا خود بومآلده دیگر برسوز سویلیوب مرتهن دخی قبول ایتدم و یا خود راضی اولدم دیمك کی رضایه دلالت ایدر برسوز سویلکدر . رهن لفظنك سویلنسی شرط دکادر .

مثلا بر کیسه شوقدر غروشه برشی اشترا ایله یا یعه برمال ویروبده پاره بی ویرنجیه قدر بونی الیقوی دیسه اول مالی رهن ایتمش اولور .

ارتهانی جائز و یا غیر جائز اولان شی ایله رهنك ید عدله وضعنه و رهنك تصرفنه ورهنه متعلق مسائل واحکام شرعیه، کتاب مذکورک ابواب مخصوصه صنده محرردر .

§ - ۵۰

[کتاب الجنایات]

جنایت، لغتده شردن اکتساب اولنان شیئک اسمی در. شرعده فعل محرمک اسمی در. قتل کبی.

جنایاته و قتله شهادته و سائریه متعلق مسائل واحکام شرعیه، کتاب مذکورک ابواب مخصوصه سنده محرر در.

§ - ۵۱

[کتاب الدیات]

(دیات)، دیت لفظنک جمعی در.

(دیت)، شرعده «اسم للمال الذی هو بدل النفس» تعریفی ایله معرف در.

دیاته متعلق مسائل واحکام شرعیه، کتاب مذکورک ابواب مخصوصه سنده مسطور در.

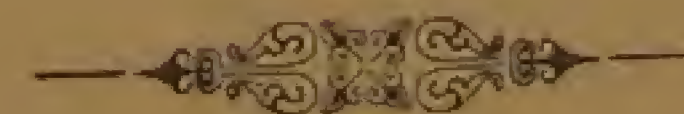
§ - ۵۲

[کتاب الوصایا]

(وصایا)، وصیت لفظنک جمعی در.

(وصیت)، «تملیک مضاف الی بعد الموت» تعریفی ایله معرف در.

وصایایه و ثلث مال ایله وصیته و مرضده عتقه و اقارب و غیر ایچون وصیته و وصییه متعلق مسائل واحکام شرعیه، کتاب مذکورک ابواب مخصوصه سنده محرر در.

§ - ۵۳

[کتاب الخئی]

(خئی)، حبلی وزننده اسم مفرد اولوب جمعی خانی کلور حبالی کبی و خنات کلور انات کبی.

(خئی)، لغتده لین معاسنده اولان خنث لفظنک در. شریعتده «ذو فرج و ذکر او من عری عن الاثنین جمیعا فان بال من الذکر فغلام وان بال من الفرج فاتی وان بال منهما فالحکم للاسبق وان استویا فمشکل ولا تعتبر الکثرة قبل البلوغ فان بلغ وخرجت لحیته او وصل الی امرأة او احتلم فرجل وان ظهر له ثدی او لبن او حاض او حبلى او امکن وطؤه فامرأة وان لم تظهر له علامة اصلا او تعارضت العلامات فمشکل» تعریفی ایله معرف در.

بو تعریفک مآلی شودر که خئی، آلت ذکورت و آلت انوتی اولان یاخود ذکر اولنان ایکی آلتدن عاری اولان کیسه در. اگر او کیسه آلت ذکورتدن تبول ایدر ایسه غلام در. اگر آلت انوتدن تبول ایدر ایسه اثی در. اگر ایکی طرفدن دخی تبول ایدر ایسه حکم، اسبق ایچون در. اگر مساوات اوزره اولور ایسه مشکل در. قبل البلوغ کثرت معتبر دکدر.

اگر بالغ اولدینی وقت لحیه سی خروج ایدر ایسه یاخود قالدینه واصل یاخود احتلام اولور ایسه رجل در. اگر ممه یاخود سود یاخود حیض حالی ظاهر اولورسه یاخود که و یاخود و طئی ممکن اولور ایسه قالدین در. اگر اصلا بر علامت ظاهر اولمز ایسه یاخود علامات تعارض ایدر ایسه خنثای مشکل در.

خنثایه متعلق مسائل واحکام شرعیه، کتاب مذکورده محرر در.

§ - ۵۴

[کتاب الفرائض]

کتاب مذکور تقسیم میراثه و ذوی الارحامک توریثه و بخارجته متعلق مسائل واحکام شرعیه بی حاوی در.

{ علم الشروط والسجلات }

علم مذکور «شهود الحال» ك انقضاسنده احتجاجه صالح اوله جق صورته احكام ثابتك عند القاضى كتب وسجلاتك كيفيت ثبت وتحريرندن باحث در .

(موضوع)، علم مذکورك موضوعى من حيث الكتابه احكام ثابتة در .

(مبادى)، علم مذکورك مباديسندن بعضیسی علم فقهندن وبعضیسی علم انشادن وبعضیسی دخی امور وعادات استحسانیه دن مأخوذ در .

علم مذکور، معانیسك قوانین شرعشریفه موافق صورته ترتیب اولنمى حیثی ايله علم فقهك جمله فروغندن معدود در . تحسین الفاظ اعتباری ايله علم ادبك فروغندن عد و شمار اولمشدر .

علمای کرام حضراتی طرفندن علم مذکوره متعلق کتابلر تألیف بیورلمشدر . بو علمده تألیف کتاب بیورمش اولان ذوات ستوده صفات حضراتك اولی «هلال بن یحیی البصرى الحنفی» حضرتلری اولوب تاریخ هجرتك (۲۴۵) نجی سنه سنده عازم کلسنسرای جنان اولمشدر .

{ علم حیل شرعیه }

علم مذکور، ابواب فقهندن بر باب و بلکه فرائض کبی بر فن مخصوص در .

علمای کرام حضراتی طرفندن علم مذکوره متعلق کتابلر تألیف وتصنیف بیورلمشدر . كتب مؤلفهك اشهری «الشیخ الامام ابوبکر احمد بن عمر المعروف بالخصاف الحنفی» حضرتلرینك تألیف بیورمش اولدیغی «کتاب الحیل» در . کتاب مذکور اوزرینه اعلام علمای کرام حضراتی جانبندن شروح کثیره تحریرینه صرف لطف و عنایت بیورلمشدر . امام مشارالیه حضرتلری تاریخ هجرتك (۲۶۱) نجی سنه سنده ارتحال دارنیم بیورمشدر .

{ علم جدل }

(علم جدل)، ابرام ونقض اوزرینه قدرت بخش اولان طرق وقواعددن باحث در .

علم مذکور، «علم نظر» ك جمله فروغندن معدود اولوب «علم خلاف» ك مبناسی در .

علم جدل، مباحث منطقك اجزاسندن بر جزء در . لکن علم جدل، علوم دینییه مختص اولمشدر .

علم جدلك مباديسندن بعضیسی علم نظرده تبیین اولمشدر . بعضیسی خطابییه در . وبعضیسی امور عادیه در .

علم جدل، آداب بحث شهرتی ايله مشهور اولان علم مناظره دن استمداد ایدر .

(موضوع)، علم مذکورك موضوعی طرق ابرام ونقض در .

(غرض)، علم مذکورك غرضی تحصیل ملکه نقض و ابرام در .

(فائده)، علم مذکورك فائده سی مخالفین اوزرینه الزام جهتندن احكام علیه وعملیه کثیر در .

(علم جدل) ك علم مناظره دن عبارت اولمى قولى بعید دکلدر چونکه ایکسیده بر مآلده در .

لکن جدل، مناظره دن اخص در . مؤرخ ذوقنون «ابن خلدون» ك بیانی دخی (علم جدل) ك

علم مناظره دن عبارت اولق صورتی مؤید در . مشارالیهك بیانه کوره جدل، اهل مذاهب

فقهیه وغیریسی بیننده جریان ایدن آداب مناظره یه معرفتدن عبارتدر . وقتا که رد و قبولده

دائرة مناظره متسع اولوب صواب وخطا اولان شیلرک استدلالدن معدود اولمى کبی حاللر

کورلدکده حال مستدل و مجیب یلنك ایچون آداب وقواعد وضعنه احتیاج حاصل اولدی . بواجلدن

علم جدل، استدلالده آداب حدوددن باحث اولان قواعد معرفتدر دینلدی . قواعد

مذکوره ايله کرک فقهده و کرک غیری اموره اولان رأیک حفظه و یاخود هدمنه توصل

اولنور . قواعد مذکوره ایچون ایکی طریق وارد در . بریسی (طریقت بزدوی) درکه

«استدلال» و «اجماع» و «نص» دن ادله شرعییه خاص در . دیکری (طریقت

رکن الدین عمیدی) درکه قنغی علمده اولورایسه اولسون استدلال اولنان هر دلیلده عموم در .

«رکن الدین عمیدی» علیه رحمة الباری حضرتلری طریقت مذکوره ده واضع اول اولوب

«ارشاد» اسمی ایله مسمی اولان کتابی مختصر صورتده کتب و تحریر بیورمشدر. مشارالیه دن صکره علمای متأخریندن «امام نسفی» حضرتلری ایله سائر ذوات کرام حضراتی دخی مشارالیه حضرتلرینه تبعیت ایدرک طریقت مذکوره ده تألیفات، تکرر ایتمشدر.

علمای کرامدن «المولی ابوالخیر» علیه الرحمه حضرتلرینک بیاننه کوره ناس ایچون علم جدله طرق کثیره اولوب طرق مذکوره نک احسنی طریق «رکن الدین عمیدی» در.

فقههای کرامدن علم جدله مصنف اول اولان ذات عالیقدر «الامام ابو بکر محمد بن علی بن اسمعیل القفال الشافعی» حضرتلری در. مشارالیه، تاریخ هجرتک (۳۳۶) نجی سنه سنده ارتحال دار جنان بیورمشدر.

اکابر علمانک انقراضدن صکره ظهور ایدن جدال ایله اشتغال اولنسی بعض علمای کرام حضراتی جانبندن منع اولنمش و او مثالو «جدل» ک تحصیل فقه شریفه مانع و عمر انسانی اضاعیه سبب اولقله برابر بین الناس وحشت و عداوت ایراث ایلدیکی و علم حدیث شریفده وارد اولدینی اوزره اشراط ساعتدن عد اولدینی بیان بیورمشدر

(نظم)

اری فقهاء العصر طرّا اضاعو العلم واشتغلوا بلم لم
اذا ناظرهم لم تلق منهم سوی حرفین لم لم لا نسلم

بعض علمای کرام حضرتانک بیاننه کوره جناب حقک «و جادلهم بالتی هی احسن» قول شریفی مقتضاسی اوزره اظهار صواب ایچون «جدل» ده بأس یوقدر. تشحید اذهانده جدل ایله اکثریا انتفاع اولنور. ممنوع اولان جدل، اول بر جدرکه اوقاتی اضاعه ایدوب اندن بر فائده حاصل اولمز.

{ علم فرائض }

(فرائض)، فريضه لفظنک جمعی اولوب لغتده تقدیر و یا قطع معناسنده در.

فريضه)، مکلف اوزرینه مفروض اولان تکلیفدن عبارتدر. بعدذا مسائل میرانه علم فرائض اطلاق اولندی.

علم مذکوری عالم اولان ذاته «فرضی» و «فرض» و «فراض» اطلاق اولنور.

علم فرائض «هو علم بقواعد و جزئیات تعرف بها كيفية صرف التركة الى الوارث بعد معرفته» تعریفی ایله معرف در یعنی علم فرائض، برطاقم قواعد و جزئیاته علمدرکه وارث مشروع بیلندکدن صکره او قواعد و جزئیات ایله ترکه نک وارثه کیفیت صرفی بیلنور.

(موضوع)، علم فرائضک موضوعی «ترکات» در. ترکات، ترک لفظنک جمعی در. (ترکه) اصطلاح شرعده «ما ترک المیت من الاموال صافیا عن تعلق حق الغير بعین من الاموال» تعریفی ایله معرف درکه عین ماله حق غیرک تعلقندن صافی اوله رق میتک اموال دن ترک ایلدیکی شی در دیمکدر.

عین ماله حق غیرک تعلقندن خالی اولان ترکه میت، «تجهیز و تکفین» و «قضاء دیون» و «تنفیذ وصایا» دن صکره علی مافرض الله تعالی بین الورثه تقسیم اولنور.

(غایت)، علم فرائضک غائی حقوقی اربابنه ایصال در.

علم فرائضک ارکانی اوچدر. بریسی «وارث» و دیگر «مورث» و دیگر بریسی «موروث» در.

علم مذکورک شروطی اوچدر. (شرط اول) مورثک حقیقه و یا حکماً و یا تقدیراً

موتی در. (حقیقه موت)، معلومدر. (حکماً موت)، مورثك مفقود اولسی در. (تقدیراً موت)، کندوسنده غره [۱] اولان جنین کبی در.

(شرط ثانی)، میتك موتنده وارثك كرك حقیقی اولسون و كرك تقدیری اولسون حیاً وجودی در. وارثك تقدیراً موجود اولسی حمل کبی در.

(شرط ثالث) جهت ارثه واسباب وموانعه علمدر.

علم فرائضك اصولی اوج در. بریسی «كتاب» دیگرى «سنت» و دیگر بریسی «اجماع» در.

علم فرائض، معقول و منقول بینى جامع و حقوق ورثهیه وجوه صحیحہ یقینیه ایله وصوله باعث اولسیله فن مخصوص حالته وضع ایله مذاهب اربعه مشاهیر علماسی طرفلرندن کتب کثیره نفیسه تألیف اولنه رف کافه مسائل فرائضك مکمللاً و تماماً حل و ایضاحنه صرف لطف و غایت بیورلمشدر. رحمهم الله

[۱] (غره)، غینك ضمی وراثك تشدیدى ایله لغته آت جنسك جبهه سنده اولان بیاضنه دینورکه صباح الخیر تعبیر اولنور. کوله و جاریه دخی دینور. عند الفقها ثمنی نصف عشر دینه بالغ اولان عبد و امه در. «نهایه» اسمی ایله مسمى اولان كتاب مستطابده شو وجهله بیان بیورلمشدر. «انه علیه الصلوة والسلام جعل فی الجنین غرة عبدا و امة»

(غرة الشهر) آيك ليلة استهلانته یعنی ابتدا کجه سنه و کونه اطلاق اولنور.

(غرة الهلال) يكي آيك طلعتندن عبارتدر.

(غرة الاستان) ديشرك ابتدا پارلیان بیاض یری درکه آغز آچلقدقه ابتدا نمایان اولور.

(غرة المتاع) امتعهك خیارینه یعنی کزیده سنه و فاخرینه اطلاق اولنور.

(غرة القوم) برجامتک عزیز و شریف و ذیشانندن عبارتدر.

(غرة الرجل) کشینك و جهندن عبارتدر.

(غره). مطلقاً برشيثك الاول نمایان اولان یرینه اطلاق اولنور. (غرة الصبح) صباحك ابتدا ظاهر اولان روشنکنندن عبارتدر.

(غرة الاسلام) صدر اسلامدن عبارتدر.

(غره) مدينة منورده بنی عمرو بن عوف جماعتنه مخصوص برقلهك اسمی در. یرینه مسجد قبا بنا اولمشدر.

{ علم حکم الشرائع }

[۱]

معلوم اولدینی اوزره فقهای کرام حضراتی احکام شرعیهك تعلیلنی «كتاب» و «سنت» و «اجماع» ایله «قیاس» اوزرینه اقتصار بیوردیلر. شوصورتك اختیاری یا مقاصد فقهایه کفایتی یا خود معرفت حکم شرائعدن عبادك عجزی ایچون اولدینی بدیهیدر. بوکا نظم آتی دلالت ایدر.

(نظم)

لم یخلق العقل درّا کا لحکمه لكن لیقبل ما یأتیه من حکم

لكن بعض فضلاى کرام حضراتی احکام شرعیهك قبولنده قلوب عباده الطمئنان حصولی و عبادك تنشيط اذهانی مقصديله بعض حکم احکامك استخراج و استنباطنه بذل مجهود ایدرك حکم شرائعی و محاسنی طاقت بشریه مقدارنجه تدوین بیورمشلردر.

[۱] (حکم)، حا حرفك کسری ایله حکمت لفظك جمعی در.

(حکمت)، سبب و علت و قول صحیح معنایینه در.

علمای کرام حضراتی حکمت لفظی تعاریف متعدده ایله تعریف بیورمشلردر. اکثر صفات آلهیهدن اولان حکمتی «علم الاشیا و ایجادها علی غاية الاحکام و الاتقان» عنوانی ایله و حکمت انسانییه «معرفة الموجودات و فعل الخیرات» عباره سی ایله تعریف بیورمشلردر. تنزیل مبینده مذکور اولان حکمت، وجه مذکور اوزره عدل و علم و حلم و نبوت و قرآن معنایینه وارد در. طاعت باری و فقه و دین و عمل بالدين و خشیت و فهم و ورع و تقوی و عقل و قول و فعلده اصابت و تفکر فی امر الله تعالی و اتباع امر معنایینه دخی مستعملدر.

{ علم القضا }

[۱]

علم مذکور قضایه مختص اولان آدابدن باحث اولوب علمای کرام حضراتی طرفندن
شان قضایه اعتنا بیوریلر ق آداب قضایه متعلق کتابلر تألیف بیورلمشدر .

[۱] قضاء سحاً وعصاً وزنلرنده حکم معناسنه درکه اسمدر . بعض علمای کرام حضراتک بیاننه
کوره قضا لفظنک جمعی اقصیه در و اصل قضاء قطع و فصل معناسنه اولوب معانی سائر اندن
مترعدر .

(قضا)، قاذک قحی وضادک سکونیه و (قضا)، سحاً وزننده و (قضیه)، عطیه وزننده مصدر
اولوب حکم ایلک معنارینه در .

(قضیه)، اسم اولوب حکومت معناسنه در بونک جمعی فعالی وزننده قضایا کلورکه مقصوددر .
بونک اصلی (فعائل) اولوب قلب مکانله (فعالی) اولمشدر .

(قضا)، صنع و کار معناسنه در «یقال قضا الشی اذا صنعه»

(قضا)، برنسنه برادمه لازم قیلق و حتم و ابجاب معناسنه در «یقال قضا علیه اذا حتمه علیه و اوجبه»
(قضا)، بیان ایلک معناسنه در .

(قضا)، موت معناسنه دخی مستعملدر «یقال قضا الرجل اذامات» کویا که امر دنیاسنی فصل
و قطع ایلدی . كذلك «یقال قضا نجبه اذامات» بوراده «نحب» نذر معناسنه اخذ اولنور ایسه
عهده سنده نذر کبی لازم اولان موتی ادا ایلدی دیمک اولور و «علی» لفظی ایلله صله لنور ایسه قتل
معناسنه اولور «یقال ضربه فقصی علیه اذا قتله» کویا که ایشنی فصل و قطع ایدوب فارغ اولمش اولور .
(قضا)، بر مأموله دلخواه اوزره نائل اولوب انی کاله بتشدیرمک معناسنه در «یقال قضا وطره
اذا اتمه و بلغه»

(قضا)، عهد و پیمانی متضمن وصیت ایلک معناسنه دخی مستعملدر . «یقال قضا علیه عهداً اذا اوصاه»
(قضا)، انفاذ ایلک معناسنه دخی کلور . «یقال قضا علیه عهداً اذا انفذه» .

(قضا)، بر امر و خبری محله ایرشدرمک معناسنه دخی کلور . «اذا یقال قضا الیه اذا انهاء» .

(قضا)، اوده مک و ادا معناسنه دخی مستعملدر «یقال قضا غریبه دینه اذا ادا»

اداء معناسنده عند البعض حقیقت و عند البعض مجازدر . عند البعض قضاء ماده سی فصل الامر
معناسنه موضوع درکه برنسنه بی فصل و قطع ایلکدن عبارتدر کرک قولاً و کرک فعلاً اولسون . و بونلرک
هر بری الهی و بشری اولور . قضا و قدر بحثنده (قضا)، قدردن اخصددر . زیرا قدر، تقدیر ایتکدر
قضا، تفصیل و قطع ایلکدر . قدرکیل ایچون تهیه و اعداد اولنان نسنه دن و قضا انی اولچمکدن
عبارتدر بو محثک تفصیلی کتب کلامیه ده مسطوردر .

{ علم الفتاوی }

علم مذکور، قاصرینه تسهیل امور [۱] ایچون وقائع جزئیده فقهای کرامدن صادر
اولان احکام شرعییه حاوی در .

علم مذکوره متعلق تألیف بیوریلان کتابلر حد احصادن خارجدر .

کتب مؤلفه نک بعضیسی مذهب حنفی و بعضیسی مذهب شافعی و بعضیسی مذهب
حنبللی اوزره مرتبدر .

[۱] امور، فعلدن عبارت اولان یعنی حال و شان و حادثه معناسنه اولان امر لفظنک جمعی در .
قولدن عبارت اولان یعنی بیورمتی معناسنه اولان امرک جمعی (اوامر) کلور .

تم الجلد الاول

فی ۱۲ ربیع الاول سنه ۱۳۰۹
و فی ۵ ایلول سنه ۱۳۰۷

